

Genus ved homofone substantiver

Maria Bobrova

Masteroppgave i nordisk språk

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2013

© Maria Bobrova

2013

Genus ved homofone substantiver

Maria Bobrova

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne oppgaven handler om homofone ord som har ulikt genus og dermed ulik betydning, for eksempel *en kar* og *et kar*. Det er over 430 slike homofonpar i norsk. Litt over halvparten av dem har oppstått som resultat av et tilfeldig sammenfall i form (57 prosent), mens de andre 43 prosentene er resultat av semantiske eller morfologiske prosesser, og de to homofonene er dermed etymologisk beslektet. Selv om morsmålsbrukere ikke kan etymologien til homofonene, bruker de genuset ved dem riktig. Jeg antar at genuset avhenger av betydningen til disse ordene, for formelle genustilordningsregler kan ikke spille inn, siden formen på homofonene er lik. Jeg analyserer homofonparene diakront (etymologisk), synkront (semantisk) og psykolingvistisk med følgende formål:

1. Avgrense opphavsgrupper til homofonene, beskrive dem og finne regelmessigheter;
2. Finne korrelasjonen mellom genus og betydning;
3. Kartlegge og empirisk underbygge semantiske tilordningsregler foreslått i genuslitteraturen;
4. Klargjøre det kontroversielle skillet mellom homonymi og polysemi;
5. Avdekke morsmålsbrukeres intuisjoner om skillet mellom polysemi og homonymi, samt om forholdet mellom genus og betydning.

Resultatene av den etymologiske analysen viser at det er flere homofonpar med ulikt genus som har sitt opphav i norrønt (262 par), enn de som skyldes lån (159 par). Det er tre hovedårsaker til at homofoner med ulikt genus oppstår, nemlig fonologi, semantikk og morfologi. Det er flere homofonpar som er resultat av tilfeldig sammenfall av to ord (235 par), enn de som stammer fra det samme ordet (179 par). Den semantiske analysen støtter ideene om korrelasjonen mellom genus og animathets- og individualiseringshierarkiet, samt tyder på en korrelasjon mellom prototypiske substantiver og felleskjønn, samt mellom perifere substantiver og nøytrum. Resultatene av de to psykolingvistiske undersøkelsene viser at intuisjonene til talere om homonymi og polysemi stemmer godt overens med den diakrone analysen, og at korrelasjonen mellom genus og semantikk som ble avdekket under den semantiske analysen, spiller en rolle for genusvalget under språkprosessering.

Forord

Arbeidet med masteroppgaven har vært noe av det mest spennende, lærerike og energikrevende som jeg har gjort i mitt liv. Jeg er veldig takknemlig til veilederen min, Hans-Olav Enger, som både inspirerte meg til å velge dette temaet, og støttet meg underveis. Hans kontinuerlige hjelp, gode råd, gjennomtenkte kommentarer og varme oppmuntringer har vært uvurderlig for denne oppgaven.

Jeg vil også takke mine foreldre, kjæreste, venner og kollegaer for moralsk støtte og praktisk hjelp i løpet av dette lange året.

Tusen takk!

Maria Bobrova

Oslo, november 2013

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Problemstilling.....	1
1.2	Forskningsspørsmål	3
1.3	Oppgavens struktur	3
2	Teori og terminologi	5
2.1	Hva er genus og genustilordning?	5
2.2	Hvor mange genus finnes i norsk?	8
2.3	Homonymi og polysemi.....	11
3	Tidligere forskning	15
3.1	Genus – arbitrært eller regelstyrt?	15
3.1.1	Arbitrært.....	15
3.1.2	Regelstyrt	17
3.1.3	Ja, takk, begge deler	23
3.2	Genustilordning i norsk	25
3.3	Genus ved homofoner.....	27
4	Metode	31
4.1	Datainnsamling.....	31
4.2	Organisering av data.....	34
4.3	Analyse.....	35
5	Presentasjon og analyse av materialet	39
5.1	Diakron synsvinkel	39
5.2	Kvantitativ oversikt.....	39
5.2.1	Hjemlige ord	41
5.2.2	Lånord	42
5.3	Fonologiske endringer.....	44
5.3.1	To ulike hjemlige ord	44
5.3.2	Ett hjemlig og ett utenlandsk ord	46
5.3.3	To ulike utenlandske ord.....	47
5.4	Morfologiske endringer.....	47
5.4.1	Homofoner avledet av samme verb	48
5.4.2	Avledet av to ulike verb	53
5.4.3	Sirkulær avledning	54
5.5	Semantiske endringer.....	56
5.5.1	Av det samme hjemlige ordet	57
5.5.2	Av det samme lånordet	61
5.6	“Lånt” genusforskjell ved homofoner	65

5.7	Homonymi og polysemi fra et diakront synspunkt	67
5.8	Oppsummering	70
6	Genus og betydning.....	73
6.1	Semantiske genustilordningsregler	73
6.2	Klassifikasjon og forventede funn.....	75
6.3	Kvantitativ oversikt og statistisk signifikans	78
6.4	Semantiske kategorier som korrelerer med MF.....	81
6.4.1	PERSON	81
6.4.2	DYR	82
6.4.3	PLANTE	83
6.4.4	TING: INDIVIDUALISERT	83
6.4.5	LYD: LANG	84
6.5	Semantiske kategorier som korrelerer med N.....	84
6.5.1	LYD: KORT	84
6.5.2	PROSESS: KORT og HANDLING.....	85
6.5.3	ABSTRAKT.....	86
6.5.4	STOFF.....	86
6.5.5	KOLLEKTIV	87
6.5.6	TING: 2D og OMRÅDE.....	88
6.6	Oppsummering	89
7	Psykolingvistisk analyse.....	91
7.1	Tilleggsevidens	91
7.2	Homonymi og polysemi.....	92
7.2.1	Hypotese.....	92
7.2.2	Metode og design	93
7.2.3	Resultater	95
7.2.4	Diskusjon	97
7.3	Genus og betydning	99
7.3.1	Hypotese.....	99
7.3.2	Metode og design	99
7.3.3	Resultater	101
(1)	Eksperiment 2.a	101
(2)	Eksperiment 2.b	103
7.3.4	Diskusjon	105
7.4	Oppsummering	107
8	Konklusjon.....	108
	Litteraturliste	113
	Vedlegg 1	119
	Vedlegg 2	162

1 Innledning

1.1 Problemstilling

Det er mange substantiver i norsk som er formlike, men har ulikt genus. For eksempel er *kar* maskulinum hvis det betyr ”mann”, men nøytrum hvis det betyr ”beholder”. Snakker vi om *en ur*, mener vi en haug eller en skråning, og *et ur* bruker vi for å sjekke hva klokka er. *En statsråd* er en minister, mens *et statsråd* er et regjeringsmøte under kongens ledelse. Hvordan det har skjedd at like ord har ulikt genus, og hvordan genuset kan være koblet til deres betydning, er sentrale forskningsspørsmål i denne oppgaven.

Jeg går ut fra at det er tilordningsregler som sørger for at substantiv får bestemte genus, et syn som er godt underbygget i genuslitteraturen (bl.a. Corbett 1991, Källström 1996, Trosterud 2001, Nettet 2006, Rice 2006, Enger 2009). Norsk har både semantiske, morfologiske og fonologiske genustilordningsregler (Trosterud 2001), og det er ofte vanskelig å være sikker på hvilken regel som har spilt inn i hvert enkelt tilfelle. Siden de ofte overlapper med hverandre, kan vi ikke være sikker på om ordet *jente* er femininum fordi det betegner en person av biologisk hunkjønn (semantisk regel), eller fordi det ender på en trykklett *-e* (fonologisk regel). Dette bestandige samspillet mellom ulike typer genustilordningsregler skaper vanskeligheter med å forstå forholdet mellom dem og definere et sett av regler. Semantiske tilordningsregler er særskilt problematiske fordi ingen kan være sikker på hvor grensen for en plausibel semantisk regel går (Enger 2002: 148). For å kartlegge semantiske tilordningsregler trenger man å konsentrere seg om situasjonene hvor morfologiske og fonologiske regler ikke kan være relevante, det vil si når formen på ordene er lik, mens genuset er forskjellig. Homofoner med ulikt genus er dermed det perfekte materialet for å lete etter korrelasjon mellom genus og semantikk.

Homofoner er ord som uttales likt, men har ulik betydning. Teoretisk sett kan homofoner skrives både likt og forskjellig, men i denne oppgaven analyserer jeg bare homografe homofoner, det vil si de som skrives likt. Det kan også være at to ord er homografer, men har forskjellig uttale, for eksempel *gir* /ji:r/ ”sterk lyst” og *gir* /gi:r/ ”sykkelgir”. Slike ordpar blir ikke inkludert i analysen, for det er den fonologiske formen som spiller rolle for talere, ikke skrivemåten (jf. Carstairs-McCarthy 2010: 212). Homofoner kan være av to typer, nemlig homonymer og polysemer. En vanlig definisjon er at homonymer er ord som er formlike, men

som ikke er betydningsmessig eller etymologisk beslektet, for eksempel *rev* M¹ ”rovdyr” og *rev* N ”grunne”. Polysemer er derimot semantisk og etymologisk beslektet, for eksempel *høyre* M ”høyre fot eller hånd” og *høyre* N ”høyre-parti”. Det kan virke uvanlig å snakke om polysemer med ulikt genus, for tradisjonelt regner vi med samme leksemet ved polysemi, men jeg argumenterer for dette terminologiske valget i kapittel 2.3. Skillet mellom homonymi og polysemi er generelt vanskelig og kontroversielt, og jeg vier både en teoretisk diskusjon og et empirisk eksperiment til å klargjøre disse begrepene.

Det er spesielt interessant å undersøke hvordan homofonene med ulikt genus har oppstått i moderne norsk siden dette fenomenet er ganske utbredt (mitt material inneholder 434 homofonpar med forskjellig genus). Det finnes ulike scenarioer for hvordan det har skjedd at to formlike ord er blitt tilordnet ulikt genus. For eksempel kan to ulike norrøne ord ha falt sammen i form (norr. *for* og *fær* > bokmål *får* MF ”fure” og *får* N ”sau”), eller det samme norrøne ordet kan ha fått to ulike betydninger, hver assosiert med et bestemt genus (norr. *sik* > *sik* N ”liten bekk” og *sik* MF ”liten myr”). Homofonpar med ulikt genus kan også skyldes lån, ulike typer avledning osv. Det å avgrense opphavsgrupper til homofonene, beskrive dem og finne noen tendenser og regelmessigheter er et av formålene med denne oppgaven.

Materialet mitt er altså verdifullt i seg selv, men i tillegg kan disse homofonene virke som data for å finne, teste og fastsette semantiske genustilordningsregler. Som sagt spiller strukturelle og morfologiske egenskaper ved substantiver en stor rolle i genustilordning i norsk, og derfor er det vanskelig å avgrense tilfellene når bare semantikken er ansvarlig for genusvalget. Homofoner med ulikt genus er derimot et perfekt materiale fordi formelle genustilordningsregler ikke er relevante i dette tilfellet. Jeg forventer at det er semantikken som spiller hovedrollen i det at to homofone ord blir tilordnet forskjellig genus. Et helt kapittel er viet til den semantiske analysen og diskusjonen av korrelasjonen mellom genus og betydning, med særskilt oppmerksomhet rettet mot animathetshierarkiets betydning for genustilordning.

Sist men ikke minst ønsker jeg å analysere morsmålsbrukeres intuisjoner om skillet mellom polysemi og homonymi, samt om forholdet mellom genus og betydning. Jeg gjennomfører to eksperimenter hvor jeg tester taleres bevisste og ubevisste kunnskaper om eget språk. Den empiriske undersøkelsen støtter og underbygger konklusjonene av den formelle analysen.

¹ I hele oppgaven bruker jeg følgende forkortelser for genus: M – maskulinum, F – femininum, N – nøytrum.

Forskningsspørsmålene får dermed svar på to ulike nivåer, både det strukturelle og det psykolingvistiske.

1.2 Forskningsspørsmål

Sentrale forskningsspørsmål og formål i denne oppgaven er følgende:

1. Avgrense etymologiske opphavsgrupper til homofonene, beskrive dem og finne regelmessigheter;
2. Finne en eventuell korrelasjon mellom genus og betydning;
3. Kartlegge og empirisk underbygge semantiske tilordningsregler foreslått i genuslitteraturen;
4. Klargjøre det kontroversielle skillet mellom homonymi og polysemi;
5. Avdekke morsmålsbrukeres intuisjoner om skillet mellom polysemi og homonymi, samt om forholdet mellom genus og betydning.

1.3 Oppgavens struktur

Oppgaven består av åtte kapitler. De første tre kapitlene klargjør teoretiske spørsmål og legger grunnlaget for analysen. I dette kapitlet gir jeg en kort innledning til hele diskusjonen, skisserer oppgavens problemstilling, formål og forskningsspørsmål, samt beskriver oppgavens struktur. I kapittel 2 redegjør jeg for terminologi og teoretiske spørsmål som er relevante for framstillingen og analysen av materialet. Blant annet drøfter jeg begrepene genus og genustilordning, diskuterer spørsmålet om antall genus i norsk og fastsetter terminologien for inndelingen av homofoner. Kapittel 3 er en oversikt over tidligere genusforskning både i norsk språkvitenskap og internasjonalt. I kapittel 4 beskriver jeg metoden for datainnsamling, organisering av data og analyse.

Kapitlene 5–7 er viet til selve analysen. I kapittel 5 presenterer jeg materialet fra et diakront synspunkt, analyserer beleggene kvantitativt og kvalitativt, samt begrunner inndelingen i opphavsgrupper. I kapittel 6 drøfter jeg spørsmålet om forhold mellom genus og betydning, beskriver den semantiske analysen som jeg har gjennomført, og sammenligner tendensene

som ble avdekket, med semantiske tilordningsregler fra genuslitteraturen. For å videre underbygge resultatene fra kapitlene 5 og 6 har jeg gjennomført to psykolingvistiske eksperimenter, og i kapittel 7 beskriver jeg hypotesen, metoden og resultatene av disse to testene. I kapittel 8 avslutter jeg oppgaven, oppsummerer hovedfunn og gir forslag til videre forskning.

2 Teori og terminologi

2.1 Hva er genus og genustilordning?

Genus er en gåtefull grammatisk kategori. Denne påstanden finner vi hos Fodor (1959), Poplack m.fl. (1982), Corbett (1991: 1) og mange flere. Det finnes forskere som til og med tviler på at genus *er* en grammatisk kategori ved substantiver på samme måte som numerus, bestemthet eller kasus. Det er vanlig at grammatiske kategorier består av et sett med trekk som gjensidig utelukker hverandre, og som kan bli valgt mellom til enhver tid. Numerus lar en velge mellom entall og flertall, bestemthet mellom bestemt og ubestemt, kasus mellom nominativ, genitiv, dativ osv. Vi kan for eksempel bøye substantivet *hund* i bestemthet og numerus: *hunden*, *hunder*, *hundene*, men vi kan ikke bøye det i genus. Genus er altså en inherent egenskap ved substantiver, og derfor er det ikke en alminnelig grammatisk kategori (Leiss 2000: 238). Hockett løser problemet ved å introdusere forskjell på bøyingskategorier “inflectional categories”, som genus ved adjektiver eller numerus ved substantiver, og selektive kategorier “selective categories”, som genus eller nominale klasser ved substantiver (Hockett 1958: 230). Leiss foreslår en diakron forklaring på denne forskjellen. Ved å basere seg på rekonstruksjonene av indoeuropeisk, hevder hun at genus pleide å være en vanlig grammatisk kategori før, det vil si at substantivene kunne bøyes i genus, mens hittil har det overlevd bare som en reliktkategori (Leiss 2000: 240–242). Ifølge hennes analyse ville da *en hund*, **ei hund* og **et hund* potensielt betegne ulike aspekter ved substantivet *hund*. Denne analysen blir imidlertid ikke støttet av evidens fra genuspråk utenfor indoeuropeisk, for også der er genus en inherent egenskap ved substantiver. De fleste forskere er derfor enige om å regne genus og nominale klasser for selektive grammatiske kategorier.

Et annet sentralt problem ved genus er at det virker så formålsløst. Hvis ikke vi aksepterer teorien til Leiss om at genuset opprinnelig var en måte å bøye substantiver på for å uttrykke betydningsnyanser, så blir vi sittende med spørsmålet: Hva skal genuset være godt for? Numerus har en semantisk funksjon, det å uttrykke antall referenter. Kasus har en formell syntaktisk funksjon, det å vise forhold mellom ulike setningselementer (Weber 2000: 495). Genus har derimot ingen egen funksjon. Det er åpenbart at genus deler substantiver i klasser, men det er vanskelig å si hvorfor det gjør det. Et tilleggsspørsmål er om genus deler inn i grupper substantiver eller referentene til disse substantivene, det vil si om funksjonene til

genus er primært grammatiske, semantiske eller begge. Det har blitt foreslått flere løsninger på dette problemet. Det eldste synet, som i moderne vitenskap hovedsakelig er avvist, er at genus opprinnelig reflekterer biologisk sexus, og så blir utvidet til andre substantiver takket være taleres forestillingsevne. Andre hevder at hovedfunksjonen til genus er å skille mellom massesubstantiver og tellbare substantiver (Leiss 2000, Weber 2000). Man kan også tolke skillet mellom genus som inndeling mellom oss og de andre, noe som sikkert var et viktig kategoriseringsgrunnlag for de første homo sapiens. Dahl (2000a: 113) hevder derimot at: “[I]t is a mistake to think of gender systems as systems for classifying things: to the extent that they do so it is secondary to their function to make it easier to keep track of links between constituents”. Genus ved pronomen for eksempel hjelper å effektivisere forståelsen ved å peke tilbake til et bestemt substantiv eller en nominalfrase (jf. Corbett 1991: 321). Zubin og Köpcke nevner at det er mye enklere for talere av tysk å orientere seg i en samtale, enn det er for talere av engelsk, som ikke har genus (1981: 446–447). For eksempel vil tyske ikke ta feil mellom et askebeger (*der Aschenbecher* M) og en lighter (*das Feuerzeug* N) når samtalepartneren ber om å få den, for setningen *Gib ihn mir* ”gi meg den” tyder på det maskuline substantivet. Tichy (1993: 3–4) foreslår at genus har en formell funksjon av å markere om substantivet kan være subjekt eller ikke. Genus kan også hjelpe lytteren å identifisere medlemmene av en nominalfrasen ved å øke ”cross-reference of constituents through agreement” (Luraghi 2011). Härmä hevder at en av genusfunksjonene er å hjelpe med å skille mellom to homofoner:

This is actually one of the rather few obvious advantages of the gender system, though the advantage is not remarkable. If the preferred gender of *le sandre* 'pile-perch' is nowadays masculine, it is probably in part so that no confusion can arise with *la cendre* 'ash' (Härmä 2000: 609).

Uansett hva hovedfunksjonen til genus er, virker det ganske formålsløst og redundant for språkbrukerne selv. Det er ofte vanskelig for talere av språk som ikke har genus, å lære seg og i det hele tatt begripe kategorien genus fordi de ikke forstår hvorfor genus i det hele tatt trengs. Det er derfor ikke overraskende at genusdistinksjoner ofte forsvinner ved språkkontakt og oftest mangler i pidginspråk (til og med dersom de to opphavsspråkene har genus, jf. Lunden 1995 om russenorsk). Kreolspråkene, som har en mer utbygd grammatikk, benytter seg av genusdistinksjoner bare unntaksvis for å gjengi biologisk kjønn, vanligvis er distinksjonene borte: “[D]istinctions of grammatical gender in the European lexical-source languages were not maintained by inflections on creole nouns or adjectives” (Holm 1988:

195). Sett fra dette perspektivet, er det enda mer oppsiktsvekkende at genus fortsatt finnes i over 200 språk fra ulike familier. Den sterke posisjonen genuset har i verdens språk tyder på at det av en eller annen grunn er viktig for talere å klassifisere substantiver (eller referenter?), og dermed har genus noe formål ikke bare i indoeuropeisk, men også i moderne genuspråk.

Definisjonen av begrepet genus er også et mye diskutert spørsmål. Problemet her er å bestemme når vi har med et genus å gjøre. Den mest populære definisjonen kommer fra *A course in modern linguistics* av Hockett og baserer seg på kongruens: "Genders are classes of nouns reflected in the behavior of associated words" (Hockett 1958: 231). Denne definisjonen blir akseptert og tatt i bruk i Corbetts innflytelsesrike monografi *Genus* (1991: 1). Mange som har blitt inspirert av "the bible of gender studies", som Thornton (2009: 185) kaller Corbetts verk, overtar den. Hocketts definisjon forutsetter at det bare er kongruens som reflekterer genus, men flere forskere hevder at dette ikke er hele sannheten, for genus kan også bli uttrykket på selve substantivet. Det er spesielt aktuelt for språk som har suffigerte artikler, for eksempel nordiske og sørslaviske språk eller rumensk. Dahl (2000b) analyserer det suffigerte bestemthetssuffikset i svensk som en eksponent for genus, selv om det opptrer på selve substantivet, og ikke på et assosiert ord. I den nordiske språkvitenskapelige tradisjonen er det vanlig å regne med at suffikset i bestemt entall representerer genus (jf. Faarlund m.fl. 1997: 149–52), og det finnes også diakront støtte for denne analysen (Enger 2004a: 65–67). Det kan derfor være nødvendig med en alternativ definisjon av genus, som ikke legger all vekt på kongruens: "Classification of nouns means the division of the nouns of a language into a limited number of classes with class membership formally taking effect on the noun itself and/or beyond the nouns in at least certain contexts" (Wurzel 1986: 77, sitert i Unterbeck 2000: xvi). Denne definisjonen setter selve substantivet i fokus, slik at vi kan regne bestemthetssuffikset *-et* i *Bordet er grønt* for en eksponent av nøytrum på samme måten som formen på adjektivet *grønn*. Når substantivets form tyder på hvilket genus det har, er det ikke logisk å nekte for at formen er en eksponent for genus – så lenge det også finnes evidens i form av kongruent bøyning av andre ord. Lødrup (2011: 121) konkluderer at det kan være det samme om man ønsker å trekke bøyning som kriterium for genus eller ikke "så lenge det er klart at kongruens er det overordnede kriteriet".

Ikke bare definisjonen og funksjonene til genus åpner for diskusjon. Et tilleggsargument for å kalle genus en gåtefull kategori er at selv om vi ser på formelle trekk som kongruens og bøyning, kan det likevel være komplisert å fastslå hvor mange genus et språk har. Siden ulike

assosierte ord kan vise ulik kongruens, kan man postulere ulikt antall genus. I norsk er det for eksempel pronomen, adjektiver og artikler som viser kongruens med genuset til substantivet. I setningen *Denne jenta er lita* viser pronomen kongruens med maskulinum (*denne*), mens den suffigerte artikkelen (*-a*) og adjektivet (*lita*) kongruerer med femininum. Om substantivet *jente* da er maskulinum eller femininum, er et omstridt spørsmål. Problemet av antall genus har vært drøftet i studier av norsk (se kapittel 2.2 for en oversikt), svensk (Teleman 1987, Josefsson 2006), italiensk (Haase 2000: 218), nederlandsk (van Berkum 1996) osv.

Til og med når vi har avklart hva genus er, hvordan det bør defineres og hvor mange genus et bestemt språk har, blir vi sittende med et spørsmål om hvordan språkbrukere vet hvilket genus et eller annet ord har. Hvis ikke vi antar at genus blir ”pugget” av talere sammen med ordets form og betydning, forventer vi å finne et genustilordningssystem, en modell for hvordan morsmålsbrukere vet hvilket genus et ord har. Corbett (1991: 7) definerer genustilordning slik: “[N]ative speakers have the ability to ‘work out’ the gender of a noun; models of this ability are called ‘assignment systems’”. Denne definisjonen forutsetter at reglene for genustilordning er en del av morsmålskompetansen. Likevel er det mange forskere som presenterer genustilordningsmodeller som lange lister med mange regler (jf. Steinmetz 1986, Corbett 1991, Trosterud 2001, Rice 2006, Petersen 2009). Hvor psykologisk plausible disse modellene er, kan senere forskning finne ut, mener de. Thornton skiller til og med mellom reglene som barn og voksne bruker for å tilordne genus til substantiv, og reglene som en lingvist bruker for å beskrive grammatikken. De første trenger “a cognitive basis, a psychological reality” og er “constrained by cognitive principles”, mens lingvisten kan beskrive språket ut fra ren økonomi (Thornton 2009: 186–187). Lenken mellom de psykologiske og de lingvistiske genustilordningsreglene, eller mellom språket og den lingvistiske modellen vi bruker for å analysere det, er da noe som bør undersøkes atskilt. De regelbaserte modellene har vært mye kritisert på grunn av mangel på psykologisk plausibilitet (Conzett 2006).

2.2 Hvor mange genus finnes i norsk?

Svaret på spørsmålet om hvor mange genus norsk har avhenger, som ofte hender, av definisjonene. Termene norsk og genus kan beskrive ulike begreper. Siden data i denne oppgaven er samlet fra *Bokmålsordboka* og morsmålsbrukere av bokmålsnære talemål, vil det i det videre være underforstått at jeg mener bokmål når jeg snakker om norsk (se

begrunnelsen for valget i kapittel 4.1). Med termen *genus* oppstår det flere problemer. Hvis vi baserer oss på Hocketts definisjon og begrunner *genuset* med kongruens av personlige og possessive pronomen (jf. 2.1), kan vi regne oss frem til fem *genus* i norsk bokmål: *bilen* (*den, min*), *gutten* (*han, min*), *boka* (*den, mi*), *jenta* (*hun, mi*) og *huset* (*det, mitt*) (Enger 2001: 164). Det er uortodokst, mener Enger, men ikke urimelig ut fra en definisjon basert på kongruens. Vagstein konkluderer i sin masteroppgave om antall *genus* i norsk at bokmål har fem *genus*: animat maskulinum (*en gutt – han*), inanimat maskulinum (*en hatt – den*), animat femininum (*ei jente – hun*), inanimat femininum (*ei bok – den*) og nøytrum (*et bord – det*), i motsetning til nynorsk som har tre, og riksmål som har fire (Vagstein 2009: 112). Samme spørsmål om antall *genus* i svensk har allerede blitt stilt av Teleman i 1987. Hans svar er at svensk har to *genussystemer*, et for grammatisk *genus* (kongruens av artikler, possessive pronomen og adjektiver) og et annet for semantisk *genus* (personlige pronomen i tredje person) (Teleman 1987: 106–107). Dahl foreslår å skille mellom leksikalsk og referensielt *genus* (Dahl 2000a: 105–106). Leksikalsk *genus* er “determined on the basis of properties of a noun” og kan være motivert av både semantiske og formelle faktorer eller være arbitrært, mens referensielt *genus* er determinert “on the basis of the referent of a noun phrase” og er alltid motivert av referenten (ibid.: 106). Siden mine data er atskilte ord, og ikke setninger, er det mer relevant for meg å se på det leksikalske/grammatiske *genuset*. Det er det som er underforstått når termen *genus* blir brukt ellers i oppgaven.

Hvis vi abstraherer oss fra det referensielle/semantiske *genuset* ved pronomen, kan vi stille spørsmålet på nytt: Hvor mange (leksikalske) *genus* finnes det i norsk? Når det gjelder nynorsk, er det enkelt å gi et svar, det finnes tre *genus* (M, F, N). Det er enkelt å bestemme fordi alle assosierte ord viser lik kongruens. For bokmål er det vanskeligere å avgjøre antall klasser, for posisjonen til femininum ikke er helt klar. *Norsk referansegrammatikk* skriver: “Nynorsk har et mer utbygd trekjønnsystem, mens bokmål [...] også har et tokjønnsystem” (Faarlund m.fl. 1997: 150–151). Nøkkelordet her er *også*, det vil si bokmål har både togenus- og tregenussystem, og antallet femininer varierer avhengig av sosiolingvistiske forhold og språknormeringsreformer. Braunmüller (2000: 27) kaller *genussystemet* til bokmål for et “hybrid-gender system”, og også Fretheim mener at bokmål har et blandingssystem hvor femininum ikke har status som et eget *genus* (Fretheim 1985 [1976]:99). Andre løser dette problemet ved å innføre begrepet “to og et halvt kjønn” og velge å operere med hunkjønn som et undergenus til felleskjønn (Johansen 2003: 150). Motsetningen F vs. M har i bokmål oftest mer å gjøre med sosiolingvistiske forskjeller enn med språkstrukturen: “Variasjonen er

avhengig av både dialektale, sosiolektiske, stilistiske og språkpolitiske forhold” (Faarlund m.fl. 1997: 151). Fra og med 1. juli 2005 kan blant annet alle hunkjønnssubstantiv på bokmål bøyes og ha kongruens som om de var hankjønn.² Dessuten er femininum på vei ut av dialektene som ligger nærmest opp mot bokmål som talemål, som Oslo-dialekt (Lødrup 2011). På grunn av den tvilsomme posisjonen til femininum i bokmål, velger jeg å se bort fra den i denne oppgaven. Jeg vil heller se på opposisjonen mellom felleskjønn (MF) og nøytrum (N), det vil si jeg vil regne maskulinum og femininum for ett felleskjønn.

Bestemmelsen om å abstrahere fra femininum er ikke så farefull og konstraintuitiv som den fra første øyekast kan synes. Maskulinum og femininum henger nærmere sammen enn noen av dem er i forhold til nøytrum i nordiske språk, og slik har det vært siden norrønt. Enger (2011: 182) bemerker at “[t]he Old Norse masculine and the feminine are closer to one another, both in form and in content, than either is to the neuter”. Den formelle nærheten viser seg i lik flertallsbøyning av maskuliner og femininer, som til og med har noen felles flertallssuffikser i norrønt, i motsetning til nøytrum, som ikke har noe suffiks i ubestemt form flertall i det hele tatt, dette gjelder også nynorsk og *hus*-typen i bokmål. Fra et semantisk synspunkt er maskulinum og femininum tradisjonelt sett animate genus, mens nøytrum vanligvis er inanimat. Selvsagt inneholder også felleskjønn mange inanimate substantiver, men det er typisk at navn for mennesker og levende vesener havner i felleskjønn. Bøyningen av adjektiv i moderne norsk tyder også på likheter mellom maskulinum og femininum: *snill* (M) = *snill* (F) ≠ *snilt* (N). Det demonstrative pronomenet har også én form for M og F, og en annen for N: *den snille sonen* = *den snille dottera* ≠ *det snille barnet*. Enger (2004a: 55) konkluderer med at “masculine and feminine by and large stand together against the neuter”. Likheten mellom M og F bekreftes ved at i noen moderne nordiske språk har M og F falt sammen i ett felleskjønn som står i opposisjon til intetkjønn. Disse er de offisielle varietetene av svensk og dansk, noen former for norsk bokmål og bydialekten i Bergen. Grunnen til en slik utvikling kan være både fonologisk reduksjon, analogi og allerede eksisterende bøyningslikheter mellom M og F (Braunmüller 2000: 26), samt høyt nivå av språkkontakt i hanseatiske Bergen, Stockholm og København (Enger 2011: 181–182). Også i nederlandsk har M og F falt sammen i ett “de-genus” (Van Berkum 1996: 24). I disse språkene henger maskulinum og femininum nærmere sammen, i motsetning til for eksempel romanske språk hvor de står i opposisjon til hverandre.

² <http://www.sprakradet.no/upload/9630/rettskriving2005.pdf> (lastet ned 06.12.2012).

Kort sagt velger jeg å se bort fra opposisjonen mellom M og F i norsk ved analyse av homonyme substantiver med ulikt genus. Opposisjonen felleskjønn (MF) vs. nøytrum (N) står sentralt i oppgaven. Dette har også strategiske fordeler når det gjelder mulige komparative studier av genus ved homonymer i germanske språk, siden mange av dem har et togenussystem.

2.3 Homonymi og polysemi

Et annet begrep som må redegjøres for før jeg kan gå over til selve analysen, er homofoni. Det er mye uenighet i bruk av termene homofon, homonym, homograf, både blant forskere og i populærvitenskapelige kilder som Wikipedia og Store norske leksikon. Det er også forskjell på den norske og den engelskspråklige terminologien, bruken av disse termene stemmer nemlig ikke alltid overens med termene *homophony*, *homonymy* og *homography*. Herved vil jeg foreslå og begrunne terminologien som blir brukt i hele oppgaven.

Basert på den opprinnelige betydningen av ordet *homofon* (gresk *homo-* ”samme” og *phōnē* ”lyd”) kan vi hevde at homofoner er ord som uttales likt. Disse ordene kan dermed ha enten helt forskjellig eller lignende betydning, så lenge de uttales på samme vis. For eksempel er både *fyr* M ”mann”³, *fyr* M ”ild” og *fyr* N ”fyrhus” homofoner, selv om de siste to ordene er semantisk beslektet, mens det første er helt ulikt. Homofoner kan skrives likt (homografer) eller forskjellig (heterografer). Dette skillet er ikke relevant for den lingvistiske diskusjonen, for skrivemåten er en bevisst konvensjon som er vedtatt av språknormerende organer, mens det som gjelder for talere, er ordets fonologiske form. Carstairs-McCarthy hevder derfor at “what matters for linguistic purposes is homophony alone” (Carstairs-McCarthy 2010: 212). I denne oppgaven har jeg samlet materialet fra *Bokmålsordboka*, som lister heterografer, så alle homofoner i mine data skrives likt. Det er ikke et teoretisk, men et praktisk valg.⁴

Materialet i denne oppgaven er dermed begrenset til homofoner med ulikt genus. Det er viktig å skille denne gruppen fra ord med dobbelt genus. Van Berkum (1996: 25), som analyserer nederlandsk, hevder at “[d]ouble-gender nouns should not be confused with [...] 'different-gender homonyms'“. I norsk, og noen andre språk som for eksempel svensk, dansk, tysk, nederlandsk, finnes det ord som kan være tilordnet både maskulinum og nøytrum, og av og til

³ Betydningsangivelsene i oppgaven er hentet fra *Bokmålsordboka* (www.nob-ordbok.uio.no).

⁴ Også valget av bokmål framfor nynorsk er et praktisk valg, se begrunnelsen i kapittel 4.1.

også femininum, men betyr akkurat det samme uansett hvilket genus de har. For eksempel betyr både *greip* M, *greip* F og *greip* N ”håndredskap med skaft og tinder”, og alle tre er derfor samme ord med såkalt vaklende genus, ikke tre ulike ord. Vi har med homofoner å gjøre bare hvis betydningen til ordet forandrer seg sammen med genuset (for eksempel *fyr* M og *fyr* N som nevnt ovenfor).

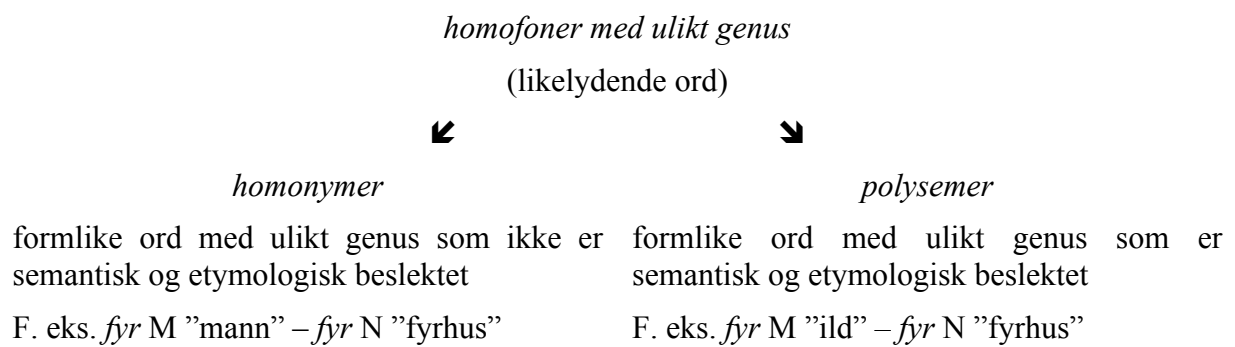
Et annet viktig spørsmål som har med homofoni å gjøre, er skillet mellom homonymi og polysemi. Grensen mellom dem er notorisk vrien, noe som fører til blant annet ulike leksikografisk praksis i bokmål og nynorsk (for eksempel er ulike betydninger til ordet *gauk* klassifisert som homonymi i *Bokmålsordboka* og som polysemi i *Nynorskordboka*). Homonymi og polysemi kan defineres fra to ulike perspektiv, nemlig diakront og synkront. Diakront sett handler det om ordets opprinnelse. Ifølge Ravin og Leacock (2000: 2) er homonymer “etymologically unrelated words that happen to be represented by the same string of letters in a language”. Norske eksempler på homonymer kan være *kart* som betyr både ”bilde av en del av jordoverflaten” og ”umoden frukt”, eller *kar* som betyr både ”mann” og ”beholder”. Det er ulike historiske grunner til at to ord kan uttales likt til tross for sin ulike og urelaterte betydning. I sin komparative studie av homonymi bemerker Ke (2006: 129) at “[t]here are two main sources of homophones: sound change and language contact”. Lydendringer kan ha gitt to opprinnelig ulike ord den samme formen (for eksempel stammer *kar* i betydningen ”mann” fra norrønt *karl*, mens i betydningen ”beholder” kommer ordet fra norrønt *ker*⁵). Et annet scenario er at et homonymt ord blir lånt fra et annet språk, for eksempel *kart* i første betydning er lånt fra gresk *khartes* ”papir” gjennom latin og fransk. Polysemer er derimot et resultat av en helt ulik historisk prosess siden de er ”etymologically and therefore semantically related, and typically originate from metaphoric usage” (Ravin and Leacock 2000: 2). Typiske norske polysemer vil være for eksempel *svin* ”gris” og *svin* ”hensynsløs person”, siden de to har ulik, men sterkt relatert betydning og samme opphav. Polysemi er mye vanligere i verdens språk enn homonymi siden metaforisk og metonymisk bruk av ord er en del av vårt hverdagsliv. Burling (2005: 132-133) sier det slik: “We persistently stretch the meaning of words, push their borders to use them in ways that, although metaphoric at first, come with time to be accepted as an ordinary part of the meaning of a word”).

⁵ Etymologien i oppgaven er hentet fra *Bokmålsordboka*.

Det etymologiske kriteriet er ikke alltid tilstrekkelig for å skille mellom homonymi og polysemi, og mange forskere vil ikke godta det. Lyons (1977: 550–551) argumenterer for at diakronien ikke er et gyldig grunnlag for å dra skillet. Først og fremst vet vi ikke etymologien til alle ord i språket. Situasjonen er litt bedre i engelsk eller norsk, som har skriftlige kilder fra flere hundre år tilbake, enn i et språk som for eksempel ikke har noe skriftspråk i det hele tatt. Til og med hvis vi antar at vi, lingvister, vet opphavet hvert av homofonene har, kan vi ikke regne med at talere også vet det. De fleste morsmålsbrukere har ganske vage forestillinger om etymologien til ordene i sitt språk. Det blir derfor vanskelig å hevde at det synkrone skillet mellom homonymi og polysemi baserer seg på diakrone kriterier som ikke er en del av morsmålskompetansen. Da vil man helst finne en synkron semantisk begrunnelse for dette skillet. Hovedkriteriet blir ”unrelatedness vs. relatedness of meaning” (Lyons 1977: 551), det vil si at homonymer er ord som ikke er beslektet semantisk, mens polysemer har relatert betydning. Dette skillet er basert på intuisjoner av morsmålsbrukere om sitt språk, og derfor er det psykologisk plausibel. Også denne løsningen har sine ulemper fordi homonymien og polysemien da vil være et spørsmål om grad fordi ulike talere kan ha ulike intuisjoner om de samme homofonene. I tillegg er det ikke blitt empirisk bekreftet at intuisjonene til morsmålsbrukere i det hele tatt stemmer tilstrekkelig overens med hverandre for å dra dette skillet. Lyons (1977: 552) konkluderer at ”until it has been demonstrated that intuitions of this kind correlate with empirically decidable differences in the use of words, the linguist might well decide that it is preferable to leave the theoretical status of the distinction between homonymy and polysemy unresolved”. Istedenfor å la problemet stå uløst, som Lyons anbefaler, vil jeg derimot drøfte skillet mellom homonymi og polysemi nærmere i håp om å kunne avklare de to begrepene videre. Derfor analyserer jeg materialet mitt både diakront og synkront for å kunne avdekke både etymologisk og semantisk slektskap mellom homofoner, samt undersøke intuisjonene til morsmålsbrukere. Deretter sammenligner jeg disse intuisjonene med den formelle analysen (se kapittel 7).

Som sagt består materialet mitt av homofoner med både helt ulike og beslektede betydninger og opphav. Oppgaven handler derfor om både homonymer og polysemer med ulikt genus. Det er ikke vanlig å snakke om ”polysemer med ulikt genus” i norsk språkvitenskap, for vi regner med ett lemma når det gjelder polysemi. Ordbøkene vil for eksempel straks regne med homonymi i det øyeblikket ordet har to ulike betydninger og to ulike genus. Men dette strider ofte imot våre intuisjoner. For eksempel er det ganske åpenbart at ordene *statsråd* M ”regjeringsmedlem, minister” og *statsråd* N ”regjeringsmøte under kongens ledelse” er både

semantisk og etymologisk beslektet, men både i *Nynorskordboka* og *Bokmålsordboka* blir de klassifisert som homonymer. Hvordan skal man uttrykke terminologisk forskjellen mellom ekte homonymer og ord av type *statsråd* (som det er over 160 av i materialet mitt)? Jeg har valgt å bruke følgende terminologi i oppgaven, og selv om den ikke er tradisjonell, er den i det minste begrunnet og konsekvent:

Figur 1. Terminologien i oppgave: homofoner, homonymer og polysemer.

3 Tidligere forskning

3.1 Genus – arbitrært eller regelstyrt?

3.1.1 Arbitrært

Når man snakker om genustilordningsregler, er det underforstått at genustilordningen er regelstyrt. Men hva om språkbrukere bare puffer genuset på hvert substantiv, på samme måte som den arbitrære formen på ordet? Genus kan være lagret for hvert enkelt substantiv, og da trenges det ikke noen regler i det hele tatt. Før de siste tiårene var det tradisjonelle synet at genus i norsk og andre germanske språk er tilfeldig og skal være memorert. På Wikipedia⁶ står det fortsatt at “most German nouns give no morphological or semantic clue as to their gender. It must simply be memorized”. For å bekrefte dette synspunktet siterer man ofte Bloomfield (1933: 280), som hevder at det ikke finnes noen praktiske kriterier for genustilordning: “There seems to be no practical criterion by which the gender of a noun in German, French, or Latin could be determined”⁷. Også *Norsk referansegrammatikk* hevder at “[i] de aller fleste tilfellene kan vi ikke se av formen på substantivet hvilket genus det har” (Faarlund m.fl. 1997: 150). Et vanlig argument for at genus er tilfeldig, er av følgende type: “Hvordan forklarer dere ellers at *sol* er M på norsk, F på fransk og N på russisk?” (jf. Venås 1997: 98)⁸ Dette argumentet går ut ifra at genussystemene i alle språk skal være like, noe som a priori er feil. Det at genustilordningsregler kan være ulike i forskjellige språk, peker absolutt ikke på at genustilordning er arbitrær, og argumentet er derfor ugyldig.

Genusforskningen i de siste tiårene har derimot vært preget av oppfatningen om at genus er regelbasert, og at disse reglene er en del av morsmålskompetansen. Det er stort sett tre hovedinnvendinger mot vilkårlighet som tilhenger av den regelstyrte genustilordningen vanligvis nevner (Corbett 1991: 7; 1992: 21; se også Petersen 2009: 53–54). Den første

⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Grammatical_gender (lastet ned 12.12.2012)

⁷ Selv om Enger (2010: 680) påpeker at man ikke trenger lese Bloomfield så ensidig og overfladisk, for det virkelig ikke er noen regel som vil kunne **determinere** genus av hvert substantiv i et språk med en 100 prosent presisjon.

⁸ Det er også mange internettkilder som støtter denne tilnærmingen: <http://www.thescreamonline.com/essays/essays3-2/genderpolitics.html> (lastet ned 15.01.2013). Jf. også diskusjonene av genus i tysk og italiensk som er basert på komparativ ”evidens” for at genus er arbitrært: <http://www.skrause.org/webdesign/handson/secondpage.htm> (lastet ned 15.01.2013); <http://italian.about.com/od/grammar/a/italian-nouns-irregular-gender.htm> (lastet ned 15.01.2013).

innvendingen baserer seg på at ”native speakers typically make few or no mistakes in the use of gender; if the gender of every noun were remembered individually, we would expect more errors” (Corbett 1991: 7). Det er sant at morsmålsbrukere er overraskende gode på å bruke riktig genus, men denne påstanden er teoretisk problematisk. Corbett tar for gitt at prosesseringen av genuset er mer effektiv enn lagringen, og han argumenterer ikke for hvorfor det er slik. Senere tids psykolingvistiske forskning har likevel vist at det ikke er ubetinget riktig fordi menneskets evne til å memorere er så omfattende, mens genustilordningsregler er så kompliserte og overlappende, at “one would rather expect computation to yield the highest error rate” (Van Berkum 1996: 42). Conzett (2006) støtter analysen til Van Berkum og peker på at det ikke er noen grunn til at lagring ville a priori være mer pålitelig enn prosessering. Svaret på spørsmålet om hvilken strategi den menneskelige hjernen foretrekker, vil komme fra psykolingvistisk evidens, og det finnes studier som tyder på at genus er delvis lagret (jf. Miozzo og Caramazza 1997, om genus i italiensk).

Det andre argumentet for at genustilordning ikke er arbitrær er at “words borrowed from other languages acquire a gender, which shows that there is a mechanism for assigning and not just remembering gender” (Corbett 1991: 7). For eksempel er ordet *ballerina* femininum i opphavsspråket italiensk, men når det blir lånt til norsk, er det tilordnet maskulinum. Det samme skjer med ordet *alligator*, som er lånt fra engelsk som ikke har noe leksikalsk genus i det hele tatt. Siden alle ord i et genuspråk får tilordnet et genus, uavhengig av om de kommer fra et språk som har genus eller ikke, kan man hevde at det finnes en mekanisme for genustilordning ved lånord. Et annet spørsmål er hvordan denne mekanismen fungerer, om det er noen regler eller bare semantisk eller formell analogi med hjemlige ord som underbygger den. Conzett hevder at “[i] mange tilfelle vil lånordet pga. sine semantiske og formelle kjenneteikn kunna assosierast med eksisterande substantiv eller grupper av substantiv. Genustilordning skjer då truleg etter mønster frå desse orda” (Conzett 2010: 349). Da kan man si at *alligator* ble maskulinum fordi *krokodille* er maskulinum⁹, og *ballerina* er tilordnet maskulinum etter mønster fra andre norske substantiver som slutter med *-a*. Genustilordning ved analogi med hjemlige ord er en mulig forklaring på fenomenet, men den har noen teoretiske ulemper. Det vanskeligste er å begrunne valget av ordet som utløser analogien, for hvorfor i all verden har ikke *alligator* blitt tilordnet nøytrum ved analogi med for eksempel *krypdyr*? Det er alltid mulig å trekke inn flere synonymer eller formelt lignende

⁹ Selv om *krokodille* kan være både maskulinum og femininum, er *alligator* likevel bare maskulinum.

ord, og ofte vil genus på dem være ulik. Så lenge vi ikke har empirisk evidens for hvordan morsmålsbrukere gjør valget av det hjemlige ordet som vil utløse semantisk eller formell analogi, er det ikke rimelig å bruke analogi for å forklare genustilordningen.

Det tredje argumentet til Corbett er basert på genustilordning av nonord¹⁰: ”[W]hen presented with invented words, speakers give them a gender and they do so with a high degree of consistency” (Corbett 1991: 7). Hvis en morsmålsbruker blir presentert for et ukjent eller oppfunnet ord, vil han/hun tilegne genus til dette ordet. Siden betydningen til ordet er ukjent eller ikke finnes, kan vi utelukke semantisk analogi. Men det finnes likevel en logisk mulighet for at det eksisterer en mekanisme for å tilordne genus til nye ord, og i tillegg memoreres genus ved ordene som allerede er kjente: “[T]he gender of existing nouns is stored individually, but [...] there must also be a mechanism that assigns gender to new nouns” (Conzett 2006: 223). Det er mulig hvis vi antar at vi ikke trenger å velge mellom lagring og prosessering, og at de to prosessene ikke utelukker hverandre. Formelle lingvister prøver ofte å beskrive språket ut fra ren økonomi og unngå redundans, men det er ikke selvsagt at vår hjerne også følger disse retningslinjene (jf. kapittel 3.1.3). Mange genusforskere som tror på regelstyrt genustilordning, erkjenner at leksikalsk genus kan være til en viss grad irregulært (Dahl 2000a, Fraurud 2000, Thornton 2009, Enger 2010). Selv om både Haugen (1969: 441) og Poplack (1982) konkluderer at “we are dealing with probabilities” når vi snakker om genus, er det ikke et argument for å avvise regelbasert genustilordning, liksom regelmessighetene i genustilordningen ikke er et tilstrekkelig argument for å avvise lagring.

3.1.2 Regelstyrt

For å i det hele tatt kunne forske på noe må man anta at forskningsobjektet ikke er helt vilkårlig (Enger 2001: 167–168). Derfor ser mange genusforskere sin oppgave i å finne regelmessigheter i genustilordning og overlater til senere forskning å teste dem mot morsmålsbrukere og kanskje finne ut at en del genus ikke er regelstyrt. Dersom man hevder at genus er 100 prosent arbitrært, avviser man å forske på det før man i det hele tatt har begynt. Både lingvister og talere har i mange hundre år observert at det var noen tendenser i genustilordning, men det er først i den andre delen av det tjuende århundre at forskere begynner å se på genus som primært regelmessig (Fodor 1959, Lang 1976, Zubin & Köpcke 1981). Zubin og Köpcke (1981: 440–443) har avdekket en rekke fonologiske, morfologiske

¹⁰ Også kalt fantasiord eller non-ord, se definisjonen i kapittel 7.3.2.

og semantiske tilordningsregler i tysk, hvor genus er blitt lenge regnet for å være arbitrært. Monografien til Corbett (1991), hvor han analyserer genussystemer i over 200 språk, har vært den klareste stemmen som har hevdet at genustilordningen er regelstyrt. Denne monografien har inspirert mye genusforskning, og flere forskere har tatt opp genus som et forskningsspørsmål i ulike språk. Det har blitt lagt fram sterke hypoteser om at genustilordningen er 100 prosent regelmessig, for eksempel følgende: “[W]e demonstrate that mere tendencies on the surface do not indicate the absence of reliable gender assignment principles” (Rice 2006: 1395). Det finnes ulike meninger om i hvilken grad genus er regelmessig, men de fleste forskere er enige om at det finnes bestemte regler som styrer genustilordning.

Hvis vi antar at genus ikke er arbitrært, men er styrt av noen regler, blir vi stilt overfor et nytt problem, nemlig hvordan disse reglene står i relasjon til hverandre. Basert på en analyse av 200 språk hevder Corbett at det finnes tre typer tilordningsregler, nemlig semantiske, fonologiske og morfologiske (de siste to sammen kalles også formelle regler). Et norsk eksempel på en semantisk tilordningsregel er at ord for personer av biologisk hankjønn er maskulinum, for eksempel *mann, fyr, kar, gubbe*. En fonologisk regel er for eksempel at substantiver som ender på en trykklett *-e*, er femininum: *hulle, kake, lampe*. En morfologisk regel er at verbalsubstantiv er nøytrum, for eksempel *hopp, kast, sprett*.¹¹ Spørsmålet om hvordan reglene og tendensene som ble avdekket i studiene av genus, opererer og konkurrerer i virkeligheten, er et av de mest diskuterte blant forskere som mener at genus er regelstyrt. For eksempel kan vi spørre hvorfor *gubbe* som ender på en trykklett *-e*, ikke blir tilordnet femininum, som den fonologiske regelen tilsier, men følger istedenfor den semantiske regelen. Poplack (m.fl. 1982: 6) stiller spørsmålet slik: “How do these investigators know which factor takes precedence when more than one are present?” Corbett (1991) og hans tilhengere hevder at semantiske regler alltid vinner i tilfeller der det foreligger en regelkonflikt. Steinmetz (1986, 2006) og Rice (2006) lanserer derimot en modell for regeltelling hvor semantiske og formelle regler er like sterke. Et mellomstandpunkt for disse to tilnærmingene er Nessel (2006), som foreslår å se på genustilordningsregler innenfor den bruksbaserte modellen “Usage-Based Model” og hevder at genusrangering og genustelling egentlig baserer seg på samme kognitive mekanismer.

¹¹ Disse reglene er hentet fra Trosterud (2001), legg merke til at evidens i denne oppgaven tyder på at den morfologiske regelen bør modifiseres (se kapittel 5.4.1).

Synet om at semantiske regler er overlegne i forhold til formelle, er først og fremst assosiert med Corbett. Han er veldig klar på at det alltid finnes en semantisk kjerne i genussystemer: “In a sense all gender systems are semantic in that there is always a semantic core to the assignment systems” (Corbett 1991: 8). Rent formbaserte, det vil si rent fonologiske eller rent morfologiske, genussystemer eksisterer ikke ifølge Corbett (ibid.: 34). Den semantiske kjernen innebærer at når genustilordningsregler konkurrerer, er det alltid et element av semantikk som spiller inn. Hvor stort dette elementet er, eller hva den semantiske kjernen utgjør, er et spørsmål som Corbett ikke tar opp, men han sier at “[i]f there are conflicting factors at work, semantic factors usually take precedence” (Corbett 1991: 68f). Dobrin (1997) som baserer seg på studier av arapesh, foreslår følgende regelhierarki: *semantikk* >> *morfologi* >> *fonologi*. Dobrin (1997: 76) mener at mens selve genustilordningsreglene er språkspesifikke, er hierarkiet universelt. Corbett og Fraser (2000: 321) er enda tydeligere på at semantiske regler alltid dominerer: “As is universally the case, the formal gender assignment rules [...] are dominated by the semantic gender assignment rules”. Ikke alle tilhengere av regelordning er like kategoriske. Dahl (2000a: 101) begrenser den semantiske kjernen til animate substantiver og hevder at “animate nouns normally get their gender by semantic rules, whereas inanimate nouns may or may not have semantic gender”. Hvis det finnes både femininum og maskulinum i et språk (og disse termene betyr noenlunde det samme som for eksempel i germansk), vil de animate substantivene være klassifisert ifølge det naturlige kjønn til deres referent. Ord som betegner kvinner, vil derfor være F, og de som betegner menn, vil være M.

Det finnes mange unntak til denne semantikkbaserte tilnærmingen. Til og med animate substantiver kan bli tilordnet genus etter deres form, og ikke deres betydning. Kjente eksempler her er det tyske ordet *Mädchen* som er N selv om det betegner en ung jente, eller det norske *mamma* som betegner noe av det mest animate og feminine i denne verden, og likevel er M i mange norske dialekter og bokmål. Enda flere unntak finner vi hvis vi antar at alle semantiske regler dominerer morfologiske og fonologiske regler, slik som Corbett og Fraser (2000) hevder. Særlig tilhengere av regeltellingsmodeller har en forkjærlighet for å postulere veldig spesifikke semantiske tilordningsregler og etterpå bevise at de ikke vinner i en regelkonflikt. Et typisk eksempel på en slik spesifik regel er at ord som betegner klær (men ikke uteklær) som dekker området mellom livet og brystet, er nøytrum (Steinmetz 1986: 195). Forskjellen mellom denne regelen og de typiske reglene til Corbett eller Dahl, som baserer seg på animatet, er tydelig fra første øyekast.

De sterkeste motstanderne av Corbett er Steinmetz (f. eks. 1986) og Rice (2006), som baserer seg på Steinmetz sin teori. De er skeptiske til semantikkens dominans i genustilordning og hevder at alle reglene er like sterke: “We argue that features relevant for gender assignment contribute equally to that process, such that there is no priority of principles sensitive to semantic features, contra Corbett” (Rice 2006: 1394). Begge hevder at hvis det er en regelkonflikt, skal man regne antall regler som peker mot hvert genus, og genuset med flest regler vil vinne. Denne regelen er formulert av Steinmetz under navnet Gender Tally: “Count the number of times each gender is assigned and assign the noun the gender with the highest value” (Steinmetz 1986: 193). Noen har vært kritiske mot genustilordningsmodellen foreslått av Steinmetz på grunn av den vanlige oppfatningen i lingvistikk om at man ikke teller i språkvitenskapen (jf. Hayes 1995: 307 om at man bare kan telle til to i fonologi). Men, dersom vi antar at Gender Tally er kompatibel med kognitive mekanismer (Nesset 2006: 1375–1376), finnes det likevel et annet metodologisk problem. Siden det ikke finnes noen begrensninger for hvor spesifikke semantiske tilordningsregler kan være, er det alltid mulig å postulere en ny hvis modellen ellers gir uriktige prediksjoner. Det betyr selvsagt ikke at Steinmetz og kollegaer gjør det, men det at denne muligheten finnes, gjør modellen spesielt sårbar.

I tilfelle antall regler som peker i retning av hvert av genusene, er likt, postulerer Steinmetz et defaulthierarki¹². Et slikt hierarki eksisterer i hvert språk, men det er språkspesifikt. Steinmetz (1985), som fokuserer på germanske og slaviske språk, hevder at hierarkiet $M > F > N$ opererer i kontinentale germanske språk og slaviske språk, mens $N > M > F$ kjennetegner islandsk og færøysk, som representerer det gamle indoeuropeiske genushierarkiet. Også gresk, latin og sanskrit har nøytrum som defaultgenus, ifølge Steinmetz (2006: 1419). Basert på det hevder Steinmetz at de kontinentale germanske og slaviske språkene har gjennomgått et genusskifte fra nøytrum til maskulinum som defaultgenus, og dette skiftet kaller han The great gender shift. Siden hele genustilordningsmodellen hans baserer seg på defaulthierarkiet, er det viktig å se nærmere på begrepet default. Først og fremst er det ikke opplagt at et språk må ha noe genusdefault i det hele tatt (jf. kapittel 7.3). Men til og med dersom vi antar at et default finnes, hvordan skal man bestemme hvilket genus som er default og hvilket hierarki som er gjeldende i et språk? Nesset (2006: 1381) peker på at “[d]espite their central position in Steinmetz’ approach, he provides no detailed theoretical discussions of the principles on

¹² “Default hierarchy”, også oversatt som markerthetshierarki, f.eks. i Kvinlaug (2011).

which default hierarchies are based”. Ikke heller Rice (2006), som inkorporerer prinsippene til Steinmetz i en Optimality Theory, gir oss noe klart svar på dette spørsmålet. Nessel (2006) skriver at ifølge hans forståelse bygger Steinmetz sin argumentasjon hovedsakelig på typefrekvens, det vil si den relative størrelsen på hver av genusklassene. Også Rice forklarer maskulinums sterke posisjon i tysk med den store frekvensen av M som gjør dette genuset lite markert (Rice 2006: 1406). Samtidig sier Rice at dette ikke alltid er tilfellet, særlig i språk med mange genus (ibid.). I en fotnote nevner Steinmetz (2006: 1419) at i tillegg til tallmessig overlegenhet av et bestemt genus, er det formell merking som er viktig: “Another, and perhaps more fundamental correlate, is markedness. Neuter nouns in Icelandic and masculine nouns in German are typically devoid of morphological markings, and this fact is consistent with their status as the default gender in these languages”. Rice hevder i tillegg at det umarkerte genuset er det som ville trenge flest regler for å dekke substantiv i klassen sin, og for å forenkle systemet velger man dette genuset som default (Rice 2006: 1406). Uansett om det er frekvens eller markerthet som er grunnlaget til defaultgenuset, er argumentasjonen til Rice ikke bekreftet med en komplett analyse av noe språk (Enger 2010: 681). Det kan hende at substantivene som Rice mener er problematiske for de semantikkbaserte modellene, bare er fåtallige unntak, og det kan også være tilfellet med analysen til Steinmetz.

Steinmetz (2006: 1420–1421) legger fram den empiriske bakgrunnen for defaulthierarkiene i tysk og islandsk som reflekterer Great Gender Shift¹³. I en fotnote til påstanden om at hierarkiet kan “provide a basis for accounting for hundreds, perhaps thousands of cognate nouns of different genders in these closely related languages“, følger en liste av tyske og islandske kognater med forskjellig genus. De tyske substantivene er M, og de islandske er N, noe som er ment å underbygge Steinmetz sine konklusjoner om defaultgenus i disse språkene. Siden han mener at alle kontinentale germanske språk har M som defaultgenus, ville vi forvente at også de norske kognatene til disse substantivene er M. Det overraskende er at av 54 kognater som Steinmetz lister opp, er 23 M og 31 N på norsk. Det vil si at over halvparten, nemlig 57 prosent av de norske kognatene er nøytrum, noe som er i strid med argumentasjonen til Steinmetz. Likevel trenger vi ikke avvise defaultgenushierarkiet med ett på grunn av det. Den andre listen som Steinmetz kommer med i denne fotnoten, er 14 kognater fra norrønt, som han hevder hadde defaulthierarkiet $N > M > F$, og fra dansk. De norrøne substantivene er nøytrum, mens de danske er felleskjønn. De norske kognatene til

¹³ Det vil si at islandsk og færøysk har $N > M > F$ som det var i indoeuropeisk, mens kontinentale germanske og slaviske språk har $M > F > N$.

disse 14 ordene har følgende genus: åtte er M som danske, fem er N, og en har vakkende genus M/N. Hvis vi vil beskytte Steinmetz sine påstand om at kontinentale germanske språk har skiftet defaultgenus (“Great Gender Shift”), mens islandsk og færøysk har bevart det gamle indoeuropeiske hierarkiet $N > M > F$, kan vi bruke genusforskjeller i dansk og norsk som et argument. Norsk er både leksikalsk og grammatisk noe nærmere islandsk og færøysk enn det dansk er, og vi har sett at det er flere nøytrumsord i norsk enn i dansk. Kanskje kan vi basert på denne evidensen heller hevde at det finnes et kontinuum, hvor tysk ligger nærmest M-default, islandsk og færøysk er nærmere N-default, og andre nordiske språk ligger mellom de to polene? Denne ideen er nok uforenelig med ånden bak Steinmetz sitt forslag, for han står for en enten/eller-modell, men det kan være et mulig kompromiss for å tilpasse modellen til evidens fra flere germanske språk. Dette er et åpent empirisk spørsmål som krever videre forskning for å kunne bli besvart. Evidensen som Steinmetz legger fram (14 ikke-tilfeldig valgte substantiver), er åpenbart utilstrekkelig for å trekke noen konklusjoner¹⁴.

Det største problemet ved regeltellingsteorien til Steinmetz og Rice er likevel ikke vanskelighetene med defaultbegrepet, men det teoretiske utgangspunktet til teorien. Hvis semantiske og formelle tilordningsregler er like sterke, hvordan kan man forklare at det ikke finnes rent formelle genussystemer i verdens språk, mens det finnes de som er rent semantiske? Så lenge vi ikke har dokumentert et eneste rent formelt genustilordningssystem, bør vi anta at i det minste noen semantiske regler har forrang. Nessel begrensner disse semantiske reglene til de som har med det biologiske genuset å gjøre, noe han kaller ”biologisk kjønn vinn-prinsippet” (Nessel 2005: 188) eller “Core Semantic Override Principle” (Nessel 2006). Corbett og Frasers påstand om at alle semantiske regler dominerer formelle regler, kan være for sterk, mener han, for vi har ikke tilstrekkelig evidens for å hevde at semantikken alltid vinner. Nessel følger derfor Dahl (2000a) som drøfter semantiske kjerneregler, det vil si de som har med animathet å gjøre. Nesselts modell, som er basert på den bruksbaserte modellen til Langacker, kan på flere måter sees som et kompromiss mellom de to konkurrerende synspunktene til Corbett på den ene siden og Steinmetz og Rice på den andre: “[T]he Usage-Based Model provides a unified account of ‘rule counting’ and rule

¹⁴ Et tilleggsargument mot Steinmetz sin teori om Great Gender Shift er foreslått av Trosterud. Steinmetz mener at skiftet skjedde på grunn av bortfall av *-r* som en eksplisitt markør for M i kontinentale germanske språk. Trosterud peker på at M-prosentsen økte til over 50 % bare først med releksikalifisering i forbindelse med overgangen fra bondesamfunnet til det moderne samfunnet, så “auken i m-prosentsen kjem dermed 500 år seinare enn han skulle ha gjort etter Steinmetz sin teori” (Trosterud 2001: 52–53).

ordering” (Neset 2006: 1379). Uten å gå inn på detaljer om arkitekturen til den bruksbaserte modellen kan vi forklare at Nesse med visse forbehold godtar begge tilnærmingene fordi arkitekturen til modellen tillater for både rangering og en slags telling av regler (Neset 2006: 1373). Som nevnt tidligere supplerer Neset modellen med ”Core Semantic Override Principle” ved å begrense hvilke semantiske regler som har forrang.

3.1.3 Ja, takk, begge deler

Til tross for noen store og små uenigheter om hva slags genustilordningsregler eksisterer og hvordan de interagerer, er genus presentert som absolutt regelstyrt i alle de tre modellene ovenfor. Problemet er at det finnes mange unntak til både semantiske og formelle regler, ofte så mange at det blir tvilsomt om det er relevant å postulere reglene i det hele tatt. Antall unntak er særlig stort hvis vi går god for de mest spesifikke semantiske reglene, som Trosteruds semantiske regel 28 om at ord for funksjonelle hulrom er nøytrum (Kvinlaug 2011: 63–66). I tillegg eksisterer det substantiv som kan ha dobbelt genus uten at det forandrer betydningen deres i det hele tatt. Slike ord finner man i tysk (Leiss 2000), nederlandsk (van Berkum 1996), norsk (Faarlund m.fl. 1997). I norsk finnes det til og med to substantiver som kan ha alle tre genus, disse er *greip* og *vis*¹⁵ ifølge *Norsk referansegrammatikk* (Faarlund m.fl. 1997: 153). Dette tyder på at genus kan være arbitrært. Samtidig trenger vi ikke å anta at genus er helt tilfeldig bare fordi det ikke er fullstendig regelmessig. Enger (2010: 680) bemerker at “in practice, linguists operate with less than 100 prosent certainty, and there is no reason why gender should be an exception”. Mange forskere erkjenner at genus ikke er helt regelmessig. Poplack, Pousada og Sankoff som analyserer genustilordning i spansk og fransk, hevder at “the choice of gender is attributable to a combination of quantitative influences from various factors and [...] these influences only determine the possibility that the choice be masculine or feminine” (Poplack m.fl. 1982: 7). Med andre ord kan det være at genusforskningen i de siste tiårene har undervurdert muligheten at genus ved noen ord er tilfeldig og lagret.

Det er viktig å være klar over det som Langacker (1987) kaller “exclusionary fallacy”, eller “rule-list fallacy”, det vil si den metodologiske fellen om at et grammatisk fenomen enten må være fullstendig arbitrært eller fullstendig regelstyrt. Ideen om at en analyse, motivasjon,

¹⁵ I mitt material er det seks substantiver til som ifølge *Bokmålsordboka* kan ha alle tre genus: *råd*, *skjell*, *skrå*, *sneis*, *sokn*, *trø*.

grunn eller funksjon nødvendigvis forebygger en annen, er en feil som, ifølge Langacker (1987: 28–31, 42), ofte forstyrrer konstruktiv vitenskapelig diskusjon. Ikke bare genusforskning blir rammet av dette mistaket, også i for eksempel diskusjonen om indre versus ytre årsaker for en endring i språkhistorien kan man gå i denne fellen (Enger 2011: 193). Mange forskere støtter Langackers synspunkt, for eksempel hevder Derwing at grammatiske regler og leksikalsk lagret opplysninger ikke utelukker hverandre, men ofte samarbeider i et språk (Derwing 1990: 250; jf. også kapittel 3.1.1). I sin analyse av svensk genustilordning konkluderer Fraurud (2000: 205) med at “the question of whether and to what degree gender assignment may be arbitrary must be regarded as an open, empirical question”.

Dette empiriske spørsmålet krever videre forskning, og vi vet ikke ennå om svaret som vi vil få, blir universelt. Det er mulig at graden til hvilken genus er lagret eller prosessert, er språkspesifikk. Det kan for eksempel være at genus oftere er lagret i språk hvor det er mindre transparent. I italiensk kan man predikere genus ved de fleste substantivene basert på deres fonologiske form, mens i germanske språk er det ikke like enkelt å predikere genuset. Samspillet mellom fonologiske, morfologiske og semantiske tilordningsregler kompliserer oppdraget. Vi kunne teoretisk forvente at genus oftere ville være lagret i germanske språk, enn i italiensk fordi det er mer komplisert å utarbeide det hver gang under språkprosesseringen. Samtidig kan det være at genus oftere er lagret i språk hvor det brukes oftere. Vi markerer ikke alle substantivene for genus når vi snakker, og denne markeringen er språkspesifikk. Enger (2011: 184–185) poengterer at i norrønt kunne man si *Bóndi sá mann* uten å gi noen tydelig informasjon om genuset til de to ordene. Det er ingen assosierte ord eller suffikser som tyder på genus. I moderne svensk og norsk skal man derimot alltid bruke en artikkel, enten bestemt, eller ubestemt: *Bonden så en mann / Bonden så mannen / En bonde så en mann*. Artikkelen tyder på at ordene er maskulinum, det vil si at vi nesten ikke kan bruke substantiv uten å avsløre deres genus i moderne norsk eller svensk. Den samme situasjonen som i norsk finner vi for eksempel i italiensk, hvor man nesten alltid bruker substantiver med en eller annen artikkel. I russisk er substantivene derimot ikke markert for genus med artikler eller suffikser, men de er markert for deres bøyningstype som spiller hovedrollen i genustilordning (Corbett 1991: 34–42). Det gjenstår fortsatt å fastslå om det finnes en korrelasjon mellom hvor mye genus kommer til uttrykk i et språk og til hvilken grad det er lagret eller prosessert. Spørsmålene som er nevnt i dette avsnittet, åpner for mye komparativ og interdisiplinær forskning innenfor genustilordning.

3.2 Genustilordning i norsk

Genusforskningen i norsk språkvitenskap er nå i en produktiv begynnelsesfase. Det eneste komplette regelsettet som har blitt foreslått så langt, er Trosteruds (2001), men han diskuterer ikke forhold mellom reglene, noe som ikke lar oss se det som en modell for genustilordning, men snarere som en liste av mulige tilordningsregler. I norsk er det både semantiske, morfologiske og fonetiske regler som opererer ved siden av hverandre (Enger 2001: 172), og derfor er det spesielt vanskelig å finne ut hvordan de interagerer. Resultatene til den tidligste forskningen på genus i norsk finner vi i Aasens *Norsk Grammatik* (1965 [1848]: 116–124). Aasen foreslår flere semantiske og formelle regler; mange av dem blir tatt opp igjen i senere forskning. For eksempel nevner han følgende semantiske regler: benevnelser for mannlige personer er maskulinum, benevnelser for kvinnelige personer er femininum, navn på dyr, fugler og fisk og andre levende skapninger er maskulinum osv. Han sikter ikke på en komplett beskrivelse av språket og sier ikke noe om interaksjon mellom semantiske og formelle regler, så hans innsats er hovedsakelig verdifull som en oppsummering av regelmessighetene som finnes i språket. Også Haugen (1976) i sin innledning til nordisk språkhistorien gjør noen observasjoner om genus, for eksempel om at massesubstantiver pleier å være nøytrum. Den første “systematiske framstillinga av genustilordning i norsk”, som Trosterud (2001: 31) kaller den, er Beitos studie av genusskifte på vei fra norrønt til nynorsk (Beito 1954). Selv om noen av Beitos standpunkter i dag ville bli sett på med stor skepsis (som tanken om at genus kan lånes fra et språk til et annet, som Corbett 1991: 80–81 kritiserer grundig), er det nettopp Beito som har presentert genustilordningsreglene som norske grammatikere har benyttet siden da, samt diakron evidens for disse reglene. *Norsk referansegrammatikk* (Faarlund m.fl. 1997: 153–159) lister omtrent samme regler som Beito foreslår i sin *Nynorsk grammatikk* (1970: 156–161).

Etter Corbetts *Gender* (1991) har interessen til genustilordning blitt vesentlig større i norsk lingvistikk. Trosterud (2001) setter opp et sett med tre generelle regler (av disse tre reglene er én egentlig en påstand om at M er default i norsk, og de andre to er fonologiske regler), 28 semantiske, ni morfologiske og tre fonologiske regler, samt syv regler for fornavn. Han baserer seg på empiri fra 31'500 usammensatte ord fra *Nynorskordboka* og hevder at hans regelsett predikerer korrekt genus for 94 prosent av dem. Trosterud bygger sin argumentasjon på aksiomet om at genustilordning er en del av grammatikken, og derfor er den regelbasert, og “[d]en sentrale hypotesen som blir presentert, er at maskulinum er defaultgenus i norsk”

(Trosterud 2001: 29). Han følger den norske forskningstradisjonen i det at han ikke vil ta stilling til hvordan reglene interagerer: “Etter mitt syn er det best å vente med bastante konklusjonar om regelsamverknad til vi har forstått korleis reglane verkar kvar for seg” (Trosterud 2001: 34). Det er vanskelig å se hvordan man kan gi et nøyaktig tall på hvor mange prosent riktig genus et regelsett kan predikere uten å uttale seg om regelinteraksjon (Kvinlaug 2011: 18), og i tillegg kan det til og med være villedende å sette så mange regler hvis det eneste kriteriet for en regel er at den predikerer genus for en gruppe substantiver. På en slik måte kan man alltid sette en ad hoc regel for å bortforklare vanskelige situasjoner.

Trosterud lanserer to nye begreper, nemlig genusinversjon og genusekstensjon. Genusinversjon er et prinsipp som hevder at “for å etablere eit morfologisk eller semantisk felt, får desse orda eit anna genus enn dei skulle ha hatt etter meir overgripande reglar” (Trosterud 2001: 36). Et eksempel på det er Trosteruds STR 15 som sier at ord for kulturelt skapte steder og samfunnsinstitusjoner er N. Et unntak som blir nevnt, er *skole* M.¹⁶ Også for å forklare genuset til *skole* vender Trosterud seg til genusinversjonen: Etter fonologiske regler skal ord på *-e* være F, men som resultat av samme genusinversjon ble *skole* M. Ideen om at språkbrukere ville merke av “kulturelt skapte steder” som en egen semantisk gruppe ved å tilordne alle medlemmer av gruppen N, kan høres plausibel ut. Men ideen om at språkbrukere ville merke det ved å tilordne medlemmene hvilket som helst genus unntatt det som vi kunne forvente ut fra den fonologiske formen på ordet, er ikke spesielt tiltalende. Et slikt prinsipp kan i det hele tatt ikke gi oss korrekte prediksjoner i språk med tre genus, fordi hvis genusinversjonen krever for eksempel hvilket som helst genus, unntatt maskulinum, kan det være både femininum og nøytrum. Man kan ikke basere en modell for genustilordning på en regel som har to mulige utfall.

Genusekstensjon er et system hvor “[g]enus blir etablert for eit sett viktige ord etter semantiske (særleg antroposentriske) kriteria, og deretter utvida til ord av same morfologiske eller fonologiske type” (Trosterud 2001: 36). Hovedsakelig spiller genusinversjonen inn i reglene STR 8 og 9 som hevder at ord for mannlige kjønnsorgan og andre avlange organ er M (*arm, finger, rygg*), mens ord for kvinnelige kjønnsorgan og hull er F (*fitte, rumpe*). Ideen om at metaforisk utviding er et viktig redskap i kategorisering hos mennesker, er ikke ny (jf. Lakoff 1987), men måten Trosterud anvender den på, er diskutabel. I tillegg kan man være

¹⁶ Her ville jeg også nevne *kirke* F, *butikk* M og *kommune* M som ikke er mindre kulturelt skapte enn *apotek* og *amt* som Trosterud anfører som eksempler på denne regelen.

skeptisk til noen eksempler som Trosterud gir, blant annet betrakter ikke alle ryggen som et avlangt organ. Som genusekstensjon av reglene 8 og 9 finner vi også STR 11, 16 og 12 om at ord for terrengtopper og avlange terrengformasjoner, samt ord som refererer til avlange objekt, er M, mens ord for terrengfordypninger er F. Trosterud har funnet inspirasjonen hos Aasen som nevner at ord for topper ofte er M, mens ord for søkk er F (Aasen 1965 [1848]: 120). Enger (2002: 136–138) avviser genusekstensjon og argumenterer for at de fleste eksemplene kan gjøres greie for ved hjelp av alternative generaliseringer. Som han bemerker, er det ingen eksempler på at “metaforisk likskap mellom forma på kjønnsorgan og forma på referentene å substantiv skulle vera relevant for menneskelige språk” i den vitenskapelige litteraturen (Enger 2002: 140).

Til tross for noe kritikk som har vært rettet mot den, inneholder Trosteruds regelsett sterke og falsifiserbare påstander. Disse påstandene kan og bør være testet for å få fram ekstern evidens som vil enten støtte eller avvise dem. Som Enger (2002: 141) poengterer, “er eit generelt poeng i studiet av leksikalsk genus at det ikkje er nok å finne fram til eit sett reglar. Vi må også finne tilleggsargument for reglane”. Disse tilleggsargumentene eller med andre ord ekstern evidens, kan komme fra komparative, typologiske, diakrone, kulturelle eller psykolingvistiske studier, samt fra andre deler av grammatikken. Masteroppgaven til Conzett (2007) er et eksempel på en komparativ studie av genus i norrønt og nynorsk hvor han arbeider kvantitativt. Andre nyere arbeider som er verdt å nevne, er Egset Hasle (2004) som tester Trosteruds regelsett datamaskinelt, Vagstein (2009) som tar for seg kriterier for genusinndelingen i norsk, Korsæth (2010) som analyserer ulikt genus ved kognater i nynorsk og svensk, Kvinlaug (2011) som ser nærmere på genustilordning i kristiansandsdialekten, Parkkonen (2011) som diskuterer genus ved nye lånord i norsk, og Müller (2012) som drøfter genustilordning i norsk som andrespråk. Også Opsahl (2009: 77–104) analyserer bruken av genus i sin doktoravhandling om strukturelle trekk ved multietnisk norsk. Som sagt er genusforskningen i en svært produktiv fase i norsk språkvitenskap akkurat nå, og en analyse av semantiske tilordningsregler ved homonymer foreslått i denne oppgaven vil bidra til videre utvikling av dette forskningsfeltet.

3.3 Genus ved homofoner

Selv om interessen for genus har økt i de siste tiårene, har forholdet mellom genus og homofoni stort sett vært holdt utenfor diskusjonen. Vanligvis blir dette problemet nevnt når

det handler om genusfunksjoner (jf. kapittel 2.1). Flere forskere hevder at en av funksjonene til genus er å holde homofoner atskilt. Braunmüller (2000: 42) skriver: “Only in those languages which either have lost a great deal of their case markers or show many merged inflectional suffixes can gender additionally be used to keep homonyms apart” og gir eksemplene fra tysk (*der See* M “innsjø” – *die See* F “hav”) og dansk (*jalousi* M “sjalusi, det å være sjalu” – *jalousi* N “sjalusi, skjerm eller gardin”). Braunmüller hevder at det er ganske uvanlig at genus blir brukt for å uttrykke semantisk informasjon. Det eneste eksemplet av spesiell semantisk differensiering som han har funnet, er det tyske substantivet *der Mensch* M ”menneske” M som i sørtyske dialekter kan tilegnes intetkjønn *das Mensch* N ”menneske”, og da får det en ny betydning “dårlig kvinne” (ibid.). I språk som har bevart sitt bøyingsparadigme, som latin, er det sjeldent at homofoner blir holdt atskilt ved hjelp av genus, mener Braunmüller, og nevner kun et eksempel fra latin: *dies* M ”daglys” og *dies* F ”tidsperiode”. Han hevder at genus i disse språkene er tett knyttet til andre morfologiske trekk “and can therefore not be separated from other morphological features as case or number which are part of the same inflectional paradigm, too” (Braunmüller 2000: 43). Eksemplet *dies* er da mulig som et unntak, for den kan bøyes både som maskulinum og femininum. Braunmüllers påstand om at forskjellen i genus ved homofone substantiver bare kan oppstå i språk som har mistet en stor del av kasusmarkørene og har mange bøyingsuffixer som har falt sammen, er Enger (2011: 181–182) skeptisk til: “Unfortunately, parallel examples can be found in Old Norse, such as feminine *ól* ’belt’ vs. the homonymous neuter *ól* ’witch’”. Påstanden til Braunmüller kan være for sterk og ville være mer korrekt uten ordet “only”. Likevel må man understreke at Braunmüller selv nevner et eksempel fra latin som er et språk med mange bøyingsparadigmer, ved å merke at det er sjeldent. Også i russisk, som er et språk med rik bøyning, er det ekstremt sjeldent at homonymer har ulikt genus¹⁷. Det kunne gi oss en bedre innsikt hvis man sammenlignet antall homonymer med ulikt genus i norrønt og moderne norsk for å finne ut om det er en korrelasjon mellom bøyingskompleksitet og antall genusforskjeller ved homonymer, men så vidt jeg vet, har en slik studie ikke ennå blitt utført.

Et interessant syn på homonymer, polysemer og ord med dobbelt genus foreslår Leiss (2000), som hevder at genusforskjellene ved disse ordene er et relikte fra urindoeuropeisk, hvor substantiv kunne bøyes i genus. Hun hevder at genus i urindoeuropeisk var en vanlig

¹⁷ Jeg har ikke funnet noen litteratur om homonymer med ulikt genus i russisk (noe som allerede tyder på at de ikke er ekstremt frekvente), men ut fra min morsmålskompetanse vil jeg påstå at de ikke er flere enn ti.

bøyningskategori ved substantiver og at “every noun could be inflected with three different nominal endings; each of these endings modified the meaning of the noun in a specific way” (Leiss 2000: 239). Den opprinnelige maskulinum var et genus for individualiserte, tellbare substantiver (“singulative”), nøytrum var for massesubstantiver (“no access to the category of number”), mens femininum hadde en kollektiv betydning (“non-distributive plural”). Disse påstandene bygger blant annet på studier som har vist at det finnes en nær relasjon mellom genus og numerus, nemlig mellom F og flertall (Leiss 2000: 243). At det er noe spesielt med relasjonen mellom genus og numerus er et utbredt synspunkt (jf. Corbett 1991), men påstandene til Leiss finner ikke støtte hos alle forskere. Blant annet kompliseres de på grunn av den diakrone prosessen som førte til at femininum oppstod som et nytt genus: “[T]his reconstruction raises the question whether such a system has a typological likelihood, especially considering its origin as a development of an earlier animacy-based system” (Luraghi 2011: 436). Leiss hevder i tillegg at semantikken til genus ikke har forandret seg siden urindoeuropeisk, og at vi kan se samme betydninger ved genus i europeiske språk. Hun trekker inn noen evidens fra tysk, men eksemplene hennes er få og er ikke tilfeldig valgte. Ifølge hennes analyse bør feminine homofoner ha kollektiv betydning, mens min analyse av semantisk genustilordning i moderne norsk, som er et av språkene i den indoeuropeiske familien, viser at den kollektive betydningen er snarere koblet til nøytrum, enn til femininum (jf. kapittel 6.5.5).

I norsk språkvitenskap finner vi en analyse av genusmotsetninger ved homofoner som et uttrykk for et skille mellom “det individualiserte og ikke-delelige (genus individuum) på den ene siden og det ikke-individualiserte og delelige (genus dividuum) på den andre siden” (Faarlund m.fl. 1997: 157). Dette skillet tilsvarer forskjellen mellom ord for levende vesener som ofte er MF, og ord for et livløst stoff eller masse som gjerne er N (ibid.). Eksempler som *Norsk referansegrammatikk* lister opp, er følgende: *ap* M (= person som driver med ap) – *ap* N (= gjøn, tøys); *fark* M (= landstryker; kjeltring) – *fark* N (= fanteri); *skarv* M (= kjeltring) – *skarv* N (= skrap, rot); *slark* M (= doven fyr) – *slark* N (= det å slarke); *slarv* M (= slurvet person) – *slarv* N (= fusk, løgn). I tillegg nevnes polysemene *byråd* og *statsråd* som er M når de betegner en person, men N når de betegner en administrativ ledelse eller et møte. Det finnes mange flere homofoner med ulikt genus i norsk, også hvor skillet ikke går mellom en person og en ikke-person. *Norsk referansegrammatikk* nevner ett slikt eksempel, nemlig *øl* N som betegner selve stoffet eller arten, versus *øl* M som betegner et visst avgrenset kvantum.

Jeg har samlet inn mer data for å videre underbygge påstand fra tidligere forskning og finne flere tendenser i semantiske trekk som ligger bak genusforskjellen ved homofoner (kapittel 6).

4 Metode

4.1 Datainnsamling

Et klassisk metodologisk problem i språkvitenskap er at forskeren først og fremst ønsker å beskrive talespråk, men bare har skriftlige kilder til disposisjon. Når det gjelder norsk, er dette problemet enda mer aktuelt, for de to offisielle skriftlige språkene bokmål og nynorsk blir ikke brukt muntlig. Det finnes heller ikke noe standardisert talemål, og genussystemene i dialekter kan variere. Derfor er det spesielt vanskelig å basere beskrivelsen av genus i norsk på talespråket. I tillegg er homofoner med ulikt genus ikke frekvente nok for å treffe begge ordene i paret samtidig i løpende tekst. Vi kan heller ikke bruke korpus for å finne homofonparene fordi det ikke er noen kriterier vi kan bygge søket på. Spørreundersøkelser blant morsmålsbrukere er heller ikke en mulig innsamlingsmetode, da det er svært få talere som kan nevne mange relevante homofonpar. Noen av disse parene finner vi i *Norsk Referansegrammatikk*, noen andre er listet av Per Egil Hegge i *Aftenpostens Språkspalte* for 30.07.2004¹⁸. Ellers finnes det ikke noen kilde hvor homofoner med ulikt genus allerede er samlet. Det finnes dessverre ikke noen homofonordbok for norsk, ikke heller noen nettside som lister alle homofoner (som www.homophone.com for engelsk), noe som vanskeliggjør datainnsamlingen. Derfor har jeg valgt å samle inn data fra ordbøker. Jeg er klar over at genus i ordbøkene er normaliser og kan avvike fra talespråket, men dette skrider likevel frem som den beste fremgangsmåten for datainnsamling. Etter å ha lest gjennom hele *Bokmålsordboka*¹⁹ (Wangensteen 2005 i papirutgave), har jeg samlet inn 434 homofonpar med ulikt genus. Dette antallet er tilstrekkelig for analysen innenfor rammen av en masteroppgave, og det har vært et tilleggsargument for å begrense meg til bokmål og ikke også samle inn materialet fra *Nynorskordboka*. Siden man oftest velger nynorsk framfor bokmål som forskningsobjekt, bør jeg argumentere for hvorfor jeg har valgt bokmål. Språkforskere som velger nynorsk, begrunner valget med det at nynorsk er nærmere dialekter, det vil si det tradisjonelle talemålet. I tillegg er dette valget ofte språkpolitisk og tradisjonelt begrunnet. Strengt tatt er det et fåtall av befolkningen som bruker nynorsk som skriftspråk, og siden jeg uansett må basere datainnsamlingen på skriftlige tekster, er det mer relevant å velge skriveformen som

¹⁸ <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=173> (lastet ned 13.02.2013).

¹⁹ <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=&bokmaal=+&ordbok=bokmaal> (lastet ned 13.03.2013).

flertallet benytter, det vil si bokmål. Først og fremst er valget mitt likevel av praktisk årsak fordi jeg idet jeg går over til psykolingvistisk analyse trenger informanter som snakker så skriftnært som mulig, med bakgrunn i at mine belegg er samlet inn fra en ordbok. Det finnes langt flere personer som snakker bokmålsnært enn nynorsk, spesielt her i Oslo-området. Det har også vært hevdet at ”bokmålsnært talemål” er den dialekten som har flest talere i Norge (Papazian 2012: 84–85). For å ikke vanskeliggjøre valget av informanter senere, har jeg valgt å analysere bokmål framfor nynorsk. I tillegg blir det lettere å gjøre supplerende søk i søkemotorer, siden bokmål brukes enda oftere på Internett enn i offisiell sammenheng.

Bokmålsordboka har bestemte regler for hvordan ord med lik form og ulikt genus skal framstilles. Først og fremst lister den homografer, det vil si ord som skrives likt, og ikke homofoner, det vil si ord som uttales likt. Jeg begrenser mine data til homofoner fordi det kun er lik fonologisk form, og ikke skrivemåten som spiller noen rolle for talere (jf. kapittel 1.1 og 2.3). Ord som skrives likt, men uttales forskjellig, for eksempel *tein* M /tæin/ ”liten kvist” og *tein* N /teín/ ”koffein i te”, har ikke blitt med i materialet mitt. Uttalen av homografer er ikke alltid merket i ordboka, og da er det bare morsmålskompetanse som kan hjelpe en forstå at for eksempel *kost* M ”kvast” uttales ulikt fra *kost* M ”vedhaug” og *kost* N ”kostnad”. Mange par, for eksempel *følge* M /følge/ som i ”ta følgene av sine handlinger” og *følge* N /føle/ i uttrykket ”holde følge med noen”, har blitt ekskludert fra materialet på grunn av deres ulike uttale.

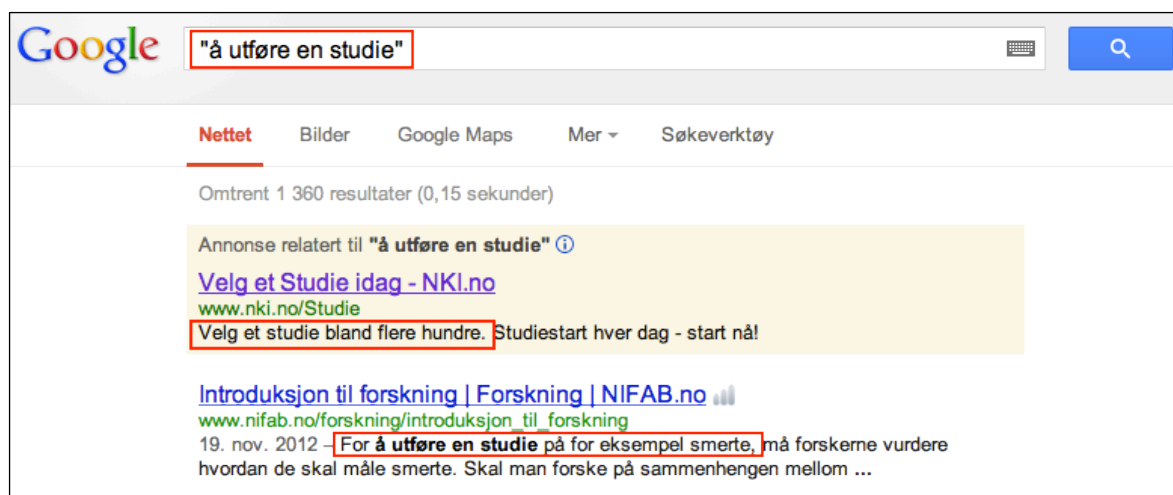
Regelen for oppbyggingen av ordartiklene er følgende i *Bokmålsordboka*: ”Homografer [...] er merket med romertall. Rækkefølgen er *subst, adj, prep, adv, verb, andre ordklasser*. Ved homografer med ulik genus er rækkefølgen *f, m, n*” (Wangensteen 2005: viii). Alle homofoner som har ulikt genus, blir delt i to artikler merket med romertall²⁰, til og med hvis forholdet mellom dem er nærmere polysemi enn homonymi. Et godt eksempel er de to betydningene til polysemet *statsråd*, som er framstilt i tabell 1 nedenfor (jf. kapittel 2.3 om terminologien i denne oppgaven). Oppbyggingsreglene gjør ordboka ryddig og konsekvent, men hjelper en ikke til å forstå hvilket av de to homonymene som skal regnes for det opprinnelige (hvis ett av dem skal det i det hele tatt) og hvorfor genus ved dem er ulikt.

²⁰ Det eneste unntaket er ordet *piff* som har to genus, men én artikkel med to betydninger. Det står nemlig ”-en, – el. n1 i bet. 1”. Siden de to betydningene til *piff* er listet som homonymi på nynorsk, kan vi anta at det bare er en teknisk feil.

statsråd	I statsråd m1 (av III <i>råd</i>) regjeringsmedlem, minister
statsråd	II statsråd n1 (av IV <i>råd</i>) regjeringsmøte under kongens ledelse <i>embetsmenn utnevnes av Kongen i s-</i>

Tabell 1. Ordet “statsråd” i *Bokmålsordboka*.

Jeg er klar over at i tillegg til de innsamlede beleggene finnes flere homofonpar med ulikt genus som ikke er nevnt i *Bokmålsordboka*, som *studie* M og *studie* N. Figurene 2 og 3 nedenfor viser resultatene av to søk på Google.no utført 10.02.2013:

Figur 2. *Studie* M “vitenskapelig granskning” – søket på Google.no. Legg merke til Google Ad hvor den andre homofonen *studie* N blir brukt.

Figur 3. *Studie* N “utdanning” – søket på Google.no.

Som vi ser fra søkene, brukes *studie* M i betydning ”vitenskapelig granskning”, mens *studie* N betyr ”utdanning”. Den offisielle rettskrivingen har ordet *studium* N i betydning ”utdanning”,

og *Bokmålsordboka* gir ingen informasjon om *studie* N i det hele tatt, mens dette ordet i virkeligheten er mye brukt. Søket på Google for uttrykket ”å ta et studie” gir over 65.000 resultater, i tillegg brukes ordet i reklameannonsen Google Ad som vises over de organiske resultatene²¹. Det er dessverre umulig å unngå at noen homofonpar med ulikt genus vil bli utelukket fra studien min, siden jeg bruker en ordbok for datainnsamlingen, men det er i hvert fall verdt å nevne at det er noe jeg tar forbehold om.

4.2 Organisering av data

Det er viktig å lagre og organisere materialet på en hensiktsmessig måte. Siden antall relevante belegg er så stort, har jeg valgt å bruke Excel regneark for å lagre data. Excel gjør behandlingen av store datamengder enklere enn hvis samme data er lagret i tekstformat. For å svare på forskningsspørsmålene har jeg først og fremst trengt å sammenligne MF med N i hvert homofonpar. I tillegg har det vært nyttig for den semantiske analysen å liste hver betydning separat i sin egen celle hvis et ord har flere betydninger enn én. Derfor har jeg organisert dataene i seks kolonner: 1) nummer; 2) lemma; 3) ordartikkel MF; 4) betydninger MF; 5) ordartikkel N; 6) betydninger N. En slik organiseringsmåte har gjort det enklere å søke i korpuset og har gitt bedre muligheter til en videre reorganisering av dataene. For eksempel har det vært mulig å kode hver enkelt betydningsartikkel for en semantisk kategori for å gjennomføre den semantiske analysen. Listen over alle homofonpar i materialet mitt er tilgjengelig i Vedlegg 1.

Det har oppstått flere metodologiske problemer under organiseringen av materialet. Først og fremst har jeg forventet at hvert substantiv har noen informasjon om genuset, men det viser seg at det ikke er tilfellet. For eksempel har ordet *kapp* ”kappestrid”, som i uttrykket *løpe, svømme om kapp*, ingen opplysninger om genus i det hele tatt. Slike ord har blitt utelukket fra materialet. Også i tilfeller hvor genusinformasjonen er til stede, har det ikke alltid vært like åpenbart om et ord skal regnes for MF eller N fordi noen ord har vakkende genus i tillegg til homofoni med et annet ord. Gode eksempler er ordene *rav* og *riks*. Begge disse ordene har homofoner med vakkende genus. *Rav* i første betydning ”fett kjøtt rundt finnene på kveite” kan være enten M eller N, mens i andre betydning ”gult el. brunt mineral” er det bare N. *Riks* i første betydning ”kortord for rikstelefon(samtale)” er bare M, mens i betydningen ”knirk,

²¹ Organiske resultater er de søkeresultatene som ikke er betalte, det vil si alle unntatt Google Ad (<http://www.affiliateweb.dk/faq-040-hvad-er-organiske-sgeresultater/>, lastet ned 02.11.2013).

skrapende lyd”, kan det være både M og N. Jeg har valgt å inkludere slike eksempler i materialet mitt fordi de er homofoner med ulikt genus i hvert fall for noen språkbrukere. Disse eksemplene kan falle inn under det jeg vil granske, og da er det metodologisk sett best å inkludere dem. Da må man spørre seg om ord med vakkende genus skal klassifiseres som MF eller N. Jeg har valgt å klassifisere dem avhengig av hvilket genus det andre ordet i homofonparet har (se tabell 2). Hvis den andre homofonen er N, har jeg regnet ordet for et felleskjønnsord (jf. *rav* i tabellen nedenfor). Hvis den andre homofonen er MF, har jeg regnet ordet med vakkende genus for et nøytrumsord (jf. *riks* nedenfor).

MF (felleskjønn)	N (nøytrum)
I <i>rav</i> -en el. -et (norr. <i>rafr</i>) fett kjøtt rundt finnene på kveite	II <i>rav</i> -et (norr. <i>raf</i>) gult el. brunt mineral av fossil harpiks fra forhistoriske nåletrær <i>smykker</i> av <i>r-</i> , jf. <i>ravgul</i>
I <i>riks</i> m1 kortord for rikstelefon(samtale) <i>ta</i> (<i>en</i>) <i>r- til Oslo</i>	II <i>riks</i> m1 el. n1 (av <i>II rikse</i>) knirk, skrapende lyd

Tabell 2. Klassifisering av homonymer med vakkende genus. Ordartiklene er hentet fra *Bokmålsordboka* på nett.

4.3 Analyse

Bokmålsordboka pleier ikke å gi noen forklaring på hvorfor genus ved et av homofonene er forskjellig fra det andre. Det eneste unntaket er ordet *lodd*. Vi finner følgende kommentar om den andre betydningen til ordet: “[S]amme ord som *I lodd*, genus påvirket av *III lodd*”. Ordboka nevner likevel ikke hvordan eller hvorfor genuset av *lodd II* har blitt påvirket av *lodd III*. Manglende beskrivelse av dette fenomenet har vært et tilleggsargument for å prøve å finne forklaringer på genusforskjellene (jf. kapittel 1.1). For å analysere mine data har jeg valgt å bruke metodetriangulering. Grunnen til det er at jeg vil se på problemet fra ulike synsvinkler. Først og fremst er det viktig å forstå hvordan det har skjedd at to formlike ord har fått forskjellig genus. For å svare på dette spørsmålet har jeg analysert beleggene diakront (kapittel 5). Samtidig vet vi at de fleste talerne ikke har noen anelse om ordenes opphav, så hvis genus ikke er arbitrært og lagret for hvert enkelt ord, bør det være noen synkrone mekanismer som har gjort slik at homofoner har ulikt genus. Siden formen på ordene er lik, er disse mekanismene mest sannsynlig knyttet til ordenes betydning, og derfor har jeg gjennomført en semantisk analyse for å avdekke forbindelsen mellom betydning og genus (kapittel 6). Til slutt har jeg testet mine funn fra den diakrone og semantiske analysen psykologvistisk (kapittel 7). En slik tredelt metode har gitt oss en dypere innsikt i både

diakrone og synkrone grunner til at homofoner med ulikt genus eksisterer i norsk, har underbygget ulike semantiske genustilordningsregler, samt presentert ekstralingvistisk støtte for resultatene av den formelle analysen.

Det er viktig å vite opphavet til ordene som man analyserer fordi diakron utvikling kan gi oss verdifulle innsikter i hvordan en menneskelig hjerne kategoriserer og prosesserer ord. Når det gjelder homofoner med ulikt genus, kan den diakrone analysen kaste lys over forholdet mellom de to ordene i hvert homofonpar. Jeg har analysert hvert homofonpar i materialet mitt fra to synspunkter, nemlig om de to ordene er hjemlige eller utenlandske, og om de har oppstått av det samme ordet eller av to ulike. For å analysere ordenes opprinnelse har jeg brukt opplysningene fra *Bokmålsordboka*. Dette har til tider vært problematisk fordi opplysningene om etymologien i *Bokmålsordboka* er ikke alltid like detaljerte og overbevisende som man kunne ønske. Ved noen ord mangler ordboka etymologisk informasjon fullstendig, og jeg har da måttet søke opplysninger i etymologiske ordbøker eller direkte i *Norrøn ordbok* (Heggstad m.fl. 2008) for å kunne klassifisere ordparet. For eksempel står det ingenting om etymologien til ordet *kverve* MF “vidjering til å stenge grind med” i *Bokmålsordboka*, mens om *kverve* N “krets, klynge” står det at det kommer fra norrønt *hverfi*. Vi vet dermed ikke om disse to ordene er etymologisk beslektet eller ikke. I *Norrøn ordbok* finner vi *–hverfi* N “kverve, krins, krets, strok” men ikke “vidjering”. Men, siden vi kan ha en viss følelse av at det er en semantisk forbindelse mellom de to *kvervene*, og vi finner ordet *hverfilås* N “eit slag lås”²² i norrønt, kan vi anta at begge *kverv* stammer fra det samme ordet. Dette homofonparet har derfor blitt kategorisert som avledet av samme norrøne ord. Det har også vært et annet metodologisk problem ved kategoriseringen. Siden jeg har klassifisert homofonpar avhengig av om de to ordene i paret er hjemlige eller utenlandske, har jeg blitt stilt overfor spørsmålet om slike nærbeslektede språk som svensk og dansk bør regnes for utenlandske. I tillegg er det mange ord fra lavtysk, som har ført til at homofonpar har oppstått, men disse lavtyske ordene oppfattes nok ikke som lånord av moderne språkbrukere. For å være metodologisk konsekvent har jeg likevel regnet alle svenske, danske og lavtyske ord for utenlandske.

Samtidig antar vi som sagt at talere ikke har kunnskaper om ordenes etymologi. Hvis vi ikke regner med at genus er arbitrært og lagret for hvert enkelt lemma, kan vi ikke søke forklaringen på ulikt genus i språkhistorien. Vi trenger derimot å se på det synkrone bildet og

²² Norrøne betydningsangivelser er hentet fra Heggstad m.fl. 2008.

trekke konklusjoner ut fra det som en vanlig språkbruker kan om ord i sitt språk, nemlig den fonologiske formen, bøyningsmønsteret og betydningen. Den fonologiske formen på homofonene er selvsagt lik, så den kan ikke spille noen rolle for genustilordningen i dette tilfellet. Forholdet mellom bøyningsmønsteret og genus har vært mye diskutert i språkvitenskap, og i mange språk er bøyningen primær og påvirker genuset (Corbett 1991: 34–43; Källström 1996). Men dette er ifølge Enger annerledes i norsk (2004a). Ut fra diakron argumentasjon konkluderer Enger at bøyningsmønsteret sjeldent er primært i norsk, og det påvirker genuset i bare en liten del av det norske ordforrådet, nemlig pluralia tantum eller ord som vanligvis bare brukes i flertall (Enger 2004a: 77). Siden det ikke er noen slike ord i mitt material, sitter vi igjen med betydningen. For å kartlegge hvordan betydningen kan påvirke valget av genus, har jeg gjennomført en semantisk analyse (kapittel 6). Jeg har utarbeidet et sett av 24 semantiske kategorier, for eksempel PERSON, PLANTE, STOFF, HANDLING osv., og etterpå har jeg kodet hvert enkelt ord med en av disse kategoriene. Hvis et ord har flere betydninger, har hver betydning blitt kodet for seg i sin egen celle i Excel. Det har ikke alltid vært like enkelt å tildele et ord noen semantisk kategori. Først og fremst er semantikken generelt et ganske subjektivt begrep, så det er vanskelig å hevde at min koding i noen grad er universell. I tillegg er det noen veldig sjeldne ord i materialet mitt, så sjeldne at ikke heller morsmålsbrukere er helt sikre på hva de betyr. Når alle ordene endelig har blitt supplert med en semantisk kode, har jeg sammenlignet hvilke semantiske kategorier som henger nærmere sammen med MF, og hvilke med N. Til slutt har jeg testet resultatene for statistisk signifikans, noe som er viktig ved alle kvantitative resultater. Johnson (2008: 3) skriver: “I think that one of the main points to keep in mind about drawing conclusions from data is that it is all guessing. Really. But what we are trying to do with statistical summaries and hypothesis testing is to quantify just how reliable our guesses are”. Statistisk analyse lar oss dra et tydeligere skille mellom tendenser og regelmessigheter, noe som er ekstremt viktig i lingvistikk.

I tillegg til den diakrone og semantiske analysen har jeg ønsket å granske mine data fra et psykolingvistisk perspektiv. Jeg har gjennomført to eksperimenter for å underbygge resultatene av analysen i kapitlene 5 og 6, og finne svar på forskningsspørsmål nummer 5. Det første eksperimentet har blitt viet til forholdet mellom homonymi og polysemi. Som resultat av den diakrone analysen i kapittel 5 har jeg kommet frem til en hypotese om hvilke homofonpar som er homonymer, og hvilke som er polysemer. Siden flere forskere har hevdet at diakronien ikke er et gyldig kriterium for å skille mellom de to gruppene, og diakrone

konklusjoner kan virke kontraintuitive, har jeg testet hypotesen psykolingvistisk. Jeg beskriver metoden for eksperimentet detaljert i kapittel 7.2.2. Kort fortalt har jeg valgt tre ord fra hver diakrone gruppe (kapitlene 5.3–5.5) og har bedt morsmålsbrukere velge om disse ordene er semantisk beslektet eller ikke. Dette eksperimentet er ment til å kunne hevde hvilke homofoner som er homonymer, og hvilke som er polysemer fra et synkront synspunkt. Resultatene har så blitt sammenlignet med prediksjonene av den diakrone analysen.

Eksperiment 2 har hatt som mål å finne ut om de semantiske kategoriene som har blitt avdekket i kapittel 6, spiller noen rolle i taleres genusvalg under språkprosessering. Jeg beskriver metoden detaljert i kapitlet 7.3.2, og her vil jeg bare skissere hovedpoengene ved eksperimentet. Jeg har avgrenset informantene kraftig slik at resultatene av de empiriske testene er maksimalt sammenlignbare med resultatene av den semantiske analysen av data innsamlet fra *Bokmålsordboka* (informantene bør skrive bokmål og snakke en østlandsk dialekt). Selve eksperimentet har vært todelt. I den første delen har jeg presentert informantene for nonord og bedt dem tilordne dem et av de to genus: felleskjønn (MF) eller nøytrum (N). Dette eksperimentdesignet er ganske utbredt i genusstudier (Corbett 1991: 89–92; Petersen 2009: 279–290). Jeg har inkludert nonord med forskjellige fonologiske former i tilfelle formen på ordene påvirker genusvalget. Nonordene har blitt hentet fra den norske versjonen av PALPA (Kay, Lesser og Coltheart 2009). I den andre delen av eksperimentet har jeg i tillegg gitt informantene en liten opplysning om hva nonordet ”betyr” (i praksis har jeg ikke fortalt informantene helt fra begynnelsen av at ordene i testen er nonord). Hver betydning har vært en beskrivelse av en av de semantiske kategoriene som ifølge min analyse i kapittel 6 er relevante for genustilordning. Deretter har jeg sammenlignet hvor stor korrelasjon det er mellom nonordets ”betydning” og genusvalget, mens resultatene av den første delen av eksperimentet representerer normalfordelingen.

Ved å bruke tre forskjellige analysemetoder ønsker jeg å få et mer fullstendig bilde av hvordan ulikt genus ved homofoner ble til i norsk, hva slags forhold det er mellom homonymi og polysemi synkront og diakront, hvordan genuset korrelerer med semantikken og hvor stor rolle denne korrelasjonen spiller for morsmålsbrukere når de skal gjøre et genusvalg.

5 Presentasjon og analyse av materialet

5.1 Diakron synsvinkel

Som jeg har argumentert for i kapittel 4.3 er det verdt å analysere materialet diakront først. Jeg gjennomfører en kvantitativ etymologisk analyse, supplert med en kvalitativ analyse av de mest typiske og interessante eksemplene. Det er blant annet viktig å analysere homofonpar diakront fordi vi egentlig ikke vet hvordan homofoni oppstår i hvert enkelt tilfelle. Siden leksikografene jobber med begrepet homografi, og ulikt genus skal for dem automatisk bety at vi har med to ulike lemmaer å gjøre, skiller de ikke mellom homonymer og polysemer når det gjelder substantiv med ulikt genus (jf. 4.1). Det finnes likevel to logiske muligheter for hvordan homofoner kan oppstå: Enten utvikler ett ord to ulike betydninger med tiden, eller to ulike ord faller sammen i form (jf. kapittel 2.3 om homonymi og polysemi). I det første tilfellet har vi med semantiske prosesser å gjøre, i det andre med fonologiske. Også avledningsmorfologi kan spille en rolle hvis to ulike homofoner blir avledet av samme ord. Jeg hevder at ordene som fikk samme form på grunn av semantiske og morfologiske prosesser, er polysemer fra en diakron synsvinkel fordi de har felles opphav. De som derimot fikk samme form på grunn av fonologiske prosesser, er homonymer fra en diakron synsvinkel fordi da har vi med et tilfeldig sammenfall å gjøre. I denne oppgaven følger jeg som sagt synet om at skillet mellom homonymi og polysemi har med synkrone intuisjoner til talere å gjøre, men det vil være interessant å se på hvordan disse intuisjonene stemmer med den diakrone utviklingen.

5.2 Kvantitativ oversikt

Jeg har kategorisert beleggene i forhold til to kriterier: (1) Om hvert av homofonene i paret opprinnelig kommer fra norrønt eller er lånt inn fra et annet språk, det vil si hjemlige ord vs. lånord; (2) Om homofonene oppsto som et resultat av fonologiske, morfologiske²³ eller semantiske prosesser, det vil si om de er avledet av ett ord eller av to forskjellige ord. Resterende ord var homofone allerede i norrønt eller i språket de er lånt fra. I Vedlegg 1 kan

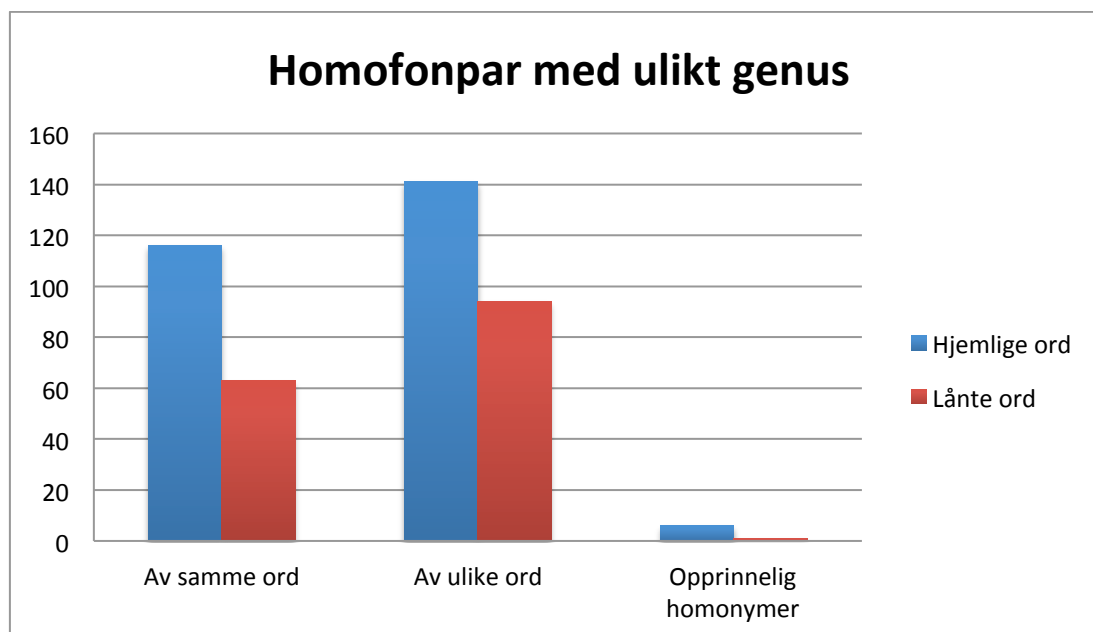
²³ Når jeg snakker om morfologiske prosesser, mener jeg avledning (først og fremst substantiv avledet av verb, men også av interjeksjoner, adverb osv.).

man finne en liste over alle homofonpar i mitt material med informasjon om deres betydning og etymologi.

Jeg har basert meg på den etymologiske informasjonen fra *Bokmålsordboka*. Av og til har jeg brukt skjønn og opplysninger fra *Norrøn ordbok* for å bestemme hvilken kategori et homofonpar tilhører (se mer detaljert om metode i kapittel 4.3). I tillegg har det blitt igjen 13 ord med uviss etymologi som jeg ikke har kategorisert. Jeg har analysert dem i kapitlene 6 og 7, men i dette kapitlet må jeg se vekk fra dem. Resultatene og deres grafiske representasjon er framstilt nedenfor.

	Av samme ord		Av to ulike ord		Opprinnelig homofoni	TOTALT
Hjemlige ord	42	75 pga. avledning	129	10 av to ulike verb	6	262 par
Lånord	63		18 av to ulike lånord	77 ett norsk og ett lånord	1	159 par
TOTALT	179 par		235 par		7 par	421 par

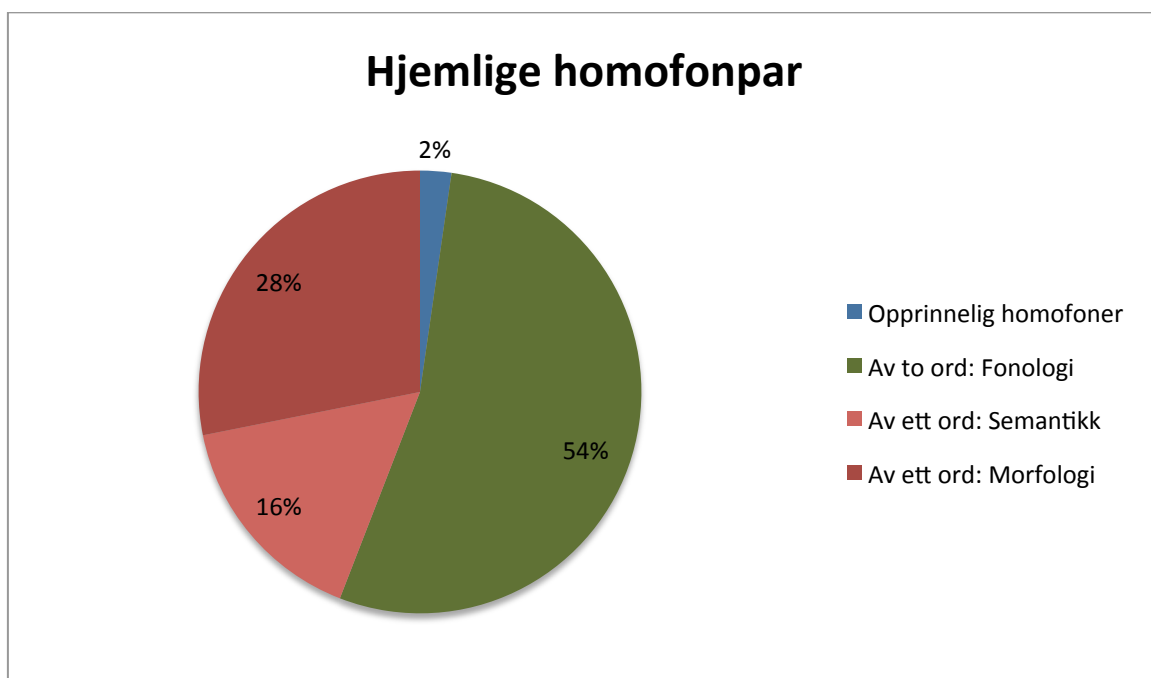
Tabell 3. Etymologien til homofonpar med ulikt genus.

Figur 4. Etymologien til homofonpar. Grafisk representasjon.

Hva kan vi si basert på tallene i tabellen og på grafen? Først og fremst ser vi at det er veldig få homofonpar med ulikt genus som var homofone også i norrønt eller i språket som de er lånt fra (to prosent).²⁴ I de fleste homofonparene som er blitt analysert (63 prosent), har begge ordene opphav i norrønt. Også lån fra fremmedspråk kan spille en rolle. I 19 prosent av alle homofonpar ble begge ordene på en eller annen måte lånt inn fra et annet språk, mens i 18 prosent har et lånt ord falt sammen i form med et hjemlig ord som allerede eksisterte fra før. Nedenfor vil jeg se nærmere på fordelingen innenfor hjemlige ord og lånord.

5.2.1 Hjemlige ord

Figur 5. Homofoner som oppstod pga. indre faktorer.

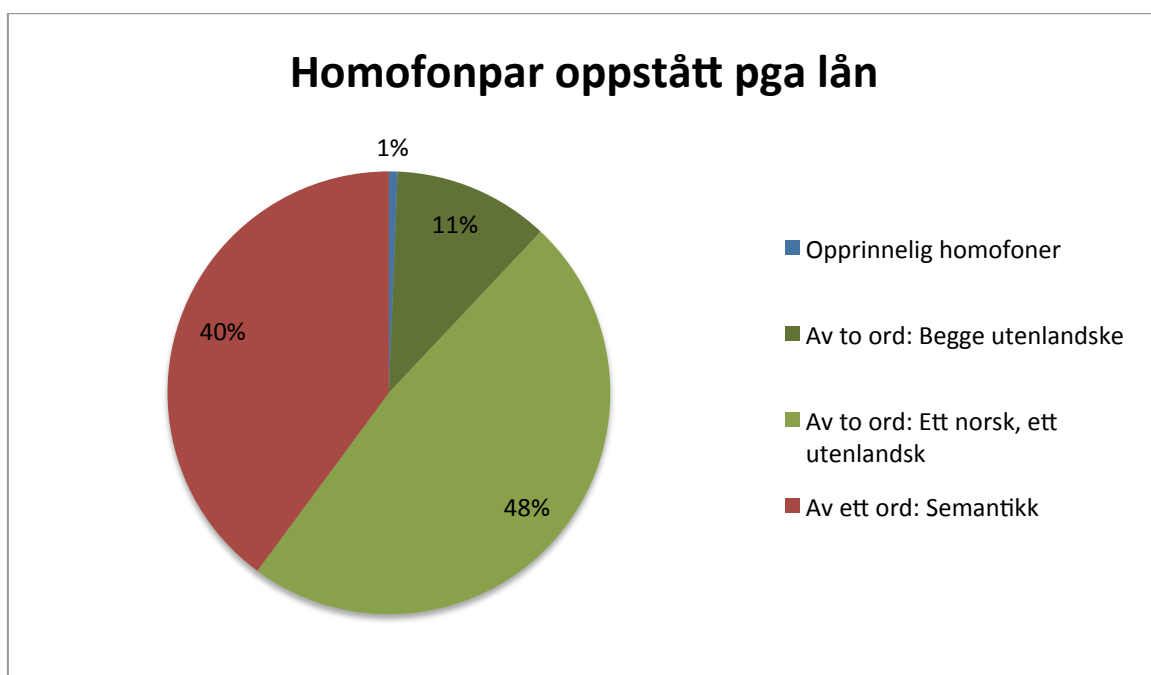
Det er 262 homofonpar i gruppen med hjemlige ord, noe som utgjør 63 prosent av hele materialet. Et fåtall av hjemlige ord var homofoner i norrønt og er det fortsatt (seks av 263, som utgjør to prosent). Et eksempel på slike homofoner er *egg* MF “skarp kant” og *egg* N “eggcelle; hønseegg”, som stammer fra det norrøne homofonparet *egg* F “kvass kant; jordrygg” – *egg* N “fugleegg”. De fleste hjemlige homofonparene (54 prosent) oppsto som resultat av et tilfeldig sammenfall, det vil si at på grunn av fonologiske endringer har to ulike ord falt sammen i form (som *kar* M “mann” – *kar* N “beholder; rør”, norr. *karl* M “mann” – *ker* N “beholder”). Når to opprinnelig ulike ord har fått samme form, kan også samarbeidet

²⁴ Det er ikke nødvendig å anta at genus kan lånes for å analysere disse homofonparene, se 5.6 for en diskusjon.

mellom morfologiske og fonologiske krefter ha vært blandet inn. Det har skjedd at en avledning av verb, adverb, interjeksjon eller suffiks har falt sammen i form med et annet hjemlig substantiv, for eksempel er *stamp* N “stamping; dunk” (avledet av verbet å *stampe*) homofont med *stamp* M “halvtønne” som opprinnelig stammer fra mellomnorsk *stampr*.

Det er derimot ikke bare tilfeldig sammenfall som kan føre til homofoni. 117 homofonpar (de resterende 44 prosent av alle hjemlige ord) består av to ord som begge er avledet av det samme norrøne eller norske ordet, for eksempel har både *fyr* M “ild, ildsted” og *fyr* N “anlegg til å sende ut lys” opphav i det norrøne *fýrr*. Enten ser vi resultater av semantiske prosesser når en ny betydning av ordet også får et nytt genus, som har skjedd i 42 par (jf. *fyr* ovenfor), eller så spiller morfologi en rolle når to avledninger av det samme verbet får ulikt genus (f. eks. *vipp* M “øyevippe” og *vipp* N “det å vippe”, i alt 66 par).

5.2.2 Lånord

Figur 6. Homofonpar oppstått pga. ytre faktorer.

I gruppen med homofoner som oppstod på grunn av lån, er det 159 ordpar, som er nesten halvparten så få som i gruppen med hjemlige ord. Når det gjelder lånord, kan enten semantiske eller fonologiske prosesser ha ført til homofoni, vi finner ikke noen påvirkning fra morfologiens side – det vil si det er ingen avledninger i denne delen av materialet. I 40 prosent homofonpar som har oppstått på grunn av lån, har begge ordene i paret opphav i det

samme utenlandske ordet. For eksempel stammer både *plan* M “grunnriss, kart; utkast” og *plan* N “vannrett flate; nivå” fra det latinske ordet for ”jevn, flat”. Her ser vi en semantisk utvikling som er parallell til den som skjer når en av betydningene av det hjemlige ordet får tilordnet et nytt genus. Det er flere utenlandske ordpar (63 par) enn hjemlige (42 par) som har fulgt dette semantiske utviklingsmønsteret.

I nesten halvparten av tilfellene (48 prosent) har homofoni oppstått fordi et lånord har fått samme form som et annet opprinnelig norsk ord, men har fått tilordnet et annet genus etter å ha blitt lånt inn. Et godt eksempel er *sum* M “resultat som en får ved addisjon” som ble lånt inn fra latin, og det hjemlige *sum* N “det å summe, summende lyd”. Dette sammenfallet i form ser ut til å være en rent tilfeldig fonologisk prosess. Det er også mulig, om enn sjeldent (11 prosent), at to ulike lånord tilfeldigvis har falt sammen i form, for eksempel *trikk* M “sporvogn” som stammer fra den siste stavelsen i det engelske *electric tramcar*, og *trikk* N “list, knep” fra den engelske *trick*. De to ulike lånordene kan være ulike ord i opphavsspråket og få samme form etter tilpasning i norsk, eller de kan komme fra to forskjellige språk. Den siste prosenten i gruppen med lånord er egentlig bare ett homofonpar som har et tilsvarende homofonpar i opphavsspråket tysk. Jeg vil se nærmere på dette paret i det kapitlet hvor jeg diskuterer homofoner i norrønt (kapittel 5.6).

For å oppsummere den kvantitative oversikten kan vi si at på den ene siden er mønsteret for hvordan homofonien har oppstått likt ved hjemlige og utenlandske ord. I begge tilfellene er det litt over halvparten av homofonparene med ulikt genus som kan forklares som et tilfeldig sammenfall (homonymi), litt under halvparten som stammer fra ett ord (polysemi), og veldig få “opprinnelige” homofoner. Hovedforskjellen mellom norske ord og lånord er rollen til semantikken som blant lånord spiller en vesentlig større rolle enn blant hjemlige ord, hvor avledningsmorfologien overtar som den viktigste grunnen for homofoni. I tillegg er det en stor forskjell på antall homofoner som har oppstått på grunn av indre og ytre faktorer. Det er mange flere homofonpar hvor begge ordene har opphav i norrønt eller norsk (262 par), enn homofonpar som skyldes lån (159 par). Jeg analyserer kvalitativt noen typiske eksempler fra de ovennevnte diakrone gruppene samt noen spesielt spennende eksempler i kapitlene 5.3–5.6.

5.3 Fonologiske endringer

De absolutt fleste homofonene med ulikt genus har oppstått som et resultat av fonologiske endringer (223 par, 53 prosent av hele materialet). Denne gruppen inkluderer både hjemlige og utenlandske ord, men det er mye vanligere at to norrøne ord faller sammen i form, enn at det skjer med lånord. Jeg regner alle homofoner i denne gruppen for homonymer fordi fonologisk form og fonologisk utvikling regnes for å være arbitrær i forhold til ordets betydning.

5.3.1 To ulike hjemlige ord

Det finnes 129 homofonpar som har oppstått ved at to ulike norrøne ord med tiden har fått samme form fordi ett av dem, eller begge, har forandret formen. Dette er den absolutt største gruppen i materialet. Fonologiske endringer har ført til at to opprinnelig ulike ord har falt sammen. Typiske konsonantendringer som vi ser i materialet, er sammenfall av *þ* og *t*, bortfall av *h* i begynnelsen av ordet og av nominativmarkøren *r* eller andre konsonanter i slutten av ordet, utviklingen av konsonantsambandet *rl* til enten *r* eller *ll*. De vanligste vokalendringene er kvalitative (*i* > *a*, *ǫ* > *a*, *ø* > *o*, *e* > *a*), men vi finner også svekkelse av trykklette endingsvokaler og endringer i vokallengden. I tabellen nedenfor gir jeg noen eksempler på hvordan velkjente fonologiske prosesser har bidratt til å skape nye homofonpar med ulikt genus.

Norrønt	Endring	Moderne norsk
<i>tǫng</i> F – <i>þang</i> N	t, þ > t	<i>tang</i> MF > <i>tang</i> MN
<i>hrím</i> N – <i>rím</i> N	h- > Ø	<i>rim</i> MN – <i>rim</i> N
<i>síkr</i> M – <i>sík</i> N	-r > Ø	<i>sik</i> M – <i>sik</i> N
<i>mǫr</i> M – <i>moð</i> N	sluttkonsonant > Ø	<i>mo</i> M – <i>mo</i> N
<i>ǫgn</i> F – <i>agn</i> N	ǫ > a	<i>agn</i> MF – <i>agn</i> N
<i>for</i> F – <i>fær</i> N	o, æ > å	<i>får</i> MF – <i>får</i> N
<i>beita</i> F – <i>beiti</i> N	-a, -i > -e	<i>beite</i> MF – <i>beite</i> N
<i>stóð</i> F – <i>stoð</i> F	ó, o > ø:	<i>stø</i> MF – <i>stø</i> N

<i>karl</i> M – <i>ker</i> N	rl > r; e > a	<i>kar</i> M – <i>kar</i> N ²⁵
<i>karl</i> M – <i>kall</i> N	rl > ll	<i>kall</i> M – <i>kall</i> N

Tabell 4. Typiske konsonant- og vokalendringer som har ført til homofoni.

Bortfallet av overlange stavelser kan også ha ført til homofoni: *hol* M “lav haug” stammer fra norrønt *hóll* M, mens *hol* N “hull” kommer fra *hól* N. I moderne norsk kan ikke både vokal og konsonant være lange i samme stavelse, og derfor har to opprinnelig helt ulike ord falt sammen. Det at norrønt *grein* F “grein” og *gren* N “hi, hole” ble homofoner i moderne norsk, skjedde sannsynligvis på grunn av dansk påvirkning: *gren* MF kan nå uttales både som /græin/ og /grɛ:n/, og derfor er en av formene nå homofon med *gren* N. Samme monoftongisering ser vi når norrønt *klauf* F “klauv” nå kan uttales både som /klauv/ og /klo:v/, og da er *klov* MF “hov hos partåete” blitt homofont med *klov* N “kløft, spalte”. Samtidig føler man en semantisk forbindelse mellom *klov* MF og *klov* N fordi begge betegner noe som er delt i to. Dette paret er slik et godt eksempel på hvor vanskelig det kan være å dra skillet mellom homonymi og polysemi (jf. kapittel 2.3). Etymologisk stammer disse to homofonene fra ulike norrøne ord, men semantisk er de beslektet.

Det er interessant å merke seg at de fleste ordene i denne gruppen har bevart genus helt siden norrønt. Det tyder på at genussystemene i norrønt og moderne norsk tross alt er nokså like. Likevel er det noen ord som har forandret både form og genus. For eksempel er *leie* MF “det å leie, betaling for å leie”, *leie* MF “lede, plage” og *leie* N “sted der noe ligger” homofone i moderne norsk. I norrønt var de ikke det, og i tillegg var alle disse tre ordene feminine (*leiga* F “bruk på visse vilkår”, *leiða* F “ulyst, avsky” og *lega* F “ligging, liggeplass”). Med tiden har *lega* skiftet genus fra femininum til nøytrum. Også bortfallet av den maskuline nominativmarkøren *r* kan ha ført til genusskifte (jf. Beito 1954: 15–16, 52). Et eksempel på det er ordet *limr* M “kvist, lem på kroppen” som i moderne språk er homofont med tidligere *hlemmr* M “luke” (*lem* N ”bevegelig kroppsdel; medlem” vs. *lem* M ”plate til å lukke for en åpning; trev, hems, loft”). Vi kan tenke at etter at *r* har falt bort, mistet *limr* sin formelle maskuline markør, og fikk derfor en mulighet til å skifte genus. Bortfallet av begynnelses-*h* og sluttkonsonanten *r* i *hlemmr* har ført til det at nå har disse to ordene lik form, men ulikt genus. Denne analysen åpner for et spørsmål om hvorfor nettopp *lim(r)*, og ikke så mange

²⁵ Det er uvanlig med overgangen *e > a* i trykksterk stavelse, men disse opplysningene om etymologien til *ker* får vi fra *Bokmålsordboka*, og ordet *kar* N finnes i *Norrøn ordbok* og betyr “beholder”.

andre gamle maskuliner har skiftet genus. Svaret på dette spørsmålet kan kanskje skjule seg i semantikken til ordet (jf. kapittel 6).

5.3.2 Ett hjemlig og ett utenlandsk ord

Ikke bare to norrøne ord kan falle sammen i form. Det er 77 homofonpar i mitt materiale hvor det ene ordet stammer fra norrønt, mens det andre ble lånt inn fra et annet språk. Det at lånordet med samme form som det hjemlige ordet har blitt tilordnet forskjellig genus, kan bety at det ikke spilte noen rolle for talere at de to ordene lød likt. Da *flygel* N “klaverinstrument” ble lånt inn fra tysk, så talere ikke noe forhold mellom det og det hjemlige *flygel* M (beslektet med *flage*) “sliul, redskap til å banke kornet av halmen med”. Dette ville være en mulig forklaring på hvordan homonymi i det hele tatt er mulig i et språk: Fordi likheten i den fonologiske formen av ordene ikke spiller noen stor rolle for talere (jf. Clark 1993: 70). Det at et nytt musikkinstrument heter *flygel*, har ikke fått dem til å se at ordets form er helt identisk med *flygel* som de bruker for å banke kornet av halmen, og derfor tilordne det nye ordet samme genus. Det kan også være at de som spilte flygel, aldri har banket kornet, og derfor var ikke *flygel* M en del av deres ordforråd. Uansett har det lånte *flygel* begynt sitt eget liv i språket og fikk tilordnet nøytrum, sannsynligvis på grunn av sin betydning.

Et annet eksempel på et sammenfall mellom det norske og det lånte ordet er *ball*. Det norrøne ordet *bǫllr* M har utviklet seg til *ball* M “gummikule”, mens *ball* N “dansetilstelning” ble lånt fra fransk. Igjen ser vi at genuset til ordet som allerede eksisterte i språket, ikke har påvirket genustilordningen av lånordet til tross for full likhet i form. Det som derimot kunne ha spilt en rolle i det at *ball* ble tilordnet nøytrum, er enten betydningen til dette ordet, eller faktumet at det ble lånt inn (eventuelt faktumet at det ble lånt inn fra fransk).²⁶ Det er likevel lite sannsynlig at språkbrukere flest kan etymologien til ordet *ball* N, mens de vanligvis ikke gjør noen feil i bruk av genuset på de to homonymene. I andre tilfeller er det nok åpenbart hvorfor lånordet ble tilordnet til et bestemt genus. Det er ikke overraskende at genuset til *fe* M “kvinnelig eventyrskikkelse”, som ble lånt fra fransk *fée* ”fe”, ikke ville bli påvirket av det hjemlige *fe* N “husdyr, krøtter”, men bli tilordnet på et semantisk grunnlag. *Fe* M er en av de

²⁶ Legg merke til at det opprinnelige ordet *bal* ”ball” er maskulinum i fransk, noe som ikke spilte noen rolle for genustilordningen i norsk.

mest animate, individualiserte og aktive objekter som finnes, og disse trekkene har sjelden med nøytrum å gjøre (se mer om det i kapittel 6.2).²⁷

5.3.3 To ulike utenlandske ord

På samme måte som et lånord kan falle sammen i form med et norsk ord, kan to lånord ha falt sammen. Det er mye sjeldnere, men det finnes likevel 18 homofonpar i materialet mitt som ble til på denne måten. De to utenlandske ordene som hadde forskjellig form i opphavsspråket kunne tilpasses i norsk slik at deres form ble lik, men de ble tilordnet forskjellig genus. *Sink* M “tapp i enden av trestykke” og *sink* MN “metallisk grunnstoff Zn” ville ikke blitt homofone hvis ikke de tyske ordene *Zinke* “tapp, tind” og *Zink* “Zn” ble tilpasset til den norske uttalen og fikk samme form.

De to homonymene kan være lånt inn fra ulike språk, for eksempel *konkret* M “sement” som er lånt inn fra engelsk, og *konkret* N “konkret substantiv” som kommer fra latin. Det er også mulig at to ord som er lånt fra samme språk, får lik form, men ulikt genus. I tillegg til *sink* ovenfor er det *trikk* M “spurvogn” som stammer fra den siste stavelsen i det engelske *electric tramcar*, og *trikk* N “list, knep” fra den engelske *trick*. I likhet med homofonene i kapitlene 5.3.1 og 5.3.2 ovenfor har ikke genuset til det ene ordet spilt noen rolle i genustilordningen av det andre likelydende ordet. Begrunnelsen for hvorfor disse ordene har blitt tilordnet genuset som de har, vil jeg presentere i kapittel 6 om semantikken til genuset. Resultatet av den diakrone analysen kan bare vise at disse homofonene har falt sammen i form på grunn av fonologiske prosesser, og derfor er homonymer fra et diakront perspektiv.

5.4 Morfologiske endringer

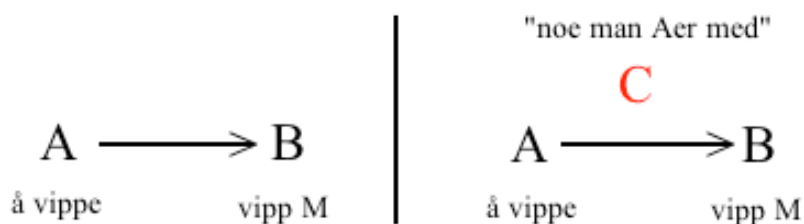
Som nevnt tidligere i kapittel 5.2.1, kan avledningsmorfologi også spille en viktig rolle i dannelsen av homofoner med ulikt genus. I motsetning til de fonologiske prosessene finner vi avledninger bare blant hjemlige ord. 33 prosent av hjemlige homofonpar (85 av 263 par) er dannet med hjelp av morfologi. Det finnes flere ulike avledningstyper fra verb, og jeg argumenterer for at de fører til ulikt genus. Det er også noen enkelte avledninger av adverb, adjektiv, interjeksjon, pronomen og til og med suffiks i materialet mitt. Disse avledningene er

²⁷ Det er viktig å minne leseren om at mitt mål langt i fra er å forklare genus ved hvert enkelte ord i materialet, det er heller å finne tendenser i genustilordningen av homofoner.

hovedsakelig tilordnet nøytrum: *alt* N “universet”, *hele* N “noe fullstendig, selvstendig” og *verd* N “pengeverdi” som stammer fra adjektiver; *bø* N “ord en sier når en vil skremme noen”, *hui* M i uttrykket *i hui og hast* og både *piff* M “energi, futt” og *piff* N “smak, spiss” som er avledet av interjeksjoner; *nu* N (også uttalt *nå*) som stammer fra adverb; og *fold* N “avlingsmengde i forhold til såmengde” som er avledet av suffikset *-fold*. Jeg har ikke tilstrekkelig empiri for å trekke noen generelle konklusjoner om genustilordning ved avledninger av adverb, pronomen o.l., men jeg har over hundre verbalsubstantiver i mitt material. Disse verbalsubstantivene, og genusforskjellene mellom dem, kan hjelpe til med å underbygge og modifisere en av de mest populære genustilordningsreglene i norsk, nemlig Trosteruds (2001) MTR-3 om at verbalsubstantiver er nøytrum. Nedenfor beskriver jeg de ulike typene avledninger av verb.

5.4.1 Homofoner avledet av samme verb

Avledning er en prosess som er mer komplisert enn bare transformasjon fra A til B. Det finnes også en tredje variabel, nemlig semantikken bakenfor avledningen, som vi kan kalle avledningsmetafor (betegnet som C i figur 7). For eksempel er både *vipp* M “øyevippe” og *vipp* N “det å vippe” avledet av verbet *å vippe*, men vi ser at avledningsmetaforen er forskjellig. *Vipp* M er noe man vipper med, mens *vipp* N er en betegnelse på selve prosessen. Morfologi (og avledning som en morfologisk prosess) er ikke frakoblet betydning, og mange forskere hevder at noen av de samme reglene kan gjelde for leksikalske og morfologiske enheter (f.eks. Carstairs-McCarthy 1994). Også rollen til metaforer i grammatikk har vært nevnt tidligere, spesielt blant funksjonalister (se en kort presentasjon av Hallidays “grammatical metaphor” i Taverniers 2003). Clausner og Croft sammenligner metaforene i leksikalsk og morfologisk produktivitet og kommer til den konklusjonen at “semantic productivity can be characterized in the same way as morphological productivity, suggesting that form and meaning are organized by the same principles” (Clausner & Croft 1997: 247).

Figur 7. Påvirkning av avledningsmetaforen C på avledningen av substantivet B fra verbet A.

Tradisjonelt regner man med at avledninger av verb som tilsvarer verbets stamme, er nøytrum (Trosterud 2001: 43). Også Aasen (1965 [1848]: 122) og de fleste andre genusforskerne nevner denne regelen. Men dette stemmer slett ikke alltid. Det finnes flere substantiver som er avledet av verb, og er maskulinum, for eksempel stammer substantivet *skjøt* M “sammenføyning” fra verbet *skjøte*. I tillegg kan mange verbalsubstantiv ha begge genus som *riks* MN “knirk” som er avledet av *rikse* “knirke, gnisse”. Disse ordene er heller ikke alene – i mitt materiale er det over 80 substantiv som stammer fra verb og som er maskulinum, i motsetning til 120 som er nøytrum. Det er slående hvor mange verbalsubstantiver som er tilordnet M. Når proporsjonen mellom maskuline og nøytrale avledninger er 2:3, kan vi ikke nøye oss med å regne maskuliner for unntak. Det må være noen regelmessighet i det at noen verbalsubstantiver er maskulinum, andre er nøytrum, og noen kan ha begge genus. Det kan kanskje forklares ved at det finnes ulike måter å avlede et substantiv fra et verb på, forskjellige forhold mellom verbet og subjektet, ulike avledningsmetaforer, og avhengig av semantikken bak avledningen kan genus være forskjellig.²⁸ Beito nevner at relaterte verbalsubstantiver kan ha ulikt genus avhengig av deres betydning, og han foreslår flere mulige grupperinger (Beito 1954: 56–60). Homofoner som er avledet av samme verb, men har ulikt genus, er de beste dataene for å avsløre hvilke metaforer som forårsaker tilordning til hvilket genus. Det er 66 slike homofonpar i materialet mitt.

Hva slags avledningsmetaforer finner vi i materialet? For eksempel er *ap* M en person som aper, mens *ap* N er noe man gjør for å ape. Den samme motsetningen mellom en person og et mer abstrakt begrep ser vi i *gifte* M “kone” og *gifte* N “ekteskapskandidat, giftemål”. Det er en særlig tydelig forskjell på avledningsmetaforer i slike tilfeller som *brus* M “leskedrikk” og *brus* N “det å bruse, sus”. Det første er en gjenstand som bruser, det andre er derimot en prosess eller en lyd. *Dunder* N er en prosess, mens *dunder* M er en alkoholisk drikk; *dupp* MN er en bukk eller en bøyning, mens *dupp* M er en flytekule på fiskesnøre. Vi ser hele tiden en motsetning mellom en mer og en mindre abstrakt betydning (jf. kapittel 6.5.3 og Enger 2002, 2004b, Siemund 2008: 219–241). Verbalsubstantiver som betegner personer, gjenstander, konkrete begreper, noe man kan se eller føle, pleier å være maskulinum. Ord for prosesser, lyder, abstrakte begreper pleier å være nøytrum. Det er selvfølgelig ikke alltid klare grenser mellom de to gruppene, og gjenstander kan godt havne i nøytrumsleiren. Et typisk

²⁸ Aasen (1965 [1848]: 122) nevner at verbalsubstantiver som betegner “en hastig eller kortvarig Begivenhed”, ofte kan være maskulinum. Denne hypotesen blir ikke bekreftet i analyse av mitt materiale, men selve idéen om at semantikken kan påvirke genuset ved avledninger, er relevant for denne studien.

eksempel hvor vi ikke kan se tydelige grenser mellom bruk av maskulinum og nøytrum, er de to avledningene av verbet *klippe*. *Klipp* N er en prosess av det å klippe, men også “noe som er klippet eller skal klippes” og “merke etter klipping”. De siste to er uten tvil synlige gjenstander, men samtidig er kanskje *klipp* M “hårklipp” noe enda mer visuelt og materielt, en frisyre. Likevel er alt ikke så enkelt, for det finnes til og med folk som tilordner ordet nøytrum (“et hårklipp” gir 261 resultater på den norske Google). Det kan eventuelt tolkes som utslag av konkurranse mellom semantiske og formelle regler og tendenser, for kanskje har talere tatt utgangspunkt i Trosteruds MTR-3 om at verbalsubstantiver er nøytrum. Hvis man går i dybden og analyserer hvert belegg, vil man muligens finne mer regelmessighet i genustilordningen av verbalsubstantiver. I denne oppgaven har jeg dessverre ikke mulighet til å gjennomføre dette, men jeg vil liste hovedtendenser som jeg ser blant mine homofoner:

1. Person M vs. handling N

- Verbalsubstantiver som betegner personer, er maskulinum: *ap* M ”person som driver med ap”, *sjusk* M ”sjusket mann”, *skulk* M ”skulker”, *slark* M ”doven fyr, slamp”, *slarv* M ”uordentlig, slurvet person; dårlig fyr; løsmunnet person”, *smisk* M ”smisket person”, *tukkel* M ”treneve, klodrian, tukling”, *tull* M ”tulling”, *verge* M ”person som blir oppnevnt til å styre med sakene til en umyndig person”.²⁹
- Avledninger av de samme verbene som betegner prosesser eller handlinger, er nøytrum: *ap* N ”gjøn, tøys”, *sjusk* N ”det å sjuske; sjusket utført arbeid”, *skulk* N ”det å skulke”, *slark* MN ”det å slarke”, *slarv* N ”det å slarve”, *smisk* N ”smisking”, *tukkel* N ”det å fingre el. tukle med; vanskelighet, plunder”, *tull* N ”dum handling, tøys, vrøvl; spøk, erting”, *verge* N ”varetekt, forvaring; forsvarsvåpen”.

2. Gjenstand M vs. handling N

- Verbalsubstantiver som betegner gjenstander, er maskulinum, mens tilsvarende substantiver som betegner handlinger, er nøytrum: *vipp* M “øyevippe” – *vipp* N “det å vippe”; *spring* M “vannrør med tappekran” – *spring* N “sprang”; *spark* M “sparkstøtting” – *spark* N “støt, spenn med fot”; *smekk* M “buksesmekk” – *smekk* MN

²⁹ Til denne robuste regelen finner vi to unntak: *rangel* N “lang mager person, skjelett” og *skremsel* N “fugleskremsel” (hvis man da regner det for en person, som Fugleskremselet i *Trollmannen fra Oz*). Vi kan anta at disse substantivene er nøytrum nettopp for å understreke egenskapene som skiller dem fra en normal person (jf. *lik* N, *skjelett* N, *monster* N).

“lite smell”; *slikk* M “liten mengde” – *slikk* N “det å slikke”; *slep* M “slepevei” – *slep* N “det å slepe, hardt arbeid”; *skrubbb* M “ulv, skrubbekost” – *skrubbb* N “bank, pryl” (men også “skrubbing” og “skjell”); *skravl* MF “munn” – *skravl* N “prat”; *nupp* M “liten ujevnhet” – *nupp* N “rykk, napp”; *knurr* M “fisk av familien Triglidae” – *knurr* N “det å knurre”; *fall* MN “bølger el. krøller” – *fall* N “det å falle, det å bli erobret”.

- En mulig underkategori her er motsetningen mellom kvalitet og handling, hvor verbalsubstantiv som betegner kvaliteter, er maskulinum, og de som betegner handlinger, er nøytrum. Jeg har bare ett eksempel på en slik opposisjon, nemlig *sprett* M som betyr “fjæring, elastisitet” (også “larve” og “spirrevipp”) i motsetning til *sprett* MN “hopp, kast” og “det at løvet spretter”, begge avledet av verbet *sprette*. Det er ikke noen sterk tendens, men ideen kan likevel underbygges ved at verbalsubstantivet *tøy* med betydning “tøyelighet, elastisitet” også er maskulinum.

3. Langvarig handling M vs. kortvarig handling N

- Det er flere eksempler på det at verbalsubstantiver som betegner lange handlinger, er maskulinum, mens de som betegner korte handlinger, er nøytrum. Typiske langvarige handlinger er *tørk* M “det å tørkes, det å bli tørr” og *plukk* M “det å plukke”. Begge disse substantivene er avledet av verb, men er likevel maskulinum. I motsetning til dem er ord som betegner korte, raske handlinger, vanligvis nøytrum, for eksempel *spring* N “sprang”, *blink* N “glimt” som også betyr “øyeblikk”, *blaff* N “kortvarig oppblussing”, “kort, svakt vindpust” eller “kortvarig bedring”.
- To homofonpar gir ekstra evidens for denne hypotesen. Det første er *pust* M som betyr “ånde, åndedrett” eller “hvilepause”, og *pust* N “åndedrag”. Det andre er kanskje enda mer belysende, for *klunk* M betyr “liten melodi”, mens *klunk* N bare “klunkende lyd”, og en lyd er åpenbart mye kortere enn en hel melodi.

4. Lyd N

- Ikke bare *klunk*, men også andre verbalsubstantiver som betegner lyder, pleier å være nøytrum: *subb* N “subbende lyd”, *ynk* “liten klagende lyd, klynk” MN, *stamp* N “dunk, tramp”, *smell* MN “kort, skarp lyd” (i motsetning til *smell* M “slag”), *skvalp* N “det å skvalpe” (i motsetning til *skvalp* M “skvett, skvulp”), *knakk* MN i *høre knakk på døra*, *dunder* N “dundring”, *brus* N “brusende lyd, sus” (jf. kapitlene 6.4.5 og 6.5.1).

5. Konkret M vs. abstrakt N

- Det er flere homofonpar med ulikt genus som viser opposisjon mellom verbalsubstantiver med konkret og abstrakt betydning. Konkreter pleier å være maskulinum, mens abstrakter er vanligvis nøytrum. Denne regelmessigheten har vært diskutert i genusslitteraturen tidligere (jf. 6.4.4 og 6.5.3), men ikke i forhold til avledningsprosesser. Homofonpar i mitt materiell er: *press* M “presset fold el. brett” – *press* N “klem, trykk; påtrykk” (også “øvelse i vektløfting”); *krangel* M “trette, uvennskap” – *krangel* N “det å krangle”; og *heft* M “det å hefte, feste” i *murblokker som gir god heft for murpuss* – *heft* N “det å bli heftet” i *uhell førte til heft i arbeidet*.

6. Masser, lite individualiserte objekter N

- Genustilordningen av substantiver som betegner masser, har vært mye diskutert (se kapittel 6.2, 6.5.4), og vi ser samme tendenser i genuset ved avledningene fra verb. Slike verbalsubstantiver er nøytrum i mitt material: *subb* N “smått avfall”, *tafs* N “trevler, frynser”, *slafs* N “søl, slaps” (i motsetning til *slafs* M “slubbert”). Jo mer individualisert objektet er, jo større sjanser for at det blir maskulinum: *heis* M betyr “elevator”, mens *heis* N er mye mindre individualisert, nemlig “mengde som heises på en gang ved lasting og lossing”.

I noen homofonpar er det fortsatt vanskelig å se forskjellen i semantikken på de to ordene, for eksempel er *krangel* M “trette, uvennskap” og *krangel* N “tretting” veldig like. Hovedtendensen er likevel at verbalsubstantivene som betegner subjekt eller objekt, er oftest maskulinum. De som betegner en handling er derimot som oftest nøytrum. Vi ser en tydelig opposisjon mellom aktiv, synlig, individualisert og langvarig på den ene siden, og passiv, usynlig, lite individualisert og kortvarig på den andre. Man kan sette spørsmål ved denne generaliseringen, med bakgrunn i hvorfor det i det hele tatt skulle være slik. Det er hovedsakelig anerkjent at substantiver som betegner personer og høyeste animater, er maskulinum (jeg drøfter semantikken til kategorien PERSON nærmere kapittel 6.4.1). Man kunne ha utvidet genussemantikken fra personer til gjenstander. Gjenstander ligner på oss mye mer enn handlinger, de er mye mer avgrensbare og er også laget av noen form for materie (jf. den semantiske kategorien TING: INDIVIDUALISERT i 6.4.4). De ligger også

høyere på Sasses individualiseringshierarki (jf. kapittel 6.2). Hvordan kan opposisjonen mellom lange og korte handlinger være berettiget? Fra et fysisk synspunkt er gjenstander egentlig bare handlinger som skjer veldig langsomt (jf. kapittel 6.5.2). Hvorfor skulle lyder være nøytrum? Fordi de er immaterielle, usynlige, helt ulike oss (jf. Trosterud 2001 og kapittel 6.5.1). Denne grupperingen av avledningstyper ved verbalsubstantiver har hatt som hovedmål å skissere noen semantiske forskjeller mellom felleskjønn og nøytrum, og den har vært nyttig for å bestemme et sett med semantiske kategorier for videre analyse i kapittel 6.

5.4.2 Avledet av to ulike verb

I tillegg til eksemplene i kapittel 5.3 hvor jeg beskriver fonologiske endringer som har ført til et tilfeldig sammenfall i form av to opprinnelig ulike ord, kan samarbeidet mellom fonologien og morfologien også ha ført til homofoni. Et eksempel på det er når to formlike substantiver er blitt avledet av to ulike verb og har fått ulikt genus. Disse ordene regner jeg for homonymer fra et diakront synspunkt fordi de er avledet av to ulike ord. Det er bare ti homofonpar i denne gruppen: *bråk* MF “redskap til å bråke lin el. hamp med” – *bråk* N “ståk, oppstyr, vanske”; *husk* M “hukommelse” – *husk* MN “gyngende bevegelse”; *klink* M “klinker, klinkstein; klinknagler” – *klink* N “klinking, klinkelyd”; *kvekk* MN “skrekk” – *kvekk* N “lyd som frosken lager; kny”; *rap* MN “oppstøtt, gurp” – *rap* N “utglidning, ras”; *skrell* MN “smell, brak” – *skrell* N “skall på frukt og grønnsaker”; *sleng* M “sving, kast; karakteristisk stil” – *sleng* N “klikk, gjeng”; *stopp* M “det å stoppe, materiale til å stoppe med” – *stopp* N “stans, opphold; stoppested”; *tikk* M “lett slag” – *tikk* N “tikkende lyd”; *tut* M “tuten på kaffekanne; lydtrakt på blåseinstrument” – *tut* N “tutende signal; skrik, hyl”.³⁰ I noen par ser vi imidlertid en semantisk slektskap mellom de to homofonene. Dette problematiserer igjen muligheten til å dra skille mellom homonymi og polysemi basert på det diakrone kriteriet.

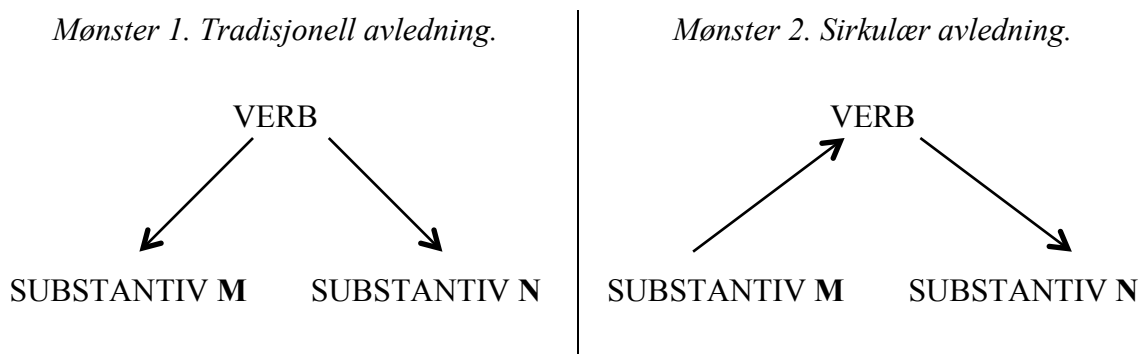
Et særskilt eksempel i denne gruppen er et dobbelt homofonpar: *trykk* MF “støt, hard medfart” (ofte uttalt /trøk:/) – *trykk* N “det å trykke, press; framheving av stavelse; mindre trykt skrift; trykt bilde”; og *trykk* M “trykking av en bok” – *trykk* MN “trykte bokstaver”. Ifølge *Bokmålsordboka* er de første to substantivene avledet av verbet *trykke I* “presse, klemme”, mens det andre paret er avledet av *trykke II* “framstille tekst og bilder på papir i mange eksemplarer ved hjelp av trykkpresse; påføre mønster, bilde ved en viss prosess”. Om selve verbene står det imidlertid at *trykke II* er samme ord som *trykke I*. Da ser vi at det er en

³⁰ Se etymologien til hver homofon i Vedlegg 1.

stor avledningsfamilie, et avledningstre, hvor ulike semantiske og morfologiske prosesser har ført til det at genus på disse homofonene nå er ulikt.

5.4.3 Sirkulær avledning

En helt spesiell etymologisk gruppe blant verbalsubstantivene inneholder disse ni homofonparene: *larv* M ”stymper, usling” – *larv* N ”uhederlig handling el. oppførsel; dårlig arbeid, slurv, fusk”; *pisk* M ”svepe; hårflette; lett rus” – *pisk* N ”det å piske(s), juling”; *rasp* M ”grov fil, rivjern” – *rasp* N ”en enkelt rasping; raspende lyd; det som framkommer ved rasping; skjell, risp på fisk”; *tekke* MF “hustak” – *tekke* N “lag av takmateriale, dekke”; *trell* M “slave” – *trell* N “slitsomt, uinteressant arbeid”; *træl* M “fortykket hudparti” – *træl* N “slitsomt, uinteressant arbeid”; *tufs* M “tust, tafs; dumming; svak person” – *tufs* N “noe sammenfiltret og rotet; noe smått og ubetydelig”; *tupp* M “ytterste spisse el. smalnende del av noe” – *tupp* N “lett spark med sko- el. støveltupp”; og *visp* M “redskap til å vispe med” – *visp* MN “visping; vispende bevegelse”. Det som er spesielt ved disse parene, er at de to homofonene ikke er avledet av samme verb eller av to ulike verb som i eksemplene i kapitlene 5.4.1 og 5.4.2. Ifølge etymologiske opplysninger i *Bokmålsordboka* kan det ene substantivet være et lydord, stamme fra norrønt eller være en sammenblanding av to ulike ord. Det er nettopp dette substantivet som verbet er avledet av, mens det andre substantivet i homofonparet er i sin tur avledet av verbet. I alle tilfeller går avledningen denne veien: **substantiv M > verb > substantiv N**.³¹ Det mest konkrete begrepet er opprinnelig og gir opphav til verbet, mens det abstrakte er et ekte verbalsubstantiv. Jeg vil kalle denne prosessen **sirkulær avledning**, fordi avledningsretningen går fra en av homofonene til verbet og tilbake til den andre homofonen etterpå. I figur 8 framstiller jeg de to prosessene skjematisk.

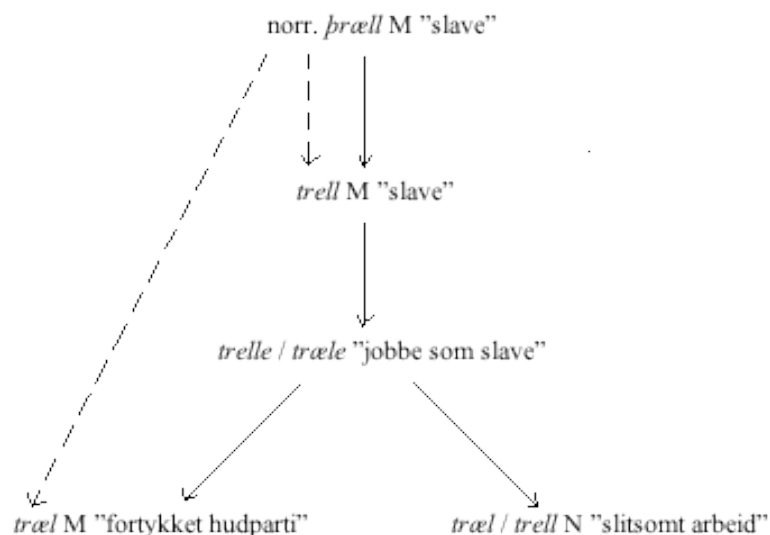

Figur 8. Tradisjonell og sirkulær avledning av homofone substantiver med ulikt genus.

³¹ Synkront sett ser talerne neppe noen forskjell på de ulike avledningstypene, men utviklingen er teoretisk interessant.

Denne avledningstypen har ikke vært beskrevet i litteraturen tidligere, men det er logisk å ta den med hvis vi ser nærmere på etymologiske opplysninger om noen verbalsubstantiver i denne gruppen. Et godt eksempel er homofonparet *tufs* M “tust, tafs; dumming; svak person” – *tufs* N “noe sammenfiltret og rotet; noe smått og ubetydelig”. *Tufs* M er ifølge *Bokmålsordboka* trolig en sammenblanding av *tafs* og *topp*, mens *tufs* N er avledet av verbet *tufse*. Vi finner ikke noen informasjon om etymologien til selve verbet, men det er rimelig å anta at det stammer fra *tufs* M.

Man kan betrakte avledningen ikke som flere separate prosesser, men som et avledningsnettverk, hvor hvert ord er koblet til flere andre siden de fleste ordene i et språk er avledninger på en eller annen måte (jf. synet på det mentale leksikonet som et nettverk, i Aitchison 2003: 84–101). Dette nettverket kan gjerne sammenlignes med et genealogisk tre eller med biologisk systematikk. Et eksempel på en av grenene til dette treet er de to parene *træl* M – *træl* N og *trell* M – *trell* N. Ordboka gir etymologisk informasjon bare om *trell* M (av norrønt *þræll*) og *træl* M (trolig av norrønt *þræll*). Om *træl* / *trell* N gir den ingen opplysninger. Jeg vil anta at det er ulik relasjon mellom de fire ordene som alle er på et vis tilknyttet verbet *træle*. Norrøne *þræll* (moderne norsk *trell* M) ga opphavet til verbet *trelle* / *træle* “jobbe som slave”, og både *træl* M og *trell* / *træl* N ble avledet av dette verbet:

Figur 9. Det hypotetiske avledningstreet til *þræll*. Etymologiske opplysninger fra *Bokmålsordboka* er gjengitt med prikket linje.

Hvis vi regner med et slikt avledningsmønster, blir spørsmålet om polysemi og homonymi igjen aktuelt. Formelt regnet jeg homofone substantiver avledet av samme ord for polysemer,

mens de avledet av to ulike ord for homonymer (jf. kapittel 5.1). Ifølge denne logikken er *træl* M og *træl* N polysemer, mens *trell* M og *trell* N homonymer. Men, vi kan selvsagt se det semantiske slektskapet mellom de to siste homofonene, og vi ser at alle er de en del av et felles avledningssystem. Da jeg testet taleres intuisjoner om homonymi og polysemi i 7.2, klassifiserte jeg ordparene i denne gruppen som polysemer fordi det semantiske slektskapet mellom dem er veldig tydelig. Det diakrone kriteriet er også tilfredsstilt fordi homofonene i paret er etymologisk beslektet, selv om ikke avledet av samme ord.

Til slutt vil jeg nevne et avledingsmønster til som jeg har funnet i materialet. I dette tilfellet har verbet *blink II* “lyse i mer el. mindre skarpe blink” (lånt fra tysk eller lavtysk) gitt opphav til to substantiver, nemlig *blink* M “merke på tre” og *blink* N “glimt”. Det maskuline substantivet har så gitt opphav til et tilsvarende verb *blink I* “sette merke på tre som skal hogges”. Dette eksemplet, på samme måte som sirkulær avledning, viser hvor komplisert avledningssystemene kan være. Alle semantiske forbindelser som hjernen vår ser, har potensial til å gi liv til en avledning, og de fleste ordene er derfor en del av et større leksikalsk og grammatisk nettverk.

5.5 Semantiske endringer

I materialet mitt er det flere eksempler på homofonpar med ulikt genus som oppstod på grunn av semantiske prosesser (25 prosent av alle homofonpar). Blant disse stammer 42 par fra det samme norrøne eller norske ordet, for eksempel *sik* M “liten myr med sivende vann” – *sik* N “liten bekk som renner sakte”, begge fra norrønt *sik*. Mange flere par, nemlig 63, stammer fra det samme utenlandske ordet, som *plan* M “grunnriss, kart; utkast, forslag” – *plan* N “vannrett flate; nivå”, begge fra latinsk “jevn, flat”. Jeg vil kalle slike semantiske endringer en splitt (jf. “lexical split” i Bybee 1985: 88) fordi her har homofonene oppstått av ett ord som har blitt delt i to. Sannsynligvis har ordet på et bestemt øyeblikk fått en ny betydning, som etter hvert er blitt tilordnet et annet genus. Det er ikke alltid lett å si når vi har med splitt å gjøre. Man kunne for eksempel tenke seg at *vin* M og *-vin* N i *brennevin* er resultat av en splitt av det norrøne ordet *vin* N. Men ifølge etymologiske opplysninger i *Bokmålsordboka* er *brennevin* N lånt fra tysk, så her skyldes homofonien ikke splitt, men lån. Likevel er det mange eksempler på splitt når både informasjonen i ordboka og de semantiske intuisjonene til talere viser samsvar. Visse eksempler, som det italienske lånordet *allegro*, tyder på at splitt sannsynligvis er en prosess som har flere stadier (jf. tabell 5 nedenfor). I *Bokmålsordboka*

finner vi representert det fjerde stadiet, siden *allegro* M ”musikkstykke, sats som skal spilles andante” og *allegro* N ”del av musikkstykke som spilles andante; andantetempo” er listet som homonymi. I *Nynorskordboka* er *allegro* et polysemt substantiv med to betydninger og vakkende genus (M / N), noe som tilsvarer det andre stadiet i tabell 5. Betydningene er ikke (ennå) uatskillelig koblet til hver sitt genus.³²

I – Ett polysemt substantiv	II –Vakkende genus	III – Hver betydning blir assosiert med sitt genus	IV – To homofoner
Substantiv (M)	<i>Substantiv (M / N)</i>	Substantiv	-
1. betydning A	1. betydning A	1. betydning A (M)	Substantiv A (M)
2. betydning B	2. betydning B	2. <i>betydning B (N)</i>	<i>Substantiv B (N)</i>

Tabell 5. Splitt. Maskulinum er gjengitt med fet skrift, nøytrum med kursiv.

Det er to grunner til at det er viktig å analysere homofonparene som oppstod på grunn av semantiske prosesser. Først og fremst er de et tydelig eksempel på polysemi fordi begge ordene i paret stammer fra det samme substantivet, og derfor er også deres betydninger nært beslektet. Men det er oss, lingvister som vet at de to ordene har samme opphav, som kan se at de to homofonene er semantisk beslektet. Det er et åpent empirisk spørsmål om talere også ser den semantiske forbindelsen mellom dem. Det vil være spesielt interessant å sammenligne resultatene av spørreundersøkelsene i kapittel 7 med den etymologiske informasjonen om disse homofonene. I tillegg er disse homofonparene en sterk indikasjon på at genus faktisk avhenger av betydning, i det minst ved formlike ord. Dersom en ikke aksepterer denne hypotesen, blir det umulig å finne andre argumenter for hvorfor genuset ved disse ordene er ulikt (jf. kapittel 4.3).

5.5.1 Av det samme hjemlige ordet

Det er 42 homofonpar i materialet mitt hvor begge homofonene stammer fra det samme norrøne eller norske ordet. Et ord som tidligere var tilordnet ett genus, har nå to ulike genus avhengig av sin betydning. For eksempel var norrønt *fýrr* “fyr, ild” maskulinum, mens i moderne norsk finner vi et homofonpar *fyr* M “ild, ildsted” – *fyr* N “anlegg til å sende ut lys til veiledning for skipstrafikken”. Jeg forestiller meg en prosess der det opprinnelige ordet får

³² Det er vanskelig å finne noen illustrasjon på stadium III, for ordbøkene vil alltid automatisk regne med homonymi hvis de to betydningene har ulikt genus (jf. kapittel 4.1). Det eneste eksemplet fra *Bokmålsordboka* er *piff* som har to genus, men én artikkel med to betydninger (jf. fotnote 20).

en ny betydning, så har vi et stadium med vakkende genus, og så skiller de to betydningene lag ved det at en av betydningene blir assosiert med det ene genuset (enten felleskjønn, eller nøytrum), mens den andre betydningen blir assosiert med det andre (jf. tabell 5). Alle homofonene i denne gruppen er polysemer fra et diakront synspunkt fordi begge ordene i paret stammer fra det samme ordet. Derfor er det spesielt viktig å legge merke til denne gruppen for å finne ut hvordan genuset korrelerer med semantikken fordi foruten betydning har de to ordene i hvert homofonpar alt til felles (både formen og opphavet). Riktignok er bøyningsmønsteret til noen av ordene ulikt fordi enstavelses intetkjønnsord normalt ikke får endelsen *-er* i flertall, og i bestemt form entall får intetkjønnsord artikkel *-et*, mens hankjønnsord får *-en*. Det har likevel vært argumentert for at norsk er et språk hvor bøyningen normalt baserer seg på genuset, og ikke det motsatte (Enger 2004a: 77). De eneste ordene hvor bøyningen er primær, ifølge Enger, er pluralia tantum substantiver, men i mitt materiale finnes det ingen eksempler på disse.

På samme måte som i gruppene ovenfor har det vært noen homofonpar som var vanskelig å klassifisere i forhold til homonymi og polysemi. For eksempel er det ganske åpenbart at *fange* M “fengslet person” og *fange* N “så mye som en kan ta i armene” er beslektet, men formelt stammer det første ordet fra norr. *fangi* M, mens den andre fra norr. *fang* N som også selvsagt var nærbeslektet. Om man burde regne de to ordene for polysemer eller homonymer fra et diakront synspunkt, er dermed et vanskelig spørsmål. Det samme problemet gjelder homofonene *tråkk* MF “hardtrampet (gards)plass” og *tråkk* N “det å tråkke; spor” fordi de stammer begge samtidig fra norrønt *traðkr* M og *traðk* N som begge betydde “trakk, tråkk, opptråkket plass” (det er én artikkel for *traðkr* og *traðk* i Norrøn ordbok). Jeg vil igjen hevde at man bør søke svaret i de synkrone intuisjonene til morsmålsbrukere. Under den empiriske undersøkelsen av homofoni i kapittel 7 har jeg regnet begge disse homofonparene for polysemer.

Hva slags semantiske endringer kunne ha skjedd slik at en av ordets betydninger fikk tilordnet et nytt genus? Et typisk mønster er at ordet som opprinnelig betegnet en person og var maskulinum, med tiden har fått en ny betydning som er blitt tilordnet nøytrum: *fark* M “landstryker, kjeltring” (norr. *farri* M) – *fark* N “uærlighet, herk”; *fjoll* M “fjollet person” (omdannet av norr. *fól* M “tosk”) – *fjoll* N “fjolleri”. Vi finner også en tilsvarende prosess som går den andre veien, nemlig hvis et opprinnelig nøytrumsord får en ny betydning, ofte “person”, som blir tilordnet maskulinum: *fleip* N “spøk, ironi” – *fleip* M “person som fleiper

mye”; *gap* N “(vidåpen) munn, svelg; åpning, hull, kløft” – *gap* M “flåkjeft; tosk”; *skarv* N “skrap, skrot” – *skarv* M “fark, kjeltring”; *skjegg* N “hår på lepper, hake el. kinn” – *skjegg* M “skjegget mann”. I disse eksemplene ser vi spesielt tydelig hvordan en metaforisk eller metonymisk overføring av betydningen fører til at et nytt homofonpar med ulikt genus oppstår. Flere andre homofoner faller under denne kategorien, nemlig *ministerråd* (M – “sendemann med rang etter ambassadør”, N – “møte av ministre fra flere land”), *statsråd* (M – “minister”, N – “regjeringsmøte”), *byråd* (M – “medlem av byråd”, N – ”råd som står for den administrative ledelsen av kommunen”).

En annen tendens som er nevnt ovenfor, er at den mer abstrakte betydningen er assosiert med nøytrum, mens den mest konkrete er maskulinum. Denne tendensen er godt kjent fra genuslitteraturen (Enger 2002, 2004b). Mine eksempler er *ugg* M “brodd, tagg; bust på dyr; smådyr i vann” – *ugg* N “råkulde; uro, frykt; age, respekt”; *pant* M “flaskepant” – *pant* N “gjenstand el. eiendom som utleveres som sikkerhet for at et løfte vil bli innfridd”; *vev* M “tråd som er gjort i stand til veving; vevd stoff, tøy; måte noe er vevd på; vevstol” – *vev* N “samling av celler med ensartet bygning og funksjon; tøys, tull”; *yrke* MF “arbeidsdagene i uka” – *yrke* N “fast lønnet arbeid, livsstilling”; *øre* M “mynt; pengestykke med en viss påstemplet verdi” – *øre* MN “1/100 krone; nordisk vekt- og myntenhet”. I disse homofonparene er det vanligvis nøytrumsordet som er det opprinnelige, og den mer konkrete maskuline betydningen blir avledet av det. Siden det er en tydelig tendens til at abstrakte substantiver er tilordnet nøytrum, har jeg valgt å inkludere kategorien ABSTRAKT i den semantiske analysen (jf. kapittel 6.5.3).

Det mye diskuterte paret *øl* M “flaske, glass, seidel e.l. med øl” – *øl* N “alkoholholdig drikk” hører også til i den ovennevnte gruppen, mener jeg. Det er noen uenighet blant språkbrukere rundt genuset til ordet *øl*. Noen hevder for eksempel at *øl* bare er maskulinum.³³ Til tross for noen sjeldne feil (som for eksempel *gravølen* istedenfor *gravølet*), bruker morsmålsbrukere ordet slik som ordboka tilsier. Per Egil Hegge forklarer i *Språkspalten* at ”et øl er øltypen, en øl er den tilmålte porsjonen”³⁴. En kunne lett tro at bruken av *øl* M skal forklares pragmatisk, nemlig at man underforstår uttrykket *en flaske / halvliter øl*, og genuset skyldes det at ordene

³³ Dette innlegget er skrevet av en nordmann på et forum om gresk, for å forklare genuset ved ordet *øl* i dette språket: “Det med kjønn er en del av systemet i språket. På norsk er øl hankjønn, *det heter en øl, ikke ei øl eller et øl*. På gresk er det altså hunkjønn. På tysk er det intetkjønn, *das Bier*” (min utheving). <http://hellasforum.net/index.php?topic=196.65;wap2> (lastet ned 02.03.2013).

³⁴ <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=4526> (lastet ned 02.03.2013).

flaske og *halvliter* er maskulinum. Denne forklaringen har sine ulemper, nemlig at man ikke sier *et øl* når man mener *et glass øl*, jf. Braunmüller om dansk: “The “genus commune”-article *en* cannot be explained as an elliptical construction. The hypothesis would only work for *en flaske øl* ‘a bottle of beer’ but not for *et glas øl* ‘a glass of beer’” (Braunmüller 2000: 51). Hvis vi derimot ser på *øl* i sammenheng med andre substantivpar ovenfor, oppdager vi at det ikke nødvendigvis skal et hankjønnsord til for at et mer abstrakt nøytrumssubstantiv får en separat konkret betydning som er maskulinum. Da kan vi hevde at det maskuline genuset ved *øl* skyldes den konkrete semantikken til dette substantivet.³⁵

En annen opposisjon som jeg ser blant hjemlige homofoner med ulikt genus, er mellom den mer individualiserte (MF) og den kollektive betydningen (N). Dette forholdet har allerede vært nevnt i litteraturen (Beito 1954: 55). Semantiske overganger kan gå begge veier her. Den første muligheten er at et maskulint substantiv som betegner en objekt, har fått en ny kollektiv betydning som ble tilordnet nøytrum: *gjeld* MF “pengesum som en skylder” – *gjeld* N “prestegjeld; område som betaler til samme prest”; *sneis* MF “pinne; strikkepinne; staur med kornband på til tørk” – *sneis* MFN “antall av tje; det antall av noe som er trødd inn på en pinne”; *høyre* MF “høyre hånd el. høyre fot” – *høyre* N “politisk parti, gruppe” (det samme med *venstre* M – *venstre* N). Hvis overføringen går den andre veien, får det opprinnelige kollektive nøytrumssubstantivet en mer individualisert betydning som blir maskulinum: *ting* N “forsamling av folkevalgte” – *ting* M “sak; gjenstand”; *kverve* N “krets, klynge” – *kverve* M “vidjering til å stenge grind med”³⁶. En slik forbindelse mellom den kollektive betydningen og nøytrum er slett ikke umulig, for den gjenspeiler opposisjonen mellom massesubstantiver og individualiserte substantiver, og dermed også animathetsskalaen. Jeg vil derfor inkludere de semantiske kategoriene KOLLEKTIV og TING: INDIVIDUALISERT i analysen i kapittel 6.

I tillegg til homofonparene ovenfor hvor vi kan finne forklaringen på ulikt genus i semantikken, er det noen par hvor man ikke kan se med en gang hva genuset skyldes. For eksempel ser jeg ikke noen grunn til at *sik* “liten myr med sivende vann” er maskulinum, mens *sik* “liten bekk som renner sakte” er nøytrum. Det samme problemet oppstår med *søm* M

³⁵ Et tilleggsspørsmål her er hvorfor man sier *ei øl* (F) noen steder på Vestlandet (se f. eks. <http://forum.kvinneguiden.no/index.php?showtopic=703720>, lastet ned 02.03.2013). Pragmatikkhypotesen er ikke i stand til å forklare dette fenomenet, for ikke alle som sier *ei flaske*, sier også *ei øl*, og i tillegg er det ingen som kunne si **ei halvliter*, men ikke heller semantikken til ordet er til stor hjelp, for det er uvanlig å tenke at konkrete substantiver er koblet til nettopp femininum.

³⁶ Disse to ordene er beslektet, for i Norrøn ordbok finner vi *hverfilás* N “et slag lås” (jf. 4.3).

“det å sy; sammenhengende rekke av sting; plagg, tøy som en syr på; sammenføyningslinje” – *søm* N “spiker til å feste hesteko med”; *øse* M “beholder el. skål med håndtak” – *øse* N “munning i elv el. bekk; åpning i dam”; *skjold* M “flekk” – *skjold* N “plate av tre el. metall til å dekke seg med i strid; beskyttelse, vern; hvelvet dekke, skall”; og *dust* M “støv, støvgrann” – *dust* N “grann” i uttrykket *ikke det dust*.

Det siste homofonparet i denne gruppen som jeg vil nevne, er *lodd* M “del el. part som tilfaller en person, lott; livsvilkår, skjebne” (av norr. *hlutr* “del, ting som tilfaller en”) – *lodd* N “hver av flere like ting som blir kastet el. trukket ut for å la tilfellet avgjøre en fordeling; seddel med nummer som er med i trekningen i et lotteri; gevinst” (samme opphav som *lodd* M). Disse to er også homofone med *lodd* N2 “metallklump brukt til å veie el. måle med; gammel vektenhet” som stammer fra det lavtyske *lot* “bly, vekt”. Eksempelet er spesielt interessant fordi det er det eneste tilfellet der *Bokmålsordboka* gir opplysninger om grunnen for genustilordningen, nemlig at genuset til *lodd* N er påvirket av *lodd* N2. Vi får dessverre ikke noen informasjon fra ordboka om hvordan og hvorfor denne påvirkningen kunne ha skjedd, så dette parret vil bli analysert på likt grunnlag med alle de andre i kapittel 6.

5.5.2 Av det samme lånordet

Lånord blir tilordnet to ulike genus avhengig av betydningen enda oftere enn de hjemlige ordene. Det er 63 homofonpar i denne gruppen, som er nesten dobbelt så mange som i den tilsvarende gruppen med hjemlige ord. Et godt eksempel er *appendiks* M “blindtarm” og *appendiks* N “tillegg, vedheng til en bok”, som begge stammer fra latinske *appendix* “det som henger ved”, men det første er maskulinum, og det andre er nøytrum. Fra et diakront synspunkt er homofonene i denne gruppen polysemer fordi de to ordene i parret stammer fra samme lånordet. Men igjen er det vanskelig å avgrense polysemi og homonymi helt tydelig fordi det finnes ord som det ikke er lett å klassifisere. Et eksempel på det er homofonparet *middel* M ”gjennomsnitt; middeltall” – *middel* N ”noe en bruker til et visst formål”, hvor begge ordene stammer fra det samme lavtyske ordet, men det er vanskelig å se noen semantisk slektskap mellom de to (jf. kapittel 7.2.3). Jeg har likevel klassifisert disse ordene som polysemer fra et diakront synspunkt. I motsetning til de hjemlige homofonene kan vi i de fleste tilfellene ikke si hvilket av de to ordene i homofonparet er primært, og om det egentlig har noe å si. Vi vet at genus ved lånord er ustabil og ofte varierer en stund (Corbett 1991: 75, Faarlund m.fl. 1997: 158), og det kan enkelt skje at en betydning av det lånte ordet blir

assosiert med maskulinum eller femininum, mens en annen betydning med nøytrum, som ved *appendiks* ovenfor. Av og til kan selve lånordet ha bare én betydning, mens den andre betydningen blir utviklet bare i norsk basert på den opprinnelige: *kritt* M “krittperiode” er avledet av *kritt* N “kalkstein”, som stammer fra latinsk *creta* “jord fra Kreta”.

En gruppe lånord som skiller seg ut, er betegnelser på ulike kunstneriske metoder, nemlig *daguerreotypi*, *fotografi*, *fotogravyr*, *litografi*, *serigrafi*, *xylografi*. Alle disse ordene er maskulinum hvis de betegner en bestemt teknikk, og nøytrum hvis de betegner et bilde som er skapt ved hjelp av denne teknikken. Det er spesielt interessant å sammenligne disse lånte homofonparene med hjemlige ord som har samme betydning. *Silketrykk* er nøytrum uansett om det betegner teknikken eller bildet, mens *serigrafi* skifter genus avhengig av hva ordet betyr. Antageligvis er det et tegn på at lånord har et friere forhold til genus enn hjemlige ord. Denne hypotesen bekreftes ved at det er flere utenlandske enn hjemlige ord som har vakkende genus. Når det gjelder genus ved lånord, er det i det hele tatt mange spørsmål som vi fortsatt ikke har tydelige svar på. Hvordan forklarer vi at lånord i det hele tatt får genus? Er det de samme reglene som gjelder for utenlandske og hjemlige ord? Eller får lånord tilordnet genus ved en semantisk analogi med noen bestemte hjemlige ord (jf. 3.1.1)? Mange forskere ser på disse to mulighetene som på motsetninger (Corbett 1991: 71, 75), men jeg finner begge disse prosessene i materialet mitt.

Homofonparene hvor ulikt genus kan forklares ved hjelp av samme tendenser som vi allerede har sett blant hjemlige ord, er ganske mange. Det er først og fremst ord som betegner personer, som er maskulinum, i motsetning til sine nøytrumshomofoner: *senter* M “senterløper” – *senter* N “sentrum; sted der noe er konsentrert”; *utkikk* M “sjømann som skal holde utkikk” (men også “utkikkssted på fartøy”) – *utkikk* MN “det å speide el. granske”; *substitutt* M “stedfortreder” – *substitutt* N “det som settes i stedet for noe annet”; *primat* M “dyr av pattedyrorden som omfatter halvaper, aper og mennesker” – *primat* N “overhøyhet; stilling som kirkens øverste”; *legat* M “diplomatisk utsending fra paven” – *legat* N “pengesum som i testament el. gavebrev er avsatt til et visst formål”; *politi* M “politikonstabel” – *politi* N “offentlig myndighet; avdeling el. enkeltperson som representerer politi”.³⁷ *Politi* N kan også være et eksempel på det at også lånte kollektive substantiver ofte er nøytrum, slik som *generalitet* N “alle generalene i en hær” (i motsetning til *generalitet* M

³⁷ Legg merke til et viktig unntak her: *talent* N “begavelse” kan også bety “begavet person” (*talent* M betegner gresk vekt- og myntenhet). Bruken av nøytrum om en person er ellers veldig sjelden i norsk.

“allmenngyldighet”). Vi finner også opposisjonen mellom gjenstander og prosesser (jf. 5.4.1) blant lånte homofoner: *trål* M “stor not som slepes langs bunnen” – *trål* N “tråltrekk”; *snitt* M “lite glass øl” – *snitt* N “det å snitte el. skjære”; *kick* M “kickstarter” – *kikk* N “inspirerende opplevelse, stimulans”; *fiff* M “elegant antrekk, stas” (men også den kollektive betydningen “de fine, de toneangivende kretser, sossen”) – *fiff* N “knep”. På samme måte som ved hjemlige ord pleier mer konkrete substantiver være maskulinum og mer abstrakte nøytrum: *plan* M “grunnriss, kart; utkast, forslag” – *plan* N “vannrett flate; nivå rommene ligger i”; *plakk* M “tynn metall- el. elfenbeinsplate; flekk lignende utslett” – *plakk* N “bakteriebelegg på tennene”; *imago* M “det fullt utviklede stadiet hos insekter; voksbilde av avdøde forfedre” – *imago* N “ubevisst idealisert oppfatning av en elsket person”. I tillegg finner vi to betegnelser på geometriske former som er nøytrum: *triangel* MN “trekant” (også “slaginstrument”) og *trapes* N “firkant med to parallelle og to ikke-parallelle sider”. Men hvis disse ordene blir brukt om objekter i den reelle verdenen, er de maskulinum: *triangel* M “trekantet plass i by”, *trapes* M “turnapparat”. Det kan være knyttet til det at reelle objekter har flere objektsegenskaper enn de som er tegnet på papir og er på noen måte abstrakte. Da støtter også paret *ekstrakt* M “konsentrert uttrekk, utkok” – *ekstrakt* N “utdrag av et skrift” denne hypotesen.

Ved andre homofoner kan vi både prøve å forklare genuset i lys av de ovennevnte tendenser og trekke inn semantisk analogi eller pragmatikk. Det gjelder spesielt sammensetninger. For eksempel betegner *bestikk* M en bestikklugar, og også ordet *lugar* er maskulinum (i motsetning til *bestikk* N ”beregning av et skips posisjon; (etui til) tegneredskap, instrument; (etui til) kniv, skje og gaffel”). *Atlas* M er en atlasvirvel, og kanskje skyldes det maskuline genuset det at ordet *virvel* er maskulinum? Det er enkelt å forestille seg at språkbrukere pleide å si *en bestikklugar*, men så måtte de kutte hodet i sammensetningen under en samtale, og det ble til *en bestikk*. Genuset kan da ses som påvirket av pragmatiske grunner, for ordet *lugar* er underforstått. Det minner om situasjonen med *øl* M (*en flaske, halvliter øl*), hvor vi nevnte den pragmatiske forklaringen, men argumenterte at det ikke er pragmatikk, men semantikken til selve ordet som er ansvarlig for genuset. Det er flere eksempler på ordene som opprinnelig var nøytrum da de ble lånt, men begynte et nytt liv som maskuliner etter at en sammensetning ble forkortet: *karbon* M “karbonperiode” – *karbon* N “grunnstoff som fins fritt i naturen”; *imperativ* M “imperativsform” – *imperativ* N “allmenngyldig regel el. norm for menneskelig handlemåte”; *atlas* M “atlasvirvel” – *atlas* N “kartsamling i bokform; større bildeverk”; *senter* M “senterløper” – *senter* N “sentrum; sted der noe er konsentrert”. I alle tilfeller er

hodet i sammensetningen også maskulinum (*periode M, form M, virvel M, løper M*), mens det siste eksemplet også viser hvor vanskelig det er å skille mellom semantisk analogi og vanlige tilordningsregler. *Senter M* betegner en person, og det er en forkortelse av *senterløper M*, og det er umulig å si hvilket av de to forholdene som er hovedårsaken. Hvis homofonene er avledet av et adjektiv, spiller genuset til substantivet i frasen en rolle: *durativ M* er en durativ aksjonsart, mens *durativ N* er et durativt verb, på likt med *superlativ M* “høyeste grad ved gradbøyning” – *superlativ N* “sterkt (rosende) ord el. uttrykk” og *positiv M* “grunnform ved gradbøyning” – *positiv MN* “fotografi med naturlig fordeling av lys og skygge” (jf. *høyre* og *venstre* i gruppen med hjemlige ord). Igjen er det et spørsmål om *durativ* er nøytrum fordi ordet *verb* er N, eller fordi betydningen “verb” henger sammen med det nøytrale genuset? Å si at *durativ* er nøytrum på grunn av *verb* er egentlig ikke å forklare, men skyve forklaringen vekk fordi vi da står igjen med spørsmålet om hvorfor *verb* er nøytrum. I tillegg blir det litt vanskelig å falsifisere denne hypotesen fordi vi aldri kan vite sikkert hvilket synonym eller hovedord man assosierer lånordet med. Derfor mener jeg at det er mer produktivt å søke svar i semantikken til ordene.³⁸

Til tross for vårt ønske om å forklare genuset til utenlandske homofonene semantisk, er det rundt 20 homofonpar i denne gruppen som er vanskelige å plassere i noen av tendensene som vi har nevnt tidligere. Deres betydning ser ut ikke til å peke entydig på et bestemt genus, mens noen av dem ville være ganske enkle å forklare ved å postulere en semantisk analogi med et bestemt hjemlig ord, for eksempel: *tandem M* “tandemsykkel; tandemmotor” – *tandem N* “forspann av to el. flere trekkdyr”; *transparent M* “en sort glassepler” – *transparent MN* “stykke tynt, gjennomskinnelig materiale med bilde; stor tøy- el. papirplakat”; *sekund M* “tonen over en anslått tone” – *sekund N* “tidsenhet, 1/60 av et minutt”; *profil M* “omriss, kontur; hovedtrekk; egenart” – *profil N* “skjematisk snitt”; *pass M* i uttrykket *melde pass* – *pass N* “trang kløft”; *parkett M* “golvbelegg; parkettgolv” – *parkett N* “tilskuerplassene bak orkesterplass”; *middel M* “gjennomsnitt; middeltall” – *middel N* “noe en bruker til et visst formål”; *kurs M* “fartsretning; pris på verdipapirer; elektrisk ledning” – *kurs N* “sammenhengende undervisning”³⁹; *korpus M* “skrifttypestørrelsen” – *korpus MN* “legeme,

³⁸ Unntakvis finnes det et eksempel av ren pragmatikk, nemlig det at *hal* i uttrykket *stopp en hal* og *gå en hal* er maskulinum til tross for *hal N* “det å hale, drag, tak”. Jeg tror at det bør forklares med at disse uttrykkene er lånt som helheter fra engelske *stop and haul* og *go and haul*, og genuset til *hal M* skyldes reinterpretasjonen av den engelske konjunksjonen *and*.

³⁹ Også *studie* er nøytrum når ordet betegner en undervisningsprosess eller et studieprogram (se 4.1)

kropp; innsamlet materiale”; *kasus* M “bøyningsform” – *kasus* N “sykdomstilfelle”; *filet* M “kjøttstykke” – *filet* N “filert arbeid; nettverk”.

Heller ikke semantisk analogi er i stand til å forklare alle eksempler. For noen få homofoner som har oppstått på grunn av lån (ca. ti par), finner jeg ikke noen rimelig grunn for hvorfor de i det hele tatt skulle ha det genuset de egentlig har. Disse er for eksempel *klammer* M “klamme” – *klammer* N “redskap til å klemme noe fast”; *mask* MN “rester av maltet bygg etter brygging” – *mask* N “smått avfall, rusk, småbiter”; *tartan* MN “særskilt rutet tøy mønster; ullstoff i de skotske høylendingenes drakt” – *tartan* N “syntetisk materiale som blir brukt som banedekke på idrettsplasser”; *bestand* M “samlet antall planter eller dyr i et visst område” – *bestand* N “skogteig med noenlunde ensartet treslag”; *tokt* M “ri, anfall (av smerte, sykdom, raseri o.l.)” – *tokt* N “krigsferd til sjøs”. Mitt mål som sagt er ikke å begrunne genuset ved hvert ord, men det at genus virker ganske arbitrært i noen tilfeller, er verdt å nevne.

5.6 “Lånt” genusforskjell ved homofoner

Det er flere eksempler på det at homofoni kan lånes hvis et ord blir lånt med flere av sine opprinnelige ulike betydninger, for eksempel har *alt* M “dyp kvinne- el. barnestemme; sanger(inne) med alt; instrument med dypere klang enn sopraninstrument; altparti i en komposisjon” lignende betydninger i opphavsspråket italiensk. Men kan genusforskjellen lånes hvis homofonene hadde ulikt genus også i opphavsspråket? Og kan genusforskjellen ha overlevd siden norrønt? Jeg har seks homofonpar som var homofone også i norrønt, og ett par som også er homofont i opphavsspråket tysk. Disse er presentert i tabellen nedenfor sammen med tilsvarende homofonpar fra norrønt og tysk.

Homofonpar med ulikt genus i norsk	Tilsvarende homofonpar med ulikt genus i opphavsspråket norrønt eller tysk
<i>egg</i> MF “slipt kant på skjære-, hogge- og stikkredskap; kvass, smal fjellrygg; lang rygg i havbunnen” – <i>egg</i> N “eggcelle; egg, særlig av høns, brukt i matlaging; ting som ligner på et egg”	norr. <i>egg</i> F “kvass kant; jordrygg” – <i>egg</i> N “fugleegg”
<i>røst</i> MF “stemme, mæle” – <i>røst</i> N “sperreverk i tak; øvre del av gavlvegg”	norr. <i>raust</i> F “røyst, stemme, mål” – * <i>raust</i>

<i>skarv</i> M “svømmefugl av slekten <i>Phalacrocorax</i> ” – <i>skarv</i> N “skrap, skrot”	norr. <i>skarfr</i> M “skarv (fugl)” – <i>skarfr</i> M “stubb, bit, skjerv”
<i>skur</i> MF “kort, kraftig byge” – <i>skur</i> N “mindre uthus el. tilbygg”	norr. <i>skúr</i> F “regnbyge; attack med kastevåpen i slag” – * <i>skúr</i>
<i>ve</i> M “fødselsri; smerte” – <i>ve</i> N “fredhellig sted; blotsted”	norr. <i>vé</i> N “vesaldom; elendighet” – <i>vé</i> N “heim, bosted”
<i>vær</i> M “hanndyr av sau, saubukk; stjernebilde på nordhimmelen” – <i>vær</i> N “tilstand i atmosfæren; (høyere) luft(lag); sterk vind (og nedbør); pust, åndedrag”	norr. <i>veðr</i> M “saubukk” – <i>veðr</i> N “vær, vind; uvær”
<i>stift</i> M “liten, spiss nagle el. spiker” – <i>stift</i> N “fram til 1919 betegnelse på bispedømme”	ty. <i>Stift</i> M “spiker, blyant” – <i>Stift</i> N “kloster”

Tabell 6. Homofonpar med ulikt genus som har tilsvarende par i andre språk.⁴⁰

Som vi ser i tabellen, finnes det to hjemlige homofonpar som har bevart genus siden norrønt hvor de også var homofone (*egg* og *vær*), og ett par blant lånord som har et homofonpar med tilsvarende genusforskjell i tysk (*stift*). Er disse tre eksemplene tilstrekkelig for å hevde at genusforskjellen kan bli kulturelt overført eller lånt inn fra et annet språk? Vi forventer ikke at noe slik skjer fordi språkbrukere som snakker norsk nå, ikke nødvendigvis vet hva disse ordene heter på norrønt eller tysk. Man regner vanligvis med at genus i opphavsspråket kan ha påvirkning på genustilordningen bare for en liten del av leksikonet, nemlig lærde ord – fordi de blir brukt av de som behersker begge språkene godt (Enger 2001: 173, 175 fotnote 5). Interessant nok er *stift* N akkurat et eksempel på et lærd ord. Men, vi kan ikke være sikre på at alle som kan genuset ved dette ordet, også kan tysk. Hva kunne være en alternativ forklaring på at disse tre parene er homofone både i moderne norsk og i opphavsspråket, og har tilsvarende genusforskjeller? Vi kan like gjerne lese det som et tegn på det at genussystemene i norrønt, tysk og moderne norsk er delvis like, og kanskje kan disse eksemplene forklares ut fra vanlige regler for disse språkene. Til tross for likhetene mellom forskjellige språk og utviklingsstadier av det samme språket, forventer vi at genuset bør kunne forklares ut fra ordets betydning, siden det er den eneste informasjonen om disse homofonene som talere har.

⁴⁰ *Raust* med betydning lignende på “sperreverk i tak” og *skúr* som betegner et mindre uthus, finnes ikke i *Norrøn ordbok*. Men som sagt følger jeg i denne oppgaven etymologien som blir foreslått i *Bokmålsordboka*, og derfor inkluderer disse homofonparene her (jf. kapittel 4.1).

5.7 Homonymi og polysemi fra et diakront synspunkt

Under den etymologiske analysen i dette kapitlet har jeg klassifisert homofonparene i to grupper, nemlig homonymer og polysemer. Dette har blitt gjort ut fra et diakront synspunkt⁴¹. Det opprinnelige kriteriet for skillet har vært at homonymer stammer fra to ulike ord, mens polysemer stammer fra ett ord. Dette kriteriet har vist seg til å være urimelig ved analyse av noen par, for det kan ofte være at de to ordene i paret stammer fra ulike, men nært beslektede ord. Formelt ville de da være homonymer, men både etymologisk og semantisk slektskap ved dem er åpenbart (jf. *fange* M “fengslet person” og *fange* N “så mye som en kan ta i armene” i kapittel 5.5.1). Kriteriet for å skille mellom homonymi og polysemi fra et diakront synspunkt bør derfor bli revidert: poenget er ikke at de to ordene i polysemparet stammer fra ett ord, men at de to ordene er etymologisk beslektet, enten de stammer fra ett ord, eller fra to nært beslektede ord. Homonymer stammer derimot fra to ulike ord som ikke er beslektet.

Homofonene som har oppstått på grunn av fonologiske endringer, er et resultat av et sammenfall som er frakoblet semantikk, og derfor har jeg regnet dem for homonymer. For eksempel har norrønt *veðr* M og *ver* N falt sammen i form, slik at nå er *vær* M ”saubukk” og *vær* N ”strandsted som folk driver fiske fra” homofone. De to ordene er homonymer fra det diakrone synspunktet, og ikke heller synkront kan vi se noen semantisk likhet mellom de to. Det diakrone kriteriet er i samsvar med det synkrone her. Det finnes likevel noen ord som er homonymer diakront sett, mens moderne språkbrukere synes at de er betydningsmessig beslektet (jf. *rap* MN ”oppstøt, gurp” og *rap* ”utglidning, ras” i kapittel 7.2.3). Da er det en konflikt mellom de to kriteriene, og i et slikt tilfelle vil valget mellom homonymi og polysemi avhenge av den teoretiske tilnærmingen.

Semantiske endringer fører derimot til polysemi, og det skjer ved at ett ord får en ny betydning som blir tilordnet et annet genus. For eksempel har norrønt *fól* M “tosk” fått etterhvert en ny abstrakt betydning “fjolleri” som ble tilordnet nøytrum. I moderne norsk har *ffoll* dermed to ulike betydninger med hver sitt genus: *ffoll* M ”tosk” og *ffoll* N ”fjolleri”. Også i denne gruppen er det diakrone kriteriet ofte i samsvar med det synkrone, for eksempel ser vi at de to *ffoll* er semantisk beslektet. Det kan imidlertid være at de to betydningene har

⁴¹ Jeg er klar over det at noen forskere mener det diakrone kriteriet overhode ikke er gyldig, og drøfter dette i kapittel 2.3.

vandret så langt fra hverandre at morsmålsbrukere ikke kan se noen semantisk slektskap mellom de to (jf. *ting* M ”sak, gjenstand” og *ting* N ”forsamling, Stortinget” i kapittel 7.2.3). Disse ordene er da homonymer fra et synkront semantisk synspunkt.

En morfologisk prosess, nemlig avledning av verb, kan føre både til homonymi og polysemi. Oftest skjer det at to homofoner med ulikt genus blir avledet av det samme verbet, for eksempel er både *vipp* M “øyevippe” og *vipp* N “det å vippe” avledet av verbet *å vippe* (jf. 5.4.1). Disse homofonene har jeg regnet for polysemer, for de stammer fra det samme ordet. Det semantiske slektskapet mellom dem er ganske åpenbart. En annen gruppe homofoner som har oppstått ved avledning, er de som ikke stammer fra ett verb, men er likevel etymologisk beslektet, og derfor har de også blitt regnet for polysemer. Disse homofonene følger et mønster som jeg har kalt sirkulær avledning (jf. 5.4.3), hvor den ene homofonen virker som opphav for verbet, og den andre homofonen er avledet av det: *tupp* M “ytterste spisse el. smalnende del av noe” > *å tuppe* ”sparke med sko- el. støvelspissen” > *tupp* N “lett spark med sko- el. støveltupp”. Fra et diakront synspunkt er ordene i denne gruppen polysemer, og semantiske intuisjoner til de fleste morsmålsbrukere er i samsvar med den diakrone analysen. Avledning kan også føre til homonymi, dette skjer når to substantiver blir avledet av homofone, men ulike verb, for eksempel *husk* M “hukommelse” (avledet av *å huske* ”komme i hug, minnes”) og *husk* MN “gyngende bevegelse” (avledet av *å huske* ”gynging”). Til tross for deres forskjellige opphav ser morsmålsbrukere ofte semantisk slektskap mellom homofonene i denne gruppen (jf. *rap* i 7.2.3). I dette tilfellet er det diakrone kriteriet i konflikt med det semantiske.

Som vi ser er de to kriteriene for å skille homonymi og polysemi ofte i samsvar med hverandre, men det er likevel flere tilfeller hvor de støter sammen. Et tilleggskriterium for å kunne dra skillet kan være dialektal eller sosiologisk variasjon. Som vi ser fra materialet, er det noen homofoner som har alternative uttalemuligheter, som det ofte hender i norsk. Hvis en av homofonene har noen uttalevarianter, mens den andre ikke har dem, er det mest sannsynlig homonymi, for eksempel *høl* M “kulp” og *høl* M “hull” (også /ho:l/, /hul/), eller *rede* M “orden, greie” og *rede* N “tilholdssted for visse dyr; hjem” (også /reir/). Hvis begge homofonene har samme uttalevarianter, er det mest sannsynlig polysemi: *høyre* M “høyre hånd el. høyre fot” (også /høgre/) og *høyre* N “høyre parti” (også /høgre/). Dessverre kan dette kriteriet kun anvendes ved en svært liten andel homofoner.

Det er et trekk til som skiller homonymi og polysemi, nemlig lengde på ordene. Det viser seg fra materialet mitt at ord som jeg har klassifisert som homonymer, pleier å være en- eller maksimum tostavelsesord, mens polysemer kan være ganske lange (opp til fem stavelser). I tabellen nedenfor gir jeg en oversikt over gjennomsnittsantall stavelser i hver gruppe.

Homonymer	Gjennomsnittsantall stavelser
av to ulike hjemlige ord ⁴²	1.15
av to utenlandske ord	1.18
et norsk, et utenlandsk	1.07
avledet av to ulike verb	1.00
Alle homonymer:	1.10 (1.13 uten avledninger)

Polysemer	Gjennomsnittsantall stavelser
det samme hjemlige ordet	1.45
det samme utenlandske ordet	2.37
avledet av samme verb	1.13
sirkulær avledning	1.17
Alle polysemer:	1.53 (1.91 uten avledninger)

Tabell 7. Gjennomsnittsantall stavelser ved homonymer og polysemer.

Som vi ser i tabell 7, er gjennomsnittet ulikt ved polysemer og homonymer. Polysemer har gjennomsnitt 1.53 stavelser, mens homonymer er mye kortere, nemlig på 1.10 stavelser i gjennomsnitt. Hvis vi ser bort fra avledninger som i det hele tatt er veldig korte i norsk, er bildet enda tydeligere: polysemer har 1.91 stavelser, mens homonymer har 1.13. Tendensen er spesielt synlig ved lånord fordi ord som opprinnelig er norske, sjeldent er lange i det hele tatt. Lånte polysemer er minst dobbelt så lange som lånte homonymer, og det kan bare forklares ved at det er mye mer sannsynlig at to korte ord tilfeldigvis vil falle sammen i form, enn at det vil skje med to lange ord. Ved polysemi har lengden på ordet ikke noe å si, for det er utvidelsen av ordets betydning som fører til at to homofoner med ulikt genus oppstår. Vi finner derfor ingen spesielt lange ord blant homonymer i det hele tatt (de lengste homonymene er på to stavelser), mens de lengste polysemene er på fem stavelser. Dette typiske trekket kan neppe hjelpe oss å dra skille mellom homonymi og polysemi i praksis, men det støtter viktige teoretiske observasjoner om homonymi i ulike språk. Tsou har i sin

⁴² Inkluderer gruppene ”av det samme norrøne ordet” og ”et avledet av verb”.

analyse av kinesisk observert at de fleste homonymene er enstavelsesord, og han har hevdet at “in disyllabic or polysyllabic morphemes the probability for homophony⁴³ is decreased geometrically” (1976: 75). Disse observasjonene blir støttet av Ke (2006) som har analysert homonymi i tysk og engelsk. Blant de 1000 mest frekvente tyske ord har 44 enstavelsesord og bare 14 flerstavelsesord homonymer. Blant de 1000 mest frekvente engelske ord er alle 135 ord som har homonymer, enstavelsesord (Ke 2006: 143). Hun hevder derfor at “the degree of homophony in a language may be predictable to some extent” og at den korrelerer med bestemte parameter i et språk, som størrelsen på fonologiske ressurser og andel enstavelsesord i leksikonet (Ke 2006: 156). Analysen av mitt material støtter påstandene om at enstavelsesord oftere har homonymer enn andre ord.⁴⁴

5.8 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert materialet fra et diakront synspunkt. Jeg har funnet at tre ulike prosesser kan føre til at homofoner med ulikt genus oppstår, nemlig fonologiske, morfologiske og semantiske. Jeg har klassifisert homofonparene i grupper avhengig av deres opphav. I tabellen nedenfor presenterer jeg de etymologiske gruppene og deres typiske medlemmer som har blitt beskrevet og analysert i dette kapitlet.

FONOLOGI	
sammenfall av to ulike hjemlige ord	norr. <i>for</i> og <i>fær</i> > <i>får</i> MF ”fure” og <i>får</i> N ”sau”
sammenfall av et hjemlig ord og et lå nord	norr. <i>urð</i> og lat. <i>hora</i> > <i>ur</i> MF ”haug” og <i>ur</i> N ”apparat som viser tiden”
sammenfall av to lå nord	tysk <i>Zinke</i> og <i>Zink</i> > <i>sink</i> M ”tapp i enden av trestykke” og <i>sink</i> MN ”metallisk grunnstoff”
MORFOLOGI	
homofoner avledet av samme verb	<i>å ynke</i> > <i>ynk</i> M ”noe som framkaller medlidenhet” og <i>ynk</i> MN ”liten klagende lyd”

⁴³ Både Tsou og Ke bruker termen “homophony” om begrepet som jeg her betegner som homonymi.

⁴⁴ Kanskje er det nettopp derfor det er flere homonymer med ulikt genus i norsk, enn i russisk (jf. diskusjonen i kapittel 3.3).

sirkulær avledning (homofon MF > verb > homofon N)	<i>visp</i> M "redskap til å vispe med" > <i>å vispe</i> > <i>visp</i> MN "visping; vispende bevegelse"
homofoner avledet av to ulike verb	<i>å bråke I</i> og <i>å bråke II</i> > <i>bråk</i> MF "redskap til å bråke lin med" og <i>bråk</i> N "ståk, oppstyr"
SEMANTIKK	
det samme hjemlige ordet	norr. <i>yrki</i> > <i>yrke</i> MF "arbeidsdagene i uka" og <i>yrke</i> N "fast lønnet arbeid"
det samme lånordet	lat. <i>primus</i> > <i>primat</i> M "halvaper, aper og mennesker" og <i>primat</i> N "overhøyhet"

Tabell 8. Etymologisk gruppering av homofonpar.

Etymologien til homofonene har vært en viktig kilde for å spesifisere de diakrone kriteriene for å skille mellom homonymi og polysemi. Fra det diakrone synspunktet som jeg har fremmet ovenfor, er 43 prosent av homofonene i mitt material polysemer (235 av 414 analyserbare⁴⁵ par) og 57 prosent er homonymer (179 av 414 par). Også den dialektale variasjonen kan hjelpe oss å skille homonymi og polysemi, for hvis begge ordene i paret har samme alternative uttalemuligheter, er de som oftest polysemer. Hvis bare ett ord i paret kan uttales forskjellig, har vi med homonymi å gjøre. I tillegg skiller de to gruppene lag ved at polysemer gjennomsnittlig er lengre enn homonymer (1.53 stavelser mot 1.10). Siden det har vært argumentert for at skillet mellom homonymi og polysemi ikke kan basere seg på den etymologiske informasjonen, tester jeg språkbrukernes intuisjoner om semantiske forhold mellom de to homofonene og sammenligner resultatene med den diakrone analysen i kapittel 7.

Når det gjelder regelmessigheter i genustilhørighet, har flere tendenser blitt avdekket under den diakrone analysen. Hovedsakelig har jeg vært interessert i det ulike genuset ved polysemer som har sitt opphav i det samme hjemlige eller utenlandske ordet, og ved avledninger av det samme verbet. Hovedtendensen er at et ord får en ny betydning ved en metaforisk eller metonymisk utvidelse, og både ved leksikalsk utvikling og avledning er genus knyttet til den underliggende metaforen. For eksempel pleier både avledninger og nye leksikalske betydninger å bli tilordnet maskulinum eller femininum hvis de betegner personer, gjenstander eller individualiserte objekter og langvarige handlinger. Avledninger og ordets

⁴⁵ Det vil si ekskludert homofonpar med uvisst opphav og de "opprinnelige" homofonene.

nye betydninger som betegner abstrakter, lyder, masser, kortvarige handlinger eller har kollektiv betydning pleier derimot å bli tilordnet nøytrum. Disse tendensene har ligget til grunn for å bestemme et sett med semantiske kategorier som jeg skal bruke i den semantiske analysen i kapittel 6.

6 Genus og betydning

6.1 Semantiske genustilordningsregler

I kapittel 5 har vi sett på den diakrone utviklingen som har ført til at homofoner med ulikt genus har oppstått. Men hvordan kan vi forklare genusforskjellene synkront? Språkbrukere flest vet jo ikke noe om etymologi, men bruker genuset riktig. Hvilke regler bruker de for å tilordne genus? Corbett (1991) skiller mellom formelle og semantiske tilordningsregler, de formelle deler han inn i morfologiske og fonologiske. Når det gjelder homofoner med ulikt genus, kan man ikke forklare genusforskjellene ved hjelp av formelle regler (jf. kapittel 4.3 og 5.5.1). Det eneste som kan gi talere noen tips om det riktige genusvalget, er semantikken til ordene. Denne idéen bekreftes av hovedtendensene til korrelasjon mellom semantikken og genuset som kom fram under den etymologiske analysen.

Hvilke semantiske genustilordningsregler kan vi forvente å finne? Hockett (1958: 232) skriver at “[t]here is usually some element of semantic consistency in the system, turning on sex, animateness, size, shape, degree of abstraction, and the like”. Dette er i tråd med senere forskning som hevder at genussystemer baserer seg på animathet og biologisk kjønn, mens nominalklasser er basert på referentenes form, samt at i begge tilfeller spiller individualiseringsgrad en viktig rolle (jf. Unterbeck 2000 og kapittel 2.1). Mange forskere hevder at genus har med semantikken å gjøre (Corbett 1991, Dahl 2000a, Enger 2009, osv.), og for norsk har det blitt foreslått flere semantiske genustilordningsregler. Alle disse reglene avgrensner et bestemt semantisk domene hvor alle eller de fleste ordene har samme genus, og basert på disse observasjonene trekker man en konklusjon om at en eller annen betydning korrelerer med et eller annet genus. Disse reglene kan være generelt kompatible med det vi vet om animathet eller individualisering (for eksempel det at massesubstantiver pleier å være nøytrum), eller spesifikke for små domener (som melkeprodukter eller håndredskaper) – jamfør opposisjonen mellom “core” og “non-core” semantiske regler hos Enger (2009). I *Norsk referansegrammatikk* finner vi følgende semantiske grupper som sies å være relevante for genustilordning: levende vesener MF, vekster MF, masseord N, håndredskaper M, terrengformasjoner MF, jord- markområder og vidder F, sitatord N, bokstaver M, samt opposisjonen mellom genus dividuum og genus individuum (Faarlund m.fl. 1997: 153–158). Trosterud (2001) postulerer enda flere semantiske genustilordningsregler, for eksempel

hyperonym N, ord for steder N, lyder N, samfunnsinstitusjoner N, bygninger der en kan kjøpe mat og drikke M, melkeprodukter M, avlange objekter M, funksjonelle hulrom F, flak og flater N, stein og mineraler M, osv. Morfosyntaktiske trekk har ofte med semantikk å gjøre (jf. for eksempel Sasse 1993), så det er helt plausibelt at ord i bestemte semantiske grupper har likt genus. Det som derimot er farlig ved semantiske tilordningsregler (STR), er ad hoc forklaringer: “Noe av problemet er likevel at semantiske tilordningsreglar opnar for fantasien, og at ingen av oss veit kor grensa for ein plausibel STR går” (Enger 2002: 148). Med andre ord kan vi ikke være sikre på om et bestemt fenomen bør forklares av en semantisk eller en formell regel. Mine homofoner er derimot et perfekt korpus for å teste hvordan semantiske tilordningsregler virker når de er frikoblet fra de formelle reglene.

Som sagt er semantiske regler som har vært postulert for norsk, av veldig ulike typer. Enger (2009) deler semantiske regler i “core” og “non-core”, det vil si kjerneregler og perifere regler som han også kaller “crazy rules”. Kjerneregler er de som har med animathet og biologisk kjønn å gjøre. Også regler som tilordner massesubstantiver til N, kan sees på som en ekstensjon av kjernereglene, for stoff er det som ligger nederst på animathetsskalaen. Disse er reglene som tilhengerne av regelordning vanligvis postulerer (jf. 3.1.2 om regeltelling og regelordning). Tilhengerne av regeltelling kommer derimot ofte med mange utkantsregler, for eksempel Steinmetz sin påstand om tysk som også blir tatt opp av Trosterud som en gyldig semantisk regel i norsk: “Ord for klede som ikkje er ytterklede, men dekkar området mellom midja og brystet, er n” (Steinmetz 1986: 195f, sitert i Trosterud 2001: 33). Hvilken kognitiv mekanisme som kan underbygge denne regelen, er det vanskelig å si. Hvor går da grensen mellom en god og en dårlig semantisk genustilordningsregel? En trygg grense kan være å regne med de semantiske kategoriene som vanligvis kan være grammatikalisert. Corbett (1991: 32) skriver at “the criteria on which gender systems are based are not restricted to gender systems but are found in other parts of linguistic structure too”. Samtidig kan det være for restriktivt, for da utelukker vi for mye. Alternativt kan man være åpen for at mindre semantiske grupper kan være koblet til et bestemt genus, men da må man kunne skille mellom rimelige og urimelige “crazy”-regler (Enger 2009: 1290–1294). Jeg vil teste både kjerneregler og utkantsregler under den semantiske analysen, derfor har jeg inkludert begge typer regler i settet med semantiske kategorier. I tillegg ønsker jeg å inkludere noen generelle kategorier som har tidligere blitt utarbeidet for å dele inn ordene i leksikonet.

6.2 Klassifikasjon og forventede funn

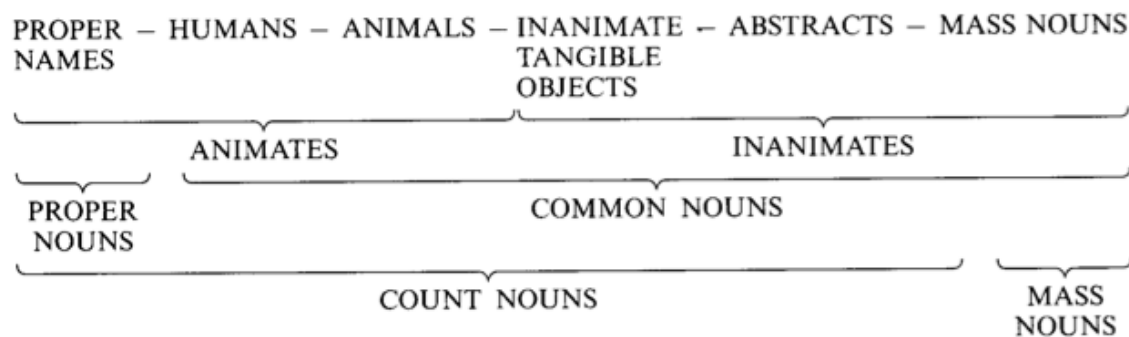
For å bestemme et sett semantiske kategorier for å klassifisere homofonene i materialet mitt, er det verdt å se nærmere på hva slags klassifikasjon som allerede finnes i litteraturen. Leksikalsk ontologi driver med å beskrive ”what general categories there are and how they are structured with relation to one another” (Murphy 2010: 136). Ifølge Murphy er substantiver, adjektiver og verb de tre viktigste ordklassene i vårt mentale leksikon. Deres respektive prototypiske betydninger er PHYSICAL OBJECT, PROPERTY og ACTION. Men forholdet mellom ordklasser og deres betydning er ikke en-til-en: “Because of the prototype organization of word class categories, the relation between word class and semantic category is loose, and there is semantic variation within word classes” (Murphy 2010: 144). Substantiv kan som kjent betegne ikke bare objekter, men også prosesser, handlinger, situasjoner, tilstand, antall osv. Samtidig vet vi at ord som betegner TING (PHYSICAL OBJECTS), er de mest typiske medlemmene av kategorien substantiv. Det bekreftes blant annet ved at talere oftest nevner konkrete objekter hvis de blir bedt om å gi eksempler på substantiver (Murphy 2010: 139f).

En annen måte å tolke inndelingen av enheter i leksikonet på presenterer Givón (1979), som viser til korrelasjon mellom ordklasser og stabiliteten i tid. Han mener at substantiver betegner objekter som er mest stabile i tid, verb er de mest ustabile, mens adjektiver er mellom de to. Innenfor hver ordklasse er ordene også plassert på samme skala, det vil si at substantiver kan betegne objekter som er mer eller mindre stabile i tid. Ved å sette sammen de to synspunktene kan man si at det prototypiske substantivet er stabilt i tid og betegner et fysisk objekt (f. esk. *bord*), mens de perifere betydningene er assosiert med mangel på stabiliteten i tid og betegner egenskaper eller prosesser (f. eks. *kulde*, *hopp*). Det kan grafisk framstilles slik (figuren er tilpasset fra Murphy (2010: 140–141)):

Figur 10. Tre hovedkategorier i leksikonet. Prototypiske og perifere substantiver.

Hvorfor dele substantiver i prototypiske og perifere? Som Murphy (2010: 149). skriver, “[w]hat is of interest for linguists is any aspect of a noun [...] meaning that has an impact on how that word can be used in phrases and sentences”. Jeg vil finne ut hvilke semantiske aspekter som eventuelt korrelerer med en slik grammatisk kategori som genus, og min hypotese er at prototypiske substantiver vil oftere være maskulinum eller femininum i norsk, mens perifere oftere blir nøytrum. Denne hypotesen skal testes parallelt med ideene om korrelasjon mellom genus og individualisering som har blitt påpekt av flere forskere (Enger 2002, 2004b; Siemund 2008). Nedenfor framstiller jeg individualiseringshierarkiet slik som det blir presentert hos Sasse (1993: 659).

Figur 11. Individualiseringshierarkiet til Sasse (1993: 659).

Som man ser ved å sammenligne figurene 10 og 11, er de to skalaene i samsvar med hverandre. Det er ganske åpenbart at prototypiske substantiver oftest er individualiserte, selv om individualiseringsgraden gjerne kan variere (for eksempel er *brøds* mer individualisert enn *brød*, som er mer individualisert enn *mel*). Perifere substantiver er derimot vanligvis ikke individualiserte fordi de ikke betegner ting, men oftere egenskaper eller prosesser. Derfor er det en viss samsvar mellom perifere substantiver og kategorien ABSTRACTS hos Sasse. Finere inndeling av abstrakter kan også være relevant for å avdekke genustilordningsmønstre. I verbale kategorier skiller Murphy mellom STATE og EVENT (Murphy 2010: 172–173), og jeg vil derfor skille mellom verbalsubstantiver som betegner tilstander og handlinger.

Kategorien MASS NOUNS (massesubstantiver), er kompatibel med opposisjonen COUNT vs. NON COUNT: “The more individuable objects are, the more likely that their names will have all of the semantic and morphological properties of count nouns” (Murphy 2010: 163). I grammatikk assosieres opposisjonen tellelige substantiver vs. massesubstantiver vanligvis

med numerus, ikke med genus. Tellelige substantiver kan danne flertallsformer, mens massesubstantiver kan ikke brukes i flertall eller danner flertallsformer ifølge egne regler (Frawley 1992: 84f.). Men denne opposisjonen spiller også inn i genustilordning fordi objektene som er minst individualiserte, det vil si masser, er oftest nøytrum. Hvis vi ser på denne sammenhengen, ser det langt fra tilfeldig ut at det finnes spesielle regler for å danne flertall nettopp av nøytrumssubstantiver i bokmål, mens i nynorsk har nøytrer ingen flertallssuffiks i det hele tatt. Nøytrumssubstantiver opptrer som en gruppe med spesifikke semantiske og morfosyntaktiske trekk.

Den venstre delen av individualiseringskalaen⁴⁶ omtales ofte som animathetsskala. Ifølge Comrie er hovedkomponentene i animathetshierarkiet HUMAN > ANIMAL > INANIMATE (Comrie 1992: 185), og som vi ser i figur 11, er disse komponentene også en del av Sasses individualiseringskala. Inndelingen som Comrie viser til, er den vanligste i verdens språk, men det kan være både grovere og finere oppdeling av kategoriene, for eksempel kan kategorien ANIMAL deles opp i høyerestående og laverestående dyr (Comrie 1992: 196), og HUMAN kan deles opp ifølge biologisk kjønn, alder, slektskap eller sosial status (Frawley 1992: 92). Det er viktig å nevne at animathet i språk, som gjenspeiler vårt mentale bilde av verden, ikke alltid stemmer overens med det biologiske begrepet av animathet: “The essential criterion for the assignment of linguistic animacy appears to be the *influence* that the entity has over the *execution* or *instantiation* of an event” (Frawley 1992: 89). En lignende måte å se animathetshierarkiet på presenterer Langacker (1991: 306–307) som oppfatter det som “the egocentric assessment of the various sorts of entities that populate the world”. Objektene som er mest like oss selv, de som er typiske aktører, vil da være på toppen av animathetsskalaen.⁴⁷ Genustilordningen ser ut til å være tett knyttet til de ovennevnte hierarkiene, uansett om vi opererer med individualiserings-, animathets- eller empatihierarki. Typologen Comrie hevder at animathet påvirker både morfologien (kamus, numerus og bøyningstyper ved substantiver) og syntaks (verbkongruens) i en rekke av verdens språk (Comrie 1992: 188). De fleste genusforskerne godtar at individualiseringshierarkiet, eller animathetshierarkiet, kan spille en rolle i genustilordning. Man regner også vanligvis med at korrelasjonen mellom genuset og

⁴⁶ Det er ikke nødvendig å anta at det finnes én lineær skala. Comrie (1992: 199) hevder at det er et overordnede mønster “of a complex intertwining rather than of a single, linear hierarchy”.

⁴⁷ Dette synet følger av idéene om at vårt verdensbilde og språk er antroposentrisk, et syn som er utbredt i kognitiv språkvitenskap.

semantikken er sterkest i den venstre enden av individualiseringshierarkiet, nemlig ved høyerestående animater (Corbett 1991, Dahl 2000a).

For å teste hypotesene om at genus korrelerer med individualiseringshierarkiet og med skillet mellom prototypiske og perifere substantiver, har jeg valgt å klassifisere ord i materialet mitt i følgende semantiske kategorier: PERSON, DYR, PLANTE, KONKRET TING (INDIVIDUALISERT, IKKE-INDIVIDUALISERT, TODIMENSJONAL), KOLLEKTIV BETYDNING, STOFF, ABSTRAKT, TILSTAND, HANDLING, PROSESS (KORT, LANG), LYD (KORT, LANG). Det blir også brukt finere inndeling på kategoriene hvis analysen i kapittel 5 har vist at det kan være relevant for genustilordningen, eller hvis det tidligere har blitt postulert i litteraturen at denne kategorien kan ha med genustilordning å gjøre. Følgende semantiske grupper blir framhevet: OMRÅDE, REDSKAP, KROPPSDEL, NATURFORMASJON, INSTITUSJON, HYPERONYM, BYGNING, ROM, DRIKK. I neste avsnitt gir jeg en kvantitativ oversikt over resultatene etter klassifiseringen, fulgt av en kvalitativ gjennomgang av de semantiske kategoriene som har statistisk signifikant korrelasjon med genus.

6.3 Kvantitativ oversikt og statistisk signifikans

I mitt material er det 434 homofonpar, som utgjør 866 lemmaer. Men hvert lemma har ofte flere enn én betydning. Siden jeg har valgt å kode hver betydning for seg (jf. kapittel 4.3), har jeg analysert 1154 betydninger. 28 betydninger har blitt ekskludert fra den semantiske analysen for de bare brukes i faste uttrykk, som *kapp* i *løpe*, *svømme om kapp*. Grunnen til å utelukke disse substantivene er at de ikke har noen egen betydning, men ses i sammenheng med hele uttrykket. I tillegg vet vi ikke alltid genuset på substantivene som bare brukes i faste uttrykk, for de brukes ofte uten artikler som kunne peke på deres genus (jf. *svømme om kapp* ovenfor). De resterende 1126 betydninger har blitt klassifisert til en av de ovennevnte 24 semantiske kategoriene. 551 betydninger av disse 1126 er assosiert med maskulinum/femininum, og 575 er assosiert med nøytrum. Betydningene har fordelt seg over semantiske kategorier på følgende måte:

KATEGORI	ANTALL BELEGG		PROSENT	
	MF	N	MF	N
DYR	18	1	95%	5%
PERSON	64	8	89%	11%

DRIKK	4	1	80%	20%
PLANTE	10	3	77%	23%
TING: INDIV⁴⁸	116	42	73%	27%
LYD: LANG	18	7	72%	28%
KROPPSDEL	12	5	71%	29%
REDSKAP	11	5	69%	31%
NATURFORMASJON	16	8	67%	33%
TILSTAND	26	23	53%	47%
BYGNING	4	4	50%	50%
ROM	8	8	50%	50%
PROSESS: LANG	35	36	49%	51%
TING: IKKE-INDIV	67	70	49%	51%
INSTITUSJON	4	5	44%	56%
ABSTRAKT	57	91	39%	61%
STOFF	13	24	35%	65%
HANDLING	26	55	32%	68%
OMRÅDE	13	31	30%	70%
KOLLEKTIV	16	43	27%	73%
TING: 2D	4	28	13%	88%
PROSESS: KORT	5	38	12%	88%
LYD: KORT	4	37	10%	90%
HYPERONYM	0	2	0%	100%
	551	575		

Tabell 9. Semantiske kategorier med antall maskuliner/femininer mot nøytrere og med prosentfordeling.

I tabellen ser vi hvor mange ord med et bestemt genus som tilhører hver semantisk gruppe og hvor stor denne andelen er i prosent. Men det at en stor andel av substantiver tilhører et eller annet genus, betyr ikke nødvendigvis at det er en korrelasjon fordi ikke alle resultater er statistisk signifikante. I noen tilfeller er det såpass få belegg at resultatene kan være tilfeldige. For eksempel ser vi i tabellen at i kategorien DRIKK er 80 prosent av substantivene felleskjønn, og bare 20 prosent er nøytrum. Hvis antall belegg hadde vært større, ville disse resultatene vært statistisk signifikante, men siden det bare er fem substantiver i kategorien DRIKK ($n = 5$), skulle alle fem belegg vært felleskjønn. Jeg har gjennomført en signifikanstest for alle resultatene, og det viste seg at ved elleve kategorier kan fordelingen være tilfeldig ($p > 0,05$). Disse kategoriene er DRIKK, KROPPSDEL, REDSKAP, NATURFORMASJON, TILSTAND, BYGNING, ROM, PROSESS: LANG, TING: IKKE-

⁴⁸ TING: INDIV og TING: IKKE-INDIV er respektive forkortelsene for kategoriene TING: INDIVIDUALISERT og TING: IKKE-INDIVIDUALISERT.

INDIV, INSTITUSJON, HYPERONYM. Derfor har jeg utelukket dem fra videre analyse. De semantiske kategoriene hvor fordelingen er statistisk signifikant er DYR, PERSON, PLANTE, TING: INDIV, LYD: LANG som korrelerer med felleskjønn, og LYD: KORT, TING: 2D, PROSESS: KORT, KOLLEKTIV, OMRÅDE, HANDLING, STOFF, ABSTRAKT som korrelerer med nøytrum (se tabell 10). Jo større prosentandelen er, desto sterkere er korrelasjon mellom semantikken og genuset, og jo mindre p-verdien er, desto bedre sjanser det er for at denne korrelasjonen ikke er tilfeldig. Til tross for mindre variasjoner i signifikans har alle semantiske kategorier i tabell 10 en statistisk signifikant korrelasjon med genus.

MF			N		
DYR	95%	p < 0,01	LYD: KORT	90%	p < 0,01
PERSON	89%	p < 0,01	TING: 2D	88%	p < 0,01
PLANTE	77%	p = 0,05	PROSESS: KORT	88%	p < 0,01
TING: INDIV	73%	p < 0,01	KOLLEKTIV	73%	p < 0,01
LYD: LANG	72%	p = 0,05	OMRÅDE	70%	p = 0,01
			HANDLING	68%	p < 0,01
			STOFF	65%	p = 0,05
			ABSTRAKT	61%	p < 0,01

Tabell 10. Statistisk signifikant korrelasjon mellom genus og betydning blant homofone substantiver med ulikt genus.

Hvordan stemmer så funnene med de to hypotesene som er blitt nevnt i 6.2? Vi har forventet at prototypiske substantiver (de som betegner TING og er mer stabile i tid) oftest ville være maskulinum, mens perifere substantiver som er mindre stabile i tid og betegner kvaliteter eller handlinger, ville oftest være nøytrum. Hypotesen er bekreftet, for individualiserte ting, planter, dyr og personer er maskulinum, mens handlinger og andre abstrakte substantiver er nøytrum. Opposisjonen mellom enheter som er stabile og ustabile i tid (jf. kapittel 6.2), kan ses tydelig mellom lange lyder som oftest er maskulinum, og korte lyder, samt korte prosesser som er nøytrum.

Den andre hypotesen har basert seg på påstandene fra litteraturen om at genus korrelerer med animethets- og individualiseringskalaen. Også denne hypotesen er bekreftet, for alle høyerestående animater er maskulinum, mens massesubstantiver er nøytrum. Nedenfor vil jeg analysere nærmere korrelasjonen mellom genus og semantiske kategoriene ved å dele

resultatene i to store grupper: semantiske kategorier som korrelerer med felleskjønn, og de som korrelerer med nøytrum. Jeg gir også en oversikt over den teoretiske bakgrunnen og den relevante litteraturen for hver av de semantiske kategoriene.

6.4 Semantiske kategorier som korrelerer med MF

6.4.1 PERSON

Den semantiske kategorien PERSON er en av de største i materialet mitt, den inneholder 64 maskuline/feminine substantiver og åtte nøytrere, det vil si at 89 prosent av substantivene som betegner personer, er MF (*tramp* M “landstryker”, *far* M “mann som har barn; høvding; opphavsmann”, *råd* M “medlem av et råd” osv.). Alle norske genusforskere nevner en regel som tilordner maskulinum eller femininum til personer, ofte avhenger dette valget av sexus (Aasen 1965 [1864]: 117–118, Beito 1954: 21–23, 54, 81, Faarlund m.fl. 1997: 153–155, Trosterud 2001: 35, osv.). Kategorien PERSON korrelerer med genus ikke bare i norsk, men i de fleste verdens språk, og samsvarer med animathetshierarkiet siden personer er høyerestående animater (Corbett 1991: 8–32, Dahl 2000a: 100ff, Enger 2009).

Det er en såpass sterk korrelasjon her at det er mer spennende å se på unntakene enn på eksemplene som bekrefter regelen. I mitt material er det åtte substantiver som er nøytrum og betegner en person: *ess* N “ener i kortspill; om person: stjerne, ener”; *fe* N “koll.: husdyr, krøtter; tosk”; *gifte* N “ektemake, ekteskapskandidat; giftermål”; *lem* N “bevegelig kroppsdel; medlem”; *rangel* N “lang, mager person; beingrind, skjelett”; *talent* N “medfødt begavelse; person med talent”; *utøy* N “fellesbetegnelse på lopper, lus, veggedyr; pakk, herk”; *vest* N “himmelretning der sola går ned; den vestlige delen av verden; spiller i bridge”.⁴⁹ Det har blitt foreslått tidligere at ord som refererer til personer og har nedsettende betydning, er N (Beito 1954: 73, 95; Trosterud 2001: 36), men det forklarer ikke alle unntakene. Det som derimot er felles for alle disse ordene, er at betydningen PERSON ikke er primær.⁵⁰ En kunne mene at kjernebetydningen av disse ordene ikke er PERSON, mens semantiske genustilordningsregler baserer seg på kjernebetydningen av ordet. Det støtter hypotesen til Enger om at ”semantic assignment rules operate on the 'core meaning' [...] of the noun” (Enger 2010: 685). Vi har i

⁴⁹ For polyseme ord understreker jeg betydningen som er relevant for diskusjonen.

⁵⁰ Legg merke til at *Bokmålsordboka* lister den ikke-menneskelige betydningen først ved seks av de åtte substantivene.

dette tilfellet å gjøre med en metaforisk overføring av betydningen hvor genus ikke har fulgt med, noe som skjer veldig ofte (de fleste ordene i et språk er polysemer, men for eksempel i norsk har bare 160 av dem ulikt genus avhengig av betydningen). Disse åtte unntakene er perifere nok til å ikke få oss til å tvile på korrelasjonen mellom den semantiske kategorien PERSON og felleskjønn.

6.4.2 DYR

For den semantiske kategorien DYR er korrelasjon med felleskjønn enda sterkere og mer signifikant enn for PERSON i mitt material. Av 19 belegg er 18 maskuline/feminine, dette tilsvarer 95 prosent (f. eks. *rev* M ”rovdyr som hører til hundefamilien Canidae”, *skarv* M ”svømmefugl av slekten Phalacrocorax”, *sel* M ”pattedyr av ordenen Pinnipedia”, *løye* M ”liten, sildelignende karpefisk” osv.), og bare ett er nøytrum (*får* N ”sau”). Som vi ser fra eksemplene ovenfor, inkluderer kategorien DYR ikke bare pattedyr, men også fugler og fisker. Flere genusforskere nevner at substantiver som betegner levende vesener, pleier å være maskulinum eller femininum (Aasen 1965 [1864]: 118–119, Beito 1954: 22, 82; Faarlund m.fl. 2006: 155). Det er ikke så urimelig fra animathetshierarkiets synspunkt heller, for dyr er nærmest til oss mennesker i animathet.

Vi kan videre teste denne genustilordningsregelen ved å sjekke genuset på ord for dyr som er listet i *Mini Visuell ordbok* (Corbeil & Archambault 2009). Ordene i denne ordboka er semantisk gruppert, noe som gir oss mulighet til å sammenligne genuset innenfor én semantisk kategori. Man legger med det samme merke til at de absolutt fleste substantivene som betegner noen type dyr (insekter, fisker, krypdyr, fugler, pattedyr – se s. 67–91), er enten maskulinum, eller femininum. Av alle dyrene presentert i *Mini Visuell ordbok* er bare to nøytrum, nemlig *svin* N og *esel* N.⁵¹ Det er vanskelig å si noe om mulige grunner til at nemlig disse tre dyrnavnene (*får*, *svin*, *esel*) er nøytrum, men vi ser at alle tre betegner husdyr som ofte blir sett ned på, og genuset kan spille en rolle for å understreke negative egenskaper ved disse dyrene (jf. idiomene *sta som et esel*, *å gjøre noe som et svin*, *familiens sorte får* og Beito

⁵¹ Det er også flere dyrenavn som morfologisk sett er sammensatte ord. I disse tilfellene bør genus forklares morfologisk. Som kjent er det oftest genuset til sammensetningens hode som bestemmer genuset til hele sammensetningen: *muldyr* N, *neshorn* N, *stinkdyr* N, *marsvin* N, *pinnsvin* N, *murmeldyr* N.

(1954: 73, 95) om forholdet mellom pejorativ betydning og nøytrum). Alternativt kan disse dyrene være et banalt unntak til en ellers sterk genustilordningsregel.

6.4.3 PLANTE

De mest animate objektene etter personer og dyr er uten tvil planter, og det er ikke overraskende at vi finner en korrelasjon mellom den semantiske kategorien PLANTE og felleskjønn (77 prosent). I genusslitteraturen finner vi flere påstander om at planter eller bestemte typer planter pleier å være maskulinum eller femininum i norsk (Aasen 1965 [1864]: 120, Beito 1954: 22, Faarlund m.fl. 2006: 155–156). Trosterud postulerer en regel med en finere avgrensning: “Ord for heimlege tre er f” (2006: 41). Navn på alle hjemlige trær som Vollan (2006) analyserer, er enten maskulinum, eller femininum både i bokmål, nynorsk og dialekter. I mitt material inkluderer kategorien PLANTE alle planter og trær, ikke bare hjemlige trær. Korrelasjonen mellom PLANTE og MF er svakere enn ved kategoriene PERSON eller DYR, men er fortsatt statistisk signifikant ($p = 0,05$). Det er 13 ord som betegner planter i materialet mitt: Ti av dem er tilordnet felleskjønn (som *kvede* M ”busk av forskjellige slekter i rosefamilien”, *dill* M ”ettårig krydderplante”, osv.), og tre er nøytrum (*faks* N “man; lurvet hår; gressplante”, *soll* N “bladformet spiselig rødalge” og *tang* MN “fellesbetegnelse for de største algene; flerårige, brune alger”). To av disse nøytrumsordene betegner alger som kanskje ikke oppfattes av talere som planter i det hele tatt. Som nevnt tidligere i 6.2 kan det lingvistiske begrepet animathet avvike noe fra det biologiske. I tillegg kan spørsmålet om kjernebetydningen være aktuelt ved *faks*, for det er åpenbart at det først og fremst betegner man eller hår, og derfor kan genustilordningsregler basere seg på den mest sentrale betydningen (Enger 2010: 684f.).

6.4.4 TING: INDIVIDUALISERT

Det er en sterk korrelasjon mellom den semantiske kategorien TING: INDIVIDUALISERT og felleskjønn i materialet mitt. 73 prosent av substantiver som betegner avgrensbare objekter, er enten maskulinum eller femininum (116 av 158 ord). Dette er nettopp resultatet som vi har forventet, for akkurat TING er den prototypiske betydningen til substantiv (Murphy 2010: 139). Dermed er hypotesen om at prototypiske substantiver oftere er tilordnet MF, bekreftet.

Som sagt er Murphys inndeling av ord i det mentale leksikonet direkte kompatibel med individualiseringsskalaen til Sasse (jf. kapittel 6.2). Også han plasserer ”inanimate tangible

objects” til venstre for abstrakter. Flere genusforskere har nevnt at avgrensbare individualiserte ting ofte er tilordnet maskulinum i norsk (jf. Enger 2004b). For eksempel analyserer Beito forskjellen mellom *blink* M ”merke etter blinking; rund flekk midt i skyteskive” og *blink* N ”glimt; øyeblikk” som opposisjonen mellom det individualiserte og det abstrakte (Beito 1954: 54). Fra synspunktet av empatihierarkiet er individualiserte ting mye nærmere oss selv enn masser eller abstrakter. Det er derfor ikke helt uventet at vi finner korrelasjonen mellom denne semantiske kategorien og felleskjønn.

6.4.5 LYD: LANG

En uventet korrelasjon som jeg finner i materialet mitt er den mellom den semantiske kategorien LYD: LANG og MF (for eksempel *klunk* M ”liten melodi”, *røst* MF ”stemme, mæle”, *lokk* M ”sang til å lokke på husdyr med”, *allegro* M ”musikkstykke, sats som skal spilles allegro” osv.). 18 av 25 betydninger som har blitt kategorisert som LYD: LANG, det vil si 72 prosent, er tilordnet felleskjønn. Vi ville heller forventet at substantiver som betegner lyder, er nøytrum, som Trosteruds semantiske regel #20 tilsier (Trosterud 2001: 40). Den semantiske analysen av homofoner med ulikt genus tyder derimot på at ikke alle lyder er N. Det er en sterk korrelasjon mellom korte lyder og nøytrum (jf. kapittel 6.5.1 nedenfor), mens lange lyder pleier å være felleskjønn.

For å finne forklaring på denne uventede korrelasjonen skal vi vende igjen til Givóns inndeling av substantiver. Som sagt baserer den seg på stabiliteten i tid, hvor enheter som er mest stabile i tid, er prototypiske substantiver, mens de minst stabile er perifere (jf. kapittel 6.2). Ifølge min hypotese er prototypiske substantiver oftere maskulinum eller femininum, mens perifere er nøytrum. Lange lyder er mer stabile i tid, enn korte, og derfor kan vi forvente at de oftere blir tilordnet MF til tross for det at LYD generelt er en perifer betydning for substantiver.

6.5 Semantiske kategorier som korrelerer med N

6.5.1 LYD: KORT

I motsetning til lange lyder (kapittel 6.4.5) fremstår substantivene som betegner korte lyder, slik som forventet. Betydningene som har blitt klassifisert som LYD: KORT, er nøytrum i 90

prosent tilfeller (37 av 41 substantiver, for eksempel *klunk* N ”klunkende lyd”, *kvekk* N ”lyd som frosken lager; kny”, *rasp* N ”en enkelt rasping; raspende lyd”, *smekk* MN ”lite smell”). Dette er noe vi kan forvente både på grunn av regelmessighetene som er nevnt i tidligere forskning (jf. Trosterud 2001: 40), og på grunn av generell inndeling av ordklasser i leksikonet. Som nevnt ovenfor forventer vi at perifere substantiver, det vil si de som er minst stabile i tid ifølge Givóns inndeling, er tilordnet nøytrum. Korte lyder er minst stabile i tid av alle enheter som finnes i vår materielle verden, og i tillegg er de veldig ulike oss mennesker, for de er ikke lagd av noen materie og de kan ikke ses eller røres. Det er derfor lite overraskende at korrelasjonen mellom denne semantiske kategorien og nøytrum er så sterk.

6.5.2 PROSESS: KORT og HANDLING

Den samme opposisjonen til Givón gjenspeiler seg i korrelasjonen mellom den semantiske kategorien PROSESS: KORT og nøytrum. 88 prosent ord som betegner korte prosesser, er tilordnet nøytrum, for eksempel *vift* N ”viftende bevegelse, svakt blaff”, *fall* ”det å falle”, *napp* N ”lett rykk”, *prikk* N ”det å prikke, lite stikk” (38 av 43 ord). Den samme korrelasjonen finner vi mellom den semantiske kategorien HANDLING og nøytrum. 55 av 81 betydninger som har blitt kodet for HANDLING, det vil si 68 prosent, er tilordnet nøytrum (*ap* N ”gjøn, tøys”, *sjusk* N ”det å sjuske; sjusket utført arbeid”, *spark* N ”støt, spenn med fot”). Begge disse korrelasjonene er forventet både på grunn av regelmessighetene som har blitt avdekket under den diakrone analysen (kapittel 5, særlig 5.4.1) og på grunn av inndelingen av enheter i det mentale leksikonet (kapittel 6.1). Substantivene med betydningen PROSESS: KORT og HANDLING, på samme måte som LYD: KORT, er blant de mest perifere substantivene fordi de ikke bare betegner prosesser (som vanligvis er typisk for verb), men de er også spesielt ustabile i tid.

Under analysen har jeg kodet homofonene for både kategorien PROSESS: KORT og PROSESS: LANG (f. eks. *pust* M ”ånde; hvilepause”, *fall* N ”det å bli erobret”). Jeg hadde forventet at den første ville korrelere med nøytrum, og den andre med felleskjønn. Substantiver som betegner lange prosesser, har imidlertid fordelt seg ganske jevnt mellom de to genus (49 prosent MF og 51 prosent N), det vil si at det ikke er noen tydelig korrelasjon. Dette kan muligens forklares ved at disse substantivene er perifere, siden de betegner prosesser, men mer stabile i tid, enn korte prosesser, og derfor er tilordningen av begge genus like sannsynlig.

6.5.3 ABSTRAKT

En annen type perifere substantiver som vi finner i materialet mitt, er abstrakter. 61 prosent av betydninger kodet for den semantiske kategorien ABSTRAKT, er tilordnet nøytrum (91 av 148 ord). Disse er for eksempel *ekstrakt* N ”utdrag av et skrift”, *hele* N ”noe fullstendig, selvstendig helhet”, *konkret* N ”substantiv med konkret betydning”, *middel* N ”noe en bruker til et visst formål” osv. Mange abstrakter er tilordnet felleskjønn (f. eks. *flaks* M ”hell”, *generalitet* M ”det å være generell; allmenngyldighet”), men korrelasjonen med nøytrum er statistisk signifikant.

Korrelasjonen mellom abstraktet og nøytrum er i tråd med den opprinnelige hypotesen om at perifere substantiver oftere er nøytrum. Også Beito nevner at det er noe forhold mellom ord som på grunn av sin betydning ikke blir brukt i flertall (det vil si masser og abstrakter), og det nøytrale genuset, men han gir like mange eksempler av abstrakter som er M, F og N (Beito 1954: 72, 81, 94, 102). Nyere genusforskning har imidlertid avdekket et tydelig samsvar mellom abstrakter og nøytrum. For eksempel hevder Enger (2004b: 26) at abstrakter er ofte like massesubstantiver i norsk fordi ingen av de to vanligvis kan bøyes i flertall, og begge typene er assosiert med nøytrum (jf. kapittel 6.5.4 om massesubstantiver). Også Siemund (2008), som analyserer pronominalt genus i engelske dialekter, finner en sterk korrelasjon mellom abstrakte substantiver og nøytrum. For eksempel tilsvarende det nøytrale pronomenet *it* alle abstrakte substantiver i engelsk fra West Somerset, uansett om de formelt er tellelige substantiver eller massesubstantiver (Siemund 2008: 34). Blant konkreter er det derimot hovedsakelig massesubstantiver som viser samsvar med nøytrum. Siemund konkluderer med at systemet er primært semantisk (ibid.: 61), og det at den semantiske genustilordningen i engelske dialekter stemmer godt overens den semantiske genustilordningen hos norske homofoner er et ekstra argument for vår analyse.

6.5.4 STOFF

Lengst ned på individualiseringshierarkiet finner vi den semantiske kategorien STOFF. Massesubstantiver som utgjør denne kategorien, pleier å være nøytrum i norsk (Aasen 1965 [1864]: 120, Trosterud 2001: 40, Enger 2002: 148, Faarlund m.fl. 2006: 156–158). Også tverrspråklig er det evidens for at substantiver som betegner masser, oftest er assosiert med nøytrum, i hvert fall i germanske og romanske språk (jf. Braunmüller 2000 om skandinavisk, Haase 2000 om sentralitalienske dialekter, Siemund 2008 om engelske varieteter).

I mitt material er det 37 substantiver som betegner STOFF, og 24 av dem er nøytrum, mens 13 er felleskjønn. Korrelasjonen mellom den semantiske kategorien STOFF og N er statistisk signifikant (jf. 6.3). De fleste massesubstantivene, det vil si 65 prosent, er N (*karbon* N, *kritt* N, *boss* N, *mel* N, osv.), men det er likevel mange som er MF (f. eks. *konkret* M “masse av sement”, *trippel* M “en gulgrå jordart”, *var* M “slim, puss”). I tillegg finner vi her flere substantiver som har valgfritt genus, som *bygg* MN “gress- og kornplante; byggkorn, byggmel” eller *prim* MN “halvfast mysost”. Det at disse substantivene kan ha begge genus, kan være et tegn på at språkbrukere kan klassifisere dem i flere kategorier samtidig (for eksempel PLANTE og STOFF for *bygg*).

Korrelasjonen mellom massesubstantiver og nøytrum gjenspeiler seg også i syntaks i norsk, noe som virker som et ekstra argument for å operere med kategorien STOFF i genustilordning (Enger 2002: 148). Enger analyserer setningene av type *Pannekaker er godt* og hevder at bruken av nøytrum er begrunnet i at subjektet er lite individualisert og er tilnærmet massesubstantiver (Enger 2004b: 28). Både den syntaktiske og tverrspråklige evidensen støtter korrelasjonen mellom den semantiske kategorien STOFF og nøytrum.

6.5.5 KOLLEKTIV

Den semantiske kategorien KOLLEKTIV er kanskje ikke like populær i den norske genusslitteraturen som PERSON eller STOFF, men den er nevnt av Beito. Han kommer flere steder inn på det at kollektiv betydning kan være knyttet til nøytrum (Beito 1954: 55, 72, 81 og 95), men finner også et samsvar mellom den kollektive betydningen og femininum (ibid.: 101). Kategoriene KOLLEKTIV og STOFF ser ut til å være semantisk nære, Beito skriver til og med at “stundom går skilet mellom maskulint og neutralt genus saman med skilnaden mellom det einskilde på den eine sida og det kollektive eller massen på hi” (Beito 1954: 55). Også Aasen nevner at den kollektive betydningen ofte er assosiert med nøytrum på samme måte som STOFF: ”Intetkjønnet [...] omfatter de Ting, som udgjøre en Masse, en Flerhed eller Samling af lige Dele” (Aasen 1965 [1864]: 120). Derfor er det ikke uforventet at KOLLEKTIV korrelerer med nøytrum.

I mitt material er 43 av 59 substantiver med kollektiv betydning tilordnet nøytrum (73 prosent). Kategorien KOLLEKTIV inkluderer både samlinger av personer (*byråd* N ”råd som står for den administrative ledelsen av kommunen”, *politi* N ”avdeling som representerer

politi”, *ting* N ”forsamling av folkevalgte” osv.) eller dyr (*fe* N ”koll.: husdyr, krøtter”), og samlinger av like ting eller elementer som *bar* N ”koll.: kvister av nåletrær”, *fange* N ”så mye som en kan ta i armene”, *holt* N ”lite skogstykke, lund” osv.

Den semantiske kategorien HYPERONYM kan ses på som en utvidelse av kollektiv betydning, for et hyperonym er en fellesbetegnelse for en rekke like underbetegnelser. I mitt material er det bare to betydninger under kategorien HYPERONYM: *tang* MN ”fellesbetegnelse for de største algene i sjøen” og *utøy* N ”fellesbetegnelse på lopper, lus, veggedyr”. *Tang* MN kan som sagt også betegne en plante (jf. kapittel 6.4.3), noe som lar oss spekulere om at betydningen PLANTE er koblet til maskulinum, mens HYPERONYM er koblet til nøytrum. To substantiver er ikke tilstrekkelig for å snakke om statistisk signifikans, men det at begge de er nøytrum stemmer med Trosteruds semantiske regel #4 om at hyperonym er N (2001: 36).

6.5.6 TING: 2D og OMRÅDE

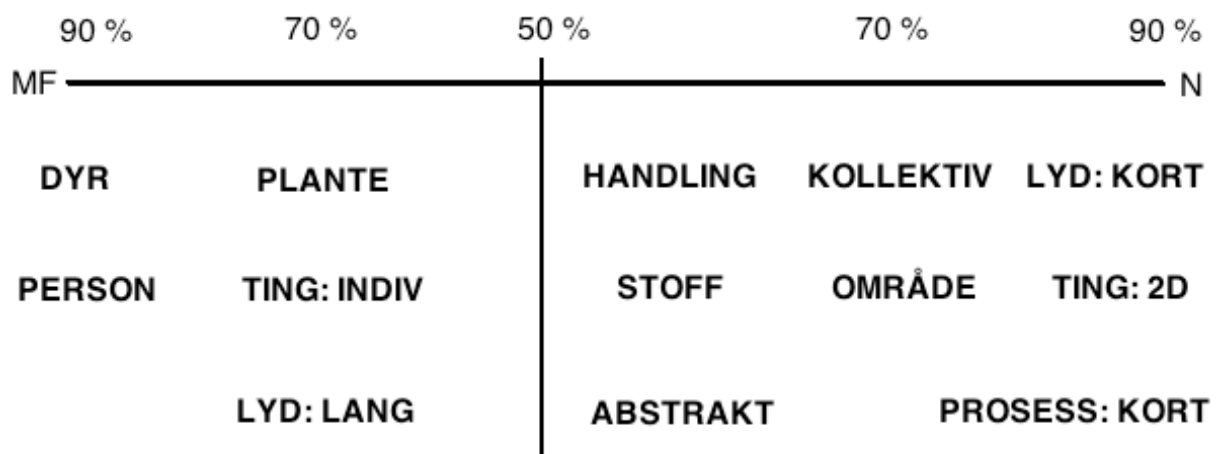
I materialet mitt finner jeg en sterk korrelasjon mellom den semantiske kategorien TING: 2D og nøytrum. 28 av 32 betydninger klassifisert som TING: 2D, det vil si 88 prosent, er tilordnet N (*ark* N ”firkantet papirstykke”, *tjeld* N ”åkle, teppe, forheng; tørkle, klut”, *tøy* N ”vevd stoff”, *fotogravyr* N ”bilde som er framstilt ved fotogravyr” osv.). Det er spesielt tydelig fordi ellers korrelerer individualiserte objekter med felleskjønn, jf. 6.4.4. Den eneste tilordningsregelen som er postulert for todimensjonale objekter i norsk, er Trosteruds STR #27: “Flak og flater er n” (Trosterud 2001: 41). Men formen på objektene er ofte grammatikalisert i nominale klasser i andre språk: “Noun classes [...] very much rely on shape, i.e., on the basis features of 1-, 2- and 3-dimensionality which are combined with a variety of secondary and ternary features” (Unterbeck 2000: xxvi, jf. også kapittel 2.1 og 6.1). Siden nominale klasser og genus er generelt veldig like kategorier, er det mulig at dimensjonalitet også spiller inn i genustilordning. Todimensjonalitet kan også plasseres på vårt egosentriske individualiseringshierarki fordi TING: 2D er mye mindre like oss enn tredimensjonale ting. Det er ikke overraskende da at denne kategorien korrelerer med nøytrum.

Den semantiske kategorien OMRÅDE kan betraktes som en utvidelse av kategorien TING: 2D, for områder er todimensjonale avgrensede geografiske enheter. Av 44 substantiver som betegner et område i mitt material, er 31 nøytrum, noe som utgjør 70 prosent. Det er noe

mindre grad av korrelasjon enn ved TING: 2D, men den er fortsatt signifikant. Korrelasjonen mellom kategorien OMRÅDE og nøytrum i mitt material støtter Trosteruds genustilordningsregel nummer 10 om at ord som betegner steder, er nøytrum (2001: 38).

6.6 Oppsummering

Jeg har funnet at 13 av 24 semantiske kategorier som ble foreslått i analysen av materialet, har en statistisk signifikant korrelasjon med genus. Disse er DYR, PERSON, PLANTE, TING: INDIVIDUALISERT og LYD: LANG for felleskjønn, og LYD: KORT, PROSESS: KORT, TING: 2D, KOLLEKTIV, OMRÅDE, HANDLING, STOFF, ABSTRAKT for nøytrum. Vi kan framstille disse resultatene som en skala for å gi et mer tydelig bilde. I den venstre enden er kategoriene som har den sterkeste korrelasjonen med MF, i den høyre enden er kategoriene som korrelerer mest med N, mens i sentrum er korrelasjon svakere:

Figur 12. Korrelasjon mellom genus og betydning: statistisk signifikante semantiske kategorier.

Resultatene bekrefter påstandene om at genus korrelerer med animathets- og individualiseringshierarkiet. Også fysisk form (todimensjonalitet) har en påvirkning på genustilordning. I tillegg har vi funnet en korrelasjon mellom genuset og prototypiske / perifere betydninger til substantiver, hvor de prototypiske substantivene pleier å være maskulinum eller femininum, og de perifere substantivene oftere er nøytrum. Funnene støtter dermed både resultatene av den tidligere genusforskningen, og hypotesene postulert i denne studien. Én ting er imidlertid å finne korrelasjon, en annen er å finne ut om talere bruker denne korrelasjonen i genustilordningen, uansett om det er en bevisst eller ubevisst kunnskap. Neste kapittel er viet til spørsmålet om språkbrukere benytter seg av denne korrelasjonen for å

tilordne genus under språkprosessering, noe som jeg forsøker å finne ut ved hjelp av psykolingvistiske tester.

7 Psykolingvistisk analyse

7.1 Tilleggsevidens

Det finnes ulike mål ved lingvistisk analyse. Man kan ha som mål å beskrive språket fra et teoretisk perspektiv, samle belegg fra taleres språklige adferd og trekke konklusjoner ut fra disse beleggene. Dette er tilstrekkelig hvis vi sikter på en strukturell beskrivelse av språket. Samtidig kan vi ikke være sikker på at talere selv benytter seg av samme abstraksjonsnivå som forskere, og derfor kan det være nyttig å teste teoretiske, lingvistiske påstander empirisk dersom vårt mål er en psykologisk plausibel beskrivelse av språket. I denne oppgaven har jeg flere ganger uttalt meg om talere og deres språklige kompetanse, men så langt har jeg analysert materialet bare fra et teoretisk perspektiv. Hvis man ser på språket som en kommunikasjonsevne og er interessert i hvordan mennesker bruker denne evnen, kan psykolingvistikk gi ekstra støtte for å hevde hvilke regler som virkelig er en del av taleres språklige kompetanse. Sandra (1998: 367) skriver at “linguistic analysis alone cannot definitely answer questions of a (mental) representational nature”. Med andre ord er det én sak å finne generaliseringer, mønstre og korrelasjoner i det språklige materialet, en annen sak er å sjekke om talere bevisst eller ubevisst bruker informasjonen om disse korrelasjonene i språkprosessering. Empiriske tester kan gi oss ekstra støtte for konklusjonene fra de to teoretiske kapitlene.

Den teoretiske analysen i kapitlene 5 og 6 har blitt viet til to hovedspørsmål: hvor skillet mellom homonymi og polysemi går, og hvordan semantikken påvirker genusvalget. I begge tilfeller har jeg kommet frem til bestemte konklusjoner basert på en diakron og/eller en semantisk analyse, men har nevnt at det ikke alltid er tilstrekkelig med lingvistisk analyse for å gi en fullstendig oversikt over fenomenene. Når det gjelder skillet mellom homonymi og polysemi, er diakrone kriterier ofte i konflikt med semantiske, og vi blir igjen med “the suspicious lack of a set of decision principles, which would make it possible to decide in an *objective* and *replicable* way whether two usages of a linguistic unit (lexical item or grammatical construction) are distinct or not” (Sandra 1998: 371). Når det gjelder semantikkens påvirkning på genustilordningen, har vi funnet en statistisk signifikant korrelasjon mellom bestemte betydninger og genus, men det lar oss ikke hevde noe helt bestemt om genustilordningssystem som en språklig kompetanse hos talere. Jeg har

gjennomført tre eksperimenter som avdekker intuisjoner blant morsmålsbrukere om homofoni og genus. Målet ved disse empiriske undersøkelsene er å underbygge og støtte de teoretiske konklusjonene av den strukturelle analysen. Eksperimentene er utført i form av spørreundersøkelser, og nedenfor beskriver jeg hypotese, metode og resultater for hvert av dem.

7.2 Homonymi og polysemi

7.2.1 Hypotese

Som konklusjon i kapittel 5 har jeg nevnt at ifølge den diakrone analysen er 57 prosent av homofonparene i materialet mitt polysemer, og 43 prosent er homonymer (jf. 5.7). Ordene som oppstod som resultat av en metaforisk eller metonymisk betydningsutvidelse, og som stammer opprinnelig fra ett ord, ble regnet for polysemer. Disse er for eksempel *ffoll* M ”tosk” og *ffoll* N ”fjolleri” eller *appendiks* M “blindtarm” og *appendiks* N “tillegg, vedheng til en bok”. Ordene som falt sammen i form på grunn av fonologiske prosesser og ikke har noen betydningsmessig slektskap, ble regnet for homonymer, for eksempel *vær* M ”saubukk” og *vær* N ”strandsted som folk driver fiske fra”. Som sagt har det diakrone kriteriet blitt mye kritisert, først og fremst fordi etymologien ikke er en del av språkbrukernes kompetanse. Det er det semantiske slektskapet mellom ordene som er avgjørende for å dra skillet mellom polysemi og homonymi, mener de forskerne som kritiserer dette (Lyons 1977: 551). Også Sandra (1998: 369) skriver at polysemi kan ses på som “intuitively accessible linguistic notion”. Problemet ved det semantiske kriteriet er at det er ganske avhengig av skjønn, og der hvor en språkforsker eller en språkbruker vil se semantisk slektskap, vil en annen kanskje benekte det. Hvis man vil se på språkvitenskap som en deskriptiv, og ikke preskriptiv disiplin, skal man ta i betraktning intuisjonene til gjennomsnittsbrukeren, og ikke til den enkelte lingvisten. Lyons (1977: 552) skriver at ”it has not yet been demonstrated, and may not in fact be demonstratable, that the intuitions of native speakers coincide sufficiently for it to be worthwhile looking for some universally applicable and clear-cut distinction between polysemy and homonymy in the language-system”. Målet med eksperimentet mitt er nettopp å avdekke regelmessighetene i språkbrukernes intuisjoner om skillet mellom polysemi og homonymi, så fremst disse regelmessighetene i det hele tatt er til stede. Hypotesen er at

gjennomsnittsinntuisjonene til talere vil stemme overens med resultatene av den formelle diakrone og semantiske analysen.

7.2.2 Metode og design

For å teste hypotesen har jeg valgt å gjennomføre en spørreundersøkelse. Siden jeg er ute etter intuisjonene til talere, kan jeg bare spørre morsmålsbrukere direkte om hva de synes om semantisk forhold mellom to likelydende ord. Den eneste metodologiske vanskeligheten i dette eksperimentet har vært antall ord, for det er over 400 homofonpar i materialet mitt. Å lage og gjennomføre en undersøkelse av alle homofoner ville tatt mer tid og ressurser enn det jeg hadde til disposisjon. I tillegg er mange ord i materialet mitt svært sjeldne, og det ville vært vanskelig for talere å ha noen intuisjoner om dem. Semantiske relasjoner i mange andre ordpar er derimot altfor selvsagte, for eksempel er *høyre* M “høyre hånd eller fot” og *høyre* N “høyre parti” definitivt betydningsmessig beslektet, og det er vanskelig å forestille seg at noen språkbrukere vil kunne mene noe annet. Jeg har valgt tre ordpar fra hver diakrone gruppe i kapittel 5 for å representere alle de åtte etymologiske typene homofoner (jf. kapitlene 5.3–5.5). Det er blitt 24 ordpar i testen, 12 homonymer og 12 polysemer. Det har vært viktig for meg at det semantiske forholdet mellom de to ordene i paret ikke er altfor selvsagt, og at begge ordene er kjente for gjennomsnittsbrukeren. Jeg har også inkludert korte forklaringer for hvert av ordene for å gjøre oppgaven enklere for informantene. Følgende homofonpar og forklaringer ble brukt i testen:

<i>opphav</i>	Formelle homonymer	<i>opphav</i>	Formelle polysemer
<i>av to ulike hjemlige ord</i>	<i>lem</i> M “luke” og <i>lem</i> N “kroppsdel”	<i>av samme hjemlige ord</i>	<i>ting</i> M ”sak, gjenstand” og <i>ting</i> N “forsamling, Stortinget”
	<i>sik</i> M “ferskvannsfisk” og <i>sik</i> N “liten bekk”		<i>øse</i> MF “suppeøse” og <i>øse</i> N ”elvemunning, åpning i dam”
	<i>gren</i> M ”grein” og <i>gren</i> N ”hi, hole”		<i>skjold</i> M ”flekk” og <i>skjold</i> N “metallplate til å dekke seg med i strid; beskyttelse”
<i>av ett hjemlig, ett lånnord</i>	<i>fe</i> M “kvinnelig eventyrskikkelse” og <i>fe</i> N “husdyr”	<i>av samme lånnord</i>	<i>kurs</i> M ”fartsretning; gjeldende pris på verdipapirer” og <i>kurs</i> N “undervisning”
	<i>rom</i> M “brennevin” og <i>rom</i> N “værelse”		<i>middel</i> M “gjennomsnitt” og <i>middel</i> N ”noe en bruker til et visst formål”
	<i>ball</i> M “gummikule” og <i>ball</i> N “dansetilstelning”		<i>felt</i> M “slagmark, krig” og <i>felt</i> N ”område, areal”

av to ulike låord	<i>trikk</i> M “spurvogn” og <i>trikk</i> N “list, knep”	avledet av samme verb	<i>brus</i> M ”leskedrikk” og <i>brus</i> N “sus”
	<i>flipp</i> M “øreflipp” og <i>flipp</i> N “tilstand under narkotikapåvirkning”		<i>dupp</i> M “flytekule på fiskesnøre” og <i>dupp</i> MN ”buk, bøyning, blund”
	<i>pol</i> M “nordpol, sørpol” og <i>pol</i> N “vinmonopol”		<i>dunder</i> M “alkoholisk drikk” og <i>dunder</i> N ”bråk”
avledet av ulike verb	<i>kvekk</i> MN “skrekk” og <i>kvekk</i> N ”froskekvekk”	sirkuler avledning	<i>tufs</i> M “tust, tafs; tåpelig person” og <i>tufs</i> N “noe sammenfiltret og rotet”
	<i>rap</i> MN ”gurr, oppstøt” og <i>rap</i> N “utglidning, ras”		<i>tupp</i> M “fingertupp, skitupp” og <i>tupp</i> N ”lett spark”
	<i>husk</i> M “hukommelse” og <i>husk</i> MN ”gyngende bevegelse, svikt”		<i>træl</i> M “fortykket hudparti” og <i>træl</i> N ”slitsomt, uinteressant arbeid”

Tabell 11. Homofonpar brukt i eksperimentet 1. Jf. kapitlene 5.3–5.5.

Jeg har publisert testen på Internett, og den er tilgjengelig her: <https://testmoz.com/157644/>⁵² (se også Vedlegg 2). Informantene har vært morsmålsbrukere av norsk, og svarene ble innsamlet ved å dele lenken på det sosiale nettverket Facebook. Det er selvsagt en rekke metodologiske vanskeligheter som er koblet til designet av dette eksperimentet. Først og fremst ønsker jeg å granske tale, men har bare skrift til disposisjon. I tillegg vet jeg ikke hvor i landet informantene mine kommer fra, og derfor kan jeg ikke være helt sikker på at de uttaler de to ordene i hvert par likt. Det perfekte designet ville vært å inkludere innlesing av ordene, slik at hver informant kunne vurdere de innleste ordene istedenfor deres skriftlige representasjoner. Dessverre har det ikke vært mulig å få til i denne studien på grunn av begrenset tid og ressurser.

Alle informanter har fått følgende instruks: “Det er mange ord i norsk som har lik form, men betyr forskjellige ting, f.eks. *en kar* “mann, gutt” og *et kar* “beholder”. Av og til har de to ordene ulikt opphav og ulik betydning (da heter de homonymer), mens andre har et slags betydningsmessig slektskap og stammer opprinnelig fra ett og samme ord (og heter polysemer). Jeg vil nå teste hvilke intuisjoner morsmålsbrukere har om homonymi og polysemi. *** *Spørsmål: eksisterer det et betydningsmessig slektskap mellom de to ordene?* Svar det første som dukker opp i hodet - jeg er ute etter *dine* intuisjoner”. Instruksjonen blir fulgt

⁵² Det forhåndsbestemte designet av testen forutsetter at man skriver inn noe i feltet “Your Name” for å begynne å svare på spørsmålene. Jeg har informert alle deltakere om at det ikke var nødvendig å skrive hele navnet for å unngå å samle inn personopplysninger.

av 24 ordpar med to svarmuligheter: “Ja, de er betydningsmessig beslektet” og “Nei, det er tilfeldig at de har samme form”. Antall informanter har nådd 56 da jeg lastet ned resultatene og begynte analysen.

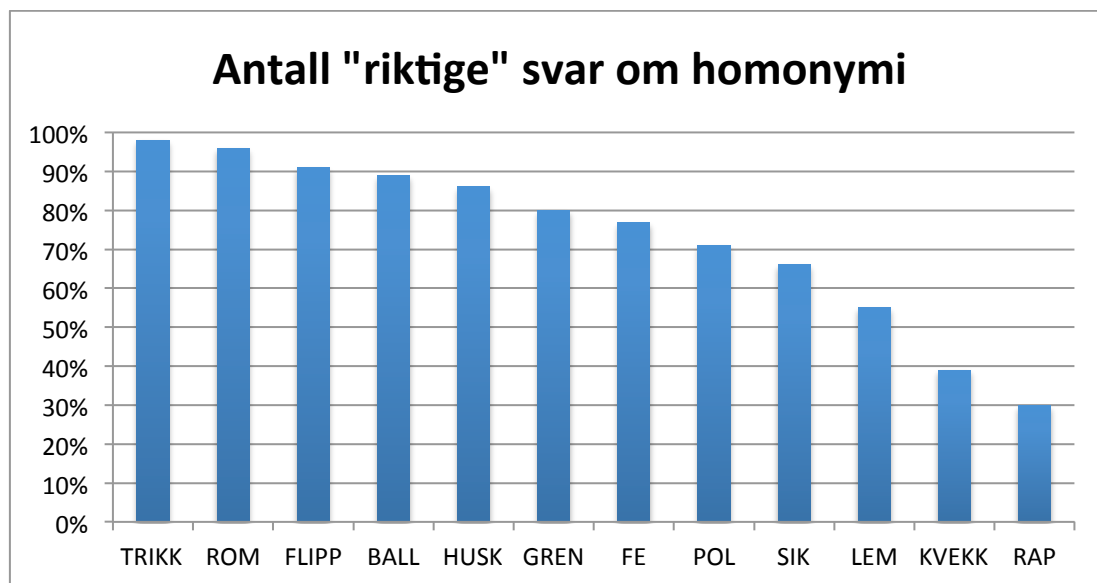
7.2.3 Resultater

Av 24 homofonpar som har blitt valgt for eksperimentet, har 20 fått samme vurdering av en statistisk signifikant andel informanter. Dette tyder på at distinksjonen mellom homonymi og polysemi ikke bare er teoretisk, men gjenspeiler de lingvistiske intuisjonene til språkbrukere. Fire ordpar har fått ganske likt antall vurderinger som homonymer og som polysemer. Disse er *lem* M “luke” – *lem* N “kroppsdel” og *skjold* M ”flekk” – *skjold* N “metallplate til å dekke seg med i strid; beskyttelse” som oftere ble vurdert som homonymer, og *kurs* M ”fartsretning; gjeldende pris på verdipapirer” – *kurs* N “undervisning” og *kvekk* MN “skrekk” – *kvekk* N ”froskekvekk” som ble tatt for polysemer ($p > 0,05$ ved alle fire homofonpar, resultatene kan være tilfeldige).⁵³

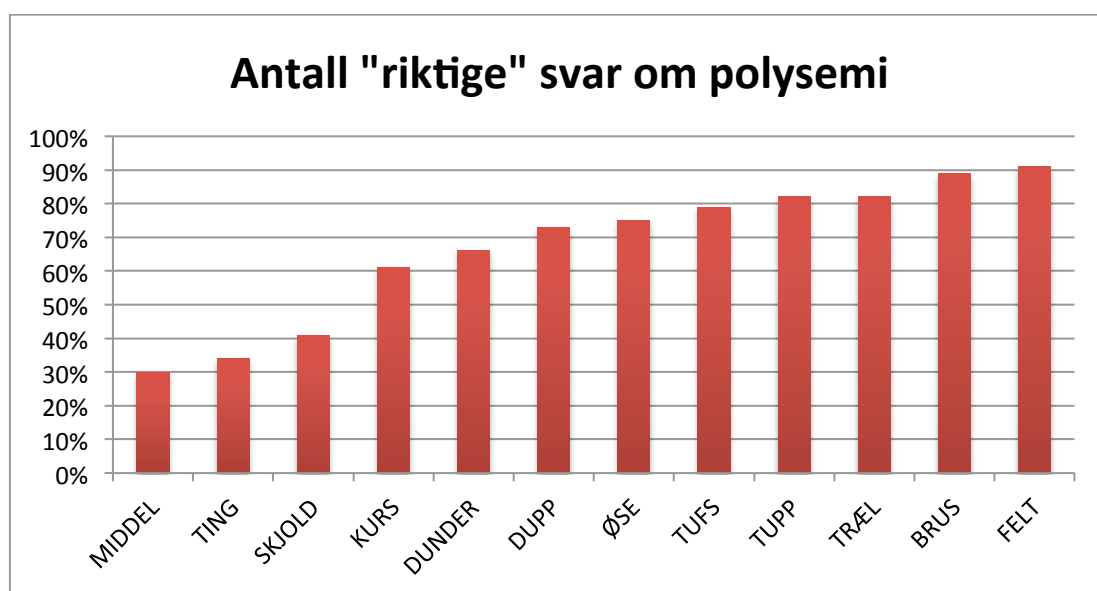
Resultatene av undersøkelsen viser først og fremst at intuisjonene til morsmålsbrukere stemmer godt overens med den formelle diakroniske analysen. Av 20 homofonpar som har fått statistisk signifikant antall like vurderinger, har 17 blitt ”riktig”⁵⁴ kategorisert. Gjennomsnittsprosent av ”riktige” svar om homonyme ordpar er 73 prosent, mens ved polyseme ordpar ligger snittet litt lavere på 67 prosent. I grafene nedenfor presenterer jeg fordelingen av statistisk signifikante riktige svar:

⁵³ Hvert par har blitt vurdert av 56 informanter. Svarene vil dermed være statistisk signifikante bare hvis fordelingen av svarene er minst 35 mot 21. Fordelingen mellom vurderinger som homonymi og polysemi i de fire parene er 31:25, 33:23, 22:34, 22:34 forholdsvis. Derfor er fordelingen ikke statistisk signifikant.

⁵⁴ ”Riktige” svar betyr at de stemmer overens med den formelle analysen.

Figur 13. Antall "riktige" svar om homonyme ordpar, prosentvis.

Figur 14. Antall "riktige" svar om polyseme ordpar, prosentvis.

Som vi ser fra gjennomsnittene og grafene, mener informantene oftere at polysemer er et resultat av et tilfeldig sammenfall (33 prosent av alle svar), enn at homonymer er betydningsmessig beslektet (27 prosent). Det er litt overraskende fordi vi intuitivt nok ville ventet det omvendte. De psykolingvistiske studiene som er viet til skillet mellom homonymi og polysemi (jf. Klepousniotou og Baum 2007, Klepousniotou m.fl. 2012), sier ikke noe om taleres preferanser mellom de to, så det er vanskelig å hevde hvor oppsiktsvekkende tendensen til å foretrekke homonymien er i denne studien. Det kan være at ved analyse av flere homofonpar, vil tendensen være ulik. Det kan også være at preferansen for homonymi er

koblet til det ulike genuset ved de to homofonene (legg merke til at av alle homofonpar i denne studien er 43 prosent polysemer, og 57 prosent homonymer fra et diakront synspunkt). Feilmønsteret støtter ideen om at talere ”foretrekker” homonymi ved homofoner med ulikt genus, for det er to polysemer som ble plassert i homonymiens leir, og bare et homonym som ble tatt for et polysem. Polysemene som de fleste informantene mente var homonymer, er følgende: *ting* M “sak, gjenstand” – *ting* N “forsamling, Stortinget” (37 av 56 svar for homonymi) og *middel* M “gjennomsnitt” – *middel* N “noe en bruker til et visst formål” (39 av 56 svar). Begge disse ordparene er polysemer fra et diakront synspunkt, for begge ordene i paret stammen fra det samme norrøne (norr. *þing*) eller utenlandske (lty. *middel* ”som er i midten, mellomst”) ordet. Det at talere mente de var homonymer, kan forklares ved at semantikken til ordene har blitt veldig ulik med tiden, og sambandet mellom de to betydningene har blitt løsere, selv om begge opprinnelig stammer fra ett og samme ord.

Homonymparet som derimot ble tatt for polysemer, er *rap* MN “gurp, oppstøt” – *rap* N “utglidning, ras” (39 av 56 svar for polysemi). Begge substantivene i dette paret er avledet av verb, men ikke av ett og samme verb. *Rap* MN er avledet av *rape* II ”ha hørbare oppstøt” (beslektet med norr. lydord *ropa*), mens *rap* N stammer fra verbet *rape* III ”gli, rase ut” (norr. *hrapa*). De to ordene er dermed homonymer fra et diakront synspunkt. Informantene har derimot klassifisert disse to homonymene som polysemer fra et semantisk synspunkt, det vil si at de har funnet et semantisk slektskap mellom de to ordene.

7.2.4 Diskusjon

Resultatene av det empiriske eksperimentet viser at intuisjonene til talere om polysemi og homonymi stemmer med den formelle analysen i 70 prosent tilfeller. I de resterende 30 prosentene av tilfellene har informantene klassifisert ordparene til den andre leiren. Man kan godt spørre seg om det er noen regelmessigheter i ”feil”-mønsteret. Hvis vi ser mer detaljert på de diakrone gruppene i hver leir (jf. tabell 11), er det en stor forskjell på i hvilken grad intuisjonene til talere stemmer med diakronien. Samtidig er det en del variasjon også innenfor grupper, og det kan være at ved analyse av flere ordpar, vil tendensene variere.

Blant de formelle homonymene har gruppene fått følgende antall riktige svar: et norsk og et utenlandsk ord – 88 prosent (147 av 168 svar), to utenlandske ord – 87 prosent (146 av 168), to ulike norrøne ord – 67 prosent (113 av 168), avledninger av to ulike verb – 52 prosent (87 av 168). De fleste ”feilene”, som vi ser fra tallene, har blitt gjort når to homonymer er

avledninger av to ulike verb (jf. *husk* og *rap* i tabell 11). Nesten halvparten av informantene har bestemt at det ikke var tilfeldig at de to avledningene i paret hadde samme form, og kategorisert dem som polysemer. En tredjedel av talere synes at to homonymer som tar opphav i ulike norrøne ord (jf. *sik* og *gren*), er semantisk beslektet, og kategoriserer dem som polysemer. De finner derfor semantisk slektskap ved ordene som etymologisk ikke er beslektet. Det er veldig få talere som ser semantisk slektskap mellom homonyme lånord (jf. *pol*, *trikk* og *flipp*) eller når et lånord har falt sammen i form med et hjemlig ord (jf. *fe*, *rom* og *ball*). Talere pleier dermed å se mer semantisk likhet mellom avledninger og hjemlige homofoner, enn mellom homonyme lånord.

Blant de formelle polysemene er fordelingen av riktige svar over de diakrone kategoriene følgende: sirkulær avledning – 81 prosent (136 av 168), avledet av samme verb – 76 prosent (128), av det samme utenlandske ordet – 61 prosent (102 av 168), av det samme norrøne ordet – 50 prosent (84 av 168). Igjen ser vi at talere ser mest semantisk slektskap ved homofone avledninger. Det er færrest feilvurderinger i den diakrone gruppen ”sirkulær avledning” (jf. *tufs*, *tupp* og *træl* i tabell 11), der bare 19 prosent talere ikke har sett det semantiske slektskapet mellom de to homofonene. Det er nesten like få talere, 24 prosent, som ikke ser det semantiske slektskapet mellom to homofoner avledet av det samme verbet (jf. *brus*, *dupp* og *dunder*). Det virker som om det er enklest for talere å se semantisk sammenheng mellom avledninger, det vil si når ordene er beslektet både semantisk og morfologisk. Det er mye vanskeligere for talere å se at to homofoner avledet av det samme lånordet er semantisk beslektet fordi 39 prosent av talere ikke har sett noe semantisk slektskap mellom polyseme lånord (jf. *middel* og *felt*). Overraskende nok er det enda vanskeligere for talere å se semantisk slektskap når begge homofonene i paret stammer fra det samme norrøne ordet (jf. *øse* og *ting*). Halvparten av talere har bestemt at hjemlige polysemer ikke er semantisk beslektet og dermed er homonymer. Det vil si at metaforisk eller metonymisk betydningsutvidelse (jf. kapitlene 5.3.3.1, 5.4) er i veldig stor grad skjult for språkbrukere. De kan ofte ikke føle at to homofoner opprinnelig stammer fra det samme norrøne eller utenlandske ordet, og derfor kan de heller ikke se den semantiske likheten mellom dem. For lingvister er det derimot enklere å se det semantiske slektskapet fordi de vet at disse to ordene stammer fra ett og samme ord, som fikk utvidet sin betydning over tid. Dette er et slags empirisk støtte for det vanlige argumentet om at vi ikke kan basere skillet mellom polysemi og homonymi på diakron evidens, for talere ikke vet noe (eller nok) om etymologien (jf. kapittel 2.3). Det viser seg at morsmålsbrukere ofte ikke synes at to ord er etymologisk beslektet, hvis ikke de to også er

beslektet morfologisk. Hovedtendensene ved de formelle polysemene er altså at talere ser mer semantisk slektskap mellom avledninger, og at de ofte synes at to etymologisk like ord ikke er semantisk beslektet i moderne norsk.

For å oppsummere kan vi nevne at intuisjonene til talere om polysemi og homonymi stemmer godt overens med den formelle diakrone analysen, talere har en tendens til å overgeneralisere homonymi (ved homofoner med ulikt genus), de pleier å se mer semantisk slektskap mellom avledninger og hjemlige homofoner, enn mellom homofone lånord, og at de ofte ikke ser noe semantisk slektskap mellom to etymologisk nært beslektede ord.

7.3 Genus og betydning

7.3.1 Hypotese

I kapittel 6 har jeg analysert forholdet mellom semantikken til ordene og deres genus, og jeg har avdekket en statistisk signifikant korrelasjon mellom de to. Betydningene DYR, PERSON, PLANTE, TING: INDIVIDUALISERT og LYD: LANG er assosiert med felleskjønn, mens LYD: KORT, PROSESS: KORT, TING: 2D, KOLLEKTIV, OMRÅDE, HANDLING, STOFF, ABSTRAKT er assosiert med nøytrum. Som sagt er det ikke opplagt at talere benytter seg av denne informasjonen når de tilordner genus i språkprosessering: “[L]inguistic talk about rules behind language phenomena will always call up the question of whether the language user develops such rules as well” (Sandra 1998: 376). For å ikke la dette spørsmålet stå ubesvart vil jeg teste empirisk om talere bruker denne korrelasjonen når de tilordner genus. Hypotesen min er at de gjør det, det vil si at jeg forventer at genusvalget under språkprosesseringen avhenger av ordets betydning.

7.3.2 Metode og design

For å finne ut om semantikken påvirker genusvalget i språkprosesseringen har jeg valgt å lage en spørreundersøkelse basert på nonord. Nonord er ord som teoretisk er mulige ifølge språkets fonotaks, men i virkeligheten ikke eksisterer og dermed ikke har noen betydning. Jeg har hentet de fleste nonordene som ble brukt i undersøkelsen, fra den norske versjonen av den psykolingvistiske testsamlingen PALPA (Kay, Lesser & Coltheart 2009). Alle nonordene som jeg har valgt, er enstavelsesord fordi de fleste homofonene i materialet mitt også består av

bare en stavelse. Jeg har inkludert ord med ulik fonemisk struktur i tilfelle formen på ordene ville påvirke genusvalget. Nonordene som er blitt brukt i testen, er følgende: *kas*, *kress*, *fol*, *fygg*, *dynn*⁵⁵, *spønn*, *stitt*, *sty*, *speit*, *sisk*, *ryp*, *tås*, *kepp*.

Selve eksperimentet har vært todelt. I den første delen har jeg presentert en gruppe informanter for nonord og bedt dem velge det “riktige” genuset for hvert ord. Dette eksperimentdesignet er ganske utbredt i genusstudier og blir vanligvis brukt for å avdekke formens påvirkning på genusvalget (Corbett 1991: 89–92; Petersen 2009: 279–290). Jeg har publisert testen på Internett og delt lenken via Facebook for å samle inn flest mulig svar.⁵⁶ Det har ført til de samme metodologiske vanskelighetene som i det første eksperimentet, nemlig at jeg har gransket skrift istedenfor tale (jf. 7.2.2). Instruksene som informantene har fått, er følgende: “Du blir presentert for 13 veldig sjeldne norske substantiver. Velg hvilken artikkel som passer best til ordet (for eksempel *en* kas, *ei* kas eller *et* kas). Hvis det er vanskelig å bestemme, prøv å forestille ordet sammen med adjektivet “liten” (en *liten* kas, ei *lita* kas, et *lite* kas). *** Det gjør ingenting om du aldri har hørt disse ordene før. Svar så fort du kan - velg det første svaret som dukker opp i hodet!”. Etter at informantene ble ferdig med testen, fikk de vite at disse ordene egentlig var nonord. I tillegg har jeg spurt informantene hvilken dialekt de snakket og om de skrev på bokmål eller nynorsk. Dette er viktig fordi genustilordningsreglene i ulike dialekter kan være forskjellige, og fordi min semantiske analyse er basert på *Bokmålsordboka*. Jeg har samlet inn 131 svar, men har ekskludert alle som brukte nynorsk som skriveform eller snakket en ikke-østlandsk dialekt (for å ha data fra talere av samme system, nærmest mulig til bokmål). Jeg har også fått kommentarer fra noen informanter om at noen av nonordene egentlig finnes i deres dialekter (f.eks. trøndersk). Det har vært et tilleggsargument for å bare bruke bokmålsnære dialekter. Til slutt har det blitt 78 gyldige svar.

Den andre delen av eksperimentet er blitt basert på resultatene fra den første delen. Mens den første gruppen informanter ikke har fått noen informasjon om ordenes betydning, har jeg forklart til den andre gruppen hva hvert av nonordene “betyr”. “Betydningen” har vært en kort beskrivelse av en av de 13 semantiske kategoriene nevnt ovenfor i 7.3.1. Jeg har valgt å gi

⁵⁵ Etter at eksperimentene har blitt gjennomført og resultatene analysert, har jeg oppdaget at *dynn* som er nevnt i PALPA som et nonord (PALPA 1, side 3 av 3), egentlig står i *Bokmålsordboka*. Ordet er nokså litterært i dag, er nøytrum og betegner gjørme, mudder og moralsk elendighet. Siden genuset til det ekte ordet *dynn* sannsynligvis ikke har påvirket genusvalget ved *dynn* som et nonord (64 % språkbrukere har tilordnet det MF), har jeg bestemt å ikke utelukke *dynn* fra analysen.

⁵⁶ Testen er tilgjengelig her: <https://testmoz.com/147108> (se også Vedlegg 2).

nonordene som oftest er blitt tilordnet nøytrum i det første eksperimentet, betydningene som er assosiert til felleskjønn, og det motsatte. For eksempel har nonordet *speit* som de fleste informantene har tilordnet N i eksperiment 2.a, fått betydningen PERSON fordi den korrelerer med MF ifølge den semantiske analysen i kapittel 6. Nonordene og deres ”betydninger” som er blitt brukt i eksperimentet 2.b, er følgende:

Forventet MF pga. semantisk kategori	Forventet N pga. semantisk kategori
<i>speit</i> ”en kvinnelig person” – PERSON	<i>sty</i> ”flat og bred plate” – TING: 2D
<i>kas</i> ”en type plante” – PLANTE	<i>fol</i> ”en avgrenset del av land” – OMRÅDE
<i>kress</i> ”en type redskap” – TING: INDIVIDUALISERT	<i>sisk</i> ”kortvarig bevegelse i lufta eller vannet” – PROSESS: KORT
<i>spønn</i> ”et slags dyr” – DYR	<i>ryp</i> ”knippe, bunt” – KOLLEKTIV
<i>stitt</i> ”en type vers, melodi, sang” – LYD: LANG	<i>tås</i> ”en kort høyt lyd” – LYD: KORT
	<i>kepp</i> ”en type stoff, material” – STOFF
	<i>dynn</i> ”en hurtig, rask bevegelse, handling” – HANDLING
	<i>fygg</i> ”regneenhet, forhold mellom to entiteter” – ABSTRAKT

Tabell 12. Nonord, deres ”omtrentlige betydninger” og den semantiske gruppen brukt i eksperiment 2.b.

Instruksen og svaralternativene i denne testen var de samme som i den første, men hvert nonord fikk også forklart den omtrentlige betydningen i parentes.⁵⁷ For å unngå å få svar fra de samme informantene som allerede hadde tatt den første testen, har jeg valgt å ikke dele den med mine bekjente, men publisere lenken på et av de største internettforumene www.diskusjon.no samt i en språkrelatert gruppe på Facebook. Jeg har samlet inn 60 svar, men bare 32 av dem var gyldige ifølge mine kriterier for informantenes dialekt- og skriftspråksbruk. I neste avsnitt beskriver jeg resultatene fra begge eksperimenter.

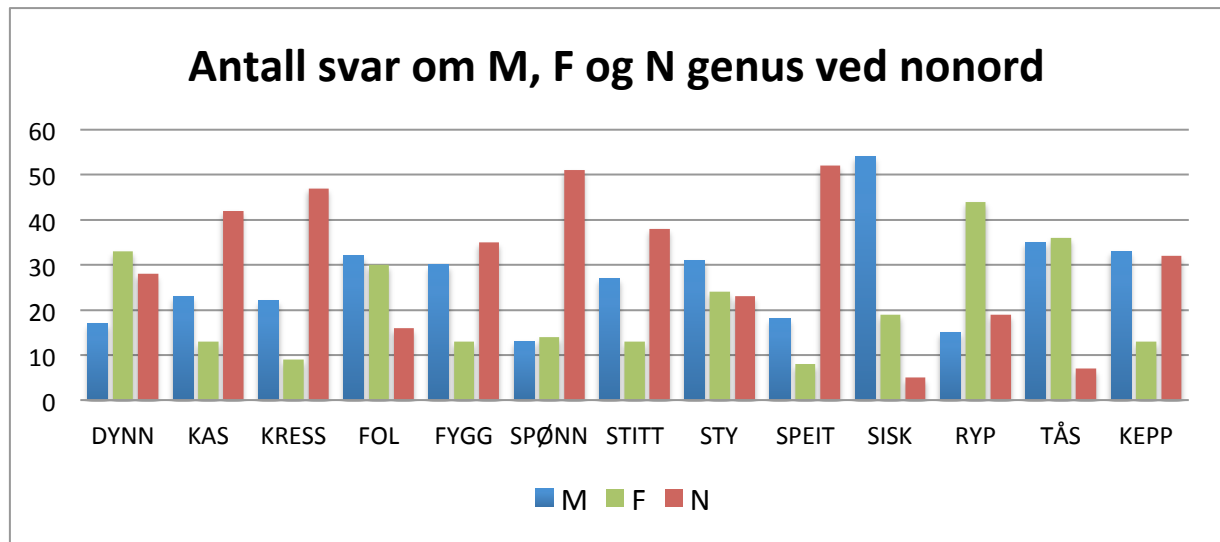
7.3.3 Resultater

(1)Eksperiment 2.a

I løpet av det første eksperimentet har morsmålsbrukere foretatt 1014 genusvalg. Maskulinum er blitt valgt 350 ganger, femininum 269 ganger og nøytrum 395 ganger, som tilsvarer 34

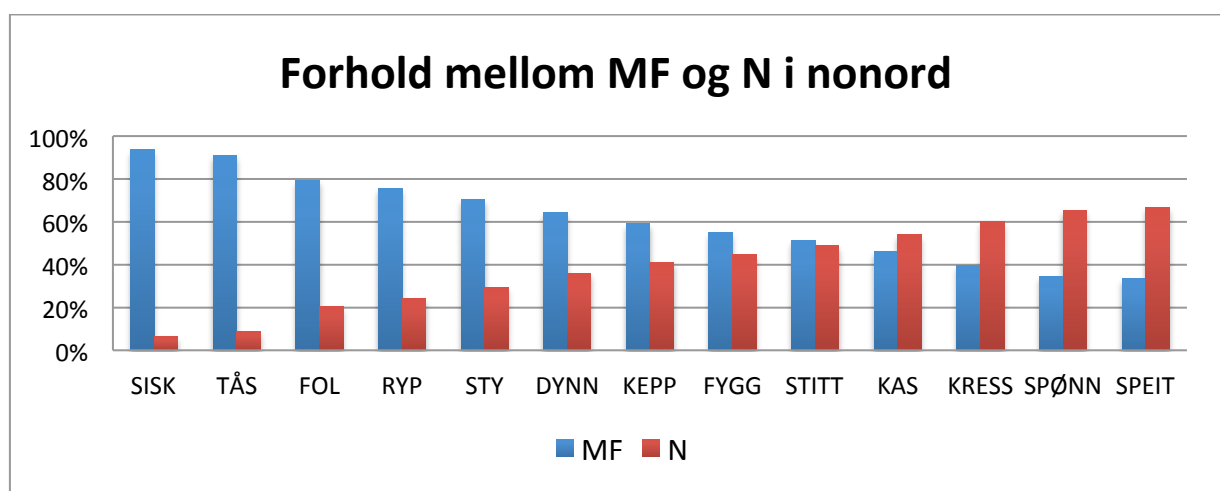
⁵⁷ Testen er tilgjengelig her <https://testmoz.com/147124> (se også Vedlegg 2).

prosent, 27 prosent og 39 prosent. Det er en overraskende balansert fordeling, og vi ser ikke noen overgeneralisering av maskulinum som vi kunne forventet siden M ofte regnes for defaultgenus i norsk (Trosterud 2001, Rice 2006, Steinmetz 2006). Fordelingen av svarene om hvert nonord er presentert i figur 15 nedenfor. Vi ser at i de fleste tilfellene har det vært ganske stor enighet blant morsmålsbrukere om genuset til nonordene. Flertallet har tilordnet maskulinum til fire ord, femininum til tre ord og nøytrum til seks ord.

Figur 15. Antall svar om genuset ved nonordene i eksperiment 2.a.

I denne oppgaven har jeg likevel ikke gjort noe skille mellom maskulinum og femininum og har betraktet dem som ett felleskjønn (se 2.2 for begrunnelsen), så for denne oppgavens skyld er det viktigere å se nærmere på forholdet mellom felleskjønn og nøytrum. Dette forholdet presenterer jeg i grafen nedenfor:

Figur 16. Prosentvis fordeling av svar mellom felleskjønn og nøytrum i eksperiment 2.a.

Jeg har analysert svarene statistisk, og ni av 13 nonordene har bestått den statistiske prøven, nemlig *sisk, tås, fol, ryp, sty* og *dynn* for MF og *speit, spønn, kress* for N.⁵⁸ Det vil si at i 69 prosent nonord har det statistisk signifikante flertallet av talere vært enig om genuset til nonordene basert tilsynelatende bare på den fonemiske formen av ordet. Denne konklusjonen oppfordrer oss til å gi ekstra oppmerksomhet til forholdet mellom genus og form og til å søke nye regelmessigheter i den formelle genustilordningen. Dessverre er det ikke mulig å vie mer plass til dette spørsmålet her fordi denne oppgaven primært tar for seg forholdet mellom genus og betydning, som blir videre undersøkt i eksperimentet 2.b.

(2)Eksperiment 2.b

Som nevnt i 7.3.2 har jeg fordelt betydningene slik at nonordene som har hovedsakelig blitt tilordnet felleskjønn i eksperimentet 2.a (*sisk, tås, fol* osv.), får betydningene assosiert med nøytrum (LYD: KORT, PROSESS: KORT, OMRÅDE osv.). Nonordene som derimot har oftest blitt tilordnet nøytrum (*speit, spønn, kress* osv.), får betydningene som er mest assosiert med felleskjønn (PERSON, DYR, TING: INDIVIDUALISERT osv.). Slikt design har ført til et mer tydelig bilde av semantikkens påvirkning på genusvalget.⁵⁹ Det er blitt gjort til sammen 416 genusvalg i dette eksperimentet: M ble valgt 156 ganger (37 prosent), F – 95 (23 prosent) og N – 165 (40 prosent). Prosentvis andel svar per genus er lik den fra eksperimentet 2.a, men det er ikke de samme nonordene som er blitt tilordnet disse generaene. Genusvalgene er blitt fordelt mellom MF og N på følgende måte (statistisk signifikante tall er markert med fet skrift):

Forventet MF pga. semantisk kategori					
Semantisk kategori	PLANTE	DYR	PERSON	TING: INDIV	LYD: LANG
Nonord	<i>kas</i>	<i>spønn</i>	<i>speit</i>	<i>kress</i>	<i>stitt</i>
MF	28	19	23	24	11
N	4	13	9	8	21

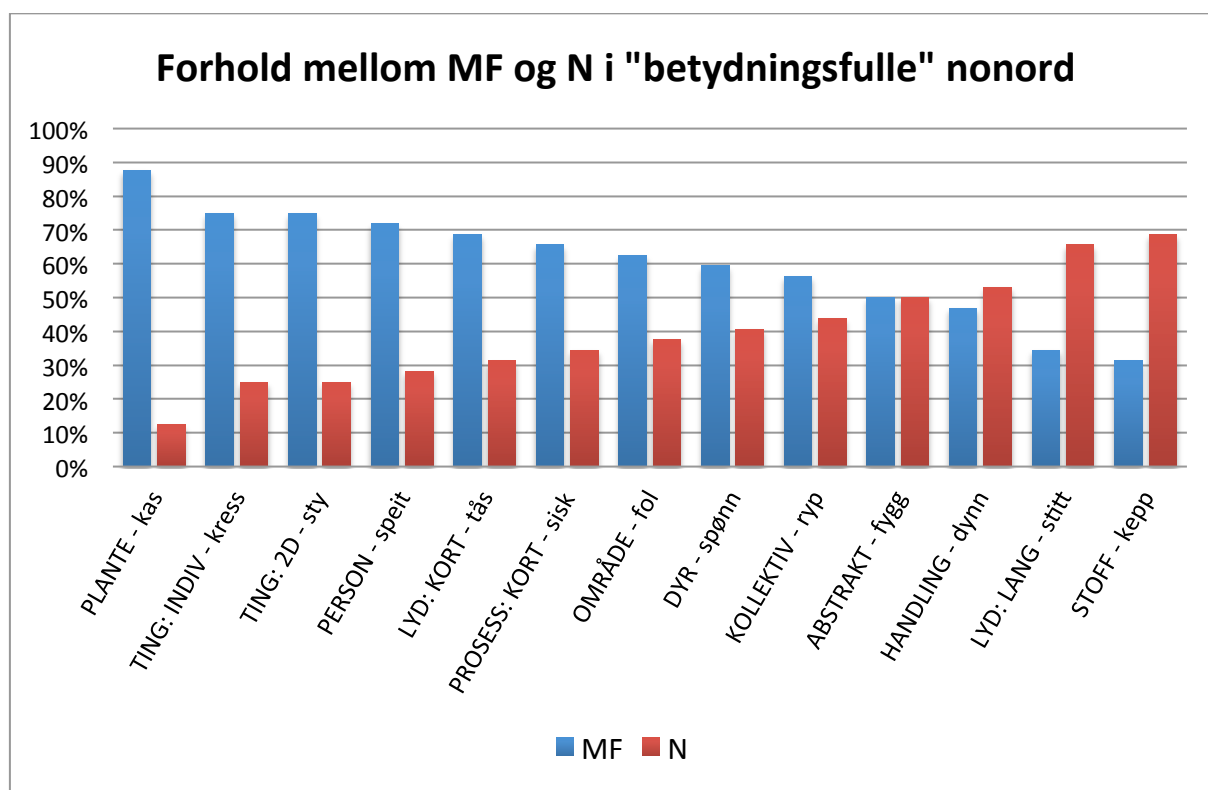
Tabell 13. Fordeling av svarene mellom MF og N ved nonord som var forventet å bli tilordnet MF.

⁵⁸ Siden hvert nonord har fått 78 vurderinger, må ett genus ha over 47 svar slik at fordelingen er statistisk signifikant ($p \leq 0,05$).

⁵⁹ Dette bildet er mer tydelig, noe som er viktig for oppgavens formål, men ikke mer realistisk fordi i virkeligheten virker semantikk og fonologi veldig ofte sammen.

Forventet N pga. semantisk kategori								
Semantisk kategori	STOFF	TING: 2D	OMRÅDE	PROSESS: KORT	LYD: KORT	ABSTRAKT	KOLLEKTIV	HANDLING
Nonord	<i>kepp</i>	<i>sty</i>	<i>fol</i>	<i>sisk</i>	<i>tås</i>	<i>fygg</i>	<i>ryp</i>	<i>dynn</i>
MF	10	24	20	21	22	16	18	15
N	22	8	12	11	10	16	14	17

Tabell 14. Fordeling av svarene mellom MF og N ved nonord som var forventet å bli tilordnet N.

Figur 17. Prosentvis fordeling av svar mellom felleskjønn og nøytrum i eksperiment 2.b. Jf. med grafen i figur 16.

Ved seks semantiske kategorier er fordelingen av svarene statistisk signifikant. Disse kategoriene er PERSON, PLANTE, TING: INDIVIDUALISERT, TING: 2D, LYD: KORT for felleskjønn og STOFF for nøytrum. Nonordene i kategoriene PLANTE (*kas*, 28 av 32 svar for MF), PERSON (*speit*, 23 av 32) og TING: INDIVIDUALISERT (*kress*, 24 av 32) har blitt tilordnet MF, akkurat som forventet basert på den semantiske analysen i kapittel 6. Til tross for det store flertallet som har tilordnet disse nonordene N i eksperimentet 2.a, har de fleste

morsmålsbrukerne tilordnet de samme nonordene MF når de har fått vite hva disse ordene ”betyr”. Nonordet *kepp* som representerer den semantiske kategorien STOFF, har blitt tilordnet N i 22 av 32 tilfeller, og dette stemmer også med våre forventninger. Våre påstander om korrelasjonen mellom genuset og betydningen basert på analysen i kapittel 6 har altså blitt empirisk støttet for fire av 13 semantiske kategorier.

Ved to andre kategorier, nemlig TING: 2D (*sty*, 24 av 32 svar for MF) og LYD: KORT (*tås*, 22 av 32 svar for MF), har vi fått statistisk signifikante resultater som strider imot hypotesene om forholdet mellom disse semantiske kategoriene og genuset. Vi har forventet at begge disse kategoriene ville korrelere med nøytrum, mens i eksperimentet 2.b har de fleste informantene tilordnet *sty* og *tås* maskulinum eller femininum. Enten betyr det at formen på disse nonordene spiller en større rolle i genusvalget enn betydningen, eller at de semantiske kategoriene TING: 2D og LYD: KORT ikke korrelerer med nøytrum til tross for våre funn i 6.5.6 og 6.5.1. Det er også mulig at min forklaring av betydningen til de to ordene ikke var tydelig nok og har villedet informantene.

7.3.4 Diskusjon

Analysen av resultatene fra eksperimentene 2.a og 2.b støtter vår hypotese om at semantikken har en betydelig påvirkning på genusvalget i språkprosessering. For eksempel har antall informanter som tilordnet nonordet *speit* MF, økt med 55 prosentpoeng da informantene har fått vite at dette nonordet betegner en person. Prosentøkningen har vært betydelig ved fem semantiske kategorier. Nonordene fra kategoriene PERSON (økning med 55 prosentpoeng), PLANTE (46 prosentpoeng) og TING: INDIVIDUALISERT (36 prosentpoeng) har blitt tilordnet MF mye oftere hvis informantene har fått informasjon om deres betydning, enn hvis de er blitt tilordnet genus basert bare på deres form. For nøytrum ser vi en betydelig økning ved kategoriene STOFF (35 prosentpoeng) og PROSESS: KORT (34 prosentpoeng).

	PERSON	PLANTE	TING: INDIV	DYR	TING: 2D	ABSTRAKT	LYD: KORT	HANDLING	LYD: LANG	OMRÅDE	KOLLEKTIV	PROSESS: KORT	STOFF
	speit	kas	kress	spønn	sty	fygg	tås	dynn	stitt	føl	ryp	sisk	kepp
MF	55	46	36	29	9	1							
N							7	12	19	27	28	34	35

Tabell 15. Økning i svar for MF eller N ved nonord som ”betegner” semantiske kategoriene (prosentpoeng).

Det at nonordene i de semantiske kategoriene TING: 2D og LYD: KORT har blitt tilordnet MF istedenfor N i eksperimentet 2.b, fremstår som mindre overraskende i lys av tallene fra tabellen ovenfor. Som vi ser, har prosentøkningen ved nonordene som representerer disse semantiske kategoriene (*sty*, *tås*), vært veldig liten. Dette tyder på at formen til disse nonordene har mer å si for deres genustilordning enn deres ”betydning”. Det er ikke usannsynlig fordi resultatene fra eksperiment 2.a har vist at i 69 prosent av tilfellene har språkbrukere vært enige om genuset til nonordene, selv om det eneste de fikk informasjon om, var ordets fonologiske struktur. Vi har dermed konkludert at den fonologiske formen spiller en viktig rolle i genustilordningen i norsk (7.3.3.1). Det kan enkelt være at de formelle fonologiske genustilordningsreglene har vært sterkere enn de semantiske ved nonordene *sty* og *tås*. De sentrale semantiske kategoriene har imidlertid påvirket genusvalget til tross for formen på ordene som har tydet på det motsatte genuset. Dette støtter ideene om at ikke alle semantiske regler, men bare kjerneregler, har forrang ved genustilordning (jf. Nessel 2006 og kapittel 3.1.2).

Som resultat av den semantiske analysen i kapittel 6, har vi avdekket 13 semantiske kategorier som korrelerer med genus. Ikke alle de har blitt støttet av den empiriske evidensen i eksperimentene i dette kapitlet. Bare de mest sentrale semantiske kategoriene har påvirket genusvalget hos en statistisk signifikant andel informanter. Disse kategoriene er PERSON, PLANTE og TING: INDIVIDUALISERT som korrelerer med MF, og STOFF som korrelerer med N.⁶⁰ Disse resultatene underbygger og empirisk støtter animathetshierarkiets og individualiseringshierarkiets betydning for genustilordning (Corbett 1991, Dahl 2000a, Enger 2009 og kapittel 6.2). Som forventet viser betydningene fra den venstre delen av individualiseringshierarkiet korrelasjon med felleskjønn, mens den minst individualiserte betydningen korrelerer med nøytrum.

⁶⁰ Også den semantiske kategorien PROSESS: KORT korrelerer med N hvis vi ser på prosentøkningen (økning med 34 %). Det blir imidlertid ikke støttet av resultatene i eksperimentet 2.b, for de fleste informantene har tilordnet nonordet *sisk* som representerer kategorien PROSESS: KORT, felleskjønn. Dette nonordet er et typisk eksempel på en konflikt mellom en semantisk og en fonologisk tilordningsregel (jf. kapittel 3.1.2).

7.4 Oppsummering

Den empiriske evidensen som jeg har fått frem ved hjelp av de tre eksperimentene, kan ses på som et tilleggsargument for de teoretiske konklusjonene om forholdet mellom polysemi og homonymi (kapittel 5) og mellom genus og betydning (kapittel 6).

Når det gjelder polysemispørsmålet, viser resultatene av den empiriske undersøkelsen først og fremst at intuisjonene til morsmålsbrukere stemmer godt overens med den formelle analysen. Gjennomsnittsprosent av ”riktige” svar om homonyme ordpar er på 73 prosent, mens når det gjelder polyseme ordpar, ligger snittet litt lavere på 67 prosent. Bare tre av 24 homofonpar har blitt plassert i den ”gale” leiren av et statistisk signifikant antall informanter. Hovedtendensene som er blitt avdekket under analysen av resultatene i eksperimentet 1, er at talere overgeneraliserer homonymi (i hvert fall ved homofoner med ulikt genus), pleier å se mer semantisk slektskap mellom to avledninger eller hjemlige homofoner enn mellom to homofone lånord, og at de ofte synes at to etymologisk like ord ikke er semantisk beslektet i det moderne språket.

I eksperimentet 2 har jeg funnet støttet for at formen på ordene har en veldig stor påvirkning på genusvalget i språkprosessering. I 69 prosent av tilfellene har en statistisk signifikant andel talere vært enige om genuset til nonordene (MF eller N) basert bare på den fonemiske formen av ordet. Nonordene *sisk*, *tås*, *fol*, *ryp*, *sty* og *dynn* ble tilordnet MF, mens *speit*, *spønn* og *kress* ble tilordnet N. Resultatene til eksperimentet støtter ideen om at semantikken har en betydelig påvirkning på genusvalget. Korrelasjonen mellom genuset og betydningen har blitt eksperimentelt støttet ved fire av 13 semantiske kategorier: PERSON, PLANTE og TING: INDIVIDUALISERT korrelerer med felleskjønn, mens STOFF korrelerer med nøytrum. Dette resultatet er i tråd med forventningene basert på individualiseringshierarkiet og støtter de teoretiske påstandene fra tidligere genusforskning. Genustilordningen av nonordene fra mer perifere semantiske kategoriene, for eksempel TING: 2D eller LYD: KORT har i større grad avhengt av deres fonologiske form. Dette støtter ideene om at bare semantiske kjerneregler har forrang i forhold til de formelle genustilordningsreglene.

8 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg beskrevet og drøftet homofoner med ulikt genus. Data har blitt samlet inn fra *Bokmålsordboka*, og materialet består av 434 homofonpar. Hvert ord har blitt kodet semantisk, og hvert homofonpar har blitt klassifisert ifølge opphavet til de to ordene i paret. Denne klassifiseringen har utgjort grunnlaget for inndelingen i grupper og videre analyse. En liste over alle homofoner med opplysninger om deres betydning og etymologi fra *Bokmålsordboka* er tilgjengelig i Vedlegg 1.

Analysen i denne oppgaven har vært tredelt. Først har jeg delt homofonparene inn i **etymologiske grupper** for å finne ut hvor mange homofonpar som har oppstått på grunn av indre årsaker, og hvor mange som er resultat av lån fra andre språk (jf. kapittel 5). Det er 262 homofonpar som har sitt opphav i norrønt, og 159 som skyldes lån, i materialet mitt. Det store antallet av hjemlige homofoner tyder på at homofoni ikke strider mot språkets interne struktur, og derfor vanskeliggjør det teoretiske begrepet homonymiunngåelse. Vi finner ulike scenarioer for hvordan det har skjedd at to formlike ord er blitt tilordnet ulikt genus. Det er tre typer krefter som driver denne prosessen, nemlig fonologiske, morfologiske og semantiske. **Fonologien** kan spille en rolle både ved hjemlige ord (*får* MF ”fure” < norr. *for*, og *får* N ”sau” < norr. *fær*), utenlandske ord (*trikk* M “sporvogn” < eng. *electric tramcar*, og *trikk* N “list, knep” < eng. *trick*) og når et lånord faller sammen i form med et hjemlig ord (*fe* M “kvinnelig eventyrskikkelse” < fr. *fée*, og det hjemlige *fe* N “husdyr, krøtter”). Homofonparene som har oppstått på grunn av fonologiske prosesser, har sjeldent noe semantisk slektskap, og jeg regner dem for homonymer fra et diakront synspunkt (jf. kapittel 5.3). **Avledningsmorfologien** kan derimot bidra til dannelsen av både homonymer og polysemer, men bare blant hjemlige ord, noe som ikke er så oppsiktsvekkende fordi den morfologiske strukturen til utenlandske ord sjelden er gjennomsiktig (jf. kapittel 5.4). Det er tre typer avledningsprosesser som fører til homofoni. De to homofonene kan være avledet av det samme verbet, og da er de betydningsmessig nært beslektet (*vipp* M “øyevippe” og *vipp* N “det å vippe”, begge avledet av verbet *å vippe*). Det skjer også at ordene i homofonparet er avledet av to ulike verb og ikke har noe semantisk slektskap (*husk* M “hukommelse” < *huske* ”komme i hug, minnes”, og *husk* MN “gyngende bevegelse” < *huske* ”gynge, bevege opp og ned”). Til slutt er det en prosess som jeg har kallet sirkulær avledning, der verbet blir avledet av det mer konkrete substantivet, mens den andre homofonen i paret er avledet av verbet (*trell* M “slave” > *trelle* ”jobbe som slave” > *trell* N “slitsomt, uinteressant arbeid”). Den siste

hovedkraften som fører til at homofoner med ulikt genus oppstår, er **semantikk** (jf. kapittel 5.5). Den kan spille inn både blant hjemlige ord (norr. *sik* > *sik* N ”liten bekk” og *sik* MF ”liten myr”) og lånord (*plan* M “grunnriss, kart” og *plan* N “vannrett flate”). Homofonene som har oppstått på grunn av betydningsforskyvning, stammer fra det samme ordet, og derfor blir regnet for polysemer fra et diakront synspunkt. Hovedforskjellen mellom norske ord og lånord er rollen til semantikken som blant lånord spiller en vesentlig større rolle enn blant hjemlige ord, hvor avledningsmorfologien overtar som den viktigste grunnen for homofoni. I tillegg er det en gruppe på seks ord som allerede var homofone i norrønt, og ett ordpar som er homofont både i norsk og i opphavsspråket tysk. I disse tilfellene får vi ikke klassifisert dem som polysemer eller homofoner fra et diakront synspunkt. Den viktigste årsaken for dannelsen av homonymer, er at to ord faller sammen i form på grunn av fonologiske endringer. Disse ordene er oftest enstavelsesord, med gjennomsnittslengde på 1,10 stavelser. Det støtter påstandene om at homonymi er mest sannsynlig ved enstavelsesord, noe som tverrspråklige undersøkelser har tidligere vist (Tsou 1976, Ke 2006). Hovedtendensen i dannelsen av polysemer med ulikt genus er at ordet får en ny betydning ved en metaforisk eller metonymisk utvidelse, og den nye betydningen blir tilordnet et annet genus. De underliggende metaforene er veldig like ved leksikalske og morfologiske prosesser. For eksempel blir betydningene som betegner abstrakte begreper, tilordnet N under den metaforiske betydningsutvidelsen, og det samme er tilfelle hvis substantivet er blitt avledet av et verb. Dette tyder på et tett samband mellom semantiske tendenser innenfor morfologien og leksikonet (jf. 5.4.1).

Den etymologiske analysen av homofonparene har vært viktig blant annet for å spesifisere kriteriene for å skille mellom **homonymi og polysemi** (jf. kapittel 5.7). Fra det diakrone synspunktet er 57 prosent av homofonene i materialet mitt homonymer, og 43 prosent er polysemer. Siden flere forskere har hevdet at etymologien ikke er et gyldig kriterium for å skille homonymi og polysemi (f.eks. Lyons 1977: 550–552), og jeg selv har opplevd at de diakrone kriteriene kan være konstraintuitive, har jeg forsøkt å teste morsmålsbrukernes intuisjoner om semantiske forhold mellom de to homofonene (jf. kapittel 7.2). Resultatene av den empiriske undersøkelsen viser først og fremst at intuisjonene til talere stemmer godt overens med den diakrone analysen. Gjennomsnittsprøsent av riktige svar om homonyme ordpar er på 73 prosent, mens når det gjelder polyseme ordpar, ligger snittet litt lavere på 67 prosent. I tilfellene der intuisjonene til talere ikke stemmer overens med den formelle analysen, har talere en tendens til å overgeneralisere homonymi (i det minste ved homofoner

med ulikt genus). I tillegg har resultatene vist at språkbrukere pleier å regne avledninger for polysemer oftere enn de gjør det med andre ord. Det ser ut nesten som om faktumet at begge ordene i homofonparet er avledninger, får talere til å se et semantisk slektskap mellom de to, til og med hvis de er avledet av ulike verb. Det er derimot vanskeligst for språkbrukere å finne semantisk slektskap mellom to ord som opprinnelig stammer fra det samme norrøne eller utenlandske ordet, for betydningene som opprinnelig var nært beslektet, har distansert seg etter hvert. Til tross for noen ulikheter, ser vi et generelt godt samsvar mellom den diakrone analysen og de synkrone intuisjonene til morsmålsbrukere. Det undergraver ikke det semantiske kriteriet for å skille mellom homonymi og polysemi, men viser samtidig at det diakrone kriteriet kan gi riktige prediksjoner til tross for det at gjennomsnittstalere ikke kan etymologi.

Homofoner med ulikt genus har også vært perfekte data for å kartlegge og teste **semantiske genustilordningsregler** (jf. kapittel 6). Siden formelle tilordningsregler ikke er relevante for å forklare genusforskjeller ved homofoner, er det bare semantikken som er ansvarlig for genusvalget. I den semantiske analysen har jeg bygget på studiene av genustilordning i norsk som postulerer semantiske tilordningsregler (bl. a. Aasen 1965 [1848], Beito 1954, Trosterud 2001, Conzett 2006, Enger 2009) og den generelle inndelingen av enheter i det mentale leksikonet (Givón 1979, Murphy 2010). Jeg har foreslått 24 semantiske kategorier som er blitt brukt for å kode materialet, og 13 av dem har blitt vist til å ha en statistisk signifikant korrelasjon med genus (jf. kapittel 6.3). Disse semantiske kategoriene er DYR 95 %, PERSON 89 %, PLANTE 77 %, TING: INDIVIDUALISERT 73 % og LYD: LANG 72 % for felleskjønn og LYD: KORT 90 %, PROSESS: KORT 88 %, TING: 2D 88 %, KOLLEKTIV 73 %, OMRÅDE 70 %, HANDLING 68 %, STOFF 65 %, ABSTRAKT 61 % for nøytrum (prosenttallet angir andel ord hvor genuset stemmer med det som er forventet for den semantiske kategorien). Resultatene bekrefter påstandene om at genus korrelerer med animathets- og individualiseringshierarkiet (Corbett 1991, Dahl 2000a). I tillegg ser vi at den fysiske formen på referentene (dimensjonalitet) også har en påvirkning på genusvalget. Dette er typisk for språk med nominale klasser, hvor genuset ofte avhenger av formen (Unterbeck 2000: xxvi). Jeg har også funnet en korrelasjon mellom genuset og prototypiske / perifere betydninger til substantiv, hvor prototypiske substantiver pleier å være felleskjønn, og perifere substantiver oftere er nøytrum. Etter at den formelle semantiske analysen har blitt fullført, har jeg gjennomført to eksperimenter for å teste hvordan de ovennevnte semantiske kategoriene påvirker genusvalget under språkprosessering hos morsmålsbrukere (jf. kapittel

7.3). Korrelasjonen mellom genuset og betydningen har blitt eksperimentelt støttet ved fire av 13 semantiske kategorier: PERSON, PLANTE og TING: INDIVIDUALISERT korrelerer med felleskjønn, mens STOFF korrelerer med nøytrum. Den empiriske undersøkelsen har dermed videre underbygget ideene om den sterke forbindelsen mellom genus og individualisering/animathet i norsk. Genustilordningen av nonordene fra mer perifere semantiske kategoriene, for eksempel TING: 2D eller LYD: KORT, avhenger i større grad av deres fonologiske form. Dette støtter ideen om at bare semantiske kjerneregler har forrang i forhold til de formelle genustilordningsreglene.

Bortsett fra denne avhandlingen har det ikke blitt viet mye oppmerksomhet til homofone substantiver med ulikt genus i norsk språkvitenskap. Det gjenstår derfor flere oppgaver for framtidig forskning. Først og fremst mangler det en ordbok over norske homofoner, som i en eller annen form eksisterer for de fleste europeiske språk. Når det gjelder semantiske genustilordningsregler, er det fortsatt mange ubesvarte spørsmål om regelmessigheter i språkets struktur og i språkprosessering. Forholdet mellom genus og form trenger også å bli forsket på nærmere, til tross for at mange formelle regler allerede har blitt postulert for norsk. Det gjenstår fortsatt å finne ut om genuset er lagret eller prosessert, om svaret er språkspesifikt eller ikke, og om det avhenger av hvor transparent genus er i et språk, eller av hvor ofte genuset kommer til uttrykk (jf. kapittel 3.1.3). I tillegg vil det være av stor interesse å sammenligne antall homofoner med ulikt genus i norsk, norrønt og andre germanske språk for å teste Braunmüllers (2000: 42) påstand om at dette fenomenet avhenger av bøyingskompleksitet. Sist, men ikke minst, har det ikke blitt gjort noen komparativ tverrspråklig forskning på homofoner med ulikt genus, og vi vet fortsatt ikke hvor mange språk i verden som i det hele tatt har slike homofoner, og hvordan genuset i så fall korrelerer med betydningen ved disse parene.

Homofonien i samspill med genusforskjellene er interessant i seg selv, men den åpner også for en bredere teoretisk diskusjon av rollen til semantikken i genustilordning. Jeg mener at denne oppgaven har videre underbygd påstandene om korrelasjonen mellom genus og individualiseringshierarkiet, avdekket forholdet mellom prototypiske substantiver og felleskjønn, samt mellom perifere substantiver og nøytrum i norsk. Resultatene av de psykolingvistiske undersøkelsene har vist at denne korrelasjonen også spiller en rolle for genusvalget under språkprosesseringen.

Litteraturliste

- Aitchison, Jean (2003). *Words in the mind: an introduction to the mental lexicon*. Oxford: Blackwell.
- Baerman, Matthew (2011). Defectiveness and homophony avoidance. *Journal of Linguistics* 47: 1–29.
- Beito, Olav T. (1954). *Genusskifte i nynorsk*. Oslo.
- Beito, Olav T. (1970). *Nynorsk grammatikk: lyd- og ordlære*. Oslo: Samlaget.
- Bloomfield, Leonard (1933). *Language*. New York: Holt.
- Braunmüller, Kurt (2000). Gender in North Germanic: A diasystematic and functional approach. I: Unterbeck, Barbara, Matti Rissanen, Terttu Nevalainen og Mirja Saari (red.). *Gender in Grammar and Cognition, vol. I: Approaches to Gender*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. S. 25–53.
- Burling, Robbins (2005). *The talking ape: how language evolved*. Oxford: Oxford University Press.
- Bybee, Joan L. (1985). *Morphology*. Amsterdam: John Benjamins.
- Carstairs-McCarthy, Andrew (1994). Inflection classes, gender and the Principle of Contrast. *Language* 70: 737–788.
- Carstairs-McCarthy, Andrew (2010). *The Evolution of Morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Clark, Eve V. (1993). *The lexicon in acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clausner, Timothy C. og William Croft (1997). Productivity and schematicity in metaphors. *Cognitive Science* 21: 247–282.
- Comrie, Bernard (1992). *Language universals and linguistic typology*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Conzett, Phillip (2006). Gender assignment and the structure of lexicon. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 59: 223–240.
- Conzett, Phillip (2007). *Genus i norrønt og nynorsk. Ein komparativ studie*. Masteroppgave ved Universitetet i Tromsø.
- Conzett, Philipp (2010). Hjalmar P. Petersen: Gender Assignment in Modern Faroese. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 28: 335–351.
- Corbeil, Jean-Claude og Ariane Archambault (2009). *Mini visuell ordbok: norsk/russisk*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Corbett, Greville G. (1991). *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Corbett, Greville G. (1992). Tipologija rodovyx sistem (A typology of gender systems). *Voprosy jazykoznanija* 3: 21–30.
- Corbett, Greville G. og Norman M. Fraser (2000). Gender assignment: a typology and a model. I: Senft, Gunter (red.). *Systems of Nominal Classification*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 293–325.
- Dahl, Östen, 2000a. Animacy and the notion of semantic gender. I: Unterbeck, Barbara, Matti Rissanen, Terttu Nevalainen og Mirja Saari (red.). *Gender in Grammar and Cognition, vol. I: Approaches to Gender*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. S. 99–115.
- Dahl, Östen (2000b). Elementary gender distinctions. I: Unterbeck, Barbara, Matti Rissanen, Terttu Nevalainen og Mirja Saari (red.). *Gender in Grammar and Cognition, vol. I: Approaches to Gender*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. S. 577–593.
- Derwing, Bruce L. (1990). Morphology and the mental lexicon: Psycholinguistic evidence. I: Dressler, Wolfgang (red.). *Contemporary Morphology*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. S. 249–265.
- Dobrin, Lise (1997). Defaults in Arapesh. *Lingua* 103: 25–57.
- Egset, Gro Egset (2004). *Genustilordning i nynorsk: Ei datamaskinell etterprøving*. Masteroppgave ved Universitetet i Bergen.
- Enger, Hans-Olav (2001). Genus i norsk bør granskes grundigere. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 19: 163–185.
- Enger, Hans-Olav (2002). Stundom er ein sigar berre ein sigar: problem i studiet av leksikalsk genus. *Maal og Minne* 2: 135–151
- Enger, Hans-Olav (2004a). On the relation between gender and declension: A diachronic perspective from Norwegian. *Studies in Language* 28.1: 51–82.
- Enger, Hans-Olav (2004b). Scandinavian pancake sentences as semantic agreement. *Nordic Journal of Linguistics* 27: 5–34.
- Enger, Hans-Olav (2009). The role of core and non-core semantic rules in gender assignment. *Lingua* 119: 1281–1299.
- Enger, Hans-Olav (2010). Partial and competing motivations in gender assignment. *Germanistische Linguistik* 206: 673–692.
- Enger, Hans-Olav (2011). Gender and contact – a Natural Morphology perspective on Scandinavian examples. I: Siemund, Peter. *Linguistic universals and language variation*. Berlin: De Gruyter Mouton. S. 171–203.
- Fodor, István (1959). The origin of grammatical gender. *Lingua* 8: 1–41, 186–214.
- Fraurud, Kari (2000). Proper names and gender in Swedish. I: Unterbeck, Barbara, Matti Rissanen, Terttu Nevalainen og Mirja Saari (red.). *Gender in Grammar and Cognition, vol. I: Approaches to Gender*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. S. 167–219.
- Frawley, William (1992). *Linguistic semantics*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.

- Fretheim, Thorstein (1985). Er bokmålet tvekjønnet eller trekjønnet? I: Jahr, Ernst Håkon og Ove Lorentz (red.). *Morfologi/Morphology*. Oslo: Novus. S. 99–101.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo (1997). *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Givón, Talmy (1979). *On understanding grammar*. New York: Academic press.
- Haase, Martin (2000). Reorganization of a gender system: The Central Italian neuters. I: Unterbeck, Barbara, Matti Rissanen, Terttu Nevalainen og Mirja Saari (red.). *Gender in Grammar and Cognition, vol. I: Approaches to Gender*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. S. 221–236.
- Haugen, Einar (1976). *The Scandinavian languages: an introduction to their history*. London: Faber and Faber.
- Hayes, Bruce (1995). *Metrical Stress Theory: Principles and Case Studies*. Chicago: University of Chicago Press.
- Heggstad, Leiv, Finn Hødnebo og Erik Simensen (2008). *Norrøn ordbok*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Hockett, Charles F. (1958). *A course in Modern Linguistics*. New York: Macmillan.
- Holm, John (1988). *Pidgins and creoles: Theory and Structure*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Härmä, Juhani (2000). Gender in French: A diachronic perspective. I: Unterbeck, Barbara, Matti Rissanen, Terttu Nevalainen og Mirja Saari (red.). *Gender in Grammar and Cognition, vol. II: Manifestations of Gender*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. S. 609–620.
- Johansen, Knut (2003). To og et halvt kjønn. A-ordenes genusstatus i det alminnelige bokspråk. I: Omdal, Helge og Rune Røstad (red.). *Krefter og motkrefter i språknormeringa. Om språknormer i teori og praksis*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS. S. 145–154.
- Josefsson, Gunlög (2006). Semantic and grammatical genders in Swedish – independent but interacting dimensions. *Lingua* 116: 1346–1368.
- Johnson, Keith (2008). *Quantitative methods in linguistics*. Malden, Mass.: Blackwell Pub.
- Kay, Janice, Ruth Lesser og Max Coltheart (2009). *PALPA: psykolingvistisk kartlegging av språkprosessering hos afasirammede*. Oslo: Novus forlag.
- Ke, Jinyun (2006). A cross-linguistic quantitative study of homophony. *Journal of Quantitative Linguistics* 13.1: 129–159.
- Klepousniotou, Ekaterini og Shari R. Baum (2007). Disambiguating the ambiguity advantage effect in word recognition: An advantage for polysemous but not homonymous words. *Journal of Neurolinguistics* 20: 1–24.

- Klepousniotou, Ekaterini, G. Bruce Pike, Karsten Steinhauer og Vincent Gracco (2012). Not all ambiguous words are created equal: An EEG investigation of homonymy and polysemy. *Brain & Language* 123: 11–21.
- Korsæth, Else Marie (2010). *Genus i nynorsk og svensk: En kontrastiv studie*. Masteroppgave ved Universitetet i Oslo.
- Kvinlaug, Anders Magnus (2011). *Genustilordning i kristiansandsdialekten*. Masteroppgave ved Universitetet i Oslo.
- Källström, Roger (1996). On gender assignment in Swedish. I: Ottosson, Kjartan G., Ruth Vatvedt Fjeld og Arne Torp (red.). *The Nordic Languages and Modern Linguistics*. Oslo: Novus. S. 151–167.
- Lakoff, George (1987). *Women, fire, and dangerous things: what categories reveal about the mind*. Chicago, Ill.: University of Chicago Press.
- Lang, Adrienne (1976). The semantic base of gender in German. *Lingua* 40: 55–68.
- Langacker, Ronald W. (1987). *Foundations of Cognitive Grammar I, Theoretical Prerequisites*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. (1991). *Foundations of Cognitive Grammar II, Descriptive application*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Lass, Roger (1997). Arse longa, vita brevis: Last words on ‘harmful homophony’. *Studia Anglica Posnaniensia* 32: 21–31.
- Leiss, Elisabeth (2000). Gender in Old High German. I: Unterbeck, Barbara, Matti Rissanen, Terttu Nevalainen og Mirja Saari (red.). *Gender in Grammar and Cognition, vol. I: Approaches to Gender*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. S. 237–258.
- Lunden, Siri Sverdrup (1995). *The Vardø merchants' reduced Russian: A. Hansen's Norwegian-Russian vocabulary (1862)*. Oslo: Solum.
- Luraghi, Silvia (2011). The origin of the Proto-Indo-European gender system: Typological considerations. *Folia Linguistica* 45.2: 435–464.
- Lyons, John (1977). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lødrup, Helge (2011). Hvor mange genus er det i Oslo-dialekten? *Maal og Minne* 2: 120–136.
- Miozzo, Michele og Alfonso Caramazza (1997). Retrieval of Lexical-Syntactic Features in Tip-of-the-Tongue States. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition* 23.6: 1410–1423.
- Murphy, Lynne M. (2010). *Lexical meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Müller, Berit (2012). *Genustilordning når norsk er andrespråk*. Masteroppgave ved NTNU Trondheim.

- Nesset, Tore (2005). Substansielle og kategorispesifikke ordningsprinsipp i kognitiv lingvistikk: Evidens frå genustilordning. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 23.2: 177–197.
- Nesset, Tore (2006). Gender meets the Usage-Based Model: Four Principles of Rule Interaction in Gender Assignment. *Lingua* 116: 1369–1393.
- Opsahl, Toril (2009). "Egentlig alle kan bidra!": *En samling sosiolingvistiske studier av strukturelle trekk ved norsk i multietniske ungdomsmiljøer i Oslo*. Doktoravhandling. Oslo: Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo.
- Papazian, Eric (2012). Norge – riket uten rikstalemål? *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 30.1: 50–116.
- Parkkonen, Lotta (2011). *Genus ved nyord i norsk*. Masteroppgave ved Universitetet i Oslo.
- Petersen, Hjalmar P. (2009). *Gender assignment in modern Faroese*. Hamburg: Dr. Kovač.
- Poplack, Shana, Alicia Pousada og David Sankoff (1982). Competing influences on gender assignment. *Lingua* 57: 1–28.
- Ravin, Yael og Claudia Leacock (red.) (2000). *Polysemy: Theoretical and Computational Approaches*. Oxford: Oxford University Press.
- Rice, Curt (2006). Optimizing gender. *Lingua* 116: 1394–1417.
- Sandra, Dominiek (1998). What linguists can and can't tell you about the human mind: A reply to Croft. *Cognitive Linguistics* 9.4: 361–378.
- Sasse, Hans-Jürgen (1993). Syntactic categories and subcategories. I: Jacobs, Joachim, Arnim von Stechow, Wolfgang Sternefeld, Theo Vennemann (red.). *Syntax: ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung / An International Handbook of Contemporary Research I*. Berlin: de Gruyter. S. 646–686.
- Siemund, Peter (2008). *Pronominal gender in English: a study of English varieties from a cross-linguistic perspective*. London: Routledge.
- Steinmetz, Donald (1985). Gender in German and Icelandic: inanimate nouns. I: Faarlund, Jan Terje. *Germanic linguistics: papers from a symposium at the University of Chicago April 24, 1985*. Bloomington: Indiana University Linguistic Club. S. 10–28.
- Steinmetz, Donald (1986). Two principles and som rules for gender in German: inanimate nouns. *Word* 37: 189–217.
- Steinmetz, Donald (1997). The Great Gender Shift and the fate of neuter nouns in West Germanic, especially German. I: Rauch Irmengard og Gerald F. Carr (red.). *New Insights in Germanic Linguistics II*. New York: Peter Lang. S. 201–224.
- Steinmetz, Donald (2006). Gender shifts in Germanic and Slavic: semantic motivation for neuter? *Lingua* 116: 1418–1440.
- Taverniers, Miriam (2003). Grammatical Metaphor in SFL. I: Simon-Vandenberg, Anne-Marie, Miriam Taverniers, Louise Ravelli. *Grammatical metaphor: views from systemic functional linguistics*. Amsterdam: John Benjamins.

- Teleman, Ulf (1987). Hur många genus finns det i svenskan? I: Teleman, Ulf (red.). *Grammatik på villovägar. Skrifter utgitt av Svenska språknämnden 73*. Stockholm: Liber. S. 106–114.
- Thornton, Anna M. (2009). Constraining gender assignment rules. *Language Sciences* 31: 14–32.
- Trosterud, Trond (2001). Genustilordning i norsk er regelstyrt. *Norsk Lingvistisk tidsskrift* 19: 29–58.
- Tsou, Benjamin K. (1976). Homophony and internal change in Chinese. *Computational Analysis of Asian & African Languages* 3: 67–86.
- Tichy, Eva (1993). Kollektiva, Genus femininum und relative Chronologie im Indo-germanischen. *Historische Sprachforschung* 106: 1–19.
- Unterbeck, Barbara (2000). Gender: New light on an old category. An introduction. I: Unterbeck, Barbara, Matti Rissanen, Terttu Nevalainen og Mirja Saari (red.). *Gender in Grammar and Cognition, vol. I: Approaches to Gender*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. S. xv–xlvi.
- Vagstein, Anne (2009). *Hvor mange genus har norsk? En diskusjon av genusinndelingskriterier*. Masteroppgave ved Universitetet i Oslo.
- Van Berkum, Jos (1996). *The psycholinguistics of grammatical gender: Studies in language comprehension and production*. Thesis, University of Nijmegen.
- Venås, Kjell (1997). Anne-Line Graedler: Morphological, semantic and functional aspects of English lexical borrowings in Norwegian. Dr. art.-disputas ved Universitetet i Oslo, 13. januar 1996. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 15: 90–101.
- Vollan, Magnhild (2006). Ei normeringshistorisk vandring i skogen. *Maal og Minne* 2: 137–171.
- Wangensteen, Boye (red.) (2005). *Bokmålsordboka: definisjons- og rettskrivningsordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Weber, Doris (2000). On the functions of gender. I: Unterbeck, Barbara, Matti Rissanen, Terttu Nevalainen og Mirja Saari (red.). *Gender in Grammar and Cognition, vol. I: Approaches to Gender*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. S. 495–509.
- Wurzel, Wolfgang Ullrich (1986). Die wiederholte Klassifikation von Substantiven: Zur Entstehung von Deklinationsklassen. *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung* 39.1: 76–96.
- Zubin, David og Klaus-Michael Köpcke (1981). Gender: A less than arbitrary grammatical category. *Chicago Linguistic Society* 17: 439–449.
- Aasen, Ivar (1965) [1848]. *Norsk Grammatik*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1

lemma	FELLESKJØNN	NØYTRUM
agn	I agn fl el. m1 (norr <i>ogn</i>) på grasplanter: dekkblad omkring småaks og blomster når en tresker, blir a-er og snerp skilt fra kornet / bli spredt som a-er for vind	II agn n1 (norr <i>agn</i>) lokkemat (for fisk) levende a- / sette a- på angelen / overf: publikum bet ikke så lett på det a-et
al	I al -en (norr <i>aðal</i> , 'iboende natur', sm o s * <i>adel</i>) kjerneved (av furu), malm (II), mots geite	II al -et (av * <i>ale</i>) 1) det å nære, fø (fram, opp), oppdrett, jf I <i>avl</i> (1) <i>sauen er billig i a-</i> 2) ungdyr som en aler fram, setter på (med tanke på videre øksling) <i>ha a-etter et dyr</i> avkom
allegretto	I allegret'to m1 (av III <i>allegretto</i>) musikkstykke, sats som skal spilles allegretto (III)	II allegret'to n3 del av musikkstykke som spilles allegretto (III); allegrettotempo
allegro	I alle'gro m1 (av III <i>allegro</i>) musikkstykke, sats som skal spilles allegro (III)	II alle'gro n3 mindre parti som spilles allegro (III); allegrot tempo
alt	I alt m1 (gj it. fra lat. <i>altus</i> 'høy', opph om høy mannsrøst) 1) dyp kvinne- el. barnestemme; dypeste kvinne- el. barnestemme i en korsats <i>en fyldig a- / synge a-sanger(inne)</i> med alt (I,1) <i>a-er og sopraner</i> 2) instrument med dypere klang enn sopraninstrument, f eks altsaksofon 3) instrument med dypere klang enn sopraninstrument, f eks altsaksofon 4) altparti i en komposisjon	II alt -et (n av <i>all</i> , etter ty. <i>das All</i>) i bf: <i>universet rommet og a-et</i>
andante	I andan'te m1 (av III <i>andante</i>) musikkstykke, sats som skal spilles andante (III)	II andan'te n3 del av musikkstykke som spilles andante (III); andantetempo
andantino	I andanti'no m1 (av III <i>andantino</i>) musikkstykke, sats som skal spilles andantino (III)	II andanti'no n3 mindre parti som spilles andantino (III); andantinotempo
ap	I ap m1 person som driver med ap (II)	II ap -et (av II <i>ape</i>) gjøn, tøys <i>drive ap med noen</i>
appendiks	I appen'diks m1 (sm o s II <i>appendiks</i>) (vedheng til) blindtarm	II appen'diks n3 (lat., av <i>appendere</i> 'henge ved') tillegg, vedheng (til en bok) <i>se a- A</i>
ark	I ark m1 (norr <i>ørk</i> , lat. <i>arca</i> 'kiste') 1) i uttr <i>paktens a-</i> kiste der israelittenes lovtavler ble oppbevart 2) i uttr <i>Noahs a-</i> skipet som Noah berget seg i under syndfloden	III ark n1 (gj lty fra lat. <i>arcus</i> 'bue', eg om ombøyd papir) 1) firkantet papirstykke (i et visst format) <i>brev-a-, papira- / et brev på fire tettskrevne a-</i> 2) del av trykt bok som er på 16 sider i oktavformat og 8 sider i kvartformat
	II ark m1 (gj e da., lty fra gfr <i>arquire</i> 'skyteskår' og sammenblandet med I <i>ark</i>) utbygg med vindu på hustak, kvist (4)	
atlas	I atlas m1 (etter kjempen Atlas, se <i>atlantisk</i>) ringvirvelen, øverste halsvirvel	II atlas n3 (sm o s I <i>atlas</i>) 1) kartsamling i bokform <i>a- med kart over Norge</i> 2) større bildeverk <i>naturhistorisk a-</i>

bak	I bak m1 (norr <i>bak n</i>) 1) nå sj: rygg <i>ha mange år på b-en / att å b-</i> , se <i>att</i> 2) bakende <i>falle på b-en / du skulle ha ris på bare b-en!</i> / <i>lage ris til egen b-</i> lage vansker for seg selv / <i>sitte på sin b-</i> dovne seg 3) del av klesplagg som dekker baken (I,2) <i>bukse-</i> / <i>buksa har hull i b-en</i> 4) bakside <i>håndb-</i> 5) dial: <i>bakhun</i>	II bak <i>-en el. -et</i> (av <i>*bake</i>) oppvarming <i>solb-</i>
ball	I ball m1 (norr <i>þollr</i>) 1) lett kule av gummi, plast o l til å leke el. spille med <i>bordtennis-</i> , <i>fotb-</i> , <i>håndb-</i> , <i>lærb-</i> / <i>slå b-</i> / <i>ta mannen i stedet for b-en</i> også overf: angripe person i stedet for sak / <i>ha mange b-er i lufta</i> gjøre mange ting samtidig / <i>sparke b-en over til</i> overf: overlate neste trekk til 2) slag, pasning, skudd i ballspill <i>slå lange b-er inn i midten / lagene kjempet om hver b-</i> / <i>en vanskelig b-</i> / <i>vinne de to første b-ene</i> i (bord)tennis og badminton 3) rund klump, kule <i>fiskeb-</i> , <i>potetb-</i> , <i>raspeb-</i> , <i>snøb-</i> / <i>tulle klærne sammen i en b-</i> 4) andreledd i neds betegnelse for personer av hankjønn <i>tullb-</i>	II ball n3 (fra fr, av gfr <i>baler</i> 'danse') finere dansetilstelning <i>gå på b-</i> / <i>holde b-</i> / <i>åpne b-et / b-ets dronning</i> , se <i>*dronning</i>
bank	I bank m1 (sm o s I <i>bakke</i>) <i>banke</i> (I) 1) (havområde over) forhøyning i havbunnen <i>drive fiske ute på b-ne</i> sandgrunne, oppfylling i vann el. elv 2) tett samling av skyer, <i>tåke tåkeb-</i>	IV bank n1 (sm o s III <i>bank</i>) enkelt bankelyd, <i>dunk et b- i veggen</i>
	II bank m1 (gj fr fra it. <i>banco</i> , eg 'pengevekslerdisk', opph germ, sm o s <i>*bank</i>) 1) institusjon som tar imot innskudd, gir lån, driver handel med verdipapirer og utfører pengetransaksjonstjenester <i>forretningsb-</i> , <i>postspareb-</i> , <i>spareb-</i> , <i>statsb-</i> / <i>sette, heve penger i b-en / sikker som b-en</i> 2) bygning der en bank (II,1) holder til <i>gå i b-en</i> 3) spillebank; den sum som gevinstene blir utbetalt av ved hasardspill <i>sprengte b-en</i> vinne så mye at kassen tømmes 4) (reserve)lager, opplagssted <i>blodb-</i> , <i>sædb-</i> , <i>idéb-</i>	

	III bank -en (av II <i>banke</i>) 1) slag, dunk <i>hjerdeb-</i> , <i>motorb-</i> 2) <i>juling få b-</i> / <i>gi noen b-</i> / <i>vi fikk b-</i> <i>av svenskene i fotball ble slått</i>	
bar	I bar m1 (eng., eg 'stang, hindring') lokale der en serverer, handler over en høy disk, særlig om lokale der det blir solgt drikkevarer <i>ta en drink i b-en / grillb-, hamburgerb-, kaffeb-, plateb-</i>	IV bar -et (norr <i>barr</i> , kanskje besl med <i>børste</i>) koll.: kvister av nåletrær <i>granb-</i> , <i>furub-</i>
	II bar m1 (eng., sm o s I <i>bar</i>) sandbanke el. sandgrunne foran havneinnløp el. elvemunning	V bar -et (uvisst opph) i uttr <i>gå, ryke i b-et</i> bli lurt, dumme seg ut; bli ruinert
	III bar -en, - (nyd av gr <i>baros</i> 'tyngde', innført av V. Bjerknæs) målenhet for trykk, symbol <i>b I b-</i> = 100 000 <i>pascal</i>	
beite	I beite fl el. m1 (norr <i>beita</i>) fiskeagn, jf <i>beitemakk</i>	II beite n2 (norr <i>beiti</i>) 1) det å beite (III) <i>slippe kuene på b-</i> / <i>det saftige fjellgresset gir godt b-</i> 2) <i>beitemark innmark og b-r / kulturb-</i> 3) overf: arbeidsområde <i>et fristende b-</i> for <i>reklamefolk / skifte b-</i> 4) overf: gruppe av personer, særlig idrettsutøvere <i>disse løperne utgjør et sterkt b-</i>
bestand	I bestan'd m1 (fra ty., jf <i>bestå</i>) 1) bot.: samfunn el. samling av planter i et visst område <i>artsrik b-</i> bestand med mange arter 2) zool: samlet antall dyr (av en art el. type) i et visst område <i>fiskeb-, fugleb-, rovdyrb-, viltb-</i> / <i>b-en av elg / Norges kvegb-</i>	II bestan'd n1 (sm o s I <i>bestand</i>) skogteig med noenlunde ensartet treslag som er stor nok som driftsenhet <i>rent b-</i>
bestikk	I bestik'k -en bestikklugar	II bestik'k -et (fra nederl, eg 'stake opp, avgrense') (opptegetninger til) beregning av et skips posisjon <i>etter b-</i> / <i>gjøre galt b-</i>
		III bestik'k n1 (fra ty., av <i>bestecken</i> 'stikke (inn i noe annet)') 1) (etui til) tegneredskap, instrument o l 2) (eg etui til) kniv, skje og gaffel <i>fiskeb-, salatb-, spiseb-</i> / <i>b- i sølv / b-</i> til <i>tolv personer</i>
blaff	I blaff -en (trol sm o s II <i>blaff</i>) bare i uttr <i>gi b-en i</i> (noe(n)) ikke bry seg om, ta hensyn til	II blaff n1 (av <i>blaffe</i>) 1) kortvarig oppblussing av ild 2) kort, svakt vindpust <i>et vindb-</i> 3) kortvarig bedring <i>et b-</i> i <i>konjunktorene / at hun vant rennet, var bare et b-</i>
blink	I blink m1 (sm o s II <i>blink</i>) 1) på tre: merke etter blinking 2) merke til å sikte el. skyte på, særlig rund flekk midt i skyteskive <i>skyte på b-</i> / <i>treffe midt i b-en</i> / om treffet: <i>han skjøt to b-er og tre niere</i> / overf: <i>gaven var midt i b-en</i> 3) fag.: samling av blinkede trær <i>salg av b-</i>	II blink n1 (av II <i>blinke</i>) 1) <i>glimt fyrårnet sender ut to røde b-</i> hvert <i>tjuende sekund / ha et b-</i> i <i>øyet</i> 2) <i>øyeblikk; stund i et b-</i> <i>forstod jeg alt sammen</i>

bol	I bol m1 (norr <i>bolr</i>) 1) kropp uten lemmer; torso; plagg uten ermer <i>ha strikket ferdig b-en til en genser</i> 2) trestamme uten grener	II bol n1 (norr <i>ból</i>) 1) tilholdssted for insekter og små dyr <i>vepseb-, museb-</i> 2) om e forh: gard el. jordpart med en viss landskyld
boss	I boss m1 (eng., fra nederl <i>baas</i> , sm o s <i>bas</i>) sjef	II boss -et el. bøss s d 1) avfall av høy og halm 2) smått avfall, søppel ikke det bøss ikke det minste
bras	I bras m1 (gj nederl fra fr, eg 'arm', opph gr, besl med <i>bratsj</i>) på seilskip: tau el. talje til å stille rærne etter vinden <i>til b-ene!</i> / overf: <i>greie b-ene</i> overvinne vanskene	II bras -et 1) kvistved 2) knitrende ild
brett	I brett m1 (av <i>brette</i>) noe som er brettet sammen; innbrettet hjørne på et blad i en bok; kant som er laget ved å brette noe <i>b-en på bukse</i> / overf: <i>det er ikke noe å legge b- på</i> vekt på	II brett n3 (fra lty, besl med II <i>bord</i>) bakke (I), plate <i>serveringsb-, sjakkb-, vaskeb- / seilb-, snøb-</i> / overf: <i>alt på ett b-</i> (eg om det brettet en telte penger på ved utbetalinger) <i>alt på en gang, samlet</i>
bruk	I bruk -en el. -et (av <i>bruke</i> , fra lty) 1) det å bruke el. bli brukt <i>sofaen var slitt av b- / gjøre b- av / få, ha b- for behøve, ha behov for / ta i b- / alt til sitt b- / om medisin: bare til utvortes b- / gå av b- slutte å bli brukt</i> 2) forbruk <i>pengeb-</i> 3) sedvane, skikk <i>skikk og b-</i>	II bruk n1 (sm o s I <i>bruk</i>) 1) virksomhet; drift <i>jordb-, skogb-</i> 2) selvstendig drevet gard; særskilt skyldsatt del av hovedbøle <i>en storgard med ni b-</i> 3) (større) industribedrift <i>mølleb-, sagb-</i> 4) redskap til fiske el. fangst <i>garnb-, notb-</i>
brus	I brus -en, fl bet. 2: -, -ene (fork. for e <i>bruslimonade</i> , av <i>*bruse</i>) 1) karbondioksidholdig leskedrikk av sukker og essenser <i>drikke b- / tre flasker b- / rødb- / b- med sitronsmak</i> 2) flaske, porsjon med brus (1) <i>drikke fem b-</i>	II brus n1 1) det å bruse 2) brusende lyd, sus <i>havb-, orgelb- / et begeistringens b-</i>
bråk	I bråk -a el. -en (av I <i>bråke</i>) 1) redskap til å bråke (II) lin el. hamp med 2) lærbråk	II bråk -et (av II <i>bråke</i>) 1) ståk, oppstyr; leven <i>lage, holde b- / b-et fra gata / hold opp med det b-et!</i> 2) vanske, trøbbel <i>det er ikke noe å lage b- for / gjør du det, får du b- / ha b-med noen</i>

bukk	I bukk m1 (norr <i>bukkr</i> , i bet 5 etter ty.) 1) betegnelse for hanndyret hos mindre drøvtyggere <i>geiteb-</i> , <i>reinb-</i> , <i>råb-</i> , <i>saub-</i> / overf: <i>skille fårene fra b-ene</i> (etter Matt 25,32, gl oversettelse) skille de gode fra de onde 2) neds: <i>en gammel b-</i> en utsvevende mann / <i>horeb-</i> , <i>jåleb-</i> , <i>stab-</i> , <i>srib-</i> , <i>tøyseb-</i> 3) fag., om forskjellige innretninger på fire bein: <i>sperre av et område med b-er</i> / <i>sagb-</i> sagkrakk / gymnastikkredskap <i>kasse</i> , <i>hest og b-</i> / <i>stå</i> , <i>hoppe b-</i> / overf: <i>hoppe b- over (noe)</i> utelate, unnlate 4) kort slede brukt til tømmerkjøring 5) feil, dumhet, bommert <i>gjøre</i> , <i>begå en b-</i> 6) som etterledd i navn på visse biller: <i>furub-</i> , <i>husb-</i> , <i>treb-</i>	II bukk n1 (av <i>*bukke</i>) foroverbøyning av overkroppen <i>et ærbødig b-</i>
bygg	I bygg -en el. -et (norr <i>bygg</i> , opph 'det som en dyrker', kanskje besl med <i>bygge</i>) 1) gress- og kornplante av slekten <i>Hordeum</i> i gressfamilien 2) byggkorn; byggmel	II bygg n1 (av <i>*bygge</i>) 1) bygning som er under oppføring, el. som nettopp er ferdigbygd <i>boligb-</i> , <i>råb-</i> / <i>nyb-</i> / <i>arbeide på et b-</i> 2) større bygning <i>industrib-</i> , <i>lagerb-</i> , <i>regjeringsb-</i>
byråd	I byråd m1 (av III <i>råd</i>) medlem av byråd (II) <i>b- for samferdselssaker</i> / <i>finansb-</i>	II byråd n1 i Oslo kommune: råd (IV) som velges politisk av bystyret, og som står for den administrative ledelsen av kommunen
bø	I bø m1 (norr <i>bæ'r</i> 'gard', sm o s I <i>by</i>) 1) om norr forh: bondegard 2) innmark omkring en gard <i>gardene ligger bø i bø</i>	II bø n1 (av III <i>bø</i>) ord en sier når en vil skremme noen, særlig barn
bøle	I bøle el. børe fl el. m1 (norr <i>byrða</i> , av II <i>bord</i>) mest i dial: stor kiste av bord, særlig til å ha korn, mel el. brød i	II bøle n2 (norr <i>bæ'l</i> , besl med <i>bol</i>) 1) oppholdssted for mennesker, boplass, mest i sms: <i>hovedb-</i> , <i>vikingb-</i> 2) tilholdssted, yngleplass for (små)dyr og insekter; reir, bol
daguerreotypi	I daguerreotypi' -en (utt dagærotypi>; fr, etter oppfinneren L.J.M. Daguerre, 1789—1851, og av <i>-typi</i>) eldste fotograferingsmetode (der en lot sollyset virke på en metallplate)	II daguerreotypi' n3 bilde framstilt ved daguerreotypi (I)
dakapo	I daka'po m1 del som spilles dakapo (III)	II daka'po n3 1) utropet dakapo 2) dakaponummer; gjentakelse, reprise <i>stevnet ble et d- fra i ffor</i>
diktat	I dikta't m1 (fra lat., av <i>dicere</i> 'si') (noe som er skrevet etter diktering <i>elevene skrev d-</i> / <i>stenografere etter sjefens d-</i>	II dikta't n3 forskrift, påbud <i>de ville ikke rette seg etter et slikt d-</i>
dill	I dill m1 (sm o i da., ty. og eng., trol av sm opph som <i>dylle</i>) 1) ettårig krydderplante med findelte blad og gule blomster i skjermplantefamilien, <i>Anethum graveolens</i> 2) krydder av dill (1) <i>sild i d-</i>	II dill -et (av II <i>dille</i>) tøys og tull <i>har du hørt sånt d-</i> / <i>for noe d-!</i>

drill	I drill m1 (lty, nederl) boreredskap, særlig til boring av mindre hull <i>elektrisk d-</i>	IV drill -en el. -et (eng., ty. fra lat. <i>trilix</i> 'tretrådet', besl med <i>*dreil</i>) et slags tett og kraftig bomulls- el. lintøy som nyttes til arbeids- og fritidsklær
	II drill -en (eng., nederl, sm o s I <i>drill</i>) (mekanisk innøving av) fast teknikk for rutinemessig oppgave; terping, pugg <i>militær d- / elevene trenger d- i tysk grammatikk</i>	
	III drill m1 (eng. 'smal fure', kanskje sm o s I og II <i>drill</i>) smal, opphøyd jordstripe til å så el. plante i	
dump	I dump f1 el. m1 (trol besl med II <i>dyp</i>) fordykning, søkk <i>en d- i veien, løypa / humper og d-er</i>	II dump n1 (av I <i>dumpe</i>) (dempet lyd av et) tungt fall <i>høre et d- mot golvet</i>
dunder	I dunder -en (besl med II <i>dunder</i> og II <i>dundre</i>) alkoholisk drikk av denaturert sprit og f eks mandelolje og rigabalsam <i>blåd-</i>	II dunder -d(e)ret (fra lty <i>dunner, donner</i> 'torden') dundring <i>med d- og brak</i>
dunk	I dunk m1 (kanskje fra lty <i>tunneke</i> 'liten tønne') tønneformet beholder, kagge <i>avfallsd-, øld-</i>	II dunk -en, - el. n1 (jf norr <i>dynkr</i> 'dunk, ståk') 1) (lyd av) bank; kakk, slag <i>et d- i veggen</i> 2) puff, støt <i>få et d- i ryggen</i>
dupp	I dupp m1 (av II <i>duppe</i> , besl med I <i>dobbe</i>) flytekule e l på fiskesnøre	II dupp m1 el. n3 (av II <i>duppe</i>) 1) bukk, bøyning 2) blund <i>ta seg en d-</i>
durativ	I durativ -en språkv: durativ aksjonsart	II durativ n3 durativt verb
dust	I dust f1 el. m1 (norr <i>dust</i> n) støv, støvgrann	III dust -et (av I <i>dust</i>) grann <i>ikke det d-</i>
	II dust m1 (tilbakedannelse av <i>dustet(e)</i>) tufs, tosk, tomsing	
egg	I egg f1 el. m1 (norr <i>egg</i> , sm o s ty. <i>Ecke</i> 'hjørne, kant') 1) slipt kant på skjære-, hogge- og stikkredskap <i>øksee-</i> 2) kvass, smal fjellrygg 3) lang rygg i havbunnen; ytterkant av banke <i>fiske på e-a / Store-a</i>	II egg n1 (norr <i>egg</i>) 1) eggcelle 2) eggcelle med næringsstoff og skall el. hinne omkring <i>fluee-, fuglee-, ormee- / legge, verpe e-</i> 3) egg (2), særlig av høns, brukt i matlagning <i>bondee-, måkee- / bløtkokt, stekt e- / e- og bacon / speile- / e-et vil lære høna å verpe, se *høne / ha det som plommen i e-et, se I plomme</i> 4) ting som ligner på et egg (3) <i>marsipane-</i>
ekstrakt	I ekstrakt m1 konsentrert uttrekk, utkok (av næringsstoff) <i>kjømte-, malte-</i>	II ekstrakt n3 utdrag av et skrift
ess	Ess, I ess m1 tone som ligger et halvt trinn lavere enn e	II ess n1 (lty <i>es</i> , fra lat. <i>as</i> , romersk myntenhet) 1) ener i kortspill <i>hjertere-</i> 2) om person: stjerne, ener <i>e-ene på laget</i>
		III ess n ubøy (lty <i>esse</i> , av lat. <i>esse</i> 'være') i uttr <i>være i sitt e-</i> være strålende opplagt, i god form, være i sitt rette element
faks	I faks m1 kortord for telefaks	II faks n1 (norr <i>fax</i>) 1) man (I) 2) lurvet hår 3) gressplante med flate blad og store småaks av slekten <i>Bromus</i> i gressfamilien

fall	I fall -en el. -et (sm o s II <i>fall</i>) bølger el. krøller <i>ha f- i håret / naturlig f-</i>	II fall n1 (av II <i>falle</i> , i bet. 6 fra ty. etter lat. <i>casus</i>) <ul style="list-style-type: none"> 1) det å falle <i>fossef-, snøf-, teppef- / et stygt f- / f- fra hesteryggen / stå for f- måtte falle, måtte opphøre / knall og f-, se knall</i> 2) det å bli erobret; det å bli styrtet, avsatt <i>Warszawas f- / Napoleons, regjeringens f-</i> 3) rel: det å falle i synd <i>syndef-et / f- og oppreisning</i> 4) høydeforskjell, helling(svinkel) <i>naturlig f- / et f- på 5 m, 1 : 20</i> 5) reduksjon <i>kursf-, prisf-, temperaturf-</i> 6) (i) tilfelle <i>i f- / jeg kommer i alle f- / i alle f- el. iallfall s d / i så f- / i beste, verste f- / i motsatt f-</i> 7) tau el. talje til å heise og fire seil, bom o l med 8) undervannsskjær, grunne som det bryter hardt på <i>fluer og f-</i>
fange	I fange m1 (sent norr <i>fangi</i> , fra lty, besl med III <i>fange</i>) <ul style="list-style-type: none"> 1) soldat som er tatt av fienden <i>krigsf- / bli tatt til f-</i> 2) fengslet person, innsatt <i>langtidsf- / overf: være en f- av sine fordommer</i> 	II fang n1 el. II fange n2 (av I <i>fang</i>) så mye som en kan ta i armene <i>et f- høy, ved</i>
far	I far -en, fedre (av II <i>fader</i> , jf norr <i>faðir</i>) <ul style="list-style-type: none"> 1) mann som har barn <i>bli f- / f- og sønn / f-en til Anne / en streng f- / han var som en f- for oss / om dyr: bamsef-</i> 2) i fl: forfedre <i>landet som fedrene bygde / fare til fedrene dø</i> 3) overhode, høvding, beskytter, særlig om Gud, jf II <i>fader Himmelske F- / paven er alle katolikkers f-</i> 4) opphavsmann <i>ideens, lovens f-</i> 5) i tiltale til mann: <i>å nei, f-, den går ikke!</i> 	II far n1 (av II <i>fare</i>) <ul style="list-style-type: none"> 1) tråkk, spor <i>f- etter rev, folk, vogn</i> 2) løp, lei <i>bekkef-, elvef-</i>
fark	I fark m1 (norr <i>farri</i> 'landstryker', dim. av dial <i>farre</i>) <ul style="list-style-type: none"> 1) landstryker, fant 2) kjeltring 	II fark n1 <ul style="list-style-type: none"> 1) uærlighet <i>f- og fanteri</i> 2) herk <i>bare noe f-</i>
fe	I fe m1 (fr <i>fée</i> , fra it. <i>fata</i> , se * <i>fatamorgana</i>) kvinnelig eventyrskikkelse <i>en god fe / skjønn som en fe</i>	II fe n1 (norr <i>fē</i>) <ul style="list-style-type: none"> 1) koll.: husdyr, krøtter <i>folk og fe / storfe</i> 2) tosk <i>ditt fe!</i>

felt	I felt -en (lty *velt, eg 'sted der det føres krig') 1) slagmark, krig <i>dra i f-en / tjenestegjøre i f-en / overf, med gl gen. etter til: gå til f-s mot uretten</i> 2) i uttr <i>arbeide, granske i f-en</i> (etter eng.) utendørs, på stedet; finne ut hvordan noe ter seg i praksis, jf *feltarbeid	II felt n3 (ty. <i>Felt</i> , sm o s I <i>felt</i>) 1) del av flate, (avgrenset) område, areal <i>f-et a5</i> (i sjakk) / <i>byggef-, gangf-, kjøref-, plantef- / ute på (fiske)f-et / nye oljef-er / magnetisk, elektrisk f-område</i> der det virker magnetiske, elektriske krefter 2) fagområde <i>det er utenfor mitt f- / være kyndig på flere f-er</i> 3) idr: alle som deltar sammen i et løp, ritt e l <i>et sterkt f- / f-et lå samlet / hovedf-et</i>
fiff	I fiff -en (eg sm o s II <i>fiff</i>) 1) elegant antrekk, stas <i>være i f-en</i> 2) <i>f-en</i> de fine, de toneangivende kretser, sossen	II fiff n1 (fra ty. 'plystring', eg om fuglefangerens fløyte når han etterligner fuglenes sang for å lokke dem til seg) <i>knep ha sine f-</i>
filet	I filet m1 (utt file>; fr 'nettverk', av <i>fil</i> 'tråd') 1) langt, smalt kjøttstykke langs ryggraden på slaktedyr <i>indref-, oksef-, svinef-</i> 2) beinfritt fiske- el. kjøttstykke <i>torskef-, kyllingf-</i>	II filet n2 (utt file>; sm o s I <i>filet</i>) filert arbeid; nettverk; mønsterstopning på nettbunn
fjoll	I fjoll m1 (omdannet av norr <i>fól</i> 'tosk', jf eng. <i>fool</i>) fjollet person	II fjoll -et fjolleri
flaks	I flaks -en (fra sv) hell <i>grisef- / ha f- / det var rene, skjære f-en at det gikk bra</i>	II flaks n1 flaksende bevegelse, flaksing
fleip	I fleip m1 (av II <i>fleip</i>) person som fleiper mye	II fleip -et (norr <i>fleipr</i> 'vas') spøk, ironi <i>si noe på f- / tåle f-</i>
flipp	I flipp m1 (kanskje fra lty) flik, snipp <i>øref-</i>	II flipp n1 (eng. <i>flip</i>) tilstand under narkotikapåvirkning med manglende selvkontroll og bevissthet
fly	I fly fl el. m1 (besl med <i>flod, flyte</i>) fjellslette, fjellvidde <i>mosef-</i>	II fly n1 (besl med <i>flyge, flue</i>) småinsekt
flygel	I flygel -en, -gler (besl med <i>flage</i>) sliul, tust (I)	II flygel -g(e)let, - el. -gler, -gla el. -glene (ty., eg 'vinge') 1) stort, vingeformet klaverinstrument med vannrette strenger <i>spille f- / ved f-et satt NN</i> 2) instrument med propell til måling av strømhastighet i vann
fløyt	I fløyt m1 (besl med IV <i>fløyte</i>) det å flyte; fløtingstømmer	II fløyt n1 (besl med III <i>fløyte</i>) fløytende lyd <i>fuglef- / et kraftig f- fra lokomotivet</i>
fokk	I fokk fl el. m1 (fra nederl, lty) 1) på seilskute: nederste råseil på frammasta 2) på vanlig seilbåt: trekantet seil mellom masta og baugen	II fokk -et (norr <i>fok</i> , besl med <i>fjyke</i>) noe som fyker <i>snøf- / f- og rokk</i>

fold	I fold m1 (norr <i>faldr</i> , av I <i>folde</i>) 1) buktning, skrukke, brett <i>hudf- / kjole med f-er / rynker og f-er / legge ansiktet i de rette f-er</i> tilpasse ansiktsuttrykket etter situasjonen 2) geologisk formasjon som består av en oppbøyd og en nedbøyd kant	III fold el. foll n1 (subst av <i>-fold</i>) avlingsmengde i forhold til såmengde <i>gi ti f- / stort f-</i>
	II fold m1 (eg 'husdyrinnhegning', uvisst opph) gruppe, menighet som en (egentlig) tilhører <i>komme, være tilbake i f-en</i>	
forskott	I forskott el. forskut m1 (av I <i>for-</i> og I <i>skott</i>) forreste rom i en båt	II forskott n1 el. forskudd (av <i>skyte</i>) s d betaling på forhånd, forhåndsytelse <i>be om et lite f- på lønnen / på forhånd betale på f- / ta julen, sorgene på f-</i>
fotografi	I fotografi' -en (eg 'lystegning', se <i>-grafi</i>) 1) metode til å få bilde av et motiv ved hjelp av lys og lysømfintlig papir 2) fotograferingskunst	II fotografi' n3 bilde som er framkalt ved fotografi (I,1) <i>forstørre et f-</i>
fotogravyr	I fotogravy'r -en (fra fr, av <i>graver</i> 'gravere') reproduksjonsmåte for illustrasjonstrykk som består i at et fotografisk bilde etses på kopperplate og trykkes som kopperstikk	II fotogravy'r n3 bilde som er framstilt ved fotogravyr (I)
fres	I fres m1 (fr <i>fraise</i>) roterende skjæreverktøy med flere skjær til arbeid i metall el. tre	II fres -en el. -et (norr <i>fræs</i> f, av I <i>frese</i>) 1) det å frese, fresing; sprut når noe freser 2) fart, driv, futt <i>få f- i el. på noe(n) / få opp f-en / det er ikke noe f- over henne lenger / gå for full f-</i>
frys	I frys m1 kortord for fryseboks, fryseskap el. dypfryser <i>ta varer opp fra f-en</i>	II frys m el. n ubøy, frysing <i>rips ferdig til f- / f- av våpenarsenalene i øst og vest</i>
fyr	I fyr m1 (trol fork. av lty <i>firburs</i> 'håndverkssvenn uten arbeid') mann <i>en hyggelig, flink f- / en sleip, ekkel f- / hva slags f- var det?</i>	III fyr n1 (sm o s II <i>fyr</i>) (anlegg til å sende ut) lys til veiledning for skipstrafikken <i>havnef-, kystf- / Færder f-</i>
	II fyr m1 (norr <i>fýrr</i>) 1) ild <i>sette f- på / ta f- / har du f-?</i> fyrstikker / <i>gi f-</i> fyre av (våpen) / overf: <i>være f- og flamme</i> svært begeistret, oppglødd 2) fyrrom, ildsted <i>arbeide i f-en</i>	
får	I får fl el. m1 (norr <i>for</i>) fure (I) <i>plogf-</i>	II får n1 (norr <i>fær</i>) litt.: sau <i>skille f-ene fra bukkene</i> , se I <i>bukk / være familiens sorte f-</i> være det familiemedlemmet som bringer skam over familien
galder	I galder -en, -dre(r), -drene (norr <i>galdr</i> , av <i>gala</i> 'gale') trolldomssang; trolldom	II galder -d(e)ret (lty <i>galle</i> , fra lat. <i>galla</i> 'galleblære', trol påvirket av I <i>galder</i>) unormalt stor væskesamling i ledd, seneskjeder og slimsekker, særlig hos hest

gap	I gap m1 (sm o s II <i>gap</i>) flåkjeft; skjemtegauk; tosk	II gap n1 (norr <i>gap</i> , i bet. 2 fra eng. <i>gap</i> 'hull') 1) (vidåpen) munn, svelg <i>gå like i løvens g-</i> intetanende komme i en situasjon som en helst ville ha unngått 2) åpning, hull; kløft, avgrunn <i>sette døra på vidt g- / g-et mellom fattige og rike blir stadig større / det er et g-mellom krav og tilbud / det er et g-mellom dem</i> (i synspunkter, interesser o l)
geip	I geip m1 (av <i>geipe</i>) geipet person	II geip m1 el. n3 det å geipe, sur mine <i>sette opp en g- / dra på g-en / henge med g-en</i>
generalitet	I generalite't -en (fra fr) det å være generell; allmenngyldighet	II generalite't n3 alle generalene i en hær el. i et land
gifte	I gifte fl el. m1 ektemake, kone	II gifte n2 1) ektemake; ekteskapskandidat <i>et godt g-</i> 2) giftermål, i sms: <i>eng-, flerg-</i>
gjel	I gjel -en el. -et bevergjel	II gjel n1 (norr <i>gil</i>) trang (fjell)kløft
gjeld	I gjeld -a el. -en (norr <i>gjald</i> 'betaling') pengesum som en skylder, skyld <i>spilleg-, studieg-, utenlandsg- / ha, stifte g- / kortsiktig, langsiktig g- / g- og egenkapital / sette seg i g- / betale g-en sin / stå i g- til en skyldte penger el. takknemlighet / takknemlighetsg-</i>	II gjeld n1 (sm o s I <i>gjeld</i> , eg 'område som betaler til samme prest') prestegjeld
grav	I grav fl el. m1 (norr <i>grøf</i>) 1) grop, renne, grøft <i>skytterg-, vanng-, vollg-</i> 2) utgravd rom til å fange dyr i <i>dyreg- / den som graver en g- for andre, faller selv i den</i> 3) sted der en død er gravlagt <i>høvdingg-er fra vikingtiden / masseg- / følge en til g-en / hemmeligheten fulgte henne i g-en / stille som i g-en / taus som g-en / fra vugge til g- hele livet / stå på kanten av g-en være like framfor døden / gå i g-en dø / få en våt g- drukne</i>	III grav n1 (av II <i>grave</i>) 1) graving 2) liten åker med rotvekster 3) smerte, uro, engstelse
	II grav m1 el. <i>gravis</i> s d (lat., eg 'tung, besværlig', jf <i>accent grave</i>) 1) aksenttegn (´), som over franske e-er betegner åpen uttale, f eks i <i>père</i> 2) språkv: fallende ordtone	

gren	I gren el. II grein fl el. m1 (norr <i>grein</i>) 1) plantedel som vokser ut fra siden av et tre, en busk el. en urt <i>treets g-er / komme på den grønne g-</i> (etter ty.) komme i en god økonomisk situasjon / <i>sage over den grenen en selv sitter på, se sage</i> 2) noe som minner om en gren (1), f eks på horn, gaffel; del av elv el. fjord 3) sidelinje av en slekt <i>i vår g- av slekten</i> 4) underavdeling, bransje <i>forvaltningsg-, idrettsg- / en g- av matematikken, kunsten</i>	II gren n1 (norr <i>gren</i>) dyrehule <i>ulveg-</i>
hal	II hal m ubøy (eng. <i>haul</i> 'hale') i sjøuttr <i>stopp en h-</i> (etter eng. <i>stop and haul</i>) stans med å hale; også: vent litt / <i>gå en h-</i> (etter eng. <i>go and haul</i>) gå langs dekket med tauet og hale	I hal n1 det å hale, drag, tak <i>lange h- / få mye fisk i ett h-</i>
hall	II hall m1 (norr <i>høll</i> f) 1) stor sal der det er høyt under taket, ofte til festbruk <i>festh-, gildeh-</i> / til praktiske formål: <i>fabrikkh-, idrettsh-, messeh-, stasjons-, svømmeh-</i> / lager el. utsalgssted for varer <i>fiskeh-, ølh-</i> 2) bygning som inneholder hall (1)	III hall n1 (norr <i>hallr</i> m) 1) hallende, skjev stilling <i>stå på h-</i> 2) sted som heller, bakke, skråning <i>det begynte å bli grønt nord i h-ene / bakkeh-, gressh-</i>
heft	I heft -en det å hefte (2), feste <i>murblokker som gir god h- for murpuss</i>	II heft -et det å bli heftet (1), hefte (I,1) <i>uhell førte til h- i arbeidet / plunder og h-</i>
heis	I heis m1 (av <i>*heise</i>) 1) innretning til å frakte varer, personer el. råmaterialer med i vertikal (el. skrå) retning, elevator <i>ta h-en opp i tiende etasje / vareh-, personh- / gruveh-, skih-</i> 2) øvre hjørne i trekantet seil 3) i uttr <i>komme i h-en</i> (etter gammel straffemetode til sjøs der en ble heist opp i råa med en stropp under armene) komme ille opp i det, ofte på grunn av forgåelse, forsømmelse e l	II heis n1 sjøuttr: mengde som heises på en gang ved lasting og lossing
hele	I hele hela el. -n (norr <i>hēla</i>) rim(frost)	II hele n ubøy (av <i>hel</i>) noe fullstendig, selvstendig helhet <i>et organisk h- / hans forfatterskap framtrer som et h-</i>

hol	I hol m1 (norr <i>hóll</i>) lav haug i myr el. på flate	II hol n1 el. I hull s d (norr <i>hól</i> , av * <i>hul</i> , III <i>hol</i>) 1) åpning gjennom noe <i>krype gjennom et h- i gjerdet / slå et h- i muren / knapph-, kuleh-, museh-, nøkkelh- / slite h- på strømpene / rive h- i buksebaken / ha h- i ørene til å henge ørepynt i / stikke, få h- på noe få tak i innholdet, la innholdet få fritt utløp / ta h- på noe åpne, begynne å bruke av / spenne inn beltet et h- / dette er helt h- i hodet</i> (oftest i formen høl i hue) vanvittig, bort i natta / overf: <i>ha store h- i kunnskapene / lønnen rekker så vidt til å tette igjen de verste hullene</i> dekke de verste gjeldspostene 2) grop, fordypning <i>veien var full av h- / grave et dypt h- i jorda / smileh- / ha h- i en tann</i> 3) fangerom, arrest <i>putte en i, komme i h-et / lite, mørkt værelse hybelen var et trangt h- / utrivelig sted</i> (ofte i formen høl) <i>industriestedet var et ordentlig h- / et avsidesliggende h-</i>
holt	I holt m1 el. n3 (fra lty 'tre, skog') trestykke laget for et bestemt formål, særlig i sms: <i>frih-, kryssh-, retth-, rundh-</i>	II holt n1 (norr <i>holt</i>) lite skogstykke, lund <i>furuh-, granh-, skogh-</i>
hue	I hue fl el. m1 (norr <i>húfa</i>) lue	II hue n2 dial: hode <i>kålh-, roteh-, suppeh-</i>
hui	I hui m ubøy (av III <i>húi</i>) i forb <i>i h- og hast</i> i stor hast	II hui n1 det å huie en enkelt gang <i>ungene kom med h- og skrik / høre et h-</i>
hump	I hump m1 (jf lty <i>humpel</i> 'lav jordhaug' og <i>hump(e)</i> 'klump, pukkel') kul, ujevnhet <i>løypa var full av h-er og staup</i>	II hump n1 det å humpe en enkelt gang <i>bilen gjorde et veldig h-</i>
husk	I husk -en det å huske (III), hukommelse <i>ha god, dårlig h-</i>	II husk -en, - el. n1 (av II <i>huske</i>) huskende, gyngende bevegelse, svikt <i>han har en karakteristisk h- når han går / gå med lette h-</i>
hyre	I hyre fl el. m1 (lty <i>hure</i> 'leie') 1) arbeid om bord i skip <i>få, ta h-</i> 2) lønn for sjøfolk <i>få utbetalt full h-</i> 3) i forb <i>ha, få sin fulle h- med noe måtte anstrenge seg det en makter for å greie noe</i>	II hyre m1 el. n2 (av III <i>hyre</i>) sett av ytterklær som brukes under bestemte vær- el. arbeidsforhold; mest i sms <i>oljeh-, sjøh-</i>
høyre	I høyre el. I høgre fl el. m1 høyre hånd el. høyre fot skrive med høyra / i fotball: kunne skyte både med høyra og venstra	II høyre el. II høgre n ubøy (etter fr, betegnelse på de kongetro, som i den franske riksforsamlingen i 1789 satt til høyre for presidenten) (navn på) politisk parti, gruppe el. retning med et konservativt idégrunnlag, mots I venstre <i>stemme H- / det danske h-</i>

høl	I høl m1 (norr <i>hylr</i>) (større) kulp	II høl se I hull n3 el. II hol n1 (norr <i>hól</i> , av * <i>hul</i> , III <i>hol</i>) 1) åpning gjennom noe <i>krype gjennom et h- i gjerdet / slå et h- i muren / knapph-, kuleh-, museh-, nøkkelh- / slite h- på strømpene / rive h- i buksebaken / ha h- i ørene til å henge ørepynt i / stikke, få h- på noe få tak i innholdet, la innholdet få fritt utløp / ta h- på noe åpne, begynne å bruke av / spenne inn beltet et h- / dette er helt h- i hodet</i> (oftest i formen høl i hue) vanvittig, bort i natta / overf: <i>ha store h- i kunnskapene / lønnen rekker så vidt til å tette igjen de verste hullene</i> dekke de verste gjeldspostene 2) grop, fordykning <i>veien var full av h- / grave et dypt h- i jorda / smileh- / ha h- i en tann</i> 3) fangerom, arrest <i>putte en i, komme i h-et / lite, mørkt værelse hybelen var et trangt h- / utrivelig sted</i> (ofte i formen høl) <i>industriestedet var et ordentlig h- / et avsidesliggende h-</i>
imago	I ima'go m1 (lat. 'bilde') 1) det fullt utviklede stadiet hos insekter 2) voksbilde av avdøde forfedre i det gamle Roma	II ima'go n3 psyk: ubevisst idealisert oppfatning av en elsket person, f eks far el. mor
imperativ	I impe'rativ m1 (av lat. <i>imperare</i> 'befale, byde') gramm: verbets bydeform, imperativsform <i>'les' og 'kjør' er i-er</i>	II impe'rativ n3 allmenngyldig regel el. norm for menneskelig handlemåte <i>kategorisk i-</i> (etter Kant) imperativ som gjelder betingelsesløst under alle forhold
ister	I ister -tra el. -en, -tre(r), -trene (jf norr <i>ilstri</i>) busk el. lite tre av slekten pil, <i>Salix pentandra</i>	II ister ist(e)ret (norr <i>istr</i>) innvollsfett
kakk	I kakk m1 (jf norr <i>snækøkk</i> 'snøball', opph bet. trol 'klump') 1) lite trekar med ett håndtak, ambar 2) håndtak på trekar, orv e l	II kakk -en, - el. n1 det å kakke; (lett) slag <i>et k- med en hammer</i>
kall	I kall m1 (norr <i>karl</i> 'mann') 1) (eldre) mann <i>en gammel k-</i> 2) ektemann <i>hun hadde med seg k-en sin</i> 3) kvernkall	II kall n1 (norr <i>kall</i> 'kalling') 1) oppfordring <i>Guds k-</i> 2) indre trang, livsoppgave <i>følge k-et / føle et k- til å bli lege</i> 3) prests embete el. embetsdistrikt <i>søke, få et k-</i> 4) kallesignal, anrop <i>oppk-</i>

kant	I kant m1 (ty., lty, fra lat. 'hjulring', opph gr) 1) skjæringslinjene mellom to grenseflater, hjørne, spiss <i>høvle av k-ene / ha skarpe k-er</i> være vanskelig å omgås / ytterste del, rand, bard <i>k-en av stupet, bordet / være frynset i k-en</i> også om person: være litt tvilsom / <i>vitsen var (litt) på k-en</i> på grensen til det usømmelige 2) smalside, sideflate <i>legge noe k- i k- / kassa stod på k- / være på en k-</i> (lett) beruset / <i>komme på k-med noen</i> bli uforliket med 3) strøk, trakt <i>være fra en annen k- av landet / side, retning se seg om til alle k-er</i>	II kant -en el. -et det å kante, særlig om enkelt fall, kast <i>rulle k- i k-</i>
kapp	I kapp -en (av II <i>kappe</i>) avkappede ender av tømmer el. trelast	II kapp n1 (gj ty. fra lat. <i>caput</i> 'hode') i geografiske navn: nes, odde <i>Nordk- / K- det gode håp</i>
kar	I kar m1 (norr <i>karl</i>) (voksen) mann <i>en røslig k- / han er en grei kar / k-er og kvinnfolk / kongens k-er</i> soldater / <i>en liten k-</i> også: smågutt / <i>arbeidsk-, ungd-, stork-</i> / <i>han er snart full k- igjen</i> helt frisk og sprek igjen / <i>det var noe til k- / jeg er ikke k- om å huske det</i> ikke i stand til	II kar n1 (norr <i>ker</i> , bet. 3 etter lat. <i>vas(um)</i>) 1) beholder, kjørel <i>fylle et k- med vann / badek-, kokek-, saltk-</i> 2) fundament til bru <i>bruk-</i> 3) rør, åre i kroppen el. i planter <i>blodk-</i>
karbon	I karbo'n m ubøy, karbonperiode	II karbo'n -et (lat. <i>carbo</i> 'kull') grunnstoff som fins fritt i naturen (kjem symbol C)
kart	I kart m1 el. - i ubf fl (norr <i>kqrtr</i> , eg 'noe skrumpet') umoden frukt, umodent bær <i>plukke k- / eplek-, moltek-</i> / overf: <i>det var ikke en k- å se</i> (absolutt) ingen	II kart n3 (fra fr, gj lat. fra gr <i>khartes</i> 'papir') 1) plant og sterkt forminsket bilde av en del av jordoverflaten (el. stjernehimelen) <i>et k- over Rondane / flyk-, landk-, sjøk- / lese k- / tegne k- / terrenget stemmer ikke med virkeligheten</i> stemmer ikke med teoriene / også med inntegnede opplysninger om forskjellige forhold: <i>geologisk k- / politisk k- / dialektk-, verk-</i> 2) liste, oversikt <i>vink-, møtek-</i>
kasus	I kasus m1 el. - i ubf fl (fra lat. 'tilfelle') bøyingsform av adjektiv, pronomen el. substantiv som viser forholdet til andre ord(grupper) i setningen <i>norrønt har de fire k-ene nominativ, genitiv, dativ og akkusativ</i>	II kasus n1 (sykdoms)tilfelle <i>et vanskelig k- / sosiale k-</i>
kick	I kick m1 (utt k(j)ikk; eng. 'spark') kickstarter	II kick n1 el. II kikk s d (utt kikk; eng. <i>kick</i> 'spark') inspirerende opplevelse, stimulan; sterk og brå ruseffekt <i>konferansen var et faglig k-</i>
kik	I kik m1 (ty., eg 'kylling', jf * <i>hane</i> (2)) konisk del av vannkran	II kik -en, - el. n1 det å kike (I), kikelyd
		III kik -en, - el. n1 el. kikk s d det å kikke <i>ta en k- på noe</i>
klammer	I klammer m2 el. klamre(r), klamrene klamme	II klammer -et, - el. klamre, klamra el. klamrene redskap til å klemme noe fast el. sammen med

klapp	I klapp m1 (lty) mest i sms: klaff (I)	II klapp m1 el. n1 (norr <i>klapp</i>) det å klappe <i>bravorop og k- / kyss, k- og klem / få k- på skulderen av sjefen ros / klaps få en k- på enden / hjertek-</i>
klikk	I klikk m1 (fra fr) eksklusiv krets av personer som holder sammen, gjeng organisasjonen ble dominert av en innflytelsesrik k-	II klikk m1 el. - i ubf fl el. n1 (av *klikke) 1) lite smell, knepp <i>låsen gikk i med et k-</i> 2) det at skudd, ladning ikke går av <i>få k- under hurtigskytingen / slå k- feile, mislykkes / det oppstod en alvorlig k- under arrangementet</i>
klink	I klink -en 1) klinker, klinkstein 2) fast fjell	III klink m1 el. n1 (av <i>klinke</i>) 1) klinking, klinkelyd 2) lek der en kaster (klinkekuler) <i>spille k-</i>
	II klink -en koll: klinknagler	
klipp	I klipp -en (sm o s II <i>klipp</i>) hårklipp	II klipp n1 1) det å klippe <i>gjøre et k- med saksa</i> 2) noe som er klippet el. skal klippes <i>et k- fra en avis / filmk- / klippekort med ti k-</i> 3) merke etter klipping <i>k- i øret</i>
klov	I klov fl el. m1 el. klauv s d fl el. m1 (norr <i>klauv</i> , besl med <i>kløyve</i>) hornkapsel rundt hvert av de ytterste tåledd hos partåete hovdyr	II klov n1 (norr <i>klof</i>) kløft, spalte; skrev
klunk	I klunk m1 (av * <i>klunke</i>) 1) liten melodi, stutt <i>ta en k- på gitaren, pianoet</i> 2) slurk <i>ta seg en k- av flaska / ta med seg en k- på festen</i> noe sterkt å drikke	II klunk n1 klunkende lyd <i>høre k- fra en bjelle, et piano, en bekk</i>
knakk	II knakk -en (navnet fordi spillerne i visse situasjoner skal knakke i bordet) et kortspill	I knakk -en, - el. n1 det å knakke, kakk (II) <i>høre k- på døra</i>
knark	I knark m1 eldre (gretten) mann; i sms: <i>gjerrigk-</i>	II knark -et (sv, opph 'sup som river i halsen', bet. kanskje påvirket fra * <i>nark(otika)</i>) narkotika, stoff (4)
knekk	I knekk -en (fra sv, av <i>knekke</i>) brunt, hardt slikkeri av bl a brunet sukker	II knekk -en, - el. n1 , i bet. 4 -en 1) plutselig, kort sammenbøyning <i>det gav et k- i knærne for hvert skritt</i> 2) vinkelformet bøyning el. stilling <i>kurven har en k- / hoppe med k-</i> 3) sprekk, revne <i>glasset har fått en k- / fysisk el. åndelig skade få (seg) en k- for livet / helsek-</i> 4) <i>ta k-en på</i> gjøre det av med, få bukt med
knippe	I knippe knippa el. -n (trol besl med II <i>knipe</i>) sykdom hos hest: spatt	II knippe n2 (besl med II <i>knipe</i> , eg 'noe som er knepet sammen') bunt <i>et k- (med) piler, fisk / overf: plukke ut et k- av årets debutanter</i>
knurr	I knurr m1 (av * <i>knurre</i>) fisk av familien Triglidæ av piggfinnefiskene, særlig om <i>Eutrigla gurnardus</i> , gråknurr	II knurr n1 det å knurre <i>et rasende k- / det ble en del k- og misnøye</i>
knuvl	I knuvm1 (jf norr <i>knýfill</i> 'horntapp') 1) knott, kloss; ujevnhet 2) liten, tett person	II knuvm1 n1 det å knuvm1, støt, puff

kok	I kok m1 (trol besl med *kake) 1) klump 2) dyngte <i>møkk-k-</i>	II kok -en el. -et det å koke (III) <i>potetene er i k- / oppk- / sjøen stod i (et) k- / overf: gemyttene kom i k- / holde k-en</i> fortsette med full kraft
		III kok m1 el. n1 el. I koke fl el. m1 porsjon som kokes på en gang, kokning <i>få fisk nok til et kok</i>
konkret	I konkre't m1 (fra eng.) masse av sement, blokkmasse	II konkre't n3 substantiv med konkret (III) betydning ' <i>seng</i> ', ' <i>bord</i> ', ' <i>stein</i> ' er <i>k-er</i>
korpus	I korpus -en (sm o s II <i>korpus</i>) den vanligste skrifttypestørrelsen i aviser og bøker	II korpus m1 el. n3 (fra lat. 'legeme') 1) legeme, kropp <i>hans veldige k- fylte hele baksetet</i> 2) innsamlet materiale
kost	II kost m1 (norr <i>kōstr</i>) haug, vedhaug	IV kost n ubøy (av * <i>kostende</i>) kostnad, utgift (på et visst trinn i produksjonsprosessen av en vare) <i>selvk-, inntaksk-</i>
	III kost -en (norr <i>kostr</i> , lty, eg 'utgift (til føde)') mat og drikke, føde <i>få god k- / gjestebudsk- / ha noen i k-en / få k- og losji / overf: boka var tung k- vanskelig å forstå, tilegne seg / kritikken var hard k- vanskelig å godta, fordøye</i>	
krakk	I krakk m1 (besl med I <i>krake</i> og II <i>krank</i>) enkelt sittemøbel uten ryggstø, liten benk <i>melkek-, fjøsk-</i>	III krakk n1 (fra ty. 'brak', eg lydord) økonomisk sammenbrudd, fallitt <i>det store k-et i 1929</i>
	II krakk m1 (besl med <i>krok</i>) stakkar, tufs <i>er det sant, kan du kalle meg en k-</i>	
krangel	I krangel -en, -gler (av * <i>krangle</i>) trette, uvennskap <i>komme i k- med noen / ryke opp i en voldsom k-</i>	II krangel -g(e)let det å krangle, tretting <i>det ble bare k- med dem</i>
kritt	I kritt m ubøy (av II <i>kritt</i>) krittperiode, jf <i>kretasisk</i>	II kritt n1 (gj lty fra lat. <i>creta</i> , eg 'jord fra Kreta') (stykke av) hvit el. lysegrå kalkstein <i>skrive med k- på tavla</i>
krus	I krus -en el. -et (av * <i>kruse</i>) 1) noe kruset <i>ha k- i håret</i> 2) stas, smiger <i>gjøre k- på en</i>	II krus n1 (norr <i>krús</i> , trol fra lty) drikkekar med hank (og ofte lokk) <i>drikke et k- melk, øl / fylle k-et / sølvk-, tinnk-</i>
kurs	I kurs m1 (fra lat. 'løp') 1) (farts)retning, stevnelei <i>flyet, skipet la om k-en noen grader / holde en nordlig k- / seilt k- / styrt k- / stikke ut k-en / komme ut av k- i uværet / sette k-en hjem / holde stø k-</i> også: vise fast holdning / <i>partiet har lagt om k-en i skattespørsmålet</i> hevder et nytt syn 2) gjeldende pris på verdipapirer, penger o l <i>k-en på norske kroner er stabil / aksjene har steget i k- / stå høyt i k-</i> også: være godt likt 3) samling av telefon- el. telegrafråder på samme stolperække; enkelt elektrisk ledning i et opplegg	II kurs n3 (sm o s I <i>kurs</i>) sammenhengende undervisning i et fag el. emne som strekker seg over en fastsatt tid <i>ta, gjennomgå et ti ukers k- i markedsføring / gå på k- i folkedans / engelskk-, fotok-</i>

kvast	I kvast m1 (fra ty., jf gsv <i>kvaster</i>) 1) kost til å skvette, dynke med 2) blomsterbukett <i>blomsterk-</i> 3) blomsterstand der stengelen ender i en enkelt blomst, og en el. flere sidegrener nedenfor den overtar veksten	II kvast n ubøy (av <i>*kvass</i>) <i>kua har fått k- i seg</i> kvass metallbit e l
kvede	I kvede m1 (fra lty) lite tre, busk av forskjellige slekter i rosefamilien, særlig ekte kvede, <i>Cydonia oblonga</i> og prydkvede el. vanlig ildkvede, <i>Chaenomeles japonica</i> , jf <i>ildkvede</i>	II kvede n2 (norr <i>kvæði</i>) høytidelig dikt, kvad
kvekk	I kvekk m1 el. n1 (av I <i>kvekke</i>) skrekk, støkk <i>det gav et k- i meg / gi noen en k-</i>	II kvekk n1 (av III <i>kvekke</i>) 1) lyd som frosken lager 2) lyd, kny ikke høre et k- / <i>ikke forstå et k- noen ting</i>
kverve	I kverve f1 el. m1 vidjering til å stenge grind med	II kverve n2 (norr <i>hverfi</i> i sms) krets, klynge
largetto	I larget'to m1 (av III <i>largetto</i>) musikkstykke el. sats som skal spilles largetto (III); largettosats	II larget'to n3 mindre del av musikkstykke som spilles largetto (III); largettotempo
largo	I largo m1 (av III <i>largo</i>) musikkstykke el. sats som skal spilles largo (III); largosats	II largo n3 mindre del av musikkstykke som spilles largo (III); largotempo
larv	I larv m1 (besl med <i>slarv</i> og <i>slarke</i>) stymper, usling	II larv -et uhederlig handling el. oppførsel; dårlig arbeid, slurv, fusk <i>det er bare l-</i>
legat	I legat' m1 mest om e forh: diplomatisk utsending fra paven, nå oftest avløst av nuntius	II legat' n3 (fra lat., av <i>legare</i> 'testamentere') (renter av en) pengesum som i testament el. gavebrev er avsatt til et visst formål <i>opprette et l- / søke på et l-</i>
legg	I legg m1 (norr <i>leggr</i>) 1) parti mellom kne og ankel på menneske <i>bare l-er</i> 2) trestamme mellom rot og grener <i>furul-</i>	IV legg n1 (av <i>legge</i>) 1) nedpresset brett el. fold, særlig som pynt på tøy <i>et skjørt med l-</i> 2) et visst antall pergamentblad som er brettet sammen og lagt inn i hverandre, og som utgjør en del av et håndskrift
	II legg m1 kortord for legitimasjon	
	III legg m ubøy, det å legge håret <i>vask og l-</i>	
leie	I leie f1 el. m1 (norr <i>leiga f</i>) 1) det å leie (V); det å bli leid <i>bo til l- / ha hybel til l- / framl-</i> 2) betaling for å leie noe høy, <i>lav l- / betale 1200 kr i måneden i l- / husl-</i>	III leie n2 (norr <i>lega f</i> og <i>læggi</i> , besl med <i>ligge</i>) 1) sted der noe(n) ligger el. har liggeplass <i>ferjel-, malm- / elva skifter l- / fiskerl-</i> sted der det bor fiskere 2) måte som noe ligger på; stilling 3) det å ligge <i>saml-, sykkel-</i>
	II leie leia el. -n (norr <i>leiða</i> , av IV <i>lei</i>) lede (I), plage	
lem	I lem -men, -mer (norr <i>hlemmr</i>) 1) plate til å lukke for en åpning <i>kjellerl-, vindusl-</i> 2) trev, hems, loft <i>sove på l-men</i>	II lem -met, -mer, -ma el. -mene (norr <i>limr</i>) 1) bevegelig kroppsdel, særlig om arm og bein <i>det verker i alle l-mene / berge liv og l-mer / gangl- / det mannlige l- penis</i> 2) medlem <i>menighetsl-</i>

litografi	I litografi' -en (se *- <i>grafi</i>) flattrykkmetode til mangfoldiggjøring av bilder ved hjelp av stein- el. metallplater, steintrykk	II litografi' n3 (av I <i>litografi</i>) grafisk bilde som er framstilt ved litografi (I), steintrykk <i>kjøpe et l-</i>
lo	I lo -a el. -en (besl med norr <i>lagðr</i> 'dott (av ull el. hår)') 1) ullhår som slites av strikkede el. vevde plagg; avfall etter klipp 2) luv (I)	VI lo -et (kanskje eg 'det som dynger seg opp') naturgjødelse, møkk
	II lo -a el. -en (norr <i>lóð</i> f og n) skåret, utresket korn	
	III lo fl el. m1 (norr <i>ló, lóa</i>) særl i sms: navn på visse vadefugler, som fjello, heilo, åkerlo	
	IV lo fl el. m1 (norr <i>ló</i> f og n, eg 'lysning (i skogen)') særl i stedsnavn: engslette	
	V lo el. II luv -en (fra nederl el. lty) side (av fartøy) som vender mot vinden, lovart, mots I le <i>holde loen</i> holde seg godt oppe til vindsiden når en seiler; holde seg på vindsiden i forhold til en annen seiler	
lodd	I lodd m1 (da. <i>lod</i> , jf norr <i>hlutr</i> 'del, ting som tilfaller en') 1) del el. part som tilfaller en person, lott <i>arvel-</i> 2) livsvilkår, skjebne <i>det er min l-her i livet / det falt ikke i hans l- å vende hjem / en tung l-</i>	II lodd n3 (sm o s I <i>lodd</i> , genus påvirket av III <i>lodd</i>) 1) hver av flere like ting som blir kastet el. trukket ut for å la tilfellet avgjøre en fordeling <i>kaste l- / trekke l- om noe / l-et er kastet</i> overf: avgjørelsen er tatt, en har bestemt seg 2) seddel med nummer som er med i trekningen i et lotteri <i>kjøpe l- / ta l-på noe</i> 3) <i>gevinst vinne det store l-et</i>
		III lodd n3 (lty <i>lot</i> 'bly, vekt') 1) metallklump med en viss vekt brukt til å veie med <i>sette et l- på vekta / bismert-, blyl-, kilol-</i> 2) (metall)klump festet i enden av en snor og brukt til å måle havdybde, til å bestemme vertikal stilling el. til å drive urverk <i>muren står i l- er loddrett</i> 3) metallklump formet som et lodd (III,1) til å sette på grytelokk ved koking 4) gammel vektenhet <i>1 l- = 1/32 pund</i>
lokk	I lokk m1 (av I <i>lokke</i>) sang til å lokke på husdyr med <i>kul-</i>	III lokk n1 (norr <i>lok</i> , besl med II <i>lukke</i>) noe til å lukke en åpning på en beholder, et skrin e l med, deksel grytel-, kistel-, skrul-, øyel- / <i>få igjen l-et på kofferten / lette på l-et</i> overf: røpe litt av en hemmelighet
	II lokk m1 (norr <i>lokk</i>) liten snodd el. buet masse av menneskehår, krøll <i>hårl- / håret falt i l-er / la l-ene falle</i> klippe seg	

lov	I lov m1 (da., norr <i>lǫg</i> , fl av <i>lag</i> , eg 'det som er lagt', jf * <i>lag-</i>) 1) rettsregel som er vedtatt av myndighetene i samsvar med grunnlov og sedvanerett; rettsreglene som gjelder i et land <i>vedta en l- / bryte, holde l-en / i l-s form / heling er forbudt ved l-, etter l-en / arbeidsmiljøl-en, straffel-en / sitte fengslet uten l- og dom uten rettergang / etter norsk l- / alle er like for l-en / l- og rett / l- og orden / personifisert: l-ens lange arm / ha vært i konflikt med l-en</i> 2) bibl: (samling av) påbud fra Gud til menneskene <i>Mosel-en / l-en og profetene / l- og evangelium</i> 3) vedtekt(er) for et lag el. en organisasjon <i>speiderl-en / foreningens l-er</i> 4) setning el. formel som uttrykker et forhold som på visse vilkår er konstant <i>psykologiske, økonomiske l-er / Parkinsons l- / Verners l- / naturl-, tyngdel-</i> 5) norm, konvensjon <i>det er en uskreven l- / morall-</i> 6) adj i uttr <i>det er (ikke) l-</i> (ikke) lovlig, (ikke) tillatt	II lov m el. n ubøy (norr <i>lof</i> n, sm o s III <i>lov</i> , eg 'tilfredshet, bifall') ros, pris <i>takk og l- / gud skje l-</i> el. <i>gudskjelov</i>
		III lov m el. n ubøy (norr <i>lof</i> n, sm o s II <i>lov</i>) 1) samtykke, tillatelse <i>gi noen l- til å gjøre noe / få l- til noe / spørre om l- / gjøre noe uten l-</i> 2) særl i sms: fritaking, permisjon <i>hjeml-, landl-, månedsl-</i>
		IV lov n ubøy (av IV <i>love</i>) sj: løfte <i>få l- på noe</i>
lugg	I lugg m1 (trol eg 'noe som henger slapt ned') hår(dusk) som henger ned i pannen <i>ha lys l- / klippe bare l-en / pannel- / ta hesten i l-en</i>	II lugg n1 det å lugge
løye	I løye fl el. m1, laue fl el. m1 (besl med <i>lys</i> , pga fiskens sølvhvite farge) liten, sildelignende karpefisk, <i>Alburnus alburnus</i>	II løye n2 (norr <i>læ'gi</i> , besl med <i>ligge</i> , jf *III <i>løye</i>) midlertidig vindstille i stormvær, spakning <i>vente på l-</i>
lån	I lån fl el. m1 (norr <i>løn</i> 'dunge', jf fær <i>lon</i> 'lang bygning') 1) stabel (av stokker, kornband e l) 2) lang (låve)bygning 3) våningshus med flere rom og med mer enn én etasje <i>trønderl-</i>	II lån n1 (norr <i>lån</i> , sm o s I <i>len</i> , besl med I <i>leie</i>) 1) noe som er lånt, særlig penger <i>betale av på, ned, tilbake et l- / ta opp et l- / ordet 'kjendis' er et l- fra svensk</i> 2) det å låne <i>takk for l-et! / med gen. etter til: få, ha noe til l-s / utl-</i>
mask	I mask -en el. -et (gj lty fra fris, besl med <i>meske</i>) rester av maltet bygg etter brygging, mesk	II mask -et (besl med lty <i>maschen</i> 'blande') smått avfall, rusk, småbiter <i>sagm- / rive noe i m-</i>

mel	I mel m1 (norr <i>melr</i>) sandbakke, særlig langs vann, jf <i>*sandmel</i>	II mel el. mjøl -et (norr <i>mjøl</i> , besl med I <i>male</i>) 1) pulverlignende masse, oftest finknust el. malt, av korn el. andre stoffer <i>blomsterm-</i> , <i>byggm-</i> , <i>grynm-</i> , <i>hvetem-</i> , <i>potetm-</i> , <i>rugm-</i> / <i>fint</i> , <i>grovt m-</i> / <i>sammalt</i> , <i>siktet m-</i> / <i>ha rent m-</i> i <i>posen</i> ikke ha noe å skjule, ha god samvittighet 2) finknust masse av dyriske el. mineralske stoffer <i>beinm-</i> , <i>fiskem-</i>
middel	I middel -en (lty, subst av adj, se <i>*middel-</i>) gjennomsnitt; middeltall; middelverdi i <i>m- / lammene veier 15 kg i m-</i>	III middel mid(de)let, - el. midler, midla el. midlene (lty, sm o s I <i>middel</i>) noe en bruker til et visst formål; hjelp, rådgjerd, medisin; metode; utvei; redskap <i>målet helliger m-et / ikke sky noe m-</i> / <i>bruke, prøve alle midler / botem-</i> , <i>hjelpem-</i> , <i>legem-</i> , <i>næringsm-</i> , <i>pussem-</i> , <i>virkem-</i> / i pl: økonomiske ressurser, penger <i>staten vil stille midler til rådighet</i>
	II middel -en (av III <i>middel</i>) formue	
ministerråd	I ministerråd m1 (av III <i>råd</i>) sendemann med rang etter ambassadør i noen ambassader	II ministerråd n1 (av IV <i>råd</i>) råd, møte av ministre fra flere land <i>Nordisk m-</i>
mo	I mo m1 (norr <i>mór</i>) 1) flate, slette, særlig tørr og sandet slette langs et vassdrag; flat skogsmark <i>furumo</i> , <i>lyngmo</i> , <i>sandmo</i> 2) ekserserplass (på en mo (I,1)) <i>være på moen</i> gjøre militærtjeneste / <i>guttene på moen</i>	II mo -et (norr <i>mod</i>) smått avfall, rusk <i>høymo</i> , <i>sagmo</i>
mol	I mol fl el. m1 (norr <i>møl</i>) banke av småstein i strandkanten	II mol -et, - (fra ty.) kjem, fys.: enhet for stoffmengde
morskap	I morskap -en underholdning, fornøyelse, moro	II morskap -et (av I <i>mor</i>) det å være mor, moderskap
mugg	I mugg -en (da. <i>muk</i> , fra lty <i>muke</i>) hudsykdom hos hester, særlig på føttene	III mugg -en el. -et (sm o s norr <i>mugga</i> 'tåkeregn') 1) hvitt el. grågrønt lag av muggsopp på organiske stoffer, særlig på matvarer, mygl <i>det har kommet m- på brødet</i> 2) muggsopp
	II mugg -en (uvisst opph) et slags hardvalset bomullsstoff	IV mugg -en el. -et (besl med II <i>mo</i>) <i>mo sagm-</i>
mæle	I mæle m1 (norr <i>mælir m</i> , av II <i>mål</i>) gammelt (korn)mål, ofte lik en skjeppe	II mæle -t (norr <i>mæli n</i> , av I <i>mål</i>) 1) stemme, taleevne, mål <i>snakke med rustent m-</i> / <i>miste mål og m-</i> el. <i>munnt og mæle</i> bli stum, ikke kunne få fram et ord 2) i sms: ord, tale <i>etterm-</i> , <i>motm-</i>
napp	I napp m1 el. n1 (etter eng.) lur, blund <i>ta seg en n-</i>	II napp n1 (av <i>*nappe</i>) 1) lett rykk, særlig av fisk som rykker i et fiskesnøre <i>vi fikk ikke n- engang / overf: han fikk n- ved første forsøk</i> lyktes, fikk respons / <i>det gikk i rykk og n-</i> ujevnt, med avbrudd 2) i forb <i>n-</i> i <i>en vandrepokal</i> det å ta én av de seirene som skal til for å vinne en vandrepokal til odell og eie

nipp	I nipp -en el. -et (eg 'ytterste spiss av noe' jf * <i>nip(e)</i>) særl i uttr som <i>være, stå på n-et til å gjøre noe</i> være like ved, holde på å gjøre noe / <i>jeg var på n-en til å sovne / det var jammen på nære n-en (det skulle gått galt)</i>	II nipp n1 det å nippe <i>drikke i små n-</i>
nu	I nu m1 (sm o s norr <i>nór</i> 'skip') (uthult) <i>trau, tro grisen-</i>	II nu el. I nå -et (av III <i>nu</i> og II <i>nå</i>) 1) nærværende øyeblikk, tid, stund <i>leve i n-et / i samme n- smalt det et skudd / i neste n-</i> 2) kort øyeblikk <i>det var over i ett n-</i>
nupp	I nupp el. I nuppe m1 (trol av II <i>nuppe</i>) 1) liten ujevnhet i hud el. tøy 2) blomsterrest på stikkelsbær	II nupp n1 rykk, napp
nyss	I nyss m1 (trol av dial <i>nyss</i> 'snappe') <i>sypike</i> (2)	II nyss -et (norr <i>njósn</i> , av <i>nyssa</i> 'snuse etter, speide') i uttr <i>få n- om noe</i> få vite, få rede på / <i>vi fikk n- om at prisen ville gå opp</i>
nøkk	I nøkk m1 (norr <i>nykr</i>) vannvette som ifølge folketroen holder til i elver og sjøer	II nøkk -en, - el. n1 el. nykk s d (av II <i>nykke, nøkke</i>) rykk, plutselig trekk
os	I os -en (uvisst opph, jf * <i>ose</i>) 1) ubehagelig dunst el. damp <i>o-en fra kjøkkenet forpestet hele huset</i> 2) sotaktig røyk fra lampe, lys e l <i>kullo-</i> karbondioksid	II os m1 el. n1 (norr <i>óss</i> , trol sm o s lat. <i>os</i> 'munn') 1) elvemunning 2) sted der elv renner ut av innsjø
ost	I ost m1 (norr <i>ostr</i>) 1) næringsmiddel av ostemasse el. innkokt myseblending som brukes til pålegg <i>brun o- / hvit o- / ha o- på brødskiva / yste o-</i> 2) ostemasse	II ost n ubøy (av III <i>ost</i> , norr <i>austr</i> , av II <i>øst</i> , II <i>aust</i>) øst (I) 1) himmelretning der sola står opp, mots vest <i>vinden kom fra ø- / det lysner i ø- / dra mot ø- / finne ø- ved hjelp av kompasset / i ø- og vest</i> , se vest 2) landområde, stater i øst <i>ø- og vest står mot hverandre</i> 3) spiller i bridge <i>ø- gir, melder</i>
pant	I pant m1 (sm o s II <i>pant</i>) fast pengesum som utbetales når en gjenstand leveres tilbake <i>flaskep-</i>	II pant n1 (norr <i>pantr</i> m, fra lty) 1) gjenstand el. eiendom som utleveres (håndpant) el. loves utlevert (underpant) som sikkerhet for at et løfte, særlig et økonomisk krav, vil bli innfridd <i>banken lånte oss penger mot p- i eiendommen / sette noe i p- / ta p- i noe / innløse et p- / garanti, sikkert tegn el. bevis p-et på vårt vennskap</i> 2) i lek: gjenstand som en deltaker må gi fra seg, og som så løses inn mot at deltakeren gjør det en dommer forlanger
parkett	I parket't m1 (sm o s II <i>parkett</i>) 1) golvbelegg som består av massive eller laminerte staver eller bord av tre <i>kjøpe 100 m2 p-</i> 2) parkettgolv <i>bone p-en / svinge seg på p-en</i> dansegolv	II parket't -et (gj ty. fra fr 'lite avlukke', sm o s <i>park</i>) i teater: tilskuerplassene bak orkesterplass <i>både orkester og p- var utsolgt / tredje benk i p-</i>

pass	I pass m1 el. - i ubf fl (av fr <i>(je) passe</i> '(jeg) lar spillet gå forbi') i kortspill: <i>si, melde p-</i> uttrykke at en selv ikke har noen melding el. noen innvending mot det andre har meldt / overf: gi opp, kapitulere <i>stilt overfor slike argumenter måtte han melde p-</i>	II pass n1 (gj ty. og fr fra lat. <i>passus</i> 'skritt') trang (farbar) kløft el. senkning i et fjellparti, skar, fjellovergang
		III pass n1 (ty., it. <i>passaporto</i> 'havnetillatelse') offisielt legitimasjonsbevis som dokumenterer innehaverens nasjonalitet og identitet ved reiser i utlandet <i>politiet utsteder p- / reise på falskt p- / overf: få sitt p- påskrevet få kraftig kritikk</i>
		IV pass -et (av IV <i>passé</i>) stell, tilsyn
		V pass n ubøy (lty, fr <i>pas</i> 'skritt, passende mål, mengde') i forb <i>til p- / det var til p- for dem høvelig, fortjent / (ikke) kjenne seg til p- (ikke) vel, frisk, jf *såpass</i>
piff	I piff <i>-en, - el. n1 i bet. 1</i> (av II <i>piff</i>) energi, futt <i>ta p-en ut av noe / miste p-en</i>	I piff <i>-en, - el. n1 i bet. 1</i> (av II <i>piff</i>) smak, spiss <i>sette p- på maten</i>
pikk	I pikk m1 (norr <i>pikkr</i> , besl med * <i>pigg</i>) penis	II pikk -et i forb <i>p- og pakk</i> eiendeler, (små)saker
		III pikk n1 (av II <i>pikke</i>) lite slag; pikkende lyd
pirk	I pirk m1 (av * <i>pirke</i>) pirket person	II pirk -et 1) puslearbeid 2) smålig kritikk
pisk	I pisk m1 (gj lty fra slav.) 1) svepe <i>få smake p-en / være under p-en</i> være kuet 2) hårflette 3) lett rus <i>drikke seg på en p-</i>	II pisk n1 det å piske(s), juling <i>få p-</i>
plakk	I plakk m1 (fra fr <i>plaque</i> 'belegg, overtrekk') 1) tynn metall- el. elfenbeinsplate, ofte med innfelte dekorasjoner 2) flekkliggende utslett	II plakk -et bakteriebelegg på tennene
plan	I plan m1 (sm o s II <i>plan</i>) 1) grunnriss, kart 2) utkast, forslag <i>huset ble bygd etter p-en / gjennomføre en p- / tanke, hensikt hvilke p-er har du for framtiden?</i>	II plan n1 (gj ty. fra lat., se III <i>plan</i>) 1) vannrett flate 2) nivå <i>rommene ligger i samme p- / et veikryss i to p- / diskusjonen lå på et høyt p- / på regjeringss-, lokalp-</i>
plukk	I plukk -en det å plukke <i>selvp-</i>	II plukk -et noe som er plukket (ut, sammen) <i>ikke det p- ikke det spor / småp-, utp-</i>
pol	I pol m1 (gr 'akse, spiss') 1) hvert av endepunktene (og områdene rundt) på jordaksen el. himmelaksen <i>nordp-, sørp-, himmelp-ene</i> 2) hvert av endepunktene i en magnet el. elektrisk leder <i>negativ p- / positiv p-</i> 3) mat.: punkt som linjer el. andre punkter står i et visst forhold til <i>matematisk p-</i> 4) motsetning, kontrast <i>svinge mellom to p-er</i>	II pol n1 kortord for vinmonopol <i>gå på p-et</i>

politi	I politi' m1 politikonstabel	II politi' n3 (av gr <i>polis</i> 'by', jf politikk) 1) offentlig myndighet som skal sørge for orden og sikkerhet, påse at lover og vedtekter overholdes, og etterforske og i visse tilfeller påtale lovbrudd 2) avdeling el. enkeltperson som representerer politi (1) <i>p-et kom på stedet like etter ulykken</i>
positiv	I positiv m1 (lat. (<i>gradus</i>) <i>positivus</i> 'gitt (grad)') gramm: grunnform av adjektiv og adverb, jf komparativ og superlativ ' <i>lang</i> ', ' <i>god</i> ', ' <i>gjærne</i> ' er <i>p-er</i>	II positiv m1 el. n3 (av IV <i>positiv</i>) fotografi med naturlig fordeling av lys og skygge, kopiert negativ
		III positi'v n3 (gj fr fra lat. (<i>organum</i>) <i>positivum</i> 'orgel som kan stilles, flyttes') 1) lite orgel med én manual 2) lite, flyttbart orgel, lirekasse
press	I press m1 (av II <i>presse</i>) presset fold el. brett, pers <i>ha fin p- i buksene</i>	II press n1 1) klem, trykk <i>legge planter i p-</i> 2) påtrykk <i>øve p- på juryen i en sak / legge p- på noen / belastning, påkjenning oljevirkosomheten har ført til p- på arbeidsmarkedet / kjøpep-</i> 3) øvelse i vektløfting <i>han løftet 112 kg i p- / benkep-</i>
presto	I presto m1 (av III <i>presto</i>) musikkstykke, sats som skal spilles presto (III); prestosats	II presto n3 mindre del av musikkstykke som spilles presto (III); prestotempo
prikk	I prikk m1 (fra lty, eg 'spiss, pigg') 1) punkt, lite merke <i>en o med to p-er over / flekk en grønn bluse med hvite p-er / vi så hytta som en p- i det fjerne / de lignet hverandre på en p- el. de var på p-en like de var nøyaktig like / sette p-en over i-en, se i, prep</i> 2) form for straffepoeng i (sports)konkurranse <i>de mistet en kontrollpost og fikk 20 p-er</i>	II prikk n1 det å prikke, lite stikk <i>kjenne et p- i armen</i>
prim	I prim m1 (av lat. <i>primus</i> 'først') 1) mus.: første tone i en skala 2) i den kat. kirke: tidebønn klokka 6 3) en av paradene i fekting	II prim -en el. -et (e <i>brim</i> , trol av en rot med bet. 'syde, koke') halvfast mysost
		III prim -et (se <i>*prime</i>) vås, sludder
primat	I prima't m1 dyr av pattedyrorden som omfatter halvaper, aper og mennesker, Primates <i>tilhøre p-ene</i>	II prima't -et (fra lat., 'første rang') overhøyhet, stilling som kirkens øverste
profil	I profi'l m1 (fra it., se <i>*profilere</i>) 1) omriss, kontur, særlig (omriss av) en persons ansikt sett fra siden <i>male noen i p-, t forskj fra *en face / ha gresk p-</i> 2) hovedtrekk, særdrag, egenart <i>lederen har greid å gi partiet en ny p- / karakteristikk av en person, portrett boka har tittelen 'Norske jazzp-er'</i>	II profi'l n3 (eg sm o s I <i>profil</i>) fag.: skjematisk snitt gjennom noe <i>et geologisk p-</i>

puff	I puff m1 (fra fr) utposning på klær en kjole <i>med p-er på ermene</i>	III puff -en, - el. n1 1) det å puffe (1), skubb, dytt <i>få et p- i ryggen / stimulans arbeidet vårt fikk et godt p- framover</i> 2) en utblåsing av røyk el. damp
	II puff m1 kasse- el. sylindereformet møbel med stoppet lokk til å oppbevare strømper o l i	
purr	I purr -en, - el. n1 purring <i>slå p- purre</i> (II, 2)	II purr -et (av II <i>purre</i>) brus, krus <i>et p- av hår</i>
pust	I pust -en (av <i>puste</i>) 1) ånde, åndedrett <i>holde, trekke, miste p-en</i> 2) hvilepause <i>ta en p- i bakken</i>	II pust n1 1) åndedrag 2) gufs, drag <i>et p- fra nord / et p- fra den store verden</i>
ram	I ram -men, -mer (norr <i>hrammr</i>) (bjørne)labb	III ram -met (av III <i>ramme</i>) <i>få r- på få has på, ramme</i>
	II ram -men, -mer (mno <i>ramr</i>) 1) gavl 2) rom under taket nærmest tverrveggen	
rangel	I rangel -en, -gler (av III <i>rangle</i>) turing, svir <i>gå på r-</i>	II rangel -g(e)let, - el. -gler, -gla el. -glene (av III <i>rangle</i>) 1) lang, mager person, rekel; magert dyr 2) beingrind, skjelett, jf <i>beinrangel</i>
rap	I rap m1 el. n1 (av II <i>rape</i>) oppstøt, gurp	II rap n1 (av III <i>rape</i>) utglidning, ras, jf <i>*stjernerap</i>
rapp	I rapp m1 gress av slekten <i>Poa engr-, seterr-</i>	IV rapp -en el. -et (trol sm o s V <i>rapp</i>) <i>på røde r-en</i> straks, på flyende flekken / <i>holde flere konserter på r-et</i> på rad, i trekk
	II rapp m1 (jf lty <i>rampe</i> 'beholder') ryggsekk, ransel, jf <i>*rappsekk</i>	V rapp n1 (trol lydord) slag, smekk <i>få et r-over fingrene</i>
rasp	I rasp fl el. m1 (fra lty) 1) grov fil 2) rivjern	II rasp n1 1) en enkelt rasping; raspende lyd 2) det som framkommer ved rasping 3) skjell, risp på fisk <i>silder-</i>
rav	I rav -en el. -et (norr <i>rafr</i>) fett kjøtt rundt finnene på kveite	II rav -et (norr <i>raf</i>) gult el. brunt mineral av fossil harpiks fra forhistoriske nåletrær <i>smykker av r-, jf ravgul</i>
rede	I rede m ubøy (av IV <i>rede</i>) orden, greie <i>ha, få r- på</i> kjennskap til / <i>holde r- på</i> ha oversikt over / <i>gjøre r- for</i> greie ut om, stå til regnskap for	II rede n2 el. reir s d (norr <i>hreiðr</i>) 1) leie, tilholdssted for visse dyr, særlig fugler <i>bygge r- / være fløyet fra reiret / fugler-, muser- / skite i eget r- tale nedsettende om sitt hjem(sted) el. fedreland</i> 2) hjem, tilholdssted <i>vårt lune r- / neds: smuglerr-</i>
reis	I reis fl el. m1 i visse forb: reise (I) <i>gjøre sin siste r- / vender-, førstereisgutt</i>	II reis n1 (av II <i>reise</i>) snøplogformet stabel av felte trær <i>et r- ved</i>
rev	I rev m1 (norr <i>refr</i>) 1) rovdyr som hører til hundefamilien <i>Canidae rød-, fjellr- / mikkell r- / ha en r- bak øret</i> være lur, underfundig 2) lur person <i>være en listig r-, en gammel r-</i>	II rev n1 (norr <i>rif</i>) strimmel av seil som kan bindes opp med tau (for å gjøre seilflaten mindre) <i>ta r- i seilene</i> også: gå mer forsiktig fram, moderere seg
		III rev n1 (norr <i>rif</i>) grunne, banke (som strekker seg ut fra en kyst)

riks	I riks m1 kortord for rikstelefon(samtale) <i>ta (en) r- til Oslo</i>	II riks m1 el. n1 (av II <i>rikse</i>) knirk, skrapende lyd
rim	I rim -en el. -et (norr <i>hrím</i>) lag av små iskrystaller <i>marka var dekket av r-</i>	II rim n1 (norr <i>rím</i> , fra fr) 1) vers, strofe med enderim <i>regler og r-</i> 2) lydlig overensstemmelse mellom to el. flere ord <i>ender-, bokstavr-</i> 3) rimord <i>jeg finner ikke noe r- på 'ansikt'</i>
ris	I ris -en (norr <i>rís</i> , fra gr, av orientalsk opph) (korn av) plante av slekten <i>Oryza</i> i gressfamilien, <i>Oryza sativa</i> <i>puffet r-riskorn</i> kokt under høyt trykk slik at de har sveltet ut og blitt sprø og lette	II ris n1 (arab <i>rizma</i> 'pakke papir') målenhet for papir, = 500 ark
		III ris n1 (norr <i>hrís</i>) 1) tynn gren; kratt, kjerr <i>bjørker-, kjerringr-, blåbærr-</i> 2) bunt av kvister (brukt til å slå med) <i>skremme en med r-et / lage r- til egen bak</i> gjøre noe som skader en selv / <i>r-et bak speilet</i> trussel som en har i bakhånd 3) slag av ris <i>få, gi r-</i> 4) kritikk <i>aktørene fikk både ros og r-</i>
rist	I rist fl el. m1 (norr <i>rist</i>) plate laget av f eks jern- el. trespiler, gitter(verk) <i>steker-, ovnsr- / dørr-, fer-</i>	II rist n1 det å riste, ristende bevegelse <i>det gikk et r- gjennom bilen</i>
		III rist n1 (norr <i>hreistr</i>) fiskeskjell
rokk	I rokk m1 (norr <i>rokkr</i>) 1) redskap til å spinne på 2) overf: skrøpelig kjøretøy <i>en gammel r-</i>	II rokk n1 (av <i>ryke</i>) tett drev, fokk av sjøsprøyt el. snø <i>vidda, sjøen stod i et eneste r-</i>
rom	I rom -men (eng. <i>rum</i>) brennevin framstilt av saft av sukkerrør	III rom -met, -, -ma el. -mene (norr <i>rúm</i>) 1) volum, utstrekning, plass <i>det var r- til 45 i bussen / det var et åpent r-mellom husene / utstrekning i tid og r- / gi gleden r- / gi r- for noe / det var ikke r- for tvil / synet hans vant r-</i> vant terreng, hadde framgang 2) avdeling, atskilt del <i>en lommebok med fire r- / det var tre r- i kista / laster- / overf: felt, sektor, sfære</i> <i>mediene bør skille mellom det private og det offentlige r-</i> 3) værelse <i>fire r- og kjøkken / hotellr-, kjellerr-</i> 4) i bf: universet <i>stjernemylderet ute i r-met</i>
		II rom m1 sigøynernes ord for 'mann' sigøyner
ror	I ror -en (norr <i>róðr</i>) det å ro (fiske) <i>en times, en mils r- / utr-, tilr-, innr-</i>	II ror n1 (fra lty) styreinretning på fartøy <i>ha r-et / stå til r-s / stå ved r-et / ta r-et</i> overta styringen / <i>NN har stått, sittet lenge ved r-et i partiet</i> hatt ledelsen

rot	<p>I rot -a el. -en, røtter (norr <i>rót</i>)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) den delen av en plante som går ned i jorda <i>bjørka har lange røtter / skogen råtnet på r- / fra r- til topp</i> fra nederst til øverst 2) rotfeste, festepunkt <i>tannr-, tunger-, hårr-</i> 3) fast tak, grunnlag <i>planen har ikke r- i virkeligheten / ha sin r- i stamme fra / opphav, kilde r-a til alt vondt / hans ideer slo r-mellom folket</i> festet seg, fant grobunn / <i>rykke ondet opp med r-a</i> ta det fra grunnen av 4) mat.: <i>r-en av, til et tall</i> tall som multiplisert med seg selv gir vedkommende tall / <i>r-en av 16 er 4</i> 5) språkv: det felles element som er bærer av grunnbetydningen for alle ord som hører til en ordfamilie, jf <i>rotord</i> 	<p>II rot -et (av II <i>rote</i>) uorden, virvar <i>alt var i et eneste r- / når han foretar seg noe, blir det bare r-</i></p>
rusk	<p>I rusk m1 (norr <i>ruskr</i>) stort eksemplar av noe <i>en r- av en laks / han var en diger r-</i></p>	<p>II rusk n1 (av I <i>ruske</i>) avfall, rask, bønn <i>bare r- og rask / få r- i forgasseren, i øyet</i></p> <p>III rusk -et (surt vær med) nedbør og vind; <i>duskregn i r- og snøvær / i regn og r- biter fisken godt</i></p>
røst	<p>I røst fl el. m1 (norr <i>raust</i>, besl med norr <i>rausa</i> 'snakke') stemme, mæle <i>en vakker, dyp r- / følge samvittighetens r- / det hevet seg advarende r-er mot planen</i></p>	<p>II røst n1 (fra lty el. nederl) utbygning på siden på seilskip til å feste vanter og barduner på</p> <p>III røst n1 (norr <i>raust</i>)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) sperreverk i tak, takreisning 2) øvre del av gavlvegg <i>et hus med spisst r-</i>
råd	<p>II råd fl el. m1 el. n1 botemiddel, (lege)middel <i>en god el. et godt r- mot forkjølelse / boter-, hjelper- / legermiddel som leger</i></p> <p>III råd m1 (av IV <i>råd</i>, påvirket av lty <i>rat</i>) medlem av et råd (IV,3), særl i sms: <i>riksr-, statsr-</i></p>	<p>IV råd n1 (norr <i>råd</i>, av II <i>råde</i>)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rådslagning <i>ta en med på r- / holde r- / krigsr-</i> 2) forslag til hjelp, utvei, veiledning <i>gi en et godt r- / følge ens r- / spørre en til r-s</i> 3) valgt el. oppnevnt forsamling <i>elevr-, helser-, menighetsr- / Kongens r-regjeringen / Språkr-et</i>
sekund	<p>I seku'nd m1 (fra lat. 'neste, annen') tonen over en anslått tone el. over grunn-tonen; intervall på to trinn</p>	<p>II sekun'd n3 (fra mlat, fork. av <i>pars minuta secunda</i>, eg 'annen forminskelsesgrad')</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) tidsenhet, 1/60 av et minutt, symbol s, fork. <i>sek på s-et</i> øyeblikkelig, presis / <i>i siste s-</i> i siste liten 2) vinkelenhet, 1/3600 av en grad
sel	<p>I sel m1 (norr <i>selr</i>) pattedyr av ordenen Pinnipedia som er tilpasset til å leve i vann</p>	<p>II sel n1 (norr <i>sel</i>) stølshus med soverom, kjøkken og rom til å oppbevare melk og melkeprodukter i</p>

senter	I senter m2 senterløper	II senter -(e)ret, - el. -tre, -tra el. -trene (eng., sm o s * <i>sentrum</i>) 1) sentrum, midtpunkt i fotball blir ballen satt i spill fra s- / storms- 2) sted der noe er konsentrert, f eks der flere forretninger el. institusjoner er samlet, jf sentrum butikks-, hages-, kjøpes-, mats-, services-, forsknings-, treningss- / gå på s-et og handle / (bygde)by i forhold til omlandet Alta er et s- i Vest-Finnmark
serigrafi	I serigrafi' -en (av lat. <i>sericus</i> 'av silke' og - <i>grafi</i>) silketrykk (1)	II serigrafi' n3 silketrykk (2)
sesam	I sesam m1 (gj fr fra gr, opph orientalsk) oljeplante som dyrkes i tropene, <i>Sesamum indicum</i>	II sesam n1 (av III <i>sesam</i>) trylleord, middel som lett åpner adgang til noe, løsen <i>de nye kornsortene ble ikke noe s- for matproduksjonen</i>
sik	I sik fl el. m1 (sm o s III <i>sik</i>) liten myr med sivende vann II sik m1 (norr <i>sikr</i>) ferskvannsfisk av sikslekten, <i>Coregonus lavaretus</i>	III sik n1 (norr <i>sik</i> , besl med <i>sige</i>) liten bekk som renner sakte
singel	I singel -en trol fra nederl, besl med III <i>single</i> (knust) småstein som brukes f eks i hageganger og på gårdsplasser	II singel - en el. -et singling, singlende lyd <i>høre s-et av en bjelle</i>
sink	I sink el. II sinke m1 (fra ty. 'tapp, tind') tapp i enden av trestykke (som skal føyes sammen i vinkel med et annet trestykke med innsnitt som svarer til tappen)	II sink - en el. -et (ty. <i>Zink</i> , kanskje av <i>Zinke</i> 'tagg, takk', fordi metallet får takkede former i smelteovnen) gråhvitt metallisk grunnstoff (kjem symbol Zn)
sjusk	I sjusk m1 (av II <i>sjuske</i>) sjusket mann	II sjusk -et det å sjuske; sjusket utført arbeid <i>lage noe ordentlig s-</i>
skap	I skap m el. n ubøy (norr <i>skap</i> n) form, figur <i>være fin på s- / være på s- som en snøplog</i>	II skap n1 (fra lty, eg 'noe som er formet ved utskjæring') oppbevaringsmøbel, oppbevaringsrom (med hyller og dører) <i>frams-, hjørnes-, kless-, boks-, penges- / vite, vise, bestemme hvor s-et skal stå</i> være den som avgjør / overf: <i>komme ut av s-et</i> stå åpent fram med noe en har holdt hemmelig / som førsteledd i sms: <i>hemmelig, smug-</i> , i ord som <i>skapdranker, skaphomse</i>
skarv	I skarv m1 (norr <i>skarfr</i> , eg lydord) svømmefugl av slekten <i>Phalacrocorax</i> II skarv m1 (av IV <i>skarv</i>) fark, kjeltring	III skarv n1 (besl med III <i>skrape</i>) nakent fjell <i>s- og ur / i stedsnavn: Hallings-et</i> IV skarv -et skrap, skrot V skarv n1 (av II <i>skarve</i>) skjøt, sammenfelling med skråsnitt
skill	I skill m1 (se II <i>skille</i>) rett linje i hodehåret som er dannet ved at håret er strøket til side <i>ha s- på venstre side / midts-</i>	II skill n1 åpning i vev som islettet skal fylle ut, rom mellom trådene i vev
skip	I skip el. skipp m1 (eng., av <i>skipper</i> 'skipper') lagkaptein i curling	II skip n1 (norr <i>skip</i> , eg trol 'uthult trestamme') 1) større fartøy <i>motors-, seils-, passasjers-, lastes-, slags-, hangars- / det lå mange s- på havna / være om bord i, på et s- / brenne sine s-</i> avskjære alle muligheter til retrett 2) i sms: del av større fartøy <i>fors-, akters-</i> 3) del av kirke der menigheten sitter <i>langs-, tverrs-</i>

skjegg	I skjegg m1 skjegget mann	II skjegg n1 (norr <i>skegg</i> , av <i>skaga</i> 'rage fram') 1) hår på lepper, hake el. kinn på menneske <i>få s- på haka</i> bli voksen / <i>le, smile i s-et</i> le, smile lurt, underfundig / <i>mumle i s-et</i> tale utydelig / <i>sitte med s-et i postkassa</i> bli lurt 2) hakehår på visse dyr <i>bukkes-</i> / skjeggliknende utvekst <i>torsken har s-</i> 3) lange og tette hår på plante
skjell	I skjell <i>-a el. -en, - el. n1</i> (norr <i>skel</i>) 1) (skall av) musling <i>plukke, spise s-</i> 2) taksteinlignende dannelse på visse planter og dyr <i>fiskes-</i> 3) tørr, avskallet hud, flass; bibl, foreld: små flak av hinne <i>det falt s- fra hans øyne</i> han fikk øynene opp for hvordan noe hang sammen	II skjell n1 (sm o s III <i>skjell</i>) grense(linje), skille <i>s-et mellom to eiendommer / hendelsen satte s- i hans liv</i>
		III skjell n ubøy (norr <i>skil</i>) 1) skjønn, forstand, i uttr <i>komme til s-s år og alder</i> bli voksen (og fornuftig) 2) lov, rett <i>gjøre rett og s- mot alle / gjøre s- for seg</i> oppfylle sine forpliktelser
skjelv	I skjelv m1 (av <i>*skjelve</i>) 1) (det å skjelve på grunn av) sterk indre uro el. spenning <i>få s-en i seg / få den store s-en</i> bli virkelig redd 2) skjelving, vibrering <i>snakke rolig uten s- i stemmen</i>	II skjelv n1 jordskjelv <i>området har vært utsatt for sterke s- i det siste</i>
skjold	I skjold m1 (sm o s II <i>skjold</i>) flekk <i>få røde s-er i ansiktet / en ku med svarte s-er</i>	II skjold n1 (norr <i>skjoldr</i> m, eg 'kløyvd trestykke') 1) om e forh: plate av tre el. metall med håndtak på innsiden til å dekke seg med i strid <i>ta imot et hogg med s-et / løfte på s-</i> hylle, tiljuble 2) beskyttelse, vern <i>være ens s- og verge</i> 3) våpenskjold 4) hvelvet dekke, skall <i>Norge lå en gang under et s- av is / på visse dyr: buks-, ryggs-</i>
skjøt	I skjøt m1 (av III <i>skjøte</i>) sammenføyning <i>gå opp i s-ene</i>	II skjøt n3 (<i>skjøt</i> fra da., norr <i>skaut</i> , eg 'noe som skyter fram') 1) nedre hjørne av seil 2) tau, kjetting som holder skjøt (1) 3) flik bak på frakk el. kjole for herrer
skott	I skott el. II skut m1 (norr <i>skutr</i>) rom forut el. akter i båt <i>baks-, frams-</i>	II skott n1 (fra lty 'skyvedør, skillevegg') skillevegg i fartøy <i>vannrette s-</i> / også: noe som hindrer naturlig forbindelse

		<p>III skott n1 el. *skudd s d (norr <i>skot</i>)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) det å skyte, avfyre skytevåpen <i>skyte s- på s- / kanons-, geværs-</i> / smell når en fyrer av et skytevåpen <i>høre et s- / posisjon som gjør det mulig å skyte få s- på noe</i> 2) kule, prosjektil, patron (II) <i>ha ett s- igjen / lade med skarpe s- / løs(n)e et s- / gå som et s- veldig fort / sitte som et s- være en fulltreffer / slang: sprøyte med narkotika sette et s-</i> 3) i ballspill: kast, slag, spark av ball mot mål <i>ikke ha s- på mål / s-et gikk inn like ved stolpen</i> 4) plantedel som skyter fram fra knopp; renning <i>om våren skyter planten nye s- / være, komme i s-et</i> (eg om plante: 'skyte i været') være populær, sterkt etterspurt
skravl	I skravl -a el. -en (av II <i>skravle</i>) munn, snakketøy <i>s-a gikk i ett kjøer / hold s-a! hold kjeft!</i>	II skravl -et snakk, prat <i>høre s- og latter</i>
skrell	I skrell -en, - el. n1 (av I <i>skrelle</i>) smell, brak	II skrell n1 (av II <i>skrelle</i>) skall på frukt og grønnsaker <i>eples-, potets-</i>
skremsel	I skremsel -en, -sler noe som en skremmer med, trussel	II skremsel -s(e)let, - el. -sler, -sla el. -slene noe som virker skremmende <i>et fugles-</i>
skrift	I skrift fl el. m1 (norr <i>skript</i> , se * <i>skrive</i>) <ol style="list-style-type: none"> 1) tegnsystem som en kan bruke som uttrykk for ord, stavelser el. språklyder <i>bildes-, ords-, stavelsess-, bokstavs-, kiles- / hånds-, skjønns- / s-en i brevet var utydelig</i> 2) trykktype, skrifttype <i>brøds-, forms-, løkkes-</i> 3) ord, setning, tekst som består av skrevne el. trykte tegn <i>inns-, overs- / hevde noe i s- og tale</i> 4) skrevet el. trykt framstilling, i bf: <i>s-en, den hellige s-, de hellige s-er Bibelen</i> 	II skrift n3 skrevet el. trykt innlegg, hefte, bok <i>et forsvarss-, flyges-, tidss- / samlede, etterlatte s-er</i>
skrubbb	I skrubbb m1 (av II <i>skrubbe</i>) <ol style="list-style-type: none"> 1) ulv, varg <i>sulten som en s-</i> 2) skrubbekost 	II skrubbb m1 el. n1 <ol style="list-style-type: none"> 1) skrubbing; skrubbsår 2) bank, pryl; overhøvling 3) skjell (f eks på sopp)
skrå	I skrå fl el. m1 (norr <i>skrá</i> , eg 'tørt skinnstykke') om e forh: (skinnbok, pergament med opptegnet) lov, statutt e l <i>hirds-, laugss-</i>	II skrå fl el. m1 el. n1 (lty <i>schrat</i> 'avskåret stykke', av <i>schraden</i> 'skjære') <ol style="list-style-type: none"> 1) avskåret stykke av tobakksrull til å tygge på, buss (I) <i>ta seg en s-</i> 2) skråtobakk <i>tygge s-</i>
skulk	I skulk m1 skulker	II skulk -et det å skulke
skur	I skur fl el. m1 (norr <i>skúr</i>) kort, kraftig byge <i>hagls-, regns- / få en s- av småstein over seg</i>	III skur n1 (sm o s norr <i>skúr</i> 'hinne om mandelkjerne') mindre uthus el. tilbygg, skjul <i>les-, redskapss-</i>

	II skur el. II skurd -en (norr skurðr) 1) det å skjære, særlig modent korn <i>på gardene i bygda drev de med s-en skuronna / skjæring av tømmer til trelast</i> 2) hakk, skår, særlig på geværsikte	
skvalp	I skvalp m1 (av *skvalpe) skvett, skvulp <i>det kom en s- over relingen / slurk ta seg en s-</i>	II skvalp n1 det å skvalpe, bølgeslag <i>sjøens s-mot fjæresteinene</i>
skvett	I skvett m1 (av *skvette) stenk, sprut <i>det kom en s- over båtripa / hoppe ut i søla så s-en står / det regnet en s- en liten regnskur / liten porsjon, slant drikke en s-kaffe / det var igjen en liten s- på flaska</i>	II skvett -et det å skvette <i>bli våt av s- fra sjøen</i>
skår	I skår m1 (norr skor, besl med II skjære) kløft, avsats, hulle i fjell	IV skår n1 (sm o s II skar) 1) stykke av istykkerslått glass, steintøy o l <i>flaskes-, pottes-</i> 2) hakk, innsnitt <i>det var dype s- i bordplata / tap, forringelse et s- i gleden</i>
	II skår el. II skåre m1 (av II skjære) 1) ljàdrag 2) stripe, strimmel av gress el. korn som en slåttekar el. slåmaskin slår i en omgang	
	III skår el. I score m1; eng. score 'hakk, innsnitt; poeng' 1) konkurranseresultat; poengstilling <i>laget vant med en s- på 3—2 / en god, dårlig s-</i> 2) i psykologi: (test)resultat <i>oppnå en høy s- i en test</i>	
slafs	I slafs m1 (av *slafse) slubbert	II slafs -et 1) slafsing, søl 2) slaps
slark	I slark m1 (av *slarke) doven fyr, slamp	II slark -en el. -et det å slarke <i>s- i et hjullager / dødgang s- på rattet</i>
slarv	I slarv m1 (av *slarve) uordentlig, slurvet person; dårlig fyr; løsmunnet person	II slarv -et det å slarve <i>fusk og s- / fare med løgn og s-</i>
sleiv	I sleiv fl el. m1 (jf isl <i>sleif</i> , eg 'kløyvd trestykke') øselignende skje av tre el. metall <i>grøts-, tres-</i>	III sleiv -et sleivet tale; sleivkjeft
	II sleiv m1 1) sleivende bevegelse <i>ha en s- i nedslaget</i> (i skihopp) 2) sleivet person, slamp	
sleng	I sleng m1 (av <i>slenge</i>) 1) slengende bevegelse, sving, kast <i>gjøre en s- med foten / få s- på bilen i en sving / få s- på noe få dreis, skikk på / bukser med s- med vide bein / i samme s-en samtidig</i> 2) karakteristisk stil <i>ha en egen s- på noe</i>	II sleng n1 klikk, gjeng; påheng, haleheng

slep	I slep m1 (av II <i>slepe</i>) slepe, slepevei	II slep n1 1) det å slepe <i>ta en båt på s- / ha en flokk unger på s- etter seg som en hale</i> 2) hardt arbeid, strev <i>slit og s-</i> 3) noe som blir slept <i>et tømmers- / bruden hadde kjole med langt s-</i>
slikk	I slikk m ubøy (av <i>*slikke</i>) liten mengde, slant <i>få en liten s- / selge noe for en s- og ingenting</i>	II slikk n1 det å slikke <i>hunden gav meg et s- i ansiktet</i>
slipp	I slipp m1 (eng. <i>slip</i> , sm o s II <i>slipp</i>) papirstrimmel, talong, bong	III slipp el. slepp n1 1) det å slippe, mest i sms som <i>dues-, hestes- / flys-</i> det å slippe noe fra fly 2) i forb <i>gi s- på gi fra seg, gi avkall på</i>
	II slipp m1 (fra eng., av <i>slip</i> 'gli, smette') bane som mindre og middelstore fartøyer kan hales opp på ved landsetting, bedding	
slo	I slo fl el. m1 (besl med <i>slim</i>) stålorm	III slo -et (jf <i>*sløye</i>) innvoller i fisk <i>sildes-</i>
	II slo fl el. m1 (norr <i>slóð</i>) slepevei	
sluk	I sluk m1 (av <i>*sluke</i>) fiskeredskap med kroker som i vannet minner om en liten svømmende fisk	II sluk n1 (av <i>*sluke</i>) 1) avgrunn, gap <i>et bunnløst s-</i> 2) avløpsåpning <i>s-et på badet er tett</i>
slurv	I slurv m1 slurvet, sjusket person	II slurv -et det å slurve; uordentlig arbeid <i>s- vil ikke bli tålt</i>
slør	I slør -en det å sløre (I) <i>seile s- / slørevind få en s- fra vest / være på en s- påseilet</i>	II slør n1 (fra lty, trol av <i>sloier</i> , eg 'noe som sleper') 1) tynt, gjennomsiktig stoff <i>bruke rødt s- mot sola / bære hatt med s- / brudes-, sørges- / lette på s-et også: røpe noe / ta s-et bli nonne</i> 2) lag av dis, lett tåke <i>det lå et lett s- over himmelen / røyks- / overf: glemselens s-</i>
smekk	I smekk m1 (av II <i>smekke</i>) klaff, splitt på bukse <i>bukses-</i>	II smekk m1 el. - i ubf fl el. n1 lite smell <i>det gav et s- i låsen / lite slag, rapp slå to fluer i en s- også: utrette to ting, oppnå to fordeler samtidig / få (en) s- over fingrene / få seg en kraftig s- kraftig påminning</i>
smell	I smell m1 (av II <i>smelle</i>) slag, spark, støt <i>få en s- i siden / sammenstøt kraftig s- mellom buss og trikk</i>	II smell m1 el. - i ubf fl el. n1 1) kort, skarp lyd <i>slå igjen døra med et s- / høre s-et fra en eksplosjon</i> 2) fullt og fart <i>det var noe med s- i</i>
smisk	I smisk m1 smisket person	II smisk -et smisking
sneis	I sneis fl el. m1 (norr <i>sneis</i> 'pinne, tynn kvist') 1) pinne, spiss nagle; strikkepinne 2) staur med kornband på til tørk	II sneis fl el. m1 el. n1 el. snes n1 (sm o s I <i>sneis</i> , eg det antall av noe som er trødd inn på en pinne) antall av tjuer <i>et s- torsk, egg / et s- år ca tjuer år</i>

snitt	I snitt -en, - lite glass øl (25 cl) <i>bestille to s- pils</i>	II snitt n1 (fra ty., lty, av lty <i>sniden</i> , ty. <i>schneiden</i> 'skjære') 1) det å snitte el. skjære, kutt <i>sprette opp fisken med raske s-</i> / de renskårne bladkantene på en bok <i>gulls-</i> / skisse av noe som en tenker seg gjennomskåret <i>lengdes-</i> , <i>tverrs-</i> / <i>det gylne s-</i> , se <i>*gyllen</i> 2) bilde, figur skåret ut i tre <i>tres-</i> 3) redskap til å lage gjenger med <i>gjenges-</i> 4) måte som noe er skåret opp, laget på <i>en dress med moderne s-</i> / <i>tobakk av fint s-</i> / overf: <i>en kriminalroman av gammelt s-</i> 5) knep <i>finne på alle slags s-</i> / grep, håndlag <i>ha et eget s- med noe</i> / anledning <i>passer s-et</i> / <i>se sitt s- til å gjøre noe</i> 6) gjennomsnitt <i>holde en fart på 60 km/t i s-</i>
sokn	I sokn fl el. m1 (norr <i>sokn</i> , sm o s II <i>sokn</i>) redskap til å sokne (I) med	II sokn fl el. m1 el. n1 el. <i>*sogn</i> n1 s d (norr <i>sókn</i> , eg 'det å søke sammen') område, distrikt med egen kirke
soll	I soll -en (norr <i>sollr</i>) flatbrød oppbruket i melk <i>flatbrøds-</i> / bær, særlig blåbær i melk <i>blåbærs-</i>	II soll -et el. I søl s d (norr <i>sol</i>) bladformet, spiselig rødalge, <i>Rhodymenia palmata</i>
spark	I spark m1 sparkstøtting	III spark n1 (av <i>*sparke</i>) støt, spenn med fot <i>få et s- i baken</i> / <i>ta ballen på s-et</i> sparke den direkte videre / <i>ta noe på s-et</i> uten forberedelse, uten å nøle / <i>gi en et s-</i> også: rakke ned på, komme med spydig bemerkning e l
	II spark -en i uttr: <i>få, gi s-en</i> få, gi avskjed (på kort varsel)	
spett	I spett m1 el. I spette fl el. m1 (norr <i>spætr</i>) spettefugl; hakkespett	II spett n1 (besl med <i>*spidd</i> , <i>spiss</i>) spiss stang av jern <i>bryte opp stein med s-</i>
spir	I spir m1 el. - i ubf fl (sm o s I <i>spire</i>) spiss på elghorn	II spir n1 øverste spisse del på tårn <i>kirkes-</i>
sprett	I sprett m1 (av I <i>sprette</i>) 1) fjæring, elastisitet <i>det var dårlig s- i ballen</i> / <i>det er for mye s- på hoppet</i> hoppkanten peker for mye opp 2) larve av mygg el. andre små insekter i ferskvann 3) spirrevipp <i>en liten s- av en kar</i>	II sprett m1 el. n1 1) hopp, kast <i>i hopp og s-</i> 2) det at løvet spretter <i>bjørka stod i s-</i> / <i>løvs-</i>
	sprik	I sprik m1 (av <i>sprike</i>) 1) spile (I) 2) narraktig person
spring	I spring m1 (sm o s II <i>spring</i>) vannrør med tappekran <i>tappe vann i, av s-en</i>	II spring n1 (av <i>*springe</i>) foreld: sprang, vanlig i sms som: <i>frams-</i> , <i>krums-</i> , <i>uts-</i>
sprøyt	I sprøyt -en el. -et (av <i>*sprøyte</i>) væske som sprøytes, sprut <i>sjos-</i> , <i>skums-</i>	II sprøyt -et tøv, tøys <i>slutt å snakke s-!</i>

stamp	I stamp m1 (mno <i>stamp</i>) 1) avsaget halvtønne, f eks til å ha vann i, vaske klær i el. kveile opp agnet line i 2) linelengde som går i en stamp (1) <i>linefangster på opptil 250 kg på s-en</i>	IV stamp n1 stamping; dunk, tramp
	II stamp -en (uvisst opph) pantelånerforretning <i>gå i s-en med vinterfrakken</i>	
	III stamp m1 (lty, besl med II <i>stampe</i>) 1) redskap til å støte med, f eks i morter 2) klamp til å sette i glugge	
statsråd	I statsråd m1 (av III <i>råd</i>) regjeringsmedlem, minister	II statsråd n1 (av IV <i>råd</i>) regjeringssmøte under kongens ledelse <i>embetsmenn utnevnes av Kongen i s-</i>
sti	I sti m1 (norr <i>stia</i> f) bare i sms: innhegning <i>gjøs-, svines-</i>	III sti n1 (trol besl med II <i>stige</i> , eg 'hevelse') kvise på øyelokksranden
	II sti m1 (norr <i>stígr</i> , besl med II <i>stige</i>) råk, tråkk <i>det gikk en tydelig s- over fjellet / skogs-, krøtters- / holde sin s- ren</i> (etter Sal 119,9) opptre uangripelig	
stift	I stift m1 (fra ty., besl med <i>*stiv</i>) 1) liten, spiss nagle el. spiker; spiss gjenstand <i>møbels-, tegnes-, tråds-, grammofons-, leppes- / sette en tann på s- / fag.: spiker (laget av trådformet emne)</i> 2) i forb <i>slå s-en</i> sette hendene mot underlaget, kaste seg over hodet og komme ned på beina	II stift n1 (fra lty) fram til 1919 betegnelse på bispedømme
stille	I stille fl el. m1 (av III <i>stille</i>) stille vær, vindstille <i>i storm og s- / ligge og drive i stilla</i>	II stille n2 jf V stille (2) i no. folkemusikk: måte å stemme fele på <i>slåtten går på et spesielt s- / feles-</i>
stim	I stim -en (eng. <i>steam</i>) damp; fart, fres <i>gå for full s- / få opp s-en</i>	II stim m1 el. n1 (norr <i>stím</i> 'ståk, bry') stor klynge, flokk <i>fiskes-, sildes- / det var så fullt med folk at vi gikk i s-</i>
		III stim -et (sm o s II <i>stim</i>) uro, tummel <i>ståk og s-</i>
stopp	I stopp -en 1) det å stoppe (I) 2) materiale til å stoppe (I) med <i>stoler uten s- og puter</i>	II stopp -en, - el. n1 1) det å stoppe (II), stans, opphold <i>arbeide uten s- / plutselig var det s- / lønns-, priss-</i> 2) i forb <i>si s- / med dette får vi si s-</i> (av)slutte / <i>nå får noen si s-</i> protestere, si fra (at de ikke vil mer) / <i>motoren sa s-</i> ville ikke mer 3) stoppested <i>buss-s-</i>
storkenebb	I storkenebb m1 el. - i ubf fl, plante av slekten Geranium	II storkenebb n1 nebb på stork

strek	I strekk m1 el. n1 (av I, II <i>strekke</i>) 1) utstrakt, utspent stilling <i>få skikkelig s- på armene / ligge med beinet i s-</i> (etter et beinbrudd) / forstrekning <i>få en s- i siden / på rekruttskolen må s-en på køya være i orden</i> 2) elastisitet <i>et tau med god s- i</i> 3) særl mil.: irettesettelse <i>få s- på linja</i>	II strekk n1 i seiling: vei mellom to vendinger under kryssing, slag, baut; strekning <i>kjøre et langt s- / i ett s-</i> i ett kjø, uten stans / avstand mellom to festepunkter for luftkabel, spenn (I) <i>det lengste s-et over fjorden er 3000 m</i>
stryk	I stryk -en el. -et (av <i>*stryke</i>) pryl, bank <i>få s- / gi en s-</i>	II stryk n1 (norr <i>strykr</i> m 'sterk vind') 1) parti av elv med stri strøm <i>elva gikk i fosser og s-</i> 2) det å stryke til eksamen <i>det var over 20 prosent s- (til eksamen) i år / fire kandidater fikk s-</i>
stø	I stø fl el. m1 (norr <i>stód</i>) plass ved stranda til å dra opp båt på	II stø n1 (norr <i>stod</i>) støtte, lene <i>ryggs-</i>
subb	I subb m1 subbet person	II subb n1 (av II <i>subbe</i>) 1) subbende lyd, tung, slepende gange <i>høre s- av føtter ovenpå</i> 2) smått avfall, rusk
substitutt	I substitut't m1 (sm o s II <i>substitutt</i>) stedfortreder	II substitut't n3 det som settes i stedet for noe annet, erstatning
sum	I sum -men, -mer (gj ty., lty fra lat., eg f av <i>summus</i> adj 'høyest') 1) resultat som en får ved addisjon <i>s-men av 4 og 2 er 6 / s-men av all erfaring all erfaring til sammen / disse faktorene vil i s-utgjøre samlet / det han sa, var i en s- at... sammenfattet</i> 2) beløp <i>arbeidet kostet svære s-mer / arve en pen s-</i>	II sum -met det å summe, summende lyd <i>høre s-met av stemmer</i>
superlativ	I super'lativ m1 (lat. (<i>gradus</i>) <i>superlativus</i> 'den høyeste (grad)') gramm: høyeste grad ved gradbøyning av adjektiv og adverb, jf positiv og komparativ <i>'best' er s- av 'god' / absolutt s-</i> superlativ som viser høy grad, uten sammenligning (f eks 'med største fornøyelse')	II super'lativ n3 (sm o s I <i>superlativ</i>) sterkt (rosende) ord el. uttrykk <i>kritikerne tok fram s-ene</i>
sveip	I sveip m1 (norr <i>sveipr</i>) bunt av tråd el. strå; krøll, lokk	II sveip n1 det å sveipe <i>gjøre et s- / fare over halve Norge i et s-</i>
svelg	I svelg m1 (av <i>*svelge</i>) munnfull, slurk	II svelg n1 (norr <i>svelgr</i> m) 1) bakerste del av munnhulen 2) avgrunn, sluk <i>det var et s- mellom krav og tilbud</i>
søm	I søm -men, -mer (norr <i>saumr</i> , besl med <i>*sy</i>) 1) det å sy <i>drive med s- / lære s-</i> 2) sammenhengende rekke av sting <i>buksa gikk opp i s-men / gå noe(n) etter i s-mene</i> granske kritisk 3) plagg, tøy som en syr på <i>hun la fra seg s-men et øyeblikk</i> 4) sammenføyningslinje <i>s-men(e) i hjerneskallen / rør uten s-mer</i> som er framstilt ved valsing	II søm -met, -, -ma el. -mene (av I <i>søm</i>) spiker til å feste hesteko med <i>hestekos- / spiker til båtbygging båts-</i>

tafs	I tafs m1 (av <i>tave</i>) 1) trevl, tjafs 2) floke <i>komme i t-</i>	II tafs n1 trevler (særlig av tøy), frynser
talent	I talen't m1 (gj lat. fra gr <i>talanton</i> 'vekt') om e forh: gresk vekt- og myntenhet	II talen't n1 (gj mlat av I <i>talent</i> , etter Matt 25,14–30) 1) medfødt begavelse av intellektuell el. kunstnerisk art, anlegg, evne <i>ha t- for scenen</i> 2) person med talent (1) <i>nye, unge t-er</i>
tall	I tall fl el. m1 (norr <i>þoll</i>) furu	II tall n1 (norr <i>tal</i>) 1) (abstrakt) matematisk enhet el. grunnbegrep <i>regne med hele, flersifrete t- / oddet-, part- / i regnskap: svarte t- overskudd / røde t- underskudd</i> 2) talltegn <i>arabert-, arabiske t- / romert-</i> 3) antall <i>t-et på nye trafikanter øker / i sms som folket-, mannt- / i sms som nittenhundret-et tidsrommet fra og med 1900 til og med 1999, jf århundre</i> 4) grammatisk kategori som uttrykker tallforhold <i>bøye i kjønn og t- / ent-, flert-</i>
tandem	I tandem m1 (gj eng. 'langsetter, på langs', fra lat. 'i lengden') 1) tandemsykkel 2) tandemmotor 3) det at to maskiner, prosesser e l arbeider uavhengig av hverandre for samme formål	II tandem n3 (sm o s I <i>tandem</i>) forspann av to el. flere trekkdyr (f eks hester) spent foran hverandre i en rekke
tang	I tang -a el. -en, tener (norr <i>þong</i>) redskap til å holde fast, klippe el. få det en arbeider med til å endre form <i>nebbt-, knipet-, krøllt-</i>	II tang -en el. -et (norr <i>þang</i>) 1) fellesbetegnelse for de største algene i sjøen 2) flerårige, brune alger øverst i fjærebeltet av slekten <i>Fucus</i>
tartan	I tartan -en el. -et (eng., av uvisst opph) 1) særskilt (rutet) tøyemønster 2) ullstoff i de skotske høylendingenes drakt, vevd i flere farger i et rutemønster som er særegent for hver klan	II tarta'n -et (varemerke) syntetisk materiale som blir brukt som banedekke på idrettsplasser
tekke	I tekke fl el. m1 (norr <i>þekja</i> , av I <i>tak</i>) hustak	II tekke n2 1) lag av takmateriale <i>skifert-, nevert-</i> 2) dekke
		III tekke -t (av <i>tekkes</i>) evne til å vinne noen for seg <i>barnet-, damet-, dyret-</i>
tikk	I tikk -en (av II <i>tikke</i>) lett slag el. støt <i>leke t-(en) sisten</i>	II tikk n1 tikkende lyd <i>hun hørte et t- inni apparatet</i>

ting	I ting -en, -, -a el. -ene (opph sm o s II <i>ting</i>) 1) sak, anliggende <i>jeg må snakke med deg om en t- / sette t-ene på plass</i> få orden, klarhet i sakene / forhold <i>visse t- tyder på at han er skyldig / t-enes tilstand, natur / fag, yrke hun kan sine t- / i forb med ubest pron: jeg forstår ingen (verdens) t- / alle gode t- er tre tredje gangen vil det lykkes / det er t-en! løsningen, nettopp det vi trenger</i> 2) gjenstand <i>gi barna t- i stedet for omsorg / jur: fast eiendom og løsøre / filos: det som eksisterer selvstendig, uavhengig av vår erkjennelse t-en i seg selv</i> (etter ty. <i>das Ding an sich</i> (I. Kant))	II ting n1 (norr <i>þing</i>) 1) i sms: forsamling av folkevalgte som utøver lokalt selvstyre <i>fylkest-, stort-, allt-</i> 2) forsamling av representanter fra lokallag i en landsomfattende organisasjon <i>Skøyteforbundets t- er kalt sammen / fotball-</i> 3) Stortinget <i>bli valgt inn, sitte på t-et</i> 4) om e forh: forsamling av frie menn el. særskilt valgte utsendinger som drøftet lovspørsmål, rettstvister e l <i>kalle sammen til t-</i>
tipp	I tipp m1 (besl med <i>tapp</i>) ytterste del, spiss, særlig av legemsdel <i>haket-, halet-, neset-</i>	III tipp el. tips n1 (eng. <i>tip</i>) 1) (underhånds)opplysninger, råd, vink <i>politiet fikk flere anonyme t- fra publikum / hun gav meg et t- om hvem jeg skulle kontakte / gjetting om det mest sannsynlige utfallet av en (idretts)konkurranse etter t-ene å dømme har vi vunnet alt</i> 2) drikkepenge <i>gi rikelig med tips</i>
	II tipp m1 (av III <i>tippe</i>) 1) lasteplan som kan skråstilles <i>lastebil med t-</i> 2) fylling (der noe tippes)	
tjeld	I tjeld m1 (norr <i>tjaldr</i>) svart og hvit vadefugl med sterkt røde bein og nokså langt, rødt nebb, <i>Haematopus ostralegus</i>	II tjeld n1 (norr <i>tjald</i>) 1) åkle, teppe, forheng 2) tørkle, klut, fille, bleie 3) om norr forh: telt av seilduk e l til å reise om bord i båt el. på land
tokt	I tokt f1 el. m1 (nederl <i>tocht</i> 'drag, trekk') ri, anfall (av smerte, sykdom, raseri o l) <i>hetet-, hostet-</i>	II tokt n3 (sm o s I <i>tokt</i>) (krigs)ferd til sjøs <i>Olav Tryggvason la ut på t- til England / båten la ut på t- / være på t- være om bord, gjøre tjeneste til sjøs</i>
tramp	I tramp m1 (eng., eg sm o s <i>tramp</i> II) 1) landstryker 2) det å trampe (III) <i>være på t-en</i> 3) trampbåt; trampfart	II tramp n1 (av II <i>trampe</i>) stamp el. kraftig tråkk, det å trampe <i>t- og tråkk over golvet</i>
transparent	I transparen't m1 (også utt -an>g; fr, eg <i>transparente blanche</i> , se III <i>transparent</i>) en sort glassepler	II transparen't m1 el. n3 (også utt -an>g; av III <i>transparent</i>) 1) stykke tynt, gjennomskinnelig materiale med bilde(r) el. tekst som kan projiseres på lerret e l <i>bruke t-er i undervisningen</i> 2) stor tøy- el. papirplakat med slagord, krav o l som blir brukt i demonstrasjon(stog)
trapes	I trape's m1 (gr <i>trapezion</i> , dim. til <i>trapeza</i> 'bord med fire bein', av <i>tetra</i> 'fire' og <i>peza</i> 'fot') turnapparat som består av en vannrett stang opphengt i to tau	II trape's n3 firkant med to parallelle og to ikke-parallelle sider

trekk	I trekk -en (sm o s II <i>trekk</i>) merkbar luftstrøm utenfra <i>det står t- fra døra / t- i rommet / stenge (for) t-en</i> stenge luke, ventil e l	II trekk n1 (av <i>trekke</i>) 1) det å trekke <i>dårlig t- i motoren</i> 2) det at dyr, fugler el. insekter trekker (5) <i>et t- av rein, grågå, bier</i> 3) noe som trekker <i>skit-</i> 4) bevegelse, handling, utspill <i>vente på neste t- fra motparten / et smart t- / i t- på rad / i ett t- uavbrutt / skuldert-, sjakkt-</i> 5) drag (5), egenskap, form; særdrag <i>et ansikt med regelmessige t- / et forsonende t- ved henne er hennes gode humør / gjengi handlingen i en roman i store t- / dagboka gir spredte t- fra krigsårene</i> 6) det å trekke fra el. sette ned; fradrag <i>skihopperen fikk t- for stygt nedslag / skattet-, bidragst-</i> 7) stoff som dekker, overtrekk <i>sette nytt t- på møblene / miste t-et til paraplyen / dynet-, varet-</i> 8) i bridge og whist: hvert stikk som tas el. meldes utover de seks første
trell	I trell m1 (norr <i>þræll</i>) mest om norr forh: ufri person i en annens tjeneste, slave <i>bli solgt som t- / holde t-er / overf: være syndens, lastenes t-</i> ligge under for synd, laster II trell m1 flottør på forankringstau for garn el. line	III trell -et el. II træl s d slitsomt, uinteressant arbeid <i>den ensformige jobben er noe elendig t-</i>
triangel	I trian'gel -en, -gler (sm o s II <i>triangel</i>) trekantet plass i by	II trian'gel - en , - gler el. - et , - el. -gler, -gla el. -glene (fra lat., av <i>tri-</i> og <i>angulus</i> 'hjørne') 1) trekant 2) slaginstrument som består av en metallstang formet som en likesidet trekant
trikk	I trikk m1 (av siste stavelse i eng. <i>electric (tramcar)</i> 'elektrisk (spovogn)') (elektrisk) spovogn	II trikk el. triks n1 (fra eng., av gfr <i>triquer</i> 'bedra') list, knep, lurt påfunn <i>lære bort et t- / kjenne t-et</i>
trippel	I trippel -en (etter funnstedet Tripolis) en gulgrå, skiferholdig jordart	II trippel trip(pe)let, - el. tripler, tripla el. triplene (av III <i>trippel</i>) kombinasjon av tre enheter, f eks av tre tall el. bokstaver
tross	I tross -en (sm o s <i>trass</i>) ukuelig holdning; i forb som <i>til t- for (at) enda / hun stilte til start til t- for at hun var syk / på t- av i strid med / de reiste på t- av advarslene / resultatet ble bra, alle vanskelighetene til t- / alderen til t- var han sprek</i>	II tross n1 (gj ty. fra fr <i>trousse</i> 'pakke', eg 'lomme', sm o s <i>truse</i>) om e forh: tren
trykk	I trykk m1 el. - i ubf fl (av <i>trykke</i>) støt, hard medfart (ofte utt trøkk) <i>få en t- midt i fjeset / livet kan gi en mange t-(er)</i>	III trykk - en el. - et (etter ty. <i>Druck</i>) trykte bokstaver <i>ha vansker med å lese fin(t) t- / komme på t-</i>

	II trykk -en (etter ty. <i>Druck</i>) det å trykke (3) <i>boka gikk i t-en før jul</i>	IV trykk n1 (bet. 2 etter eng. <i>stress</i> , bet. 3 og 4 etter ty. <i>Druck</i>) 1) det å trykke, press (II) <i>t-et mot underlaget / håndt- / høyt, lavt t-kraftig, svakt press / akselt-, luft-, væsket-</i> 2) framheving av stavelse ved fonetiske midler, aksent <i>t-et ligger oftest på første stavelse i norske ord</i> 3) mindre trykt skrift, jf <i>særtrykk</i> 4) trykt bilde, jf <i>fargetrykk, oljetrykk</i>
træl	I træl m1 (trol sm o s I <i>trell</i>) fortykket hudparti i håndflaten som skyldes gnissing <i>ha t-er i hendene etter all roingen / arbeidshender med t-er</i>	II træl el. III trell -et slitsomt, uinteressant arbeid <i>den ensformige jobben er noe elendig t-</i>
trø	I trø fl el. m1 el. n2 el. III trøe n2 (norr <i>trøð</i> , besl med III <i>trø</i>) innhegnet jordstykke, seterkve	II trø n1 (norr <i>trøð</i> i sms) tråkk (II)
trøe	I trøe fl el. m1 (av III <i>trø</i>) fotfjøl (på rokk, vevstol e l) til å trø på for å holde noe i gang; pedal (på sykkel) II trøe fl el. m1 (sm o s <i>trøe</i>) (fiske)stang	III trøe n2 el. I trø s d (norr <i>trøð</i> , besl med III <i>trø</i>) innhegnet jordstykke, seterkve
tråkk	I tråkk fl el. m1 (norr <i>traðkr</i> m og <i>traðk</i> n, besl med III <i>tre</i> , <i>trø</i> og I og IV <i>trå</i>) hardtrampet (gards)plass	II tråkk n1 (norr <i>traðk(r)</i>) 1) det å tråkke <i>høre t- fram og tilbake / gå i det samme t-et bestandig leve ensformig</i> 2) spor av dyr el. mennesker; opptråkket sti <i>skitne t- på teppet / det gikk et t-langs elva</i>
trål	I trål m1 (eng. <i>trawl</i>) stor not som slepes langs bunnen	II trål n1 tråltrekk <i>et titimers t-</i>
tufs	I tufs m1 (trol en sammenblanding av <i>tafs</i> og <i>topp</i>) 1) tust, tafs, tjafs, floke <i>hårt-</i> 2) tåpelig person, dumming 3) svak person, svekling	II tufs n1 1) noe sammenfiltret og rotet 2) noe smått og ubetydelig
tukkel	I tukkel -en, tukler (av II <i>tukkel</i>) treneve, klodrian, tukling	II tukkel tuk(ke)let (av <i>tukle</i>) 1) det å fingre el. tukle med 2) vanskelighet, plunder <i>ha mye t- med noe</i>
tull	I tull m1 (av II <i>tulle</i>) 1) noe sammentullet, bylt <i>en t- med klær</i> 2) uorden, rot, surr <i>garnet gikk i t-</i> II tull m1 tulling (II)	III tull -et 1) dum handling, tøys, vrøvl <i>finne på t- / slutt nå med dette t-et! / snakke t-</i> 2) spøk, erting <i>si noe på t-</i>
tupp	I tupp m1 (sm o s I <i>topp</i> , i bet. 2 på grunn av hanekammen) 1) ytterste spisse el. smalnende del av noe <i>fingert-, skit-, skot-</i> 2) hane	II tupp n1 lett spark med sko- el. støveltupp <i>gi ballen et t-</i>
tut	I tut m1 (besl med I og II <i>tyte</i> , trol fra barnespråk om noe som stikker fram, sm o s <i>tutt</i>) 1) rør el. annet framspring til å helle væske igjennom <i>t-en på kaffekanna</i> 2) lydtrakt på blåseinstrument, gammeldags grammofoon a	II tut n1 (av <i>tute</i>) 1) tutende signal fra instrument, varslingsapparat e l <i>høre t- fra en bil</i> 2) skrik, hyl <i>høre uglas t-</i>

tørk	I tørk -en (av II <i>tørke</i>) det å tørke(s), det å bli tørr <i>vind og sol gir god t- / henge klesvasken til t- / spøk.: ha tennene på t- ha utstående tenner i overmunnen</i>	II tørk n1 papirbit (til å tørke (seg) med) mellom to perforerte streker i en papirrull <i>rive av et t- dopapir, papirhåndkle</i>
tørn	I tørn m1 (eng. <i>turn</i> , besl med I <i>tur</i> , <i>turn(e)</i> , <i>turnere</i>) 1) vakt, skift <i>ha t- / overf: alle leieboerne tok sin t- på dugnaden</i> 2) sjau, slit <i>en stri t-</i>	II tørn n1 1) omgang med tau el. trosse rundt pæl 2) løkke som kan danne seg i ukveilet tau 3) i forb <i>ta t-</i> slutte å tulle, gi seg
tøy	I tøy -en (av <i>tøye</i>) 1) tøyning, strekk <i>ta en god t- for å myke seg opp</i> 2) tøyelighet, elastisitet <i>kreppstoff har god t-</i>	II tøy n2 (norr <i>tygi</i> 'redskap, utrustning', fra lty <i>tuch</i> , sm o s ty. <i>Zeug</i>) 1) vevd stoff <i>t-er i metervis / bomullst-, kjolet-</i> 2) bare i ent: klær <i>kjøpe noe nytt t- / barnet-, sommert-, undert-</i> 3) seletøy, bare i uttr: <i>kjøre alt det remmer og t- kan holde så fort som mulig</i>
ugg	I ugg m1 (sm o s II <i>ugg</i>) 1) brodd, tagg 2) strittende bust på dyr 3) smådyr i vann	II ugg -et (norr <i>uggr</i> m 'frykt', besl med <i>agg</i>) 1) råkulde 2) uro, frykt 3) age, respekt
ur	I ur fl el. m1 (norr <i>urð</i>) haug, skråning av større og mindre steiner (fra isbreer el. senere forvitring og ras) steinur	II ur n1 (fra lty, sm o s lat. og gr <i>hora</i> 'tid, time', besl med <i>år</i>) apparat el. mekanisme som viser tiden, ofte i sms som armbånds-ur, golvur, kaminur, lommeur, solur, veggur, vekkerur
utkikk	I utkik(k) m1 (fra nederl) 1) sjømann som skal holde utkikk (II) fra fartøyet 2) utkikkssted på fartøy <i>gå opp på u-en</i>	II utkik(k) -en el. -et (fra nederl) det å speide el. granske for å oppdage faremomenter el. annet av interesse <i>ethvert fartøy skal holde forsvarlig u- / være på u- etter nedsatte varer</i>
utøy	I utøy øy langt ut mot havet	II utøy -et (etter lty, av <i>u-</i> (2) og trol II <i>tøy</i> i foreld bet. 'skrot') 1) fellesbetegnelse på lopper, lus, veggedyr o l 2) pakk, herk
vad	I vad m1 el. n3 (norr <i>vaðr</i>) 1) fiskesnøre; line 2) fiskenot	II vad n1 (norr <i>vað</i> , av <i>*vade</i>) vadested
var	I var -en (kanskje besl med <i>*I verk</i>) (tørket) slim; puss, verk <i>ha v- i øyekroken</i>	II var n1 (norr <i>ver</i> , av <i>verja</i> 'bre over, dekke', jf IV <i>verge</i>) beskyttende overtrekk <i>putev-</i>
ve	I ve m1 (norr <i>vé</i> n, fra lty, subst av IV <i>ve</i>) 1) periodisk smerte før en fødsel, fødselsri <i>kjenne veene</i> 2) (sjelelig) smerte, lengsel	II ve -et (sm o s I <i>ve</i>) i uttr <i>ve og vel</i> velferd / <i>tenke på sitt eget, andres ve og vel</i>
		III ve n1 (norr <i>vé</i> 'hjem, bolig') om norr forh: fredhellig sted; blotsted, jf <i>veum</i>
venstre	I venstre fl el. m1 venstre hånd el. venstre fot, keive <i>skrive med venstra / i fotball: kunne skyte både med høyra og venstra</i>	II venstre n ubøy (etter fr <i>la gauche</i> , betegnelse på dem som i den franske nasjonalforsamlingen i 1789 satt til venstre for presidenten) (navn på) politisk parti, gruppe, retning med et liberalt (el. sosialistisk) idégrunnlag, mots <i>*I høyre stemme V- / det danske v-</i>

verd	II verd m1 (norr <i>verðr</i>) måltid <i>kveldsv-</i> , <i>nattv-</i>	III verd -et (av *IV <i>verd</i>) 1) pengeverdi <i>en eiendom uten v-</i> 2) indre, iboende verdi <i>menneskev- / opplysninger av stort v- / la noe stå ved sitt v-</i> la det gjelde for det det er, uten å gå nærmere inn på det
verge	I verge m1 (av *IV <i>verge</i>) jur.: person som blir oppnevnt til å styre med sakene (særlig formuen) til en umyndig person, formynder <i>møte i retten med v- / fødte v-r foreldrene</i>	II verge n2 (av *IV <i>verge</i>) (forsvars)våpen <i>finne seg en kjepp til v-</i>
		III verge -t (av *IV <i>verge</i>) varetekt, forvaring <i>ha noe i sitt v-</i>
verk	I verk -en (norr <i>verkr</i>) 1) murrende smerte <i>hodev-, tannv- / ha v- i hodet, kneet</i> 2) betennelse, materie <i>få v- i såret / klemme ut v-en</i> 3) byll	II verk n3 (norr <i>verk</i> , besl med <i>yrke</i> og I <i>virke</i>) 1) (det å utføre et) arbeid; handling, gjerning <i>sette i v- en plan, et tiltak / lysten driver v-et / gå forsiktig til v-s / skride til v-et begynne / legge siste hånd på v-et fullføre / sette kronen på v-et</i> 2) resultat, virkning av et arbeid <i>hærv-, storv-, lappv-, dagsv-, underv- / bokv-, åndsv- / Uppdals samlede v-er / én manns v- / grottene er naturens v-</i> 3) industrianlegg; teknisk leveringscenter <i>aluminiumsv-, energiv-, jernv-, kraftv-, lysv-, vannv- / Vik V- / maskineri, drivmekanisme tellev-, treskev-, urv- / institusjon, organisasjon som utfører samfunnsoppgaver av teknisk el. praktisk art <i>Jernbanev-et , Statens kartv-</i></i> 4) bygningsdel, konstruksjon <i>reisv-, rekkv-</i> 5) helhet satt sammen av enkeltdeler <i>avtalev-, regelv- / lesev-, regnev- / bot.: bladv- / språkv: bøyningv-, formv-, lyd- / mat.: formelv- / dekorasjonsmønster flettv- / vare som er laget av naturprodukt <i>pelsv-</i></i>
verv	I verv m1 (av norr <i>hverfa</i> 'vende, dreie') virvel (3)	II verv n1 (av * <i>verve</i>) oppgave <i>formannsv-, tillitsv- / utføre et v- / (ulønnet) virksomhet ta på seg mange offentlige v-</i>
vest	I vest m1 (gj fr, it. fra lat. <i>vestis</i> 'kledning') midjelangt klesplagg uten ermer <i>dress med v- / strikket, heklet v- / politiet hadde på seg skuddsikre v-er / ha flere drammer under v-en</i> ha drukket flere drammer	II vest n ubøy (norr <i>vestr</i> n, av *III <i>vest</i> , besl med * <i>vesper</i>) 1) himmelretning der sola går ned, mots *I øst <i>blåse fra v- / love i øst og v- i hytt og vær</i> 2) den vestlige delen av verden; Vest-Europa og USA, vestmaktene <i>konflikt mellom øst og v-</i> 3) spiller i bridge <i>v- gir, melder</i>

vev	I vev m1 (norr <i>vefr</i> , av * <i>veve</i>) 1) tråd som er gjort i stand til veving; vevd stoff, tøy <i>flossv-</i> , <i>mønsterv-</i> / <i>sette opp en v-</i> / spinn, spindelvev <i>v-en til edderkoppen</i> / nettverk <i>trekrona er en v-</i> av grener / overf: <i>en v-</i> av løgner 2) måte noe er vevd på <i>stoffet er tett i v-en</i> 3) vevstol <i>sitte i v-en</i>	II vev n1 (sm o s *I <i>vev</i>) 1) samling av celler med ensartet bygning og funksjon <i>cellev-</i> , <i>plantev-</i> / <i>v-ene i kroppen deles i epitelvev</i> , <i>binde-</i> og <i>støttevev</i> , <i>muskelvev</i> og <i>nervevev</i> 2) tøys, tull, vrøvl <i>pølsev-</i>
vift	I vift m ubøy (etter sv, sm o s *II <i>vift</i>) i uttr <i>være ute på v-</i> være ute og more seg, være på galeien	II vift n1 (av *II <i>vifte</i>) viftende bevegelse, svakt blaff <i>gjøre et v-</i> med hånden
vipp	I vipp m1 el. II vippe s d øyevippe <i>hun så uskyldsblått på meg og blunket med lange vipper</i>	II vipp m1 el. n1 (av III <i>vippe</i>) det å vippe <i>stå på v-en mellom borgerlig og sosialistisk flertall</i> være like stor sjanse for det ene som for det andre / <i>gjøre et v-</i> med <i>stjerten</i>
visk	I visk m1 (norr <i>-visk f</i>) bunt med høy, halm II visk <i>-en</i> (av * <i>viske</i>) rykk, tak; mest i uttr <i>i en v-</i> i en fart, i en håndvending	III visk -en, - el. n1 det å viske, visking
visp	I visp m1 (besl med *I <i>visk</i>) redskap (av bjørkekviser, ståltråd, metallskovler e l) til å vispe med <i>hjulv-</i>	II visp -en, - el. n1 visping; vispende bevegelse <i>hunden gjorde et v-</i> med <i>halen</i>
vær	I vær m1 (norr <i>veðr</i> , i bet. 2 etter lat. <i>Aries</i>) 1) hanndyr av sau, saubukk 2) <i>V-en</i> stjernebilde på nordhimmelen; første tegn i Dyrekretsen / <i>være v-</i> være født mellom 21. mars og 20. april	II vær n1 (norr <i>ver</i> 'fangstplass ved sjøen') 1) strandsted som folk driver fiske fra <i>fiskev-</i> / i Nord-Norge er det mange <i>v-</i> 2) sted der en sanker egg og dun av sjøfugl <i>dunv-</i> , <i>eggv-</i> , <i>fuglev-</i>
		III vær <i>-et</i> (norr <i>veðr</i>) 1) tilstand i atmosfæren med hensyn til nedbør, temperatur, vind og skydekke <i>godv-</i> , <i>klarv-</i> , <i>regnv-</i> , <i>sommerv-</i> , <i>vinterv-</i> / <i>pent</i> , <i>styggt</i> , <i>kaldt</i> , <i>varmt</i> , <i>godt</i> , <i>dårlig</i> , <i>ustadig v-</i> / <i>det er kaldt</i> , <i>varmt i v-et</i> / overf: <i>be om godt v-</i> be om nåde / <i>være ute i hardt v-</i> være i vansker på grunn av press, angrep e l / <i>snakke om v-</i> og <i>vind om løst og fast</i> 2) (høyere) luft(lag) <i>hendene i v-et!</i> / <i>stige til v-s</i> / <i>jenta har skutt i v-et</i> vokst raskt / <i>svare bort i v-et</i> meningsløst / <i>i hytt og v-</i> , se * <i>hytt</i> 3) sterk vind (og nedbør) <i>v-et stod på fra havet</i> / <i>gå, seile mot v-et</i> / <i>båten lå på v-et</i> lå omtrent stille mot vinden / overf: <i>det følger et friskt v-</i> med <i>ham</i> 4) pust, åndedrag <i>trekke v-et</i> / <i>ta etter v-et</i> / <i>ta v-et fra noen (og) hver</i> / lukt, teft <i>hunden hadde v-et av en bjørn</i> / <i>komme under v-</i> med noe (ved omveier) få rede på noe (hemmelig)

våg	I våg fl el. m1 (norr <i>vág</i> , av * <i>vege</i> , <i>veie</i>) 1) stang, stokk til å løfte noe med, brekkstang, vektstang <i>få opp den store steinen med en v-</i> 2) gammel vektenhet for tyngre varer 1 v- = 36 pund = ca 18 kg	IV våg -et (av * <i>våge</i>) det å våge; vågespill
	II våg m1 (norr <i>vágr</i>) bukt, vik en v- er <i>mindre enn en fjord</i>	
	III våg -en (norr <i>vágr</i> , eg sm o s *II <i>våg</i>) puss (II), materie, verk (I,2)	
våk	I våk fl el. m1 (norr <i>vøk</i>) hull i hav-, sjø- el. elveis	IV våk -en el. -et (av * <i>våke</i>) våking <i>nattev-</i>
	II våk m1 (kanskje norr <i>vákr</i>) rovfugl av slekten Buteo <i>ffjellv-</i> , <i>musv-</i>	
	III våk m1 (norr <i>vákr</i> 'svekling') gutt(unge)	
xylografi	I xylografi' -en (se * <i>-grafi</i>) grafisk metode der trykkplaten blir laget ved at en risser med nål i endedved	II xylografi' n3 bilde, tresnitt laget ved xylografi (I)
ynk	I ynk m ubøy (av <i>ynke</i>) noe trist, noe som framkaller medlidenhet <i>det var en y- å se hvor vondt han hadde det</i>	II ynk -en, - el. n1 liten klagende lyd, klynk
yrke	I yrke yrka el. -n fellesbetegnelse på arbeidsdagene i uka <i>slite hardt hele yrka</i>	II yrke n2 (norr <i>yrki</i> 'arbeid', i avlydsforhold til II <i>verk</i>) 1) fast lønnet arbeid, livsstilling <i>lære seg et y- / utdanne seg i et y- / være skredder av y-</i> 2) nå sj: materiale, stoff, virke
øl	II øl -en, - flaske, glass, seidel e l med øl (III) <i>ta seg en øl for tørsten / bestille tre øl</i>	III øl -et (norr <i>øl</i>) 1) alkoholholdig drikk laget av vann, malt, humle og gjær 2) i sms: gjestebud <i>hjemkommerøl</i> , <i>gravøl</i>
øre	I øre m1 (se *II <i>øre</i>) i sms: mynt, pengestykke med en viss påstemplet verdi <i>en toø-, en femø-, mange tiø-r, to femtiø-r</i>	II øre -n el. -t, -, -ne (norr <i>eyrir</i> , fl <i>aurar</i> , fra lat. <i>aureus</i> 'gullmynt', av <i>aurum</i> 'gull') 1) skandinavisk mynt(enhet), = 1/100 krone <i>en krone og femti ø- / ikke en el. et ø- ingenting / det er ikke verdt to, fem ø- ingenting / det stemmer på ø-t nøyaktig</i> 2) om e forh: nordisk vekt- og myntenhet, om lag 25 g, verdt 1/8 mark 3) om e forh, i landskyldregningen: jordegodsenshet som gav 1 bismerpund smør (el. tilsvarende verdi i andre vareslag) i årlig leie

		<p>III øre n2 (norr <i>eyra</i>)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) den ytre synlige delen av høreorganet hos mennesker og dyr, øremusling <i>ha store, utstående ø-r / ha ringer i ø-ne / en skal høre mye før ø-ne faller av!</i> brukt for å uttrykke sterk forundring el. ergrelse / <i>holde en i ø-ne</i> passe strengt på at en oppfører seg riktig / <i>ikke være tørr bak ø-ne</i> (eg om nyfødte spedbarn, som er fuktige bak ørene) være for liten, for ung, for umoden / <i>spisse ø-ne</i> høre godt etter / <i>sitte med lange ø-r</i> lytte nysgjerrig / <i>sitte i gjeld til opp over ø-ne</i> ha svært stor gjeld 2) fellesbetegnelse på den ikke-synlige delen av høreorganet <i>vaske seg i ø-ne / ha voks i ø-ne / få dotter i ø-ne / det går inn av det ene ø-t og ut av det andre</i> blir glemt like fort som en hører det / <i>tute en ø-ne fulle med noe</i> stadig ta opp igjen el. mase med noe for en 3) øre (1,2) brukt særlig med tanke på opptak og formidling av hørselsinntrykk <i>en svak lyd nådde ø-ne / ha skarpe ø-r</i> ha god hørsel / <i>høre dårlig på det høyre ø-t / låne en ø-</i> lytte til en / <i>ha ø- for noe</i> ense etter, bry seg om noe / <i>lytte med et halvt ø-</i> uten å høre skikkelig etter / <i>ikke ville høre på det ø-t</i> avvise noe som en annen nevner / <i>ikke tro sine egne ø-r / det var ikke ø-ns lyd (el. ørenslyd) å få / det kom meg for ø-</i> jeg fikk høre, jeg fikk greie på / <i>være lutter ø-</i> lytte velvillig / <i>vende det døve ø-t</i> til ikke ville høre / <i>tale for døve ø-r / slikt lyder rart for et norsk ø-</i> 4) sans <i>ha ø- for musikk, for god språkføring</i>, jf *<i>musikkø-, språkø-</i> 5) utstående ørelignende del av noe <i>ø-ne på en gryte</i>, jf *<i>eseløre</i>
øse	I øse fl el. m1 el. I ause fl el. m1 (norr <i>ausa</i>) beholder el. skål med håndtak som brukes til å ta opp væske med <i>suppeø-, vannø-</i>	III øse n2 (sm o s I <i>øse</i>)
	II øse øsa el. -n (av V <i>øse</i>) opphisselse	<ol style="list-style-type: none"> 1) munning i elv el. bekk 2) åpning i dam der vannet kan ledes inn i en renne

Vedlegg 2

Eksperiment 1: Homonymi og polysemi. www.testmoz.com/157644

Er ordene i paret betydningsmessig beslektet?

Det er mange ord i norsk som har lik form, men betyr forskjellige ting, f.eks. EN KAR "mann, gutt" og ET KAR "beholder". Av og til har de to ordene ulikt opphav og ulik betydning (da heter de homonymer), mens andre har et slags betydningsmessig slektskap og stammer opprinnelig fra ett og samme ord (og heter polysemer). Jeg vil nå teste hvilke intuisjoner morsmålsbrukere har om homonymi og polysemi. ***
SPØRSMÅL: EKSISTERER DET ET BETYDNINGSMESSIG SLEKTSKAP MELLOM DE TO ORDENE? Svar det første som dukker opp i hodet - jeg er ute etter DINE intuisjoner.

Question #1 (1 point)

ET BRUS "sus" og EN BRUS "leskedrikk"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #2 (1 point)

EN SIK "ferskvannsfisk" og ET SIK "liten bekk"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #3 (1 point)

EN TUFSS "tust, tafs; tåpelig person" og ET TUFSS "noe sammenfiltret og rotet"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #4 (1 point)

ET KURS "undervisning" og EN KURS "fartsretning; gjeldende pris på verdipapirer"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #5 (1 point)

EN BALL "gummikule" og ET BALL "dansetilstelning"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #6 (1 point)

EN DUPP "flytekule på fiskesnøre" og EN/ET DUPP "buk, bøyning, blund"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #7 (1 point)

EN TUPP "fingertupp, skitupp" og ET TUPP "lett spark"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #8 (1 point)

EN POL "nordpol, sørpol" og ET POL "vinmonopol"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #9 (1 point)

EN TRIKK "sporvogn" og ET TRIKK "list, knep"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #10 (1 point)

EN/ET KVEKK "skrekk" og ET KVEKK "froskekvekk"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #11 (1 point)

ET SKJOLD "metallplate til å dekke seg med i strid; beskyttelse" og EN SKJOLD "flekk"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #12 (1 point)

ET FE "husdyr" og EN FE "kvinnelig eventyrskikkelse"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #13 (1 point)

EN ROM "brennevin" og ET ROM "værelse"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #14 (1 point)

ET LEM "kroppsdel" og EN LEM "luke"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #15 (1 point)

EN GREN "grein" og ET GREN "hi, hole"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #16 (1 point)

ET TING "forsamling, Stortinget" og EN TING "sak, gjenstand"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #17 (1 point)

EN FLIPP "øreflipp" og ET FLIPP "tilstand under narkotikapåvirkning"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #18 (1 point)

EI/EN ØSE "suppeøse" og ET ØSE "elvemunning, åpning i dam"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #19 (1 point)

EN TRÆL "fortykket hudparti" og ET TRÆL "slitsomt, uinteressant arbeid"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #20 (1 point)

ET RAP "utglidning, ras" og EN/ET RAP "gurp, oppstøt"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #21 (1 point)

EN MIDDEL "gjennomsnitt" og ET MIDDEL "noe en bruker til et visst formål"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #22 (1 point)

EN FELT "slagmark, krig" og ET FELT "område, areal"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #23 (1 point)

EN HUSK "hukommelse" og ET/EN HUSK "gyngende bevegelse, svikt"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

Question #24 (1 point)

EN DUNDER "alkoholisk drikk" og ET DUNDER "bråk"

- JA, de er betydningsmessig beslektet
- NEI, det er tilfeldig at de har samme form

[Logout](#)

Hvilken artikkel passer best?

Du blir presentert for 13 veldig sjeldne norske substantiver. Velg hvilken artikkel passer best til ordet (for eksempel EN kas, EI kas eller ET kas). Hvis det er vanskelig å bestemme, prøv å forestille ordet sammen med adjektivet "liten" (en LITEN kas, ei LITA kas, et LITE kas). *** Det gjør ingenting om du aldri har hørt disse ordene før. Svar så fort du kan - velg det første svaret som dukker opp i hodet!

Question #1 (1 point)

DYNN

- ei...
- et...
- en...

Question #2 (1 point)

KAS

- ei...
- et...
- en...

Question #3 (1 point)

KRESS

- ei...
- et...
- en...

Question #4 (1 point)

FOL

- ei...
- et...
- en...

Question #5 (1 point)

FYGG

- ei...
- et...
- en...

Question #6 (1 point)

SPØNN

- ei...
- et...
- en...

Question #7 (1 point)

STITT

- ei...
- et...
- en...

Question #8 (1 point)

STY

- ei...
- et...
- en...

Question #9 (1 point)

SPEIT

- ei...
- et...
- en...

Question #10 (1 point)

SISK

- ei...
- et...
- en...

Question #11 (1 point)

RYP

- ei...
- et...
- en...

Question #12 (1 point)

TÅS

- ei...
- et...
- en...

Question #13 (1 point)

KEPP

- ei...
- et...
- en...

Question #14 (1 point)

Hvilken dialekt snakker du?

Answer:

Question #15 (1 point)

Skriver du bokmål eller nynorsk?

Answer:

[Logout](#)

Hvilken artikkel passer best?

Du blir presentert for 13 gammeldage substantiver (en omtrentlig betydning følger i parentes). Velg hvilken artikkel passer best til ordet. Hvis det er vanskelig å bestemme, prøv å forestille ordet sammen med adjektivet "liten" (en LITEN sty, ei LITA sty, et LITE sty). *** Det gjør ingenting om du aldri har hørt disse ordene før. Svar så fort du kan - velg det første svaret som dukker opp i hodet!

Question #1 (1 point)

KAS (en type plante)

- ei...
- et...
- en...

Question #2 (1 point)

FOL (en avgrenset del av land)

- ei...
- et...
- en...

Question #3 (1 point)

SISK (kortvarig bevegelse i lufta eller vannet)

- ei...
- et...
- en...

Question #4 (1 point)

SPØNN (et slags dyr)

- ei...
- et...
- en...

Question #5 (1 point)

STITT (en type vers, melodi, sang)

- ei...
- et...
- en...

Question #6 (1 point)

STY (flat og bred plate)

- ei...
- et...
- en...

Question #7 (1 point)

KRESS (en type redskap)

- ei...
- et...
- en...

Question #8 (1 point)

SPEIT (en kvinnelig person)

- ei...
- et...
- en...

Question #9 (1 point)

FYGG (regneenhet, forhold mellom to entiteter)

- ei...
- et...
- en...

Question #10 (1 point)

KEPP (en type stoff, material)

- ei...
- et...
- en...

Question #11 (1 point)

RYP (knippe, bunt)

- ei...
- et...
- en...

Question #12 (1 point)

TÅS (en kort høyt lyd)

- ei...
- et...
- en...

Question #13 (1 point)

DYNN (en hurtig, rask bevegelse, handling)

- ei...
- et...
- en...

Question #14 (1 point)

Hvilken dialekt snakker du?

Answer:

Question #15 (1 point)

Skriver du bokmål eller nynorsk?

Answer:

[Logout](#)